

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL DEĞİŞİM KURAMLARI EKSENİNDE
ANKARA ALTINDAĞ İLÇESİNDE AİLE PROFİLİ
ARAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem KAYMAK

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

ANKARA, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TOPLUMSAL DEĞİŞİM KURAMLARI EKSENİNDE
ANKARA ALTINDAĞ İLÇESİNDE AİLE PROFİLİ
ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem KAYMAK

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdulkadir DEVELİ

ANKARA, 2023

ONAY SAYFASI

Adem KAYMAK tarafından hazırlanan “TOPLUMSAL DEĞİŞİM KURAMLARI EKSENİNDE ANKARA ALTINDAĞ İLÇESİNDE AİLE PROFİLİ ARAŞTIRMASI” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurumu	İmza
Danışman Prof. Dr. Abdulkadir DEVELİ		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		
Jüri Üyesi Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		
Jüri Üyesi Doç. Dr. Yakup KAHRAMAN		Bayburt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 03.01.2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

BEYAN

Bu dönem projesinin kendi çalışmam olduğunu, dönem projesinin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu dönem projesindeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu dönem projesinde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. (10.01.2023)

İmza

ADI SOYADI

Adem KAYMAK

Her daim desteklerini hissettiğim çok kıymetli eşim, oğlum ve kızım'a...

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması kapsamında pek çok kişiden destek aldım, birçok kişiyle fikir alışverişinde bulundum. Tezimi yazmamda bana destek veren ve katkı sunan hocalarıma, arkadaşlarıma ve tabii ki aileme minnettarım. Öncelikle Toplumsal değişim kuramları ekseninde Ankara Altındağ ilçesinde aile profili tez konusu yapmamı destekleyen ve çalışmanın yönünü belirleyen, akademik yoğunluğuna rağmen bana vakit ayıran, kıymetli tavsiyelerini, yorumlarını benimle paylaşan ve ümitsizliğe düştüğüm anlarda teşvik eden ve cesaretlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Abdulkadir DEVELİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın başından itibaren şekillenmesinde katkısı olan, tez izleme metinlerini okuyarak eleştirilerini ve önerilerini sunan, Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL ve Doç. Dr. Yakup KAHRAMAN'a tezimin araştırma yönteminin oluşmasında yol gösteren Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK'e destekleri için çok teşekkür ederim. Teşvik edici yaklaşımlarından dolayı Ankara Valisi Sayın Vasip ŞAHİN, Ankara Kaymakamı Sayın Cumali ATILLA ve Altındağ Belediye Başkanı Doç. Dr. Asım BALCI'ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında görev yapan mesai arkadaşlarıma, desteklerinden dolayı Ankara Valiliği, Altındağ Kaymakamlığı, Altındağ Belediyesi ve Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı personeline teşekkür ediyorum.

ÖZET

Toplumsal Değişim Kuramları Ekseninde Ankara Altındağ İlçesinde Aile Profili Araştırması

Toplumsal değişim, tarihin her döneminde vardır ve toplumsal farklılaşmanın dinamiklerini ifade etmek için sosyolojik bir terim olarak literatürde yer almaktadır. Aile kurumunun bireysel ve toplumsal yaşamdaki önemli konumu nedeniyle, ailenin yapısının araştırılması, yeni bilgilerin toplanması ve daha kapsamlı istatistiksel analizlerin yapılması hem mevcut durumu açıklamak hem de zaman içindeki değişimleri anlamak açısından önemlidir.

Ankara'nın Altındağ ilçesinde ailenin mevcut sosyo-demografik, ekonomik ve kültürel dinamikleri ile bu dinamiklerin dönüşmekte olduğu noktalar kentleşme ve toplumsal değişim kuramları ekseninde araştırılmıştır. Altındağ'ın 26 mahallesi (konut çevresi) ve konut türleri (gecekondu, apartman, site ve eski Ankara evi) evreni çerçevesinde, Altındağ'da ikametgâh eden 18 yaş üstü 215 kadın ve 210 erkek hanehalkı temsilcisi üzerinde anket yapılarak veriler elde edilmiştir. Sahadan elde edilen araştırma verileri ilgili faktörlerine uygun olarak SPSS 27.0 programında işlenmiştir. Değişkenlere ilişkin frekans tabloları ve çapraz tabloların oluşturulmasının ardından derinlemesine analizler gerçekleştirilmiş ve parametrik testler kullanılarak Altındağ'ın yerleşim köken ilişkileri, aile yapısı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ile gündelik yaşam biçimleri bulguları ortaya konmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre Altındağ ilçesinde ailenin profili çizilmiştir. Altındağ'ın kentleşme ve toplumsal değişim sürecinde olduğu, bu süreçte ilçedeki refah düzeyinin yükseldiği, ekonomik olarak orta ve üst gelire hitap eden apartman ve site sakinlerinin sayısının arttığı, gecekondu tipi yerleşimlerde bulunan geniş ailelerin sayısının giderek azaldığı, çekirdek ailelerin sayısının ise arttığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: aile yapısı, Altındağ, kentleşme, toplumsal değişim

ABSTRACT

Family Profile Research in Ankara Altındağ District on the Axis of Social Change Theories

Social change exists in every period of history and takes place in the literature as a sociological term to express the dynamics of social differentiation. Due to the important position of the family institution in individual and social life, it is important to investigate the structure of the family, to collect new information and to make more comprehensive statistical analyzes both in terms of explaining the current situation and understanding the changes over time.

In the Altındağ district of Ankara, the current socio-demographic, economic and cultural dynamics of the family and the points where these dynamics are transforming have been investigated in the axis of urbanization and social change theories. Data were obtained by conducting a survey on 215 female and 210 male household representatives over the age of 18 residing in Altındağ within the framework of the universe of 26 neighborhoods (residence environment) and housing types (shantytown, apartment, complex and old Ankara house) of Altındağ. The research data obtained from the field were processed in the SPSS 27.0 program in accordance with the relevant factors. After the creation of frequency tables and cross tables for the variables, in-depth analyzes were carried out and using parametric tests, Altındağ's settlement origin relations, family structure, kinship and neighborhood relations and daily life styles findings were revealed.

According to the results of the research, the profile of the family was drawn in Altındağ district. It has been observed that Altındağ is in the process of urbanization and social change, the welfare level of the district has increased in this process, the number of apartment and complex residents that appeal to the middle and upper income economically, the number of large families in slum-type settlements is gradually decreasing, and the number of nuclear families is increasing.

Keywords: family structure, Altındağ, urbanization, social change

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	5
1.2. Araştırmanın Konusu.....	7
1.3. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	8
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	11
1.5. Araştırmanın Temel Değişkenleri/ Kavramları.....	11
2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ.....	15
2.1. Araştırmanın Metodu.....	15
2.2. Evren ve Örneklem.....	15
2.3. Veri Toplama Aracı.....	17
2.4. Veri Toplama Süreci.....	17
2.5. Verilerin Analizi.....	18
3. TOPLUMSAL YAPI ve TOPLUMSAL DEĞİŞİME İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR ve KURAMSAL ÇERÇEVE	19
3.1. Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişim	19
3.2. Toplumsal Değişmenin Özellikleri.....	22
3.3. Toplumsal Değişmeyi Etkileyen Faktörler	22
3.4. Toplumsal Değişmenin Kuramsal Çerçevesi	26
3.4.1. Büyük Boy Kuramlar	28
3.4.2. Orta Boy Kuramlar.....	31
3.4.3. Küçük Boy Kuramlar	34
3.4.4. Türk Toplumı Üzerinde Gerçekleştirilen Kuramsal Çalışmalar	35
3.5. Türkiye’de Toplumsal Değişim Çalışmaları.....	37

4. KENTLEŞMENİN SOSYAL ANALİZİ: TÜRKİYE’DE KENTLEŞME PRATİĞİ,	
AİLE ve TOPLUMSAL DEĞİŞME	43
4.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme ile İlgili Temel Kavramlar	43
4.2. Kentleşmenin Tarihi	47
4.3. Kentleşme ve Aile	52
4.3.1. Aile Türleri	53
4.3.1.1. Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Aile Tipleri	53
4.3.1.2. Otorite İşlevi Açısından Aile Tipleri	56
4.3.1.3. Yerleşim Yerine Göre Aileler	57
4.4. Kentleşme ve Göç.....	58
4.5. Kentleşme ve Sosyal Politika	61
4.6. Sanayileşme ve Kentleşme İlişkisi	66
4.7. Sanayisizleşme ve Kentleşme	71
4.8. Türkiye’de Kentleşme, Aile ve Toplumsal Değişme	73
4.8.1. 1923-1927 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci	79
4.8.2. 1927-1950 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci	81
4.8.3. 1950-1960 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci	82
4.8.4. 1960-1980 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci	83
4.8.5. 1980-2000 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci	85
4.8.6. 2000 Sonrası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci.....	88
5. ANKARA ve ALTINDAĞ’DA KENTLEŞME, AİLE ve TOPLUMSAL DEĞİŞME...	92
5.1. Ankara ve Altındağ’ın Tarihsel Gelişimi	92
5.2. Ankara ve Altındağ’ın Nüfusu	94
5.3. Ankara ve Altındağ’ın Coğrafi Konumu	94
5.4. Ankara ve Altındağ Adının Tarih İçinde Tanımları	96
5.5. Ankara ve Altındağ’da Kentleşme, Aile ve Toplumsal Değişme	97
5.5.1. İlk Çağ Toplumlarda Ankara ve Altındağ	98
5.5.2. Orta Çağ Toplumlarda Ankara ve Altındağ.....	100
5.5.3. Türk Toplumlarda Ankara ve Altındağ	101
5.5.3.1. Selçuklu Devlet Toplumunda Ankara ve Altındağ.....	102
5.5.3.2. Osmanlı Devlet Toplumunda Ankara ve Altındağ	102

5.5.3.3. Cumhuriyet Dönemi Ankara ve Altındağ'da Kentleşme ve Toplumsal Değişme	104
6. ARAŞTIRMANIN VERİLERİ ve BULGULARI.....	119
6.1. Konut Çevresinin Sosyodemografik Durumu	119
6.1.1. Katılımcıların Bazı Özellikleri.....	119
6.1.2. Yaşadığınız Konutun Türü	120
6.2. Konut Çevresinin Sosyoekonomik Durumu	121
6.2.1. Katılımcıların Gelir Durumu	121
6.2.2. Katılımcıların Maddi İhtiyaçlarını Karşılama Durumu	127
6.2.3. Katılımcıların Tasarruf Eğilimi.....	129
6.2.4. Katılımcıların Sosyal Yardım Alma Durumu	130
6.2.5. Çalışma Hayatı.....	133
6.2.6. Eğitim Hayatı.....	139
6.2.7. Konuta İlişkin Özellikler	143
6.2.7.1. Konut Sahipliği.....	143
6.2.7.2. Konut'un Genişliği	145
6.2.7.3. Dayanıklı Tüketim Mallarına Sahip Olma Durumu	147
6.3. Yerleşimsel Köken ve İlişkiler	148
6.3.1. Yerleşimsel Köken	148
6.3.2. Altındağ'a Dışarıdan Gelenlerin Göç Yılları.....	151
6.3.3. Daha Önce Oturulan Konutun Türü	152
6.3.4. Geline Yere Dönme İsteği	153
6.3.5. Geline Yere (Memleketle) İlişkilerin Niteliği	155
6.3.6. Memleket Olarak Benimsenen Yer	162
6.4. Aile Yapısı, Akrabalık, Arkadaşlık ve Komşuluk İlişkileri.....	164
6.4.1. Aile	164
6.4.2. Aile Türü.....	166
6.4.3. Hane Halkı Büyüklüğü	169
6.4.4. Aile İçi Karar Verme	174
6.4.5. Ailenin Değişimi	176
6.4.6. Çocukların Bakımı ve Evin Temizliği.....	180
6.4.7. Akrabalık İlişkileri	183

6.4.7.1. Konut Çevresine Göre Akrabalarla Görüşme Sıklığı ve Geçmişe Göre Akraba Ziyaretlerinde Yaşanan Değişim	183
6.4.8. Komşuluk İlişkileri.....	185
6.4.8.1. Konut Çevresine Göre Komşularla İlişkileri.....	186
6.4.8.2. Konut Türüne Göre Komşuluk İlişkilerinde Yaşanan Değişim	187
6.4.8.3. Konut Çevresine Göre Komşularla Görüşme Sıklığı	188
6.4.8.4. Konut Türüne Göre Komşularınızla Bir Araya Geldiğinizde Sohbet Konunuz.....	190
6.4.8.5. Konut Türüne Komşularınızla Anlaşmazlık Durumu.....	190
6.4.8.6. Konut Türüne Göre Komşularla Görüşme ve Gündelik Hayat Pratikleri.....	191
6.5. Gündelik Yaşam Biçimleri.....	193
7. TARTIŞMA.....	197
8. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	198
9. KAYNAKLAR	207
10. EKLER	220
11. ETİK KURUL RAPORU	226

KISALTMALAR DİZİNİ

DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOGG	: Türkiye'nin Otomobil Girişim Grubu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Ankara Altındağ ilçesi mahalle sınırı haritası.....	96
Şekil 2: Mamboury’ye (1933) göre şehrin tarihsel gelişimi	98
Şekil 3: Konut çevrelerinin gelir ortalaması haritası.....	123
Şekil 4: Türkiye’de konut sahipliği dağılımı ve bir önceki yıla göre fark.....	145

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 1: Araştırmanın örnekleme yöntemine yönelik örnekleme yöntemi	16
Tablo 2: Yıllara göre Türkiye’de kent nüfusu	73
Tablo 3: Yıllara göre Türkiye’de il, ilçe, belde ve köy sayısı	85
Tablo 4: Ankara ve Altındağ’ın yıllar itibarıyla nüfusu.....	94
Tablo 5: Ankara ve Altındağ’da tarihsel ve toplumsal gelişiminde içinde yer almış toplumlar	97
Tablo 6: Katılımcıların cinsiyet durumu	119
Tablo 7: Katılımcıların yaş durumu.....	119
Tablo 8: Katılımcıların medeni durumu.....	120
Tablo 9: Katılımcıların eğitim durumu	120
Tablo 10: Yaşanılan konut türü	120
Tablo 11: Konut çevrelerine göre gelir durumu	122
Tablo 12: Konut çevrelerine göre gelir ortalaması	124
Tablo 13: Hanedeki karar vericilerle gelir durumuna yönelik tek yönlü varyans analizi	124
Tablo 14: Hanedeki karar vericilerle gelir durumuna yönelik tukey HSD çoklu karşılaştırma testi	125
Tablo 15: Konut türüne göre aylık ortalama hane gelirinin karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi.....	126
Tablo 16: Konut türüne göre aylık ortalama hane gelirinin karşılaştırılmasına ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi.....	126
Tablo 17: Katılımcıların maddi ihtiyaçlarını karşılama durumu	128
Tablo 18: Katılımcıların tasarruf eğilimi.....	129
Tablo 19: Konut türüne göre tasarruf durumunun karşılaştırılmasına ilişkin ki kare bağımsızlık testi.....	129
Tablo 20: Konut türüne göre sosyal yardım alma durumu.....	130
Tablo 21: Konut çevrelerine göre sosyal yardım.....	130
Tablo 22: Konut türüne göre son 5 yıl içerisinde sosyal yardım alma durumu.....	132
Tablo 23: Yıllara göre Ankara Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı sosyal yardımlar tablosu.....	132

Tablo 24: Yıllara göre Ankara Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı sosyal yardımlar tablosu.....	133
Tablo 25: Cinsiyete göre çalışma hayatı	136
Tablo 26: Konut çevrelerine göre çalışma durumu.....	137
Tablo 27: Konut türüne göre çalışma durumu	138
Tablo 28: Konut türüne göre eğitim hayatı	139
Tablo 29: Konut çevreleri eğitim durumu	141
Tablo 30: Katılımcıların eğitim durumları ve yaşadıkları konut tipine yönelik ki-kare bağımsızlık testi	143
Tablo 31: Konutun mülkiyetine göre kentleşme algısı	144
Tablo 32: Konut türüne göre kentleşme algısı.....	145
Tablo 33: Konut çevrelerine göre konuta ilişkin özellikler	146
Tablo 34: Konut türüne göre dayanıklı tüketim mallarına sahip olma durumu	148
Tablo 35: Konut türüne göre Altındağ'ın yerleşimsel durumu	149
Tablo 36: Konut çevresine göre Altındağ'a gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri.....	150
Tablo 37: Konut türlerine göre Altındağ'a gelenlerin göç yılları ve yaşam süreleri	151
Tablo 38: Konut çevrelerine göre Altındağ'a gelenlerin göç yılları.....	152
Tablo 39: Konut türüne göre daha önce oturulan konut'un türü	152
Tablo 40: Konut türüne göre Altındağ'a gelenlerin göç etme nedenleri	156
Tablo 41: Konut çevrelerine göre memleketle kurulan ilişkilerin türü.....	159
Tablo 42: Kentleşme algısı ile Altındağ'da yaşanan süre değişkenine yönelik tek yönlü varyans analizi	161
Tablo 43: Kentleşme algısı ile Altındağ'da yaşanan süre değişkenine yönelik games-howell çoklu karşılaştırma testi	161
Tablo 44: Konut çevresine göre memleketle kurulan ilişkilerin türü ve memlekete dönme isteği	154
Tablo 45: Konut çevresine göre Altındağ'da yaşayanların memleket olarak benimsedikleri yer.....	163
Tablo 46: Konut türüne göre aile türü.....	167
Tablo 47: Konut çevresine göre aile türü	167
Tablo 48: Hanenin gelir durumuna göre aile türüne yönelik tek yönlü varyans analizi ...	168

Tablo 49: Hanenin gelir durumuna göre aile türüne yönelik games-howell çoklu karşılaştırma testi	168
Tablo 50: Türkiye’de konut çevresine göre hanenin ortalama geliri ve büyüklüğü	169
Tablo 51: Konut çevresine göre hanenin ortalama geliri ve büyüklüğü	170
Tablo 52: Türkiye’de ortalama aile/hane büyüklükleri.....	171
Tablo 53: Konut çevrelerine göre sakinlerin yaş ortalaması	172
Tablo 54: Yaşanılan konut tipine göre ortalama hane büyüklüğünün farkına ilişkin tek yönlü varyans analizi.....	172
Tablo 55: Yaşanılan konut tipine göre ortalama hane büyüklüğünün farkına ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi	172
Tablo 56: Yaşanılan konut türü ile aile yapısının karşılaştırılmasına ilişkin ki kare bağımsızlık testi.....	173
Tablo 57: Aile ile ilgili önemli kararları kimin aldığı.....	175
Tablo 58: Katılımcıların eğitim düzeyi ile hanedeki karar verici kişi arasındaki ilişkiye yönelik ki kare bağımsızlık testi.....	176
Tablo 59: Konut çevresine göre Aile’nin değişimine yönelik düşünceler	176
Tablo 60: Konut türüne göre aile’nin değişimi.....	178
Tablo 61: Konut türü ile ailenin değişimine ilişkin ki kare bağımsızlık testi	178
Tablo 62: Aile tipi ile ailenin değişimine ilişkin ki kare bağımsızlık testi	179
Tablo 63: Ailenin değişimine ilişkin değişkenin gelir durumuna göre karşılaştırılmasına yönelik tek yönlü varyans analizi	179
Tablo 64: Ailenin değişimine ilişkin değişkenin gelir durumuna göre karşılaştırılmasına yönelik tukey HSD çoklu karşılaştırma testi.....	180
Tablo 65: Konut çevresine göre çocukların bakımı	182
Tablo 66: Konut türü ile çocukların bakım verenlerine ilişkin ki kare bağımsızlık testi.....	183
Tablo 67: Konut türüne göre akrabalarla görüşme sıklığı ve geçmişe göre akraba ziyaretlerinde yaşanan değişim.....	184
Tablo 68: Konut tipine göre akrabalarla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin tek yönlü varyans analizi	184
Tablo 69: Konut tipine göre akrabalarla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi.....	184

Tablo 70: Konut çevresine göre komşularla ilişkilerin türü.....	186
Tablo 71: Konut türüne göre komşularla ilişkilerin türü.....	187
Tablo 72: Konut türüne göre komşuluk ilişkilerinizde yaşanan değişim.....	187
Tablo 73: Konut çevresine göre komşularla görüşme sıklığı	188
Tablo 74: Konut tipine göre komşularla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin tek yönlü varyans analizi	188
Tablo 75: Konut tipine göre komşularla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi.....	189
Tablo 76: Aylık hane geliri ile komşu ilişkilerine yönelik pearson korelasyon analizi....	189
Tablo 77: Konut türüne göre komşularla bir araya gelindiğinde gerçekleştirilen sohbetlerin konusu	190
Tablo 78: Konut türüne göre komşularla yaşanan anlaşmazlıkların konusu.....	191
Tablo 79: Konut türüne göre komşularla görüşme ve gündelik hayat pratikleri.....	192
Tablo 80: Konut türüne göre gündelik yaşam biçimleri	195

1. GİRİŞ

Toplumsal değişim, varoluşun her anında meydana gelen bir olgudur. İnsanlar ve toplumlar, birbirleriyle etkileşime giren birbirine bağlı sistemleri ifade eder ve bu etkileşimler sosyal ve kültürel değişime neden olur. Toplum sistemi, kendisini oluşturan topluluk, aile ve birey sistemi üzerinden işleyen bir mekanizma olarak düşünöldüğünde birey ve ailedeki değişimin sistemi etkilemesi kaçınılmaz görölmektedir.

Aile, insanlığın başlangıcından beri değişerek var olmaya devam etmiştir. Toplumun temel taşı olan ailenin yapı ve işlevleri zamanla değişmektedir. Başlangıçta barınma, üretim, tüketim ve sosyalleşme için gerekli olan aile faaliyetleri sürekli değişmektedir. Fakat her dönemde aile, sağlıklı ve nitelikli nesillerin oluşumu ve değerlerin aktarımı için sahip olduğu önemi devam ettirmiştir.

Aile yapısındaki değişim, toplumsal değişim sürecinin aileyi nasıl etkilediğini göstermekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal değişimin niteliği ve niceliği hakkında da bilgi verir. Kültürün devamlılığını sağlayan kültürel anlam kodlarının ve davranış örüntülerinin aktarıldığı bilinmektedir. Toplumun bir bireye dönüşmesi büyük ölçüde aile kurumu içinde gerçekleşir. İletişim teknolojisi ve medya, çağımızın hızlı ve yoğun değişim sürecinde toplumsallaşma sürecinin yeni ve etkin oyuncularına olmasına rağmen, ailenin önemi daha da artmıştır.

Aile, avcı - toplayıcılardan 21. yüzyılın internet çağına kadar bildiğimiz tüm toplumlarda belki de en eski evrensel kurumdur. Yüzyıllar boyunca aile, toplumsal değişimlere karşı büyük bir esneklik ve direnç göstermiştir, bu nedenle evrensel olarak kalan aile, İnsanlığın var oluşundan beri süregelen kurum, en eski ve geleneksel yapı olarak bugün dahi değişen yapısına rağmen sarsılmaz ve güçlü bir kale gibi durmaktadır.

Ailenin fonksiyonu sürekli değişmektedir. Aile, sosyalleşme, barınma, korunma ve ekonomik faaliyetlerin uygulandığı en eski aile yapılarında güçlü bir kurumdu. Zaman içerisinde değişen şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda ailenin günlük yaşam biçimlerinde değişiklikler olmuştur. Örneğin iki asır önce 10 yaşının üzerindeki çocuklar fakir babalarına bakmak için çalışırken, ailenin annesi ev işleriyle ilgilenirdi. Günümüzde kadınlar aktif olarak çalışma hayatında yer almaktadır. Yaşadığımız çağda ise kadın artık çalışma hayatına

etkin bir şekilde katılmaktadır. Sağlıklı ve nitelikli nesiller yetiştirmeyi başaran topluluklar ise toplumsal değişim sürecini yönetmişlerdir.

Değişim, hızı ve yoğunluğu değişse de, tarihin bütün toplumlarında ve kültürlerinde var olagelmıştır. Şüphesiz bu ifade, her şeyin değiştiği anlamına gelmez. Bazı kültürlerin, değişerek de olsa varlığını muhafaza ediyor olması, her şeyin değişmediğini göstermektedir.

Değişim süreci, değişen nitelik ve niceliklerin yanı sıra ve bunların ardında değişmeyen niteliklerin değişen bileşimleri halinde devam eder. Bu nedenle Batı modernleşme modelinin modernleşme süreci, geleneksel toplumdan modern topluma geçiş öngörüsüne ve siyasi ve kültürel baskılara rağmen beklendiği gibi yaşanmamıştır.

Ailenin rolü ve statüsünde değişim yaşandığı toplumumuzda Tanzimat'tan bu yana süregelen konu başlıkları arasında yer almaktadır. Ailenin gündelik yaşamımızdaki rolü, geleneksel anlam dünyamızdaki yeri, ailenin korunması, güçlendirilmesi ve etki alanının genişletilmesi noktasında sadece bireysel değil, karar vericiler, kurumlar tarafından da çalışmalar sarf edildiği görülmektedir. Nitekim ailenin anayasal bir statü içinde tanımlanması da bu konudaki hassasiyetlerden kaynaklanmaktadır.

Ailenin maddi ve manevi önemi hakkında akademik literatürde yansıyan pek çok şeyden söz edebiliriz. Batı'da sanayileşme sürecinde ortaya çıkan gerilimler, insanın ve sosyal çevresinin anlamını kökten değiştirmiştir. Bu bağlamda bir yanda bireyin planlı toplumsal gelişimini, diğer yanda ailenin dönüşümünü ön planda tutan sosyal politikalar, yeniden şekillenerek günümüzde beklenmedik bir hızla değişmeye devam ediyor.

Kırsal toplum yapısında aile yapısı daha durağan olsa da, kentsel aile yapısı daha çeşitli ve dinamiklidir. Kırsal kesimde örf ve adetler bir aile oluştursa, aile şehrin hukuki ve ekonomik alanında da aktif olarak işlev görmeye başlar. Diğer yandan ekonomik koşullar, fiziksel çevre koşullarının farklılaşması, sosyo - demografik ekonomik ve kültürel faktörler, kültürel değişimler, dijitalleşme, bilim ve teknolojinin gelişmesi ve kentleşme sonucunda günlük alışkanlıklar değişmiştir. Bütün bu faktörler ailede değişikliklere neden olmuştur.

Yirmi birinci yüzyılda Türkiye'de aile mübadelesini etkileyen en önemli temel faktör, kentleşmedir. Önce sanayileşme ile sonra hizmetin hâkimiyeti ile ekonomisi, aile ekonomisi alanı hızlı ve düzensiz değişimlerin olduğu bir döneme girmiştir. Sanayileşme süreci ile

birlikte üretim teknikleri değişti ve gelişti. Üretim tekniklerinin gelişmesi ile birlikte uzmanlaşma arttı. Kitle üretim sürecinin gerçekleşmesi ile birlikte sermaye ve emek, kentlere yani üretim merkezlerine kaydı. Sanayileşme her ne kadar On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında başlasa da On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde sanayileşmenin etkileri en tepe noktaya ulaşmıştır. Endüstrileşme hareketlerinin sonucu olarak nüfusun kentlerde yoğunlaşmaya başladığı bu dönemde, sanayileşmenin ilk başladığı yer olan İngiltere'nin 1890 yılında kentlerde yaşayan nüfusun oranı %49, 1900 yılında Almanya'da %56,1, Fransa'da %41 ve Amerika'da %39,7 olarak karşımıza çıkmaktadır (İspir, 2017).

Sanayileşmenin getirdiği kentleşme ile birlikte aile yapısı da değişmiştir. Kapalı ekonomiye dayalı aile yapısı değişti. Şehirlerde akrabalar artık becerilerine ve üretim faktörlerine göre seri üretim sürecine katılıyordu. Sermaye sahipleri, sermayenin getirisi karşılığında üretim sürecine katıldı. Toprak sahipleri ise sahip oldukları her üretim faktörünün üretim sürecine geri dönmesini sağlıyordu. Emek sahibi iseler, ücret karşılığı üretim sürecine katılmaktaydılar. Esasında bu üretim sürecindeki uzmanlaşma sanayileşme öncesi de mevcuttu fakat sanayileşme sürecinde olduğu kadar derin değildi.

Kentleşme ile birlikte kapalı aile ekonomisi yerini üretim ve tüketimin ayrı ayrı işlediği bir kent ekonomisine bırakmaktadır. Kent ekonomisinde “ geniş aile ” yerine “ çekirdek aile” oluşturulmaktadır. Geleneksel kapalı ailede, çocuklara yiyecek ve barınak sağlandı. Çalışan aile fertlerinin gelirleri tüm ailenin faydası için kullanılırdı. Geleneksel aile ekonomileri bir arada yaşadıklarında coğrafi hareketlilikler ve dolayısıyla göçte engellenmiş olurdu. Bu bir çeşit sigortadır. Nitekim gelişmiş ülkeler, ailenin bu özelliğinden dolayı aile ekonomilerini desteklemişlerdir. Kentleşme ile birlikte ise fertler üretim ve tüketimde özgür hale gelmişlerdir. Kentlerin sanayileşme ile artan cazibesi kırdan kente göçü hızlandırmıştır.

Sanayi devrimi ve kentleşme ile birlikte ailenin yapısı da değişmeye başlamıştır. Artan kent nüfusu ve modern devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte daha önceden ailenin temel fonksiyonların bir kısmı güçlü bürokratik kurumlarca güvence altına alınmıştır. Bunlardan bazıları; çalışma hakkı ve güvenliği, sigorta sistemi ve sosyal devlet anlayışıdır. Bu sürecin devamında artık aile bireyleri tüketimde ve üretimde daha bağımsız hale gelmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte tercihler de değişmiştir. Fakat tüm bu değişimlere rağmen nitelikli insan sermayesinin oluşumunda önemli bir role sahip olan aile kurumunun niteliği ekonomik

kalkınma için de önemlini devam ettirmiştir. Çekirdek ailenin oluşumu ve sermayenin küreselleşmesi ülke içi ve ülkeler arası insan göçünü de artırdı.

Özellikle kentleşmeyle birlikte toplum sisteminin daha hızlı bir şekilde hareket ettiği görülmektedir. Bu hareket, sosyoloji disiplini içerisinde çalışılarak toplumun dinamiklerinin açıklamaya çalışır. Öte yandan toplumun aralıksız bir şekilde değişmesi nedeniyle çalışmaların da aralıksız bir şekilde devam etmesi gerekli görülmekte, toplumsal değişim mekanizmalarının ancak bu şekilde takip edilebileceği düşünülmektedir.

Türkiye son elli yıldır, hem hızlı kentleşme hem de kapitalistleşme ve modernleşmeyle birlikte giden hızlı geçiş ve değişim süreçleri yaşandı. Yaşam biçimleri, dijitalleşme sonucu kentler yeniden biçimlenmekte ve yeniden şekillenmektedir. Düzensiz göç nedeniyle büyük şehirlerin nüfusu artıyor. Kenar kentlerin silüetleri değişmekte, yeni yaşam ve konut alanları kurulmakta ve her şeyden önce insanların çalışma şekli, yerleşimi, mahalle kent içi ilişkileri, aile yapısı, komşuluk ve akrabalık ilişkileri, gelenekleri, tüketim kalıpları, gündelik yaşam biçimleri değişmekte ve çeşitlenmektedir. Kentte yaşanan bu toplumsal değişimler aile yapısında da değişime yol açar.

Ailenin önemli bir dinamik olarak düşünüldüğü toplumsal değişim açıklamalarında, temel yapının, günümüzde daha çok aile üzerinde olduğu teorik çalışmalarda çokça söz edilen bir arka planda çokça tartışma yapılmıştır. Aile ve kentleşme ile ilgili mikro ve makro araştırmalar hem ailedeki hem de toplum yapısındaki değişim ve dönüşümleri anlamaya, kavramlaştırmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çerçevede Ankara'nın Altındağ ilçesindeki toplumsal değişimi hedefleyen bu araştırma toplumsal değişimin, kentleşmenin ve ailenin sırasıyla açıklandığı bir izlemde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde; araştırmanın problemi, konusu, önemi, amacı ve sınırlıkları, temel değişkenleri, kavramları araştırmanın metodolojisi, evren ve örneklem çevresi, verilerin hangi yöntemle toplandığını, verileri toplama sürecini ve verilerin nasıl analiz edildiği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde; toplumsal yapı, toplumsal değişim kavramları, toplumsal değişimin özellikleri ve değişmeyi etkileyen faktörler, toplumsal değişim kuramları, Türkiye'deki toplumsal değişim çalışmaları ve temsilcileri ele alınacaktır. Dördüncü bölüm ise kentleşmenin sosyal analizi ve Türkiye'de kent ve kentleşmeyle ilgili temel tanımlar, kentleşmenin tarihsel serüveni, kentleşme ve aile,

aile türleri ve Türkiye’de kentleşme, aile ve toplumsal değişme süreci ayrıntılı bir şekilde ele alınıyor. Beşinci bölüm ise, Ankara ve Altındağ’ın kentleşme süreci tarihsel bir bakış açısından ele alınıyor. Çalışmanın altıncı bölümü ise, Ankara Altındağ’da toplumsal değişme ve kentleşme üzerinden aile profili çizilerek konut çevresinin sosyo demografik ve ekonomik özellikleri, göç ve yerleşim kökeni ilişkileri, aile yapısı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ve gündelik yaşam biçimleri ilişkin alan araştırmasının verilerine yer verilecektir. Yedinci ve sekizinci bölümde ise, alan araştırmasının tartışması, bulguları, sonuç ve önerileri yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Sosyal politikalar çeşitlidir ve bunlarla ilgili sayısız soruyu gündeme getirebilir. Bununla birlikte, zaman, maddi ve manevi olarak, arayan kişi herhangi bir zamanda bu sorunlardan herhangi birini çözebilir. Bu nedenle sosyal araştırmacı uzmanlaşmak için bir araştırma problemi seçmelidir (Dinçer, 2002). Temelli bu bilgiler üzerine bilinmelidir ki, araştırma konuları, kentleşme ve aile üzerinedir.

Kentleşmeyle birlikte toplumsal değişim kendi çevresinde değişimleri gerçekleştirirken aile de doğal olarak bu değişimin bir parçası oluyor. Ailenin değişimini kabul etmeyerek yeni senaryolar geliştirmek yerine bu değişimi kabul ederek veri üzerinden mikro ve makro araştırmalar yapmak gerekmektedir.

Toplum, geçmişten günümüzde sürekli bir biçimde değişmiştir. Toplumsal değişme olarak adlandırılan bu olgu, toplumlarda sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi, politik veya demografik şekillerde gerçekleşebilmektedir. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında daha hızlı bir şekilde deneyimlenen bu durum, sosyoloji disiplinin de ortaya çıkmasını sağlamış ve toplum incelemeleri böylece mümkün hale gelmiştir.

Toplumsal değişimin nasıl ve ne yönde gerçekleştiğine dair uzun vadeli çalışmalar, değişimi anlamak için toplumun sosyoekonomik ve sosyokültürel dinamiklerini vurgulamış ve bu değişimin şemasını açıklamaya çalışmıştır. Bu nedenle, toplumsal değişim olsun ya da olmasın, uygulamada önemli hale gelmiştir. Bu değişimin toplumu etkilemeye başladığı noktayı ve nasıl anlaşılabilirliğini anlamak sosyal politikanın uygulama basamağının önemini ortaya çıkarmıştır.

Kentleşme olgusu, toplumsal değişimin en önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilmekte ve bu süreçte kırdan kente göçün yoğunlaşmasının altını çizen temel etkenlerden biridir. Toplumda artan sayıda göçmenler, yeni toplulukları meydana getirmiş, işçi, yabancı, esnaf ve memur gibi sosyoekonomik durumu ve sosyokültürel dinamikleri farklılaşan alt kümelerin oluşması sonucunu doğurmuştur. Toplumsal değişim teorisyenleri de bu bağlam içerisinde ilgili sınıfların çatışmalarına, aralarındaki etkileşim süreçlerine ve toplumda dengeyi sağlayan sosyal kurumlarına odaklanarak içerisinde bulunan değişim sürecinde yöntemler geliştirmiştir.

Günümüzde, geçmişten farklı olarak, toplumsal değişimin daha büyük sınıflardan ziyade daha küçük gruplardan başlayarak toplumsal sistemi etkilediğini savunan teoriler daha yaygın olarak savunulmaktadır.

Toplumlardaki uzun süreli göçler ve farklı sosyal faaliyetler, sosyal değişim çalışmalarının sonuç vermesini engellemiştir. Bu doğrultuda önem kazanan aile figürü, görece daha küçük ailelerin değişimini açıklanmak için önemli bir çıkış noktası olarak görülmüştür

Literatürdeki bulgular çerçevesinde araştırmanın temel problemi; Ankara'nın Altındağ ilçesindeki toplumsal değişim konu alınarak bu değişimin açıklanmasında öncelikli olarak toplumsal yapıya ilişkin sosyo demografik, ekonomik ve kültürel dinamiklerin ortaya konması, ardından Ankara Altındağ İlçesinde aile profili ortaya koymayı amaçlamıştır. Altındağ semtindeki toplumsal değişimin yönü, aile bileşimindeki değişiklikler sonucunda açıklanmaya çalışılmıştır Nitekim Altındağ'ın Ankara ve Türkiye'deki konumu, güncel sosyolojik paradigmalara göre araştırma yapmamızı sağlıyor.

Bu çerçevede Ankara Altındağ ilçesinde ailelerin profilini çıkarmak ve toplumsal değişimin yönünü ve durumunu belirlemek için aile temasıyla toplumsal değişim araştırması yapılması gerekliliği bir araştırma konusudur için belirlenmesi için aile teması üzerine inşa edilmiş bir toplumsal değişim çalışmasının yapılmasına duyulan ihtiyaç, araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Konusu

Toplumsal değişme, sanayileşme ve kentleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte ailede de değişimler olmuştur. Aileler de sanayileşme ve kentleşmeden doğrudan etkilenerek toplumsal hayatı şekillendirmektedir. Türkiye'de teknolojik gelişmelerle birlikte aile yapısında ve sosyal yaşamda değişimler meydana gelmektedir.

Sosyal politikaları yürütmede yaşanan temel güçlüklerden biri veri yetersizliğidir. Sosyal politika uygulamalarının sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için sosyal araştırmalardan elde edilen verilere ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda toplumsal değişim kuramları eksenini ve kentleşmeyle birlikte yaşanan değişimler Ankara Altındağ ilçesinde ailenin değişimi araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmamızın konusu Ankara'nın Altındağ ilçesinde toplumsal değişim kuramları ve kentleşmenin, ailesel değişimin yol açtığı değişimler ekseninde ailenin profilini ortaya çıkarmaktır.

Altındağ'ın konut çevresi fiziksel ve sosyo demografik ve ekonomik değişkenlerin durumu, göç ve yerleşim kökeni ilişkisi, aile yapısı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ve gündelik yaşam biçimlerinde değişiklik olup olmadığı bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Bu araştırma ile Türkiye'de ailelerin güncel demografik profili çizilmiş; araştırmada Ankara Altındağ İlçesinde yaşayan ailelerinin güncel profilini çizmek araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle toplumsal yapı ve toplumsal değişim ile ilgili literatürde yer alan terminolojik çalışmalara ve içeriklerine değinilmekte, ardından kuramsal çalışmalara yer verilmektedir. Daha sonra başka bir başlıkta kentleşme olgusu bahsedilerek, kuramsal bir tartışma yapılmış, kentleşme, aile ve sanayileşme olgusu arasındaki ilişkiye değinilmiş ve Türkiye, Ankara ve Altındağ'da kentleşme ve toplumsal değişim pratikleri hakkında bilgiler işlenmiştir. Tüm bunların akabinde Tüm bunların akabinde toplumsal değişim ve kentleşme, aile pratiklerinin Altındağ'daki görünümünün açıklanabilmesi adına planlanan araştırma sürecine yöntem bölümünde yer verilmiş ve araştırmanın bulguları ile sonucu betimlenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Türkiye son elli yıldır, hem hızlı kentleşme hem de kapitalistleşme ve modernleşmeyle birlikte giden hızlı geçiş ve değişim süreçleri yaşandı. Yaşam biçimleri, dijitalleşme sonucu kentler yeniden biçimlenmekte ve yeniden şekillenmektedir. Düzensiz göç nedeniyle büyük şehirlerin nüfusu artıyor. Kenar kentlerin silüetleri değişmekte, yeni yaşam ve konut alanları kurulmakta ve her şeyden önce insanların çalışma şekli, yerleşimi, mahalle kent içi ilişkileri, aile yapısı, komşuluk ve akrabalık ilişkileri, gelenekleri, tüketim kalıpları, gündelik yaşam biçimleri değişmekte ve çeşitlenmektedir. Kentte yaşanan bu toplumsal değişimler aile yapısında da değişime yol açmaktadır.

Değişimi sağlıklı bir şekilde yönetmek ve anlamak, yeni ürünlerin doğru bir şekilde bilinmesi ve altında yatan yönün belirlenebilmesi için çok önemlidir. Kentleşme ile birlikte toplumsal değişimin aileleri nasıl etkilediğine yönelik saha araştırmaları çok azdır. Bu açıdan bakıldığında, bilimsel ve sosyal araştırma alanında sadece literatür bilgisi ile çözüm odaklı sonuçlara ulaşılamayacağı açıktır.

Birey ve toplum arasında bir bağ kuran olarak önemli bir işlev gören aile kurumunun toplum hayatındaki görünümü olan aile yapısı hakkında yeni verilerin toplanması ve analizi, Ankara Altındağ İlçesindeki aile profilinin hem bu günkü durumun belirlenmesi hem de zaman içindeki değişimin değerlendirilebilmesi açısından gereklidir. Çalışma için veri toplamak amacıyla yüz yüze anket, görüşme ve gözlemlerin kullanılması önemlidir. Bu bağlamda Ankara Altındağ yerleşiminin aile profiline ilişkin saha verilerine dayalı bu çalışmanın önemli bir yer tutacağı umulmaktadır.

Ankara Altındağ ilçesinde aileye yönelik yapılan bu araştırma, sosyal araştırmacılar, sosyal politika ve yasa yapıcılar ile sivil toplum kuruluşları proje çıktılarından yararlanması açısından önemlidir.

Bu araştırmanın bulguları ile sadece aile ve kent konusunda çalışan değil, Türkiye'nin değişim süreci ile ilgilenen çeşitli akademisyenler ve araştırmacılar için de ufuk açıcı yeni bilgiler sunulması amaçlanmıştır. Bu noktayı özümseyerek yürütülen çalışma, sosyal politika alanında literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Toplumsal değişimin kuramları ekseninde aile değişimi mikro çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu çalışmada çalışmayı önemli kılan özellik, değişim teorileri ekseninde kentleşmenin ailede nasıl bir değişim ve farklılaşmaya yol açtığını anlamaya / açıklamaya çalışmaktır.

Aile kurumunun birey ve toplum hayatındaki önemli yeri nedeniyle, aile yapısıyla ilgili araştırma yapmak yeni verilerin toplamak ve bu verilerin ileri istatistiki analizlerinin yapmak, hem bu günkü durumun belirlenmesi hem de zaman içindeki değişimin değerlendirilebilmesi amacını taşımaktadır.

Aile kurumu ve sorunlarıyla ilgili güncel bilimsel verilerin toplanması, toplumsal değişim süreci içinde ortaya çıkan problemlerle ilgili önlemlerin alınması, sağlıklı politikaların oluşturulabilmesi ve toplumsal dokunun fotoğrafının çekilmesi açısından önemlidir.

Ankara Altındağ İlçesindeki aile profilini tespit eden bu araştırma ile aileye yönelik mill ve manevi bir sosyal politikanın oluşmasında gerekli olan destekleyici bilgiler de sunulmaktadır.

Bu araştırma ile elde edilen veriler; zaman içindeki değişim ve sürekliliği tespit etmek, güncel verilerin elde etmek, aile yapısı sosyal yardım ve destek politikalarının bugünü ve geleceğini belirlemek açısından yol gösterici olacaktır.

Bu araştırma ile sahada toplanan nicel veriler ışığında sosyolojik olarak ailede tespit edilen sorun alanlarındaki değişimi görebilecek bilimsel bilginin hazırlanması ve bu bilgilerin sosyal politikaya dönüştürülmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı ise; Toplumsal değişim kuramları ekseninde kentleşme sürecinde Ankara'nın Altındağ ilçesinde konut çevrelerinin fiziksel ve sosyo-ekonomik değişkenlerin durumu, güç ve yerleşim kökeni ilişkisi, aile yapısı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ve gündelik yaşam biçimlerindeki değişimdir.

Araştırmanın Ana Hipotezi: Toplumsal değişim kuramları ekseninde Ankara Altındağ ilçesinde kentleşme sürecinde ailenin değişimini nasıldır?

Araştırmanın sözü edilen ana hipotez ve amacı kapsamında belirlenen araştırma soruları şunlardır:

- Altındağ içindeki konut çevreleri fiziksel (konutun ve konu çevresinin niteliği) ve sosyoekonomik değişkenler (gelir, eğitim, çalışma durumu) açısından kendi içlerinde anlamlı ilişkiler sergilemektedir.
- Altındağ'ın konut çevrelerinde kentleşme süreciyle birlikte aile yapısı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler vardır.
- Eğitim düzeyi ile kişinin ailede karar alma yetkisini paylaşımı arasında anlamlı ilişki vardır.
- Eğitim düzeyi ile kentlileşme arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Gelir düzeyi ile kişinin ailede karar alma yetkisini paylaşımı arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Gelir düzeyi ile kentlileşme arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Gelir düzeyi ile ailenin değişimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Kentte yaşayanların gelir düzeyi ile komşuların görüşme sıklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Kentte yaşayanların konut mülkiyeti ve konut türü ile kentlileşme arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Kentte yaşayanların konut türü ile geliri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Kentte yaşayanların konut türü ile aile yapısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Kente göç edenlerin, kentte yaşama süresi uzadıkça bütünleşme düzeyleri de artar. Kentte kalış süresi ile kentlileşme arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Sosyal yardım alma ile konut türlerine ilişkin gruplarda anlamlı bir bağımlılık vardır.
- Aile değişimi ile konut türü arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Hane halkı büyüklüğü ile konut türü arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Konut türü ile çocuk bakımını kimin yaptığı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma temelde; toplumsal değişimin niteliğini ve boyutlarını tespit etme odaklı olacaktır. Bu kapsamda çalışma kentleşme sürecinde ailedeki değişim ile sınırlıdır.

Araştırmada, zaman ve mekân açısından karşılaştırma metoduna başvurulacaktır. Böylece, değişim ve dönüşüm daha güzel bir şekilde analiz edilecektir. Bilgi toplama tekniği olarak; anket tekniği kullanılacaktır. Çalışma sadece belirtilen metot ile sınırlıdır.

Araştırmanın temel amacı; Ankara Altındağ İlçesinde aile profilini resmetmektir. Bu bağlamda, kentleşme ve toplumsal değişim sürecinde ailenin değişimini ifade etmektedir. Bu çalışma sadece Ankara İli Altındağ İlçesi ve bu ilçede yaşayan araştırmaya katılan gönüllülerin görüşleri ile sınırlıdır. Çalışmaya katılan gönüllülerin ankete verdiği cevaplara gerekli özeni gösterdikleri varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Temel Değişkenleri/ Kavramları

Toplumsal değişim kuramları ilişkin kavramlar gözden geçirilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu incelemede kuramlar içerisinde Yapısal ve Fonksiyonalist kuramların birleşimi sonucu ortaya çıkan Mübeccel Kıray'ın Tampon kuramlar yaklaşımı benimsenmiştir. Yapısal - işlevselci yaklaşım değişme süreci içinde de bütünlüğün korunduğu varsayımı doğrultusunda çalışmada şu noktalar savunulmuştur. Değişen aile yapılarında gecekondü, apartman, site ve Eski Ankara Evi'nde yaşayan aileler yeni işlevler kazanmışlardır. Aile kurumu ise değişen bu yeni yapıya uyum sağlamaya çalışmaktadır. Aile toplumsal değişim ve kentleşmeyle birlikte yeni özellikler kazanmakta, toplumun tamamını oluşturan bir tür tampon kurum oluşturmaktadır (Kıray, 1984). Tampon Kuramlar yaklaşım benimsenmiş olmakla birlikte, olguların kavranması ve açıklanması için kuramsal çerçeve bölümünde sözü edilen kimi yaklaşımların katkılarından yararlanılmıştır.

Yukarıdaki değerlendirmeler çerçevesinde, araştırmanın temel değişkenleri olarak şunlar belirlenmiştir:

- (a) Toplumsal değişim:** Toplumun yapısının temel alanlarında sosyo-ekonomik, demografik ve kültürel yapısında ortaya çıkan farklılıklardır.

- (b) **Aile yapısı:** Bir ailenin büyüklüğü, otorite işlevi ve bulunduğu konuma bağlı olan dinamiklerine denir.
- (c) **Kentleşme:** Kentleşme kırsal bit toplumun kentsel bir topluma dönüşümü ile kentsel mekânın ve gündelik alışkanlıkların değişimi, içeriğinde heterojenini, toplumsal hareketliliği, anonim ilişkileri, iş bölümünü, mekânsal yoğunlaşmayı ve ihtisaslaşmayı barındıran çok yönlü bir süreçtir.
- (d) **Kentlileşme,** kenti benimseyip içselleştirerek ona karşı bir aidiyet duygusuyla kentli yaşam tarzına uygun davranma ve kentli olmayı bir kimlik olarak benimsenme halidir.
- (e) **Altındağ İlçesi:** Günümüzde Ankara'nın merkez ilçesi olan Altındağ, Bent Deresi ve İrfan Baştuğ Caddeleri, Hıdırlık Tepesi ile sınırlandırılmıştır. Kentin en erken gecekondulaşan bölgesidir.
- (f) **Konut çevresi** (komşuluk birimi, mahalle). Bu araştırmada konut çevresinden anlaşılan, gerek fiziksel gerekse sosyal özellikler bakımından benzerlik taşıyan, insanların oturma/ikamet yerleridir. Diğer bir deyişle, konut çevresi yalnızca, fiziksel mekân değil, ancak asıl önemlisi bu mekân üzerinde yaşayan sakinlerin özellikleridir.
- (g) **Konut türleri** (apartman, gecekondu, site ve eski Ankara Evleri'dir). Bu araştırmada konut türlerinden anlaşılan, gerek fiziksel gerekse sosyal özellikler bakımından benzerlik taşıyan, insanların oturduğu konutlardır. Diğer bir deyişle, konut türü yalnızca, fiziksel bir mekân değil, bu mekân üzerinde yaşayan sakinlerin özellikleridir.
- (h) **Cinsiyet** Bu araştırmada hem erkekler hem de kadınlarla görüşme yapılmıştır. Türkiye'de gerçekleştirilen toplumsal değişim ve kent araştırmaları, bilgi kaynağı olarak genellikle hane başkanlarının ki çoklukla erkeklerin beyanlarına göre temellendiriliyordu. Oysa istatistiksel olarak bu toplumun yarısını kadınlar oluşturduğuna göre kadınların ifadeleri de göz ardı edilemez ve cinsiyetler arası farklılığı yansıtması, açısından toplumsal yaşamın önemli bir göstergesidir. Toplumumuzda hane reisleri olarak hala önemli karar verici rollerini düşünerek, hane temelli araştırmalarda erkeklere bilgi kaynağı olarak başvurulması kimi araştırmalarda tasarruf sağlasa da sosyal yaşamın ve ilişki ağlarının

anlaşılmasında kimi eksik yanları barındırmaktadır. Bu bağlamda 215 kadın ve 210 erkek ile görüşerek daha adil ve dengeli bir dağılım belirlenmiştir.

- (i) **Sosyoekonomik durum (SED).** SED, konut sakinlerinin gelir, çalışma ve eğitim durumlarının bileşiminden oluşan ve sınıfsal anlamda bir toplumsal hiyerarşiyi temsil eden bir konumdur. Araştırmada SEDİ oluşturan değişkenler yerine göre birlikte ya da ayrı ayrı değerlendirilmiştir.
- (j) **Çalışma Durumu** Görüşme yapılan kişinin üstlendiği iştir. Üstlenilen işler tek tek değil, sınıflandırılarak işleme konulmuştur. Bu sınıflandırmada DİE'nin çalışmalarından yararlanılmakla birlikte, ayrı bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Bu yeni sınıflandırmanın birinci amacı, mekân ve işgücü niteliği ilişkisini daha belirgin bir biçimde açığa çıkarmaktır. İkinci amacı ise, DİE'nin sınıflamasının hem sektör ağırlık taşıdığı hem de günümüz koşullarında artık yetersiz kaldığı söylenebilir. Örnek vermek gerekirse, DİE'nin Hane halkı İşgücü Anketi gibi araştırmalarında kullandığı sınıflandırmada bütün ücretliler aynı kategori içinde toplamaktadır. Oysa günümüzde profesyonel ve dar gelirli ücretliler arasındaki gelir farkları iyice artmıştır.

Üçüncü olarak, sınıflandırmada, gelir yanında yapılan işin sosyokültürel ayrımlaşmasına da dikkat edilmiştir. Örneğin, geleneksel anlamda küçük üretici, esnaf ya da zanaatkâr ile belli bir eğitim sürecinden geçen eczacı, doktor, mühendis gibi büro benzeri işyerlerini kendileri adına işleten profesyoneller arasında belirgin ayrımlar vardır ve bu ayrımlar konut alanlarına da yansiyabilir. Bu ölçütler göz önüne alındığında, çalışma durumuna ilişkin olarak şu sınıflama ortaya çıkar:

- (k) Çiftçi tarımsal ve hayvancılık işlerinde çalışanlar; (2) Devlet Memurları; (3) Emekliler; Bir zamanlar belli bir iş sahibi, ancak şimdi fiilen çalışmayan kişilerdir. 4) Esnaf ve diğer dar gelirli ücretliler; (5) Ev Hanımı; (6) Hizmet Sektörü çalışanı; (7) Kamuda İşçi; (8) Kendi hesabına çalışan profesyonel (9) Mesleki sertifikasyona sahip kalifiye işçi (10) Orta düzey yönetici (11) Öğrenci (12) Özel Sektör çalışanı (13) Üst düzey yönetici
- (i) **Hane geliri:** Haneyi oluşturan bireylerin yaptıkları işten ve/ya da ücret, getirim, ticaret, vb. çeşitli gelir kaynaklarından elde ettikleri gelirlerin aylık toplam parasal ifadesi olarak gösterilmiştir.

- (l) **Aile Yapısı:** Ailenin türü (geniş, çekirdek ve yalnız yaşayan aile türleri), kişi sayısı, yaş durumu, araştırma içinde aile yapısına ilişkin göstergeler olarak alınmıştır.
- (m) **Yerleşim kökeni:** Kent sakinlerinin geçmiş yerleşim (doğma büyüme Ankara Altındağ ilçesinde yaşayanlar, Ankara ve Altındağ mahalleleri, Ankara'nın diğer ilçeleri ve diğer İller) kökenleri. Ankara Altındağ'ın nüfus kompozisyonu hem Ankara Altındağ yerlileri hem de Altındağ dışından göç edenlerden oluşmaktadır. Yerleşimler köken, diğer bir deyişle insanların kent içinde kültürel örüntüler açısından farklılık kaynağı olarak kabul edilmiştir. Altındağ dışından göç edenlerin daha önceki yerleşim yerleri mahalle, ilçe ve il olabilir.
- (n) **Gündelik Yaşam Biçimi:** Altındağ'ın iş ve ticaret mekânları ikincil grup ilişkilerin, konut çevreleri ise birincil grup ilişkilerin yaşandığı mekânlardır. Konut alanları insanların daha kalıcı resmi olmayan, birincil grup etkileşimlerinin yaşandığı, tüketim ağırlıklı yerlerdir. Bu açıdan, bu çalışmada yaşam biçimi, çalışma dışı gerçekleşen gündelik faaliyetler ve tüketim kalıplarıyla sınırlandırılmıştır.
- (o) **Komşuluk ilişkileri:** Komşuluk, aile üyelerinin ya da ailenin başkalarına coğrafi olarak yakın olma durumu, komşuluk ilişkisi ise, sakinlerin kendilerine mekânsal olarak yakın diğer sakinlerle kurdukları ilişkiler ağıdır. Bu ilişkiler yardımlaşma ve dayanışma örüntülerini de barındırabilir.
- (p) **Akrabalık ilişkileri:** Akrabalık, Mekânsal yakınlığın sonucu oluşan ilişkileri değil, kan ya da evlilik bağıyla oluşturulmuş grup ilişkilerini temsil eder.
- (q) **Hane Temsilcisi:** 18 yaşından büyük haneyi temsil 215 kadın ve 210 erkek olmak üzeredir.
- (r) **Hane/ Hane Halkı:** Aynı evde ya da yaşama mekânında oturan, hep birlikte düzenli olarak yemek yiyen, gelirlerini paylaşan bir grubu nitelendirilmede kullanılan kavramdır.
- (s) **Hane halkı Büyüklüğü:** Hane halkını oluşturan kişi sayısının toplamıdır.
- (t) **Ortalama hane halkı Büyüklüğü:** Hane halkını oluşturan kişilerin ortalama sayısidir. Yıl ortası tahmini nüfusun toplam hane halkı sayısına bölünmesi ile elde edilir. Ortalama hane halkı büyüklüğü = (Toplam hane halkı nüfusu) + (Toplam hane halkı sayısı) şeklinde hesaplanır.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ

2.1. Araştırmanın Metodu

Araştırma, üzerinde çalışılması istenen olgu ve görüngü için belli standartlar ekseninde araştırmacı tarafından gerçekleştirilen sürece verilen isim olarak tanımlanabilir. Sözü edilen süreçler, farklı metotları içerisinde barındırmakla birlikte araştırmaların amacı ve içeriği, genellikle kullanılacak olan yöntemin belirlenmesindeki temel faktörler olarak değerlendirilmektedir (Karasar, 2013).

Araştırmalar, nitel, nicel ve bu iki yöntemin bir arada değerlendirildiği karma metot olmak üzere üç şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Nicel metotlarda olgu ve görüngülerin sayısal verilere indirildiği bir süreç söz konusuysa nitel metotlar, daha çok derinlemesine analizlerin mümkün olduğu ve sahada bulunan pratiğin teoriye dönüştürüldüğü bir alanı işaret etmektedir (Creswell, 2016). Bu araştırmada da araştırmacının genel olarak kentleşme sürecinde Ankara'nın Altındağ ilçesindeki değişimleri ortaya koymak istemesi, söz konusu bölgedeki insanlarla birebir görüşerek değişime yönelik sayısal verilerin ortaya konmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla nicel metodun benimsendiği araştırma metodunda araştırmacı, istatistiki analizlerle değişim sürecine ilişkin betimlemelerin yapılmasının daha sağlıklı olacağını düşünmüştür.

Araştırma metodu olarak niceleyici (niceleyici) tercih edilmiştir. Araştırmanın türü ise "hipotez sınamadır. Esas olarak, önerilen hipotezlerin alan araştırmasıyla elde edilen verilerle sınanmasına dayanır. Bu bağlamda katılımcılara anket uygulanarak veriler soru kâğıdına işlenmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Evren, bir araştırmanın genellemek istendiği kitleyi ifade etmektedir. Araştırmalar, metotlarından bağımsız olarak evrene uygulandığı ölçüsünde başarılı kabul edilmektedir. Bu çerçevede araştırmanın evreninin sınırları, alanı ve homojenliği, yapılacak olan çalışmanın niteliği nezdinde oldukça kritiktir (Creswell, 2016).

Bu çalışmada araştırmanın evreni Ankara'nın Altındağ ilçesi toplumdur. Araştırma kapsamında bu evrene ilişkin genellemelerde bulunabilmek amacıyla örnekleme metotlarına uygun bir örneklem seçilmesi hedeflenmiştir. Örneklem, araştırmanın evrenini en iyi şekilde temsil etmesi planlanan grubu oluşturmaktadır. Örneklemin temsil kabiliyeti ölçüsünde araştırmalar başarılı kabul edilmektedir. Bu nedenle ilgili araştırmada da araştırmanın örnekleminin nasıl seçileceği dikkatle belirlenmiş ve bu çerçevede araştırma süreci gerçekleştirilmiştir (Başol, 2008).

Araştırmanın örneklemi için ise en uygun tekniğin çok aşamalı küme örnekleme tekniği olduğu düşünülmüştür. Buna göre; çok büyük evrenlerin söz konusu olduğu durumlarda verilerin alt kategorilere ayrılarak temsil kabiliyetlerinin artırılması, çok aşamalı küme örnekleme ile mümkündür. Bu çalışmada da Altındağ'ın 26 ilçesindeki nüfuslar temel alınarak 215 kadın ve 210 erkek olmak üzere Altındağ'daki apartman, gecekondü, site ve eski Ankara evlerinde yaşayan, 18 yaşından büyük hane temsilcisi 425 kadın ve erkekten oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi 2021 yılsonunda Altındağ ilçesindeki nüfusa uygun olarak hesaplanmıştır: Altındağ Mahalleri: 407.675 (Erkek: 204.907 / Kadın: 202.768) Yüzde olarak ise: %50,33 erkek, %49,67 kadındır.

Tablo 1: Araştırmanın örneklemine yönelik örnekleme metodu

Evren Büyüklüğü	- + 0.05 örnekleme hatası			- + 0.10 örnekleme hatası		
	(d)			(d)		
	P=0,5 Q=0,5	P=0,8 Q= 0,2	P=0,3 Q=0,7	P=0,5 Q=0,5	P=0,8 Q= 0,2	P=0,3 Q=0,7
100	80	71	77	49	38	45
500	217	165	196	81	55	70
750	254	185	226	85	57	73
1.000	278	198	244	88	58	75
2.500	333	224	286	93	60	78
5.000	357	234	303	94	61	79
10.000	370	240	313	95	61	80
25.000	378	244	319	96	61	80
50.000	381	245	321	96	61	81
100.000	383	245	322	96	61	81
1.000.000	384	246	323	96	61	81
100 milyon	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu Y, Erdoğan S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 2. Baskı. Ankara, Detay Yayıncılık.

Tabloya göre, d=0.05 örneklem hata payına göre (p=0,3 (gerçekleşme olasılığı), q=0,7 (gerçekleşmeme olasılığı)) alınabilecek en uygun örneklem sayısı **322**'dir. Süreç içerisinde

araştırma bulgularının daha sağlıklı olabilmesi amacıyla araştırmacı maksimumu hedeflemiş ve bu nedenle 425 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında ilgili hipotezlere binaen soru kâğıdı oluşturulmuştur. Oluşturulan soru kâğıdının gerekli olan sosyodemografik ve sosyoekonomik değişkenleri ne denli kapsadığına yönelik araştırmacının danışmanından onay alınmış ve böylece kapsam geçerliğinin sağlandığı varsayılmıştır. Ayrıca araştırmanın yapılabilmesi için Etik Kurul onayı alındı.

Soru kâğıdı araştırmanın amaçlarına ve hipotezlerine uygun olarak, daha önceki ilgili araştırmalardan da yararlanılıp, araştırmacının kendisinin hazırladığı sorulardan oluşmaktadır. Beş ayrı bölümden oluşan soru kâğıdı, birinci ve ikinci bölümde, konut çevresinin sosyo-demografik ve ekonomik durumuyla saptayıcı sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, ailenin daha önce yaşadığı yerleşim köken bağlantısını araştıran sorulara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, ailenin yapısıyla ilgili aile yapısı ve değişimine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise akrabalık ve komşuluk ilişkilerine sorulara yer verilmiştir. Son bölümde ise gündelik yaşam biçimlerine ilişkin sorular yer almaktadır. Soru kâğıdının örnek bir kişi üzerinde uygulanması yaklaşık yirmi dakika sürmektedir. Soru kâğıdı son biçimini almadan farklı konut çevrelerinde yaşayan ve farklı cinsiyeti temsil eden yirmi kişi üzerinde ön deneme yapılmış ve kimi sorular yeniden oluşturulmuş ya da atılmış, soru kâğıdına son hali verilmiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Soru kâğıdının nihai olarak oluşturulmasından sonra, 2022 yılının Temmuz ve Eylül ayları arasında veri toplaması gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasında erkek ve kadın görüşmelerinin dengeli dağılımına dikkat edilmiştir Haftanın farklı günleri ve günün değişik saatlerinde görüşmeler araştırmacının katılımıyla katılımcılara anket uygulanarak veriler soru kâğıdına işlenmiştir.

Bu çalışmada da Altındağ'ın 26 ilçesinde apartman, gecekond, site ve eski Ankara evlerinde 18 yaşından büyük hane temsilcisi seçilen 215 kadın ve 210 erkek olmak üzere toplam 425 kişiye anket uygulanarak doğrudan görüşme yoluyla veriler toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde soru kâğıdı aracılığıyla toplanan veriler, öncelikli olarak tek tek incelenmiştir. Bu süreçte sağlıklı olmadığı düşünölen formlar çıkarılmıştır. Ardından sağlıklı olduğu düşünölen toplamda 425 veri, ilgili faktörlerine uygun olarak SPSS 27,0 Programı üzerine işlenmiştir. Sosyodemografik ve sosyoekonomik değişkenlere ilişkin frekans tabloları ve çapraz tabloların oluşturulmasının ardından derinlemesine analizler gerçekleştirilmiş ve verilerin normal dağılmasına bağlı olarak parametrik testler kullanılmıştır. Bu çerçevede araştırmada T testi, tek yönlü varyans analizi, Pearson korelasyon testi kullanılmış, süreksiz değişkenlerin karşılaştırılmasında da parametrik olmayan Ki Kare bağımsızlık testi kullanılmıştır.

3. TOPLUMSAL YAPI ve TOPLUMSAL DEĞİŞİME İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde toplumsal yapı ve toplumsal değişme kavramı, toplumsal değişimin özellikleri, toplumsal değişmeyi etkileyen faktörlere değinilecektir. Çalışmanın devamında ise toplumsal değişimin kuramsal çerçevesi, Türkiye’de toplumsal değişme kuramları üzerine fikir yürüten kişileri görüşleri ve Türkiye’ de toplumsal değişim çalışmalarına yer verilecektir.

3.1. Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişim

Batı Avrupa’da gerçekleşen ve sonrasında bütün dünyada yayılan Sanayi Devrimi: aile müessesesinde, tarım sektöründe, göçler sonucu nüfusu hızla artan şehirlerde, çalışma hayatında, ulaşımda, taşımada, teknolojiye, insanın bizzat kendisinde, ahlaki değerlerde ve daha pek çok alanda köklü değişikliklere yol açmıştır. İşte sosyal bilimler, geleneksel değerlerin geçerliliğini kaybetmeye başladığı bu değişim sürecinde ortaya çıkmıştır. Gelenekselden moderne geçiş çok kapsamlı bir değişimin başlangıcını işaret ettiğine göre, toplumsal değişimin sosyal bilimlerin omurgasını teşkil ettiğini ifade etmek yerinde bir tespit olacaktır.

Toplumsal yapı bir üründür ve insan zihni tarafından üretilir. Toplumsal yapı her zaman değişimin içinde yer alır; çünkü bu yapıdaki herhangi bir unsurun değişmesi diğer unsurlarında da değişime sebep olmaktadır. Toplulukların devamlı bir değişim halinde olduğu söylenebilir ve bu değişimler her zaman istikrarlı olmak zorunda değildir (Abay, 2005).

Toplumsal değişme; bir toplumun yapısında, kültüründe, kurumlarında ya da kurumlar arası ilişkilerinde meydana farklılaşmadır. Örneğin; bugün toplumsal değişimin geniş aile yapılarından çekirdek aile yapılarına geçişin ve teknoloji kullanımının insan ilişkileri ve etkileşimleri nasıl etkilediğine dair örnekler verebiliriz.

Toplumsal değişme, toplumdaki tüm kültürlerin ve değer sistemlerinin dönüşümünü anlatan dinamik bir kavramdır (Arslantürk ve Amman, 1999). Topluluklar sürekli değişim içinde olduğundan sosyal ve kültürel olguların durağan olduğu kesinlikle söylenemez.

Değişme için kısaca, önceki durumun çeşitlenmeleri şeklinde bir tanım da yapılabilir (Fichter, 2009). Oluş ve değişimin filozofu olarak adlandırılan Herakleitos MÖ. 540 480 her şeyin bir akış veya değişim içinde olduğunu savunur. Ona göre, "Bir nehirde iki kere yıkanılmaz. Zira nehir, sürekli bir akış halinde olduğundan değişime uğramaktadır (Küçükalp ve Cevizci, 2017).

İnsan, tarih boyunca çevrede ve sosyal koşullarda meydana gelen değişimlere ayak uydurmakta ve böylece insani olarak kendisini zenginleştirebilmektedir. Kongar'a (1999) göre sosyal bilimlerde bu konuda bir kafa karışıklığı vardır. Ona göre bu karışıklığın nedeni, toplumsal değişimin nedeni, yönü, hızı vb. sosyal yasaların tam olarak özümsememesidir.

Toplumsal yapıdaki köklü ve kapsamlı değişikliklere: aile organizasyonundaki değişiklikler, geçimini sağlama yolları, davranış mikro - din, insan tarafından kabul edilen değerler ve kullanılan teknoloji örnek olarak gösterilebilir (Kongar, 1999). Toplumsal değişim kavramı, sosyoloji tarafından, toplumsal tarih, toplumsal yapı, kurumlar, insan ilişkileri ve mevcut var olan durumdan başa bir duruma geçişte geniş çaplı bir ayrışmayı ifade eden bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Sunar, 2016).

Toplumsal değişimi anlamak için tüm toplumların değiştiğinin sosyal bilimlerin varlığının temeli olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle toplumsal düşüncenin en erken dönemlerinden itibaren toplumun zaman içindeki hareketini anlamak ve açıklamak için pek çok teorik ve uygulamalı araştırma yapılmıştır. Bu ortak çabaya ek olarak, geçmişteki toplumsal durumu anlamanın ve gelecekteki şeklini tahmin etmenin toplumsal düzenin sürdürülmesine katkı sağlayacağı varsayımı sosyoloji bilimini ortaya çıkarmıştır (Erkilet, 2015). Toplumsal değişimi bir şekilde anlamak, kendimizi ve içinde bulunduğumuz zamanı yakalamak için kaçınılmaz bir süreçtir. Toplumsal değişim, esas olarak insanın çevresindeki koşullardaki değişikliklere uyum sağlama yeteneğinden kaynaklanmaktadır. İnsanı diğer organizmalardan ayıran özelliklerden biri, nispeten daha gelişmiş uyum yeteneğidir. İnsanın bu yeteneği pasif değişimden değil, koşullara aktif olarak müdahale edebilmesinden kaynaklanmaktadır.

Toplumsal değişim, bir sosyal yapıda zaman içinde meydana gelen farklılığı ifade eder. Bu çerçevede Tan (1981) toplumsal değişimi makro düzeyde bir değişim olarak ele alıp belli bir varoluş halinden ya da biçiminden geçiş olarak tanımlamaktadır. Öte yandan

değişimi mikro düzeyde tanımlayan Tezcan'a (1994) göre toplumsal değişim; “ Toplumsal yapının ve toplumun değişmesi ” olarak tanımlanabilmektedir.

Değişim, ilerleme veya gerileme şeklini alabilir. Bu yönüyle toplumların hem ilerlemesi hem de gerilemesi olarak görülebilir (Erkal, 1983). Toplumsal değişme, nüfus yapısındaki değişmelerden, toplumdaki kurumların örgütlenmesindeki yeni oluşumlara kadar geniş çaplı değişmelerdir. Diğer bir ifadeyle toplumsal değişim, ilişkiler, fikirler ve deneyimler sonucunda gözlenen bir olgudur.

Doğan (2007), toplumsal değişimin temel unsurunun yapısal değişim olduğunu ve değişimin belli bir zaman ya da süreç içinde kaçınılmaz olarak bir açıklama bulacağını savunmuştur. Ayrıca bir süreklilik olması gerektiğini, yani gözlemlenen varyasyonların süreklilik göstereceğini belirtmiştir (Doğan, 2007). Arı (2021) da yapısal bir olay olarak toplumsal değişimi açıklayarak değişimin tüm toplumlarda/topluluklarda yaşanması gerektiğini de belirtmektedir. Değişimin sürekli olacağını söyleyen (Arı, 2021) toplumsal değişimin belli özellikleri olduğunu söylemektedir: Toplumsal değişim her zaman aynı yönde ve aynı yönde olmamaktadır. Hız ileri geri, ayrıca hızlı veya yavaş olabilmektedir. Objektif bir kavram olduğu için iyi - kötü gibi görüş ve yargıları barındırmamaktadır. Değişim uzun zaman almaktadır. Bir yapıdaki değişiklik diğerini etkileyebilmektedir. Değişime ayak uydurmada toplum zorlanabilmekte veya kendiliğinden de olabilmektedir. Toplumsal düzenin somut yapısında Değişimin meydana gelme hızının, soyut yapılarda olandan daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Değişime hazır olmayan toplumsal yapılarda gerçekleştirilmeye çalışılan dönüşümler, toplumsal krizlere yol açabilmektedir. Çünkü toplumsal değişim, toplumu ya da büyük ölçüde toplumsal zorunlu olarak etkileyen işbirlikçi bir süreçtir (Yılmaz, 2019).

Kıray (2006), toplumsal yapının zaten değişmeye hazır, dinamik bir bütün olduğuna aşağıdaki ifadelerle işaret etmektedir: *“Bugün, belki de geçmişten çok daha farklı bir yapı tanımlama adımı atabiliriz. Toplumsal yapının her zaman değişmeye hazır, birbirine bağlı parçalardan oluştuğu söylenebilir. Başka bir deyişle, yapı mükemmel bir denge içindedir, parçalarını ve bunların karşılıklı bağımlılıklarını dönüştürmeye hazırdır. Bir yapı dinamik (statik olmayan) bir bütündür, özellikle karşılaştığında değişmeye hazırdır. Her yapının karşılaştığı süreçler ve mekanizmalar aynı kalmak yerine değişme eğilimindedir. Yapının bir başka özelliği de değişkenliğini tamamlayan kendi kendini düzenleme yeteneğidir. Böylece,*

herhangi bir zamanda, denge halindeki bir yapı sadece değişmeye hazırdır. Burada değişimin "bilgisi" ile ilgili en önemli nokta, değişimi soğuran ve yapıları değişime hazırlayan iki karşıt yapı arasındaki parça alışverişi mekanizmasının ne olduğunu anlamaktır ve belirli bir süre dengededir” (Kıray, 2006, s.273).

Geçmişteki toplumsal durumu anlayabilmek ve gelecekte neler olacağını tahmin etmek, toplumsal düzeni sağlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda modernleşme, küreselleşme, demografik, göç ve aile yapısındaki değişim, kentleşme vb. sosyal konuların ele alınması gerekliliği görülmüştür (Sunar, 2016).

3.2. Toplumsal Değişmenin Özellikleri

Toplumsal değişimin özelliklerini sıraladığımızda; Toplumsal değişimin bir süreç olduğunu, bazen planlı olarak gerçekleştiğini, fakat çoğu zaman plansız olduğunu, toplum yapısı hazır olmadan gerçekleşen değişimlerin toplumsal bunalımlara yol açtığını, toplumun maddi öğelerindeki değişimin, manevi öğelerindeki değişimden daha hızlı olduğunu, değişimin kaçınılmaz, sürekli ve gerekli bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca değişimin kuşaklar arasında çatışma ve gerginliklere yol açabileceği gibi yeni sorunlara ve yeni fırsatlara da yol açtığını, Toplumsal yapıdaki değişimlerin her zaman aynı hızda olmayacağını, değişimin kimi zaman hızlı, kimi zaman da yavaş olabileceğini ve toplumdan topluma hızının da farklı olduğunu da ifade etmek mümkündür.

3.3. Toplumsal Değişmeyi Etkileyen Faktörler

Toplumsal değişmeyi etkileyen faktörler fiziki çevre, sosyodemografik sosyoekonomik etkenler, kültürel değişimler, dijitalleşme bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, ekonomi, modernleşme ve kentleşme olarak sıralanabilmektedir.

Toplumun yaşadığı yerin coğrafi özellikleri, maden kaynakları ve tabiatta meydana gelen sel, deprem, iklim değişmesi, salgın gibi yaşadığımız hastalıklar insan hayatında değişikliklere yol açabilmektedir. Bazıları genel olarak anlık değişikliklere sebep olurken bazılarının etkileri de iklim değişikliği gibi uzun soluklu olabilmektedir. Konut çevresinde ve konutun türündeki değişim birey olarak insanı etkilemektedir. Doğal olarak aile birimi de bu değişime maruz kalabilmektedir.

Bir toplumda nüfusun demografik yapısı toplumu ve aileyi etkiler. Nüfus artış hızının yüksek olduğu bir toplumda ihtiyaçları karşılamak zor olabilmektedir. Bunun sonucunda yerleşim anlamında göçler meydana gelir. Sosyoekonomik nedenlerden dolayı yaşanan göçle birlikte göç veren yerin ve ailenin nüfusunda azalma, göç alan yerleşim yerinin nüfusunun artmasına, sonuç olarak aile yapısında değişimlerin yaşanmasına sebep olur.

Bazı yerleşim yerlerinde nüfusun yaşlanması eğitim hayatında okulların boşalmasına, genç nüfusun azalması emeklilik yaşının yükselmesi çalışma hayatında değişimlere yol açacaktır. Bu değişim aileyi de etkilemektedir.

Dijital dünyada yaşanan çok hızlı değişimler toplumsal hayatın değişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Tarihsel süreçler içerisinde ateşin, telgrafın, televizyon, internetin aile yapısını nasıl değiştirdiği bilinmektedir.

Günümüzde sosyal politikacılar, toplumda meydana gelen olay ve değişim süreçlerinin son derece karmaşık olduğunu ve bu süreçlerde farklı faktörlerin rol oynadığını ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla çeşitli faktörlerin toplumsal değişmeyi etkilediği söylenebilmektedir (Tezcan, 1994).

Değişimi açıklamak için sosyal değişim teorilerinin farklı yaklaşımları ortaya çıkmaktadır. Değişimin itici gücü, toplumsal değişim faktörlerinin birbirleriyle etkileşiminde yatmaktadır. Hangi faktörlerin ne zaman, nasıl ve ne ölçüde etkili olduğunun belirlenmesi, toplumsal değişimin toplumsal ölçekte şekillenme örüntüsünü ortaya çıkaracaktır.

Coğrafi konum, toplumların coğrafi konumu, toplumsal değişim hareketliliğinde önemli bir etkidir. Bir toplumun coğrafi konumu, bitki çeşitliliği, su kaynakları, uygun hayvancılık ovaları, yaylaları ve yer altı zenginliklerinin sağladığı stratejik avantaj sağlayarak toplumun gelişme potansiyelini de artırır. İbn Haldun (1986) coğrafi faktörlerin toplumların yaşamında büyük etkisi olduğunu iddia ederken, dünyanın yedi iklimi içinde uygarlık için en uygun bölgenin ılıman kuşak olduğunu savunmuştur. Gerçekten de son derece sıcak ve soğuk bölgelerde, insanların geçim kaynakları son derece sınırlıdır. Bu toplumların zenginliği, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de toplumlar arasında çatışma ihtimalini körükleyen bir özelliktir.

Toplum, birlikte yaşayan insanlar için anlamlıdır. Bu bakımdan bir toplumun nüfusunun azalması veya artması, nüfusun özellikleri gibi olgular toplumun yapısı hakkında ipuçları vermektedir. Nüfus büyüklüğü, büyüme ve hareketlilik, sosyal değişimin önemli faktörleridir. Sayısal üstünlüğün yanı sıra toplumlar, nüfuslarının okul olanaklarına, profesyonel örgütlenme derecelerine ve değerler etrafında bütünleşme yeteneklerine bağlı olarak değişen esneklik deneyimlerini paylaşır. Nüfusun etnik ve dini çeşitliliği, toplumun barış ve uyum içinde yaşama potansiyeli açısından önemlidir. Bir toplumun yaşadığı iç çatışmalar, sosyal istikrarı baltalayan bir değişim hareketi oluşturabilmektedir.

Göç, çoğu organizmanın hayatta kalması için önemli bir koşul olan bir yer değiştirme eylemidir. Tarih boyunca insanlar yaşadıkları coğrafi bölgeler arasında göç etmişlerdir. Göç, bir toplumun yerleştiği yerin geçim açısından coğrafi olarak uygun olmaması veya savaş, doğal afetler gibi sebeplerle başka diyarlara taşınmasıdır. Özer'e (2004) göre "göç, toplumsal yapıyı değiştiren nüfus hareketleri ile toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi yönleriyle coğrafi konum değiştirme sürecidir. "Bir toplumun içyapısı içinde gerçekleşen iç göçler, toplumsal değişim açısından da önemli toplumsal hareketlerdir. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılda göç, öncelikle ekonomik amaçlarla gelişmiş ülkelere yapılan bir harekettir. Bu durumda toplumun başka bir ülkesine yerleşen göçmenlerin karşılaştıkları uyum sorunları her iki toplum için de önemli toplumsal sorunlara yol açmıştır. Toplumların kendi ülkelerindeki iç savaşlardan kaçarak farklı ülkelere sığınmacı olarak göç etmeleri ciddi toplumsal sorunlara yol açabilmektedir.

Kentleşme faktörlerini değerlendirdiğimizde, kent, sosyoekonomik özellikler açısından nüfusun kırsal kesimden farklı olduğu bir yerdir. Kültür, idari durum ve nüfus, tarım dışı üretim faaliyetleri, toplumsal ilişkiler ve toplumsal bölünmenin gerçekleştiği yerdir. Uzmanlaşma ve hareketlilik yaygındır. Tarımsal verimlilik ve kişi başına düşen gelir, insanları köylerinde tutmak için yeterli olmadığından kentlere göç kaçınılmaz hale gelmiştir. Ayrıca daha uzun yaşam beklentisi psikolojik olarak insanları şehirlere yerleşmeye motive de hâlihazırda etmektedir. Ancak hızlı nüfus artışına sahip şehirlerin gelişmesi önemli sorunlara yol açmaktadır. Barınma sorunları, altyapı eksikliği ve çevre kirliliği, işsizlikle ilgili toplumsal sorunların yol açtığı güvencesizlik, küresel hareketliliği değişen bir perspektiften gözlemlemek mümkündür. Kente göç edenlerin kentle bütünleşme (kentleşme)

sorunu, kentsel çevredeki değişimin sosyal hareketliliğini artırmaya da olanak sağlamaktadır.

Toplumsal değişimin yönünü belirleyen en temel faktörlerden biridir. Ekonomik büyümenin faydalarından toplumun tüm kesimlerine fayda sağlamak, daha dengeli ve uyumlu bir toplumsal yapıyı sağlayacaktır. Tüm ülkelerin temel amacı, ekonomik istikrarı sağlayarak gelişmek ve sosyal sorunları çözmektir. İş kalitesinin artırılması, sermaye birikiminin artırılması, yaratılan ekonomik değerlerin toplumun tüm bireylerine üretime katkıları oranında dengeli dağılımı ve kişi başına düşen ortalama milli gelirin artması ekonomik göstergelerdir. Ülkeler arasındaki ekonomik rekabetin neden olduğu dengesizlik bazı ülkelerin gelişimi ve diğerlerinin geri kalmışlığı etki etmektedir. Artan toplumsal sorunların temel nedeni hiç şüphesiz toplumdaki yüksek işsizlik oranı ve gelir eşitsizliğidir.

Teknoloji, insanların sahip olduğu ve çevrelerini değiştirmek için kullandıkları çeşitli tekniklerin bir toplamıdır. Teknolojik gelişmeyi motive eden unsur, insanların sosyal yaşamlarında artan ihtiyaçlarına çözüm üretme isteğidir. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren teknolojinin getirdiği gelişmeler, toplumsal yapıların işlev ve davranışlarında değişikliklere yol açmıştır. Bu bağlamda teknoloji tüm teorilerde sosyal değişimin temel itici güçlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Kitle iletişim unsurları da diğer bir faktör olarak ele alınabilir. Günümüz teknolojik gelişiminin en çarpıcı özelliği kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve gelişmesidir. Radyo ve televizyon faaliyetlerinin alanının hızla genişlemesi ile kitlelerin tutum ve davranışları değişmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçları ile kendi yaşamları dışındaki yaşam biçimlerini halka sunmak, halkın yaşam dışı yaşam biçimleri hakkında anlayışını artırır. Bu nedenle yeniliklerin kitleler tarafından benimsenmesinde ve farklı bakış açılarının sosyal ve kültürel yaşamlarına özümsemesinde etkili olabilir. Bazı teknolojik buluşlar hayatımızda değişikliklere sebep olmuştur. Türkiye'nin yeni yüzyılında TOGG ile araç dünyamızda önemli çıkış açması beklenmektedir.

Eğitimin de bir değişim aracı olarak incelenebileceği mevcut konjonktürde kültürel değerlerin eğitim yoluyla aktarılması süreci, toplumsal değişimi sağlayan bir aktör olarak düşünülebilir. Toplumsal değişimdeki eğitim işlevinin özü, yenilebilir oluşundan kaynaklanmaktadır. Her toplumun, sosyal yapıdaki değişikliklere hazırlanmak ve değişiklikleri

başlatmak için girişimlere ihtiyacı vardır. Eğitim topluma yenilik unsurları getirir. Nüfusun eğitim donanımı, toplumun gelişme dinamikleri açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Bu nedenle eğitim, toplumsal değişimin önemli unsurlarından biri olarak kabul edilebilir.

Doğal afetler Deprem, sel, kasırga, toprak kayması, volkanik patlamalar gibi doğal afetler dünyanın farklı yerlerinde meydana gelebilmektedir. Topluma zarar veren bir ölçüde gerçekleşebilen doğal yapıdaki değişiklikler sonucunda toplumlar bugüne kadar ağır kayıplar vermiştir. Bu da pek çok toplumun doğal afetlere binaen yeniden şekillenmesini, farklı şekillerde yapılanmalar oluşturmalarını sağlamış, toplumlar, bu çerçevede değişikliğe uğramıştır.

3.4. Toplumsal Değişimin Kuramsal Çerçevesi

Toplumlar durağan yapılar değil, sürekli bir evrim sürecindeki dinamik yapılardır. Toplumsal değişim, hem toplumsal çevreden hem de teknolojik gelişmelerden etkilenir. Değişim bazen sadece toplumsal yapılarda kendini gösterirken, bazen de tüm toplumsal yapılarda radikal bir oluşum olarak kuşatarak çıkarır. Toplumlar ayakta kalabilmek için bu gidişatı takip etmek zorundadır (Kalaycıoğlu, 2006).

Değişik kültürlerde ve tarihsel dönemlerde toplumsal değişime dair çeşitli açıklamalar oluşturulmuştur. Bu açıklamaları, dört temel örüntü etrafında tasnif etmek mümkündür. Birincisi, kadim kültürlerdeki “düşüş” fikridir. Buna göre insanlık, başlangıçtaki iyi halden sürekli bir bozulma ile kıyamete doğru gitmektedir. En yalın karşılığını Hristiyanlıktaki cennetten kovulma ve asli günah fikrinde bulan bu yaklaşım, insanlığın tarihini bir bozulma tarihi olarak görmektedir. Değişimle ilgili diğer bir kadim fikir de tarihte döngüsel bir değişim olduğudur. Buna göre tarihte, insanlık birbirini takip eden yükseliş ve düşüşlerin temel bir örüntüsü dâhilinde yaşamaktadır. Toplumsal değişimler de bu döngüler ile ilintilidir. Daha çok Uzak Asya ve Hint düşüncesi ile özdeşleşen bu anlayışta evrende hâkim olan mutlak düzenin toplumu belirlediği düşünülmektedir. Hem düşüş teorileri hem de döngüsel değişim fikri toplumsal değişimde makro süreç ve hadiselerin etkisini öne çıkarmakta ve insanın rolünü sınırlandırmaktadır.

Tekniğin sürekli gelişimine bağlı olarak ilerlemeciler, değişimi daha iyi koşulların ortaya çıkışı olarak olumlu bir süreç şeklinde görmektedirler. Aslında bir bakıma eski düşünüş fikrini tersine çeviren ilerlemeciler, insanın gelişme kapasitesini ve aklını merkeze almışlardır.

Boudon (1991) *Theories of Social Change* isimli eserinde sosyolojide sosyal değişme ile ilgili dört temel teori tipinden bahsetmektedir. Bu tiplerden birincisi, genel yasaların ve eğilimlerin peşindedir. Genel olarak ilerlemeci tarih felsefesi ve tarihsellik ile şekillenen bu tipte toplumsal değişim toplumun belirli aşamalardan geçerek belirli bir örüntüye ulaşması olarak ifade edilmiştir.

Toplumsal değişme ile ilgili ikinci tip teorilerin ise iki alt tipi bulunmaktadır. Bunlar, toplumsal değişmeyi neden-sonuç ilişkileri ağının bir neticesi olarak görmektedir.

Yapısal yasalar olarak adlandırılan ikinci alt türde ise toplumsal değişimin toplumsal yapıya bağlı olduğu fikri mevcuttur. Buna göre değişimin imkânı, hızı, boyutu ve tipi, toplumsal yapıya bağlıdır. Yapısal değişim olmadan toplumsal değişim de gerçekleşmez. Ampirik bir biçimde değişimin içeriği ile ilgilenen bu iki teorik tipe karşın üçüncüsü, biçimle daha fazla ilgilenmektedir. Hegel'in tarih anlayışı, Marksist değişim teorisi ve Khun'un bilimsel ilerleme teorisinde olduğu gibi bu tipte değişim, sürekliliklerin bir neticesi olmaktan ziyade belirli sıçramaların bir sonucu olarak görülmektedir. Dördüncü tip ise değişimin nedenleri veya faktörleri ile daha fazla ilgilenmektedir. Sosyal olguları ortaya çıkaran etkenleri tam olarak belirlemenin güçlüğü sebebiyle bu tipteki teorilerde belirginleştirilmiş açıklamalar bulmak güçtür. Dolayısıyla Weber'in açıklamalarında olduğu gibi bu tipteki teorilerde karmaşık nedensellikler ağı çözümlenir ve kapsamlı bir teoriye ulaşmak güçtür. Aşağıda burada zikredilen teorik tipler, klasik ve çağdaş sosyolojide ortaya çıktıkları biçimiyle incelenecek ve sosyolojinin sosyal değişimi açıklamak için yeterli bir çerçeve oluşturup oluşturmadığı soruşturulacaktır.

Bu standartlar, sosyal düzenleme aygıtları için klasik ve modern yapılarda ve birbiriyle yarışan çeşitli açıklamalar ve teorilerle ortaya çıkmıştır. Erken dönemlerinin spekülâtif ve dağıtımcı kavramları, zaman içinde açıklayıcı bir çerçeve ve teorik bütünlük elde etmiştir. Bu bağlamdaki değişime yönelik yaklaşımlar klasik doku incelemeleri tartışılmaktadır : (i) Klasik evrim teorisi (Saint-Simon, Comte ve Spencer), (ii) diyalektik materyalizm (Marx), (iii) işlevselcilik(Durkheim) ve (iv) Kalkınma Teorisi (Weber). Klasik ailenin değişim yorumları temeline dayanan çağdaş sonuçlar aşağıdaki ana başlıklar altında analiz edilir: Başlıklar: 1

Tarihsel döngü teorileri (Spengler, Sorokin), 2 Yapısal işlevselci teoriler (Parsons, Merton ve Ogburn), 3 çatışma modeli (Dahrendorf) ve Coser), 4 modernleşme teorisi (Rostow, Lerner, Eisenstadt, Smelser ve Lipset) ve 5 Yeni Evrim Teorisi White, Steward ve Lenski. Modelleri değiştirmek değişim yaklaşımını güçlü bir şekilde etkiler ve bir dereceye kadar sosyal modellerle eşleştirilirler. 1. Büyük Boy Kuramlar: Tüm insanlık sürecini kapsayan evrensel teoriler: a Organizma modeli. b Evrimci modeller. c Diyalektik modelleri. 2. Orta Boy Kuramlar: Toplumu bir birim olarak ele alan teoriler değişikliği: a) Yapı-işlev modelleri. b) Çatışma şekli. 3. Küçük Boy Kuramlar: sosyal değişiklik grup sistemi ve psikolojik faktörlere bağlanan sosyal ve psikolojik teoriler: bu modellere etkileşimcilik de denilebilmektedir. Bu süreçler değişimin nasıl meydana geldiğini ilk kaynak ya da ilk itici güç yönünden saptamadıklarından, genel değişim kuramları içinde ayrı bir yere sahip olarak alınmamışlardır (Ozankaya, 1977).

Büyük boy kuramlarla orta boy kuramlar arasındaki en önemli fark, toplumsal değişimin genelden özele ya da özelden genele doğru ele alınmasında ortaya çıkan farktır. Büyük boy modeller önce genel olarak bütün insanlığın değişim kanunlarını bulmaya ve bu kanunları özel toplum birimlerine de uygulayarak buralardaki değişimleri açıklamaya çalışırlar.

Buna karşılık orta boy kuramlar, tek tek toplum birimlerini inceleyerek değişimi gözlemeye ve sonra, bunlara dayalı olarak geliştirdikleri modeli bütün insanlığa genellemeye çalışırlar". Sosyal değişime yönelik farklı yaklaşımlar sınıflandırmamıza göre sosyal değişim modelleri ele alınacaktır (Gürkan, 1969). Önce büyük ölçekli teorilere bakılacak ve içerdikleri organizma, evrim ve diyalektik modelleri ele alınacaktır. Ardından, orta boy teoriler tartışılacaktır. İçinde yapı - işlev ve çatışma teorileri tartışılacaktır. Üçüncüsü, küçük ölçekli teorilerin en önemlileri tartışılacak ve tüm bunlardan sonra dördüncü olarak modernleşme modeli tartışılacaktır. Ardından bütün meseleler Türkiye gerçeği üzerinden ele alınacaktır.

3.4.1. Büyük Boy Kuramlar

Büyük boy kuramları toplumsal değişimi, iktisadi etkenlere bağlı bir biçimde açıklamıştır. Herbert Spencer, İngiliz ekonomi politikacılarının geliştirdiği iş bölümü ve uzmanlaşma teorisi çerçevesinde bu açıklamaları ileri sürmüştür (Peel, 1971). Spencer, 19. yüzyılın popüler ortogenik evrimci natüralizmi (Haines, Popkin ve Guilkey, 1988) ile Darwinci evrim anlayışını iş bölümü

kuramıyla birleştirerek değişime dair bir açıklama inşa etmiştir. Spencer'ın bu çerçevede sosyal değişimi, kalıtsal bir biçimde aktarılabilen uyum yetenekleriyle açıkladığı görülmüştür.

Spencer'ın temelde benimsediği görüş, kapitalizm ve darwinizmin ortak bir kümede bir araya getirildiği sosyal dairinizimdir. Buna göre; Spencer, tabiatın diğer taraflarında olduğu gibi insanlık için de güçlünün hayatta kalacağı, güçsüzlerin ise giderek azalacağı bir dünyanın olması gerektiğini, toplumsal değişimin de bu ekseninde gelişebileceğini belirtmiştir (Kidwell, 1995; SE Schultz ve DP Schultz, 2016).

Spencer, kapitalizmin, insanlığın gelişimi için yegâne yol olduğunu düşünmekte ve yoksulların yaşam standartlarının giderek düşmesine bağlı olarak ihtiyaçlarını karşılayamayacaklarını ve bu nedenle daha varlıklı insanlara oranla çok daha erken hayatlarını kaybedeceğini belirtmiştir. Bu durumun da insanoğlunun giderek güçleneceği ve zeki olacağı toplumlara doğru evirilmesini mümkün kılacağını ifade etmiştir (Crook, 1996).

Durkheim ise daha farklı bir açıdan toplumsal değişime yaklaşmıştır. Ona göre toplumlarda iki tür dayanışma biçiminden söz etmek mümkündür: mekanik dayanışma ve organik dayanışma. Mekanik dayanışmada, iş bölümü ve uzmanlaşma gelişmemiştir, görevler genel ve basittir; organik dayanışmada ise ileri düzey iş bölümü mevcuttur, her bir görev, uzmanlık gerektirir ve farklı kişiler tarafından yerine getirilir. Durkheim, toplumların birincisinden (ilkel) ikincisine (modern) doğru bir seyir içerisinde olduğunu düşünmektedir. Bu çerçevede anne ile ocuk arasında olduğu gibi doğal yollarla gerçekleşen dayanışmalardan ziyade toplumların giderek mekanik dayanışma biçimini benimsediğini ve bu nedenle karşılıklı duyguya dayalı dayanışmadan ziyade toplumun refahı ve toplum sisteminin daha sağlıklı çalışması için insanların birbiriyle dayanışma içerisinde olduğunu açıklamaktadır (Chandler, 1984).

Toplumsal değişim paradigması açısından ele alındığında klasik sosyologlar arasında Marx Weber'in, sosyolojinin amacı bakımından olmasa da araçları bakımından belirgin bir biçimde diğerlerinden ayrıldığı görülmektedir. Weber'in genel bir değişim kuramı yoktur. Onun değişim modeli ancak eserlerinin kapsamlı bir biçimde incelenmesi yoluyla ortaya çıkmaktadır. Böyle bir incelemeye dayanarak Weber in sosyal değişimi, akılcılaşma çerçevesinde ele aldığı ve bu süreçte fikirlerin (değerlerin) tarihsel rolüne vurgu yaptığı görülmüştür. Öte yandan Weber, Spencer gibi kapitalizmin toplumsal değişimde öncül olduğunu ifade etmektedir.

Weber'e göre kapitalizm, ilk olarak insanlar arasındaki ilişkilerin boyutlarını değiştirmiştir. İnsanların bir şeyler üretebilmek için araçları kiraladıkları bir dünyada yaşadıklarını belirten Weber, para kazanmanın sosyal ilişkilerde temel değişken olduğunu belirtmiş, böylece bu amaca yönelik toplumun yapısının da en küçük birimden en büyük birime değin değiştiğini açıklamıştır. Özellikle kapitalizm sonrası insanların birbirine olan bağlılığın azaldığını söyleyen Weber, üretim araçlarının öneminin insan ilişkilerinden daha ön plana çıktığını, bu nedenle ilişkilerin Sanayi Devrimi öncesindeki gibi olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla toplum, aile, yönetim yapısı kapitalizm ekseninde dolaylı olarak değişime uğramıştır (Giddens, 1970; Holton, 1983).

Büyük boy kuramlardan söz ederken değinilmesi gereken hususlardan bir diğeri ise organizmacı modellerdir. Organizmacı (döngüsel) teori, toplumu yaşayan bir sisteme benzetmektedir. Buna göre; toplumu bir organizma olarak düşünmek gerekmektedir. Toplumun yaşayan bir sistem olması, içerisindeki her bir alt sistemin de kendi içerisinde bir uyum içerisinde olmasını gerektirmektedir. Öte yandan kendinden küçük parçaların uyumunda gerçekleşen sonular veya değişimlerin sistemin işleyişini değiştireceğinden sosyal yapının böylece değişeceğini söylemek organizmacı teorilere göre mümkündür. Bu noktaya örnek olarak teknolojik bir aletin icadı veya devletlerin yönetim biçimlerinin değişmesi örnek olarak gösterilebilmektedir. Ampul veya otomobil gibi araçların icadı, toplumların birbiriyle etkileşimini sıklaştırdığı gibi, zaman olgusunun da toplumlar tarafından nasıl algılanacağına etki etmiştir. Böylece toplumun küçük bir parçasında yer alan aracın değişimi, toplumu bütünüyle değiştirebilmiştir (Herbert, 1963; Valentini, 2021).

Organik modellere ek olarak evrimci modellerden de söz etmek mümkündür. Yukarıda da Spencer üzerinden ifade edildiği üzere evrimsel modeller insanların da doğal seleksiyon yoluyla seçim içerisinde olduğunu ve zayıf olanların zamanla toplumdaki oranlarının azalacağını öngörmektedir. Bu nedenle toplumdaki dezavantajlı grupların evrimsel modeller içerisinde etkin bir rolü yoktur. Nitekim evrimsel modeller, dezavantajlı grupları, doğal seçimle ayıklanması gereken, toplumu zayıflatan parçalar olarak görmektedir (Baer ve McEachron, 1982; Leeds, 1964).

Evrimsel modellerde toplumsal değişimin getirdiği her bir yeni özellik, doğal seçimle gerçekleşmektedir. Organik modellerle benzer olarak toplumu yaşayan bir sistem olarak kabul eden evrimci modelistler, doğal olarak gerçekleşen değişimlere ayak uyduran insanların hayatta

kalacağını, diğerlerinin ise görece daha kısa süre yaşayacağını ifade etmektedir. Bu nedenle evrimsel modellerde doğal seçilime ek olarak toplumlar, doğal olarak gelen değişimlere adapte olmakla yükümlüdür. Adaptasyon da doğal seçim gibi toplumsal değişimin bir aracı olarak kabul edilmektedir (Lee, 1994).

Diyalektik Modeller ise organik ve evrimsel modellerden oldukça farklı bir açıyla sosyal değişimi açıklamaktadır. Diyalektik modele göre toplumsal değişimler zorunlu olarak gerçekleşen ve çelişen güçlerin arasındaki çatışmalar neticesinde oluşan görüntülerdir. Sorokin ve Marx tarafından oluşturulan bu modelde sınıflar arası çatışmalar, kurumlar arası çatışmalar, kişiler arası çatışmalar gibi farklı güç kalemlerinin olduğu bağlamlar, toplumsal değişimlerin nihai sebepleridir. Değişime diğer görüşlerden ziyade daha sınıfsal bir açıyla yaklaşan bu model, temelde işçi sınıfının haklarına erişebilmek amacıyla aksiyon almasının, değişimi getirebilecek yegâne yol olduğunu açıklamak için kullanılmıştır. Öte yandan demokrasilerin gelişmesi veya toplumdaki işlemeyen yapılardaki değişimler de bunların faydalanıcıları tarafından alınan aksiyonlara karşı yöneticilerin aldıkları kararlarla gerçekleşebilmektedir (Cole, 1966).

Marx'ın değindiği çelişen güçler, esasen çıkarları örtüşmeyen grupları ifade etmektedir. Gruplar, aralarındaki dengeyi sağlamak amacıyla değişimi belli bir ölçüde gerçekleştirerek, belli bir ölçüde ise gerçekleştirilerek sağlamaktadır. Bu nedenle toplumsal değişimler, her zaman istendik düzeyde olmasa da çıkar çatışması neticesinde gerçekleştiği için daima süregiden bir olgu olarak ele alınmaktadır (Appelbaum, 1978).

3.4.2. Orta Boy Kuramlar

Orta boy kuramlar, toplumları genelleyerek büyük kitlelere ilişkin belirli yargıların oluşması için çabalayan büyük boy kuramların bu özelliğini eleştirerek yalnızca daha küçük topluluklara yönelik çıkarımların mümkün olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle orta boy kuramların, modernizmin etkisinde olan büyük boy kuramların aksine, postmodernist yaklaşımlara daha yakın olduğunu söylemek mümkündür (Kongar, 2019).

Toplum ile topluluk arasındaki fark da orta boy kuramlar için önemli bir başlıktır. Büyük boy kuramlar toplumlar üzerinde çalışırken orta boy kuramlar, toplumların çok büyük kitleler olduğunu ve kendilerinden çok daha küçük pek çok topluluklar tarafından meydana geldiğini belirterek bu toplulukların birbiriyle benzeşmeyen pek çok özelliği olduğuna değinmektedir.

Dolayısıyla niceliğin önemli olduğu büyük boy kuramların aksine niteliği ön planda tutan orta boy kuramların daha mikro önermelerinin olduğu gözlenmektedir (Kolcaba, 2001; Rappert, 2007).

Bu çerçevede çatışma modelleri, kültürel çözümleme, sosyal değişim, sosyal örgütlenme ve sosyal psikoloji gibi çok kritik orta boy kuramlarından söz edilebilmektedir. Toplumsal yapı ve toplumsal değişim konusunu merkeze alan en bilinen orta boy kuram ise yapısal-işlevsel yaklaşımdır. Yapısal-işlevsel modellerin bakış açısından toplumsal yapı, bir olayın nedeni ve toplum için yapısal sonuçlarına ilişkin olarak bireylerin kalıplaşmış beklenti ve davranışlarının oluşumunda ortaya çıkan normatif bir çerçeveyi hedef almaktadır. Esasen yapısal-işlevsel bir model, toplumların ve toplumlar içerisinde yer alan kuruluşların nasıl çalıştığını ve nasıl birlikte hareket ettiğini açıklamaktadır. Bu modelde toplumdaki yapısal kurumların birbiriyle etkileşimine odaklanarak bu kurumların toplumu, toplumun da bu kurumları nasıl değiştirdiğine odaklanılmaktadır. Örneğin; evlilik, bayramlaşma, ebeveyn-çocuk ilişkileri gibi kalıplaşmış her bir yapı, zaman içerisinde belli bir dönüşüm içerisindeyken toplumun bu kurumları nasıl oluşturduğu ve bu kurumlarda geçmişe nazaran günümüzde ne gibi değişiklikler olduğuna bakılarak toplumsal değişimin geldiği nokta açıklanmaya çalışılır (Kingsbury ve Scanzoni, 1993).

Yapısal-işlevsel modellerin işleyişine yönelik bir şehri örnek göstermek mümkündür. Buna göre; toplumda yer alan her bir topluluğun yapısı, bu toplulukların kullandıkları iş yerleri ve gittikleri fabrikaların birbiriyle etkileşimine yönelik farklı katmanlardan söz edilebilir. Bu yapılar, sözü edilen şehrin işleme ve şehirdeki tüm sistemlerin çalışması için gereklidir. Evler, insanların yaşamlarını idame ettirdiği yapılarken fabrikalar geçim sağlamak için kullanılmaktadır. Fabrikalarda üretilen ürünler, fabrikalarda çalışmak karşılığında kazanılan meblağ, evde dinlenmek için harcanan vakit vb. pek çok ilişki, yapısal-işlevsel modelin karşılıklı etkileşim örüntüsünün birer örneği olarak değerlendirilebilir.

Parsons, yapısal-işlevsel yaklaşımın temsilcilerinden biri olarak toplum içerisinde yer alan yapısal kurumların her birinin önemli bir amaca hizmet etmek için var olduğunu savunmaktadır. Ona göre; her bir kurum, tıpkı ev-fabrika örneğinde olduğu gibi toplumun bir eksikliğini kapatan çok katmanlı bir işleve sahiptir. Bu doğrultuda toplumdaki kurumların her biri, nihayetinde toplumun kendisine bağlı olmakla birlikte toplumun, yaşamsal faaliyetlerini bu kurumlar üzerinden gerçekleştirmesi, toplumun aslında bu yapıların her birinin toplamıyla meydana

geldiğini gösteren bir unsur olarak kabul edilmektedir. Böylece Parsons, toplumu bir sistem olarak addederek sistemin parçaları olan yapısal kurumların bir araya gelmesiyle toplumun meydana geldiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla Parsons için toplumsal değişim, sistem parçalarından herhangi birinin değişmesi anlamına gelmektedir. Zaman içerisinde insan ihtiyaçlarının sürekli bir şekilde değişiklik göstermesi, toplumda yeni kurumların oluşmasını veya mevcut olan kurumların yapısında değişimlerin gerçekleşmesini gerekli kılmaktadır. Böylece insan ihtiyaçlarının konjonktürel farklılıkları, toplumsal değişimin de temelini oluşturmaktadır (Sciulli ve Gerstein, 1985).

Parsons'tan farklı olarak Linton ise toplumsal değişimde yapısal-işlevsel yaklaşımı savunmakla birlikte daha çok rol kavramına atıfta bulunmaktadır. Linton'a göre, Parsons'tan farklı olarak yapısal kurumların haricinde her bir insanın da toplumda oynadığı rollerin önemine değinilmelidir. Toplumsal değişimler, kişilerarası rollerdeki değişimlerden kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla yalnızca yapısal kurumların hitap ettiği amaçlar, toplumsal değişimi açıklamak için yeterli değildir. Aynı zamanda insanların sahip olduğu ebeveyn, çocuk, meslek elemanı ve misafir gibi trans aksiyonların da değişmesi toplumsal değişime yol açabilen faktörler olarak açıklanabilmektedir (Chilcott, 1998).

Bunlar haricinde Blau ve Coleman gibi yapısal-işlevsel yaklaşımı benimseyerek farklı terminolojiler üzerinde odaklanan isimlerden de söz edilebilmektedir. Farklı kavramlar üzerinde odaklanılıyor olsa da her bir isim, toplumsal değişimde, yapısal kurumlara ve bireylerin sahip olduğu rollerin önemine atıfta bulunmakta ve böylece ortak bir paydada buluşabilmektedir (Ritzer, 1988).

Yapısal-işlevsel modellerin bir antitezi olarak çatışma modellerinden de söz edilebilir. Buna göre; çatışma modelleri, toplumlardaki karşıt güçlerin bir denge sağlamak için inşa ettiği bir süreci savunmaktadır. Bu süreçte karşıt güçler, birbirlerini tetikleyerek toplumsal değişimi gerçekleştirmektedir. Çıkarları zedelenen karşıt güçler arasındaki rekabet, bu ilişkinin belli bir noktada sürekli olarak kendi dengesini oluşturduğu bir toplumu inşa etmektedir. Bu nedenle çatışma modellerinde toplumsal değişimin sürekli ve kaçınılmaz olduğu söylenebilmektedir (Sciulli ve Gerstein, 1985).

3.4.3. Küçük Boy Kuramlar

Küçük boy kuramlar, büyük ve orta boy kuramlardan farklı olarak daha detaylı inceleme ve araştırmalara sahip olan ve bu yönüyle orta boy kuramlardaki ayrıntının çeşitlendirilmesini sağlayan kuramlar olarak ifade edilebilmektedir. Küçük boy kuramlarda toplumu oluşturan toplulukların kurumları ayrıntılı olarak ayrı ayrı işlenmektedir. Dolayısıyla genel ifadelerden kaçınılan küçük boy kuramlarda toplumsal değişim ve toplumsal yapı, diğer kuramlara nazaran daha mikro bir ölçütte ele alınmaktadır (Knorr-Cetina, 1981).

Grupsal modeller, küçük boy kuramlardan biri olarak toplumların ve toplumlarda bulunan kuruluşların nasıl bir çatışma içerisinde olduğunu detaylı bir şekilde incelemektedir. Grupsal modele göre; bir toplumdaki değişimi anlamak için öncelikli olarak daha küçük bir parçası olan gruptaki değişimi anlamak gerekmektedir. Nitekim değişim, aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşmektedir (Knorr-Cetina, 1981).

Temelde grupsal modeller, değişimin bireyden itibaren başlayan bir unsur olduğunu savunurken bunu anlamının mümkün olmadığını, çünkü yöntem olarak her bir bireyle ayrı ayrı çalışmanın maliyetli ve zaman açısından yapılabılır olmadığını savunmaktadır. Dolayısıyla birey-grup-toplum düzleminde incelenebilecek olan toplumsal değişimin gözlenebilir en uygun örnekleminin gruplar düzeyinde olabileceği ifade edilmektedir (Bahr ve Passerini, 1998).

Bunun haricinde grupsal modelleri eleştiren bireysel modellerden de söz edilebilmektedir. Bireysel modeller, grupsal modellerin aksine toplumsal değişimi birey düzeyinde ölçmenin istatistiki yöntemlerle mümkün olduğunu ifade etmektedir. Toplumdaki değişimin bireyin kişiliğinde başlayan değişimle gerçekleştiğini savunan bireysel modeller, sosyometriyi merkezde tutarak toplumsal değişimi ölçme materyalleri üzerinden ölçmenin mümkün olduğunu kabul etmektedir (Bahr ve Passerini, 1998).

Yukarıda anlatıldığı üzere toplumsal değişim, çok farklı açılardan ele alınabilmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de yapılmış olan çeşitli çalışmalardan da söz edilebilir. Türkiye’de akademik pek çok çalışma, ülkedeki mevcut toplumsal değişimi, belli perspektiflerden ele alarak açıklamak istemiştir. Aşağıda ilgili akademik çalışmalara atıflarda bulunularak toplumsal değişimin açıklanmaya çalışıldığı bağlamlar ifade edilmiştir.

3.4.4. Türk Toplumunu Üzerinde Gerçekleştirilen Kuramsal Çalışmalar

Sosyolojik olgular, farklı toplumlarda farklı sosyokültürel dinamikler üzerine şekillenen bir içeriğe sahiptir. Bu bağlamda her toplum bilimci, başta kendi ülkesinden yola çıkarak çıkarımlarda bulunmakta ve bu doğrultuda teorik çerçevenin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Büyük, orta ve küçük boy kuramların farklı modelleri, farklı toplum veya topluluklar üzerinde uygulaması söz konusu olan bir alana işaret etmektedir. Benzer şekilde Türkiye’de de bazı çalışmaların gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Bu noktada çalışma gerçekleştiren isimlerden ilki Kıray’dır. Kıray (1999) toplumsal değişimi, insan ile doğa arasındaki ilişkinin boyutlarının değişimine bağlı kılmaktadır. Bu çerçevede toplumsal değişim, insanın doğa ile trans aksiyonundaki kavramların değişmesidir. Buna örnek olarak ise makineleşme gösterilebilmektedir. Makineleşme ile birlikte insanın doğadan daha hızlı ürünler alması, daha geniş alanlarda doğa ile iç içe olması, ulaşım sürecinin kısalması ve gün içerisindeki çalışma saatlerinde değişikliklerin yaşanması gibi çeşitli değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu değişiklikler, temelde insan ile doğa arasındaki ilişkinin değişimi iken nihayetinde toplumun değişimi olarak sosyolojiye yansımaktadır (Kıray, 1999).

Kıray, toplumsal değişimin ilerleme ve gelişme şeklinde gerçekleşebildiğini, bunun daima belli bir hızda olmamakla birlikte evrimsel ve tarihsel sürece uygun olarak daima ileriye gittiğini savunmaktadır. Öte yandan Kıray, süreç içerisinde toplumdaki değişimin bazı çatışmalar doğurabildiğini ancak bu çatışmaların tampon kurumlar aracılığıyla yumuşatıldığı veya giderildiğini belirtmektedir. Toplumdaki değişimlerde çıkarları sekteye uğrayan grupların, dini kurumlar, sosyal yardım kurumları veya kamu hizmetlerine yönelik kurumların örnek gösterilebileceği tampon kurumlar aracılığıyla değişime ayak uydurması sağlanmaktadır. Bu olgu, Kıray’ın geliştirdiği tampon mekanizmalar kuramına atıfta bulunmaktadır (Kıray, 1999).

Kıray’a göre önemli olan belirli yerlerde ve zamanlarda ne derecede ve biçimde değişme olduğunu bilmek ve olanaklı olduğu ölçüde bu konuda genellemelere varmaktır. Her toplumsal yapı (ister feodal, ister modern, isterse değişme halinde olsun) bir bütündür. Bu bütün her zaman aynı olmayan bir hız ve tempo ile değişir (Kıray, 1964). Kıray böylece değişimin oluşu ve nasıl etkileneceği konusunda kanunlara varmayı ümit etmektedir.

Bir toplumsal yapı ise Kıray’a göre dört öğeden meydana gelir: 1 Mekânda belirli bir

yer ve biçime sahip bir yerleşme şekli olan çevreyle ilgili bir topluluk, 2 Kendine özgü nitelikleri olan bir nüfus, 3 Belirli bir örgütlenme, 4 Bunlara bağlı olan toplumsal değerler sistemi (Kıray, 1964).

Kıray'ın toplumsal değişime yönelik söylemlerinde tarihsel analize yönelik bir derinlik mevcut değildir. Fakat bunun aksine Mardin ve Turhan'ın toplumsal değişime yönelik söylemleri, daha çok tarihsellik üzerinden inşa edilmektedir. Mardin (2009) Türk toplumundaki değişimi, Batı tarzında bir bürokratik merkez ile İslami toplumsal çevre arasındaki etkileşime dayandırmaktadır. Mardin, sözü edilen merkez-çevre etkileşiminin çatışmalar doğurduğunu ve bu çatışmalar neticesinde değişimin gerçekleştiğini savunmaktadır. Turhan ise toplumsal değişimin gönüllü veya zorla gerçekleşebileceğini vurgulayarak toplumsal değişimin temelinde kültürler arası etkileşim olduğunu ifade etmektedir (Sunar, 2016). Mümtaz Turhan kültür konusunu aile içerisinde, “kültürde değişen ve değişmeğe mukavemet eden unsurlar” betimlemesiyle, ailenin kültürel yapısı ile ilişkilendirmektedir. Kültür Değişimleri (1951) isimli kitabında ailenin kültüre, kültürün aileye etkilerini ele almaktadır.

Karpat (2003) da Türk toplumundaki değişimi Mardin ve Turhan gibi tarihsellik üzerinden ele alır. Ancak Karpat, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı Devleti'nin sonrasında gelen bir medeniyet olarak algılanmasından ziyade kesintisiz bir devamı olarak düşünülmesini tavsiye ederek modernleşmeyi ve toplumsal değişimi de buna indirgemektedir. Buna göre; Osmanlı'nın hemen akabinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde toplumun aynı kalması ancak yönetimin tamamen değişmesi, toplumu da değişmeye zorlamıştır. Güncel değişiklikler üzerine odaklanmayan Karpat (2008), mevcut değişimin sosyokültürel dinamiklerinin neler olduğunu açıklamaya çalışarak modernleşme sürecinde Türkiye'deki yönetim sürecinin ani bir oluşum göstermesi nedeniyle hâlihazırdaki toplumsal değişimin Batı'da olduğundan çok daha farklı dinamikler üzerinde kurulduğunu açıklamaktadır (Alper, 2022).

Bu bağlamda üzerinde durulabilecek isimlerden bir diğeri ise Yasa'dır. Yasa (1973) toplumsal değişime yönelik betimlemelerinde Kıray ile benzerliğiyle dikkat çekmektedir. Yasa da Kıray gibi toplumdaki kurumların değişimde temel unsur olduğunu kabul etmektedir. Ancak bu kurumların belirli bir tampon mekanizma olmalarından ziyade değişimin toplumdaki eğitim, sağlık, gibi sistemlerle de gerçekleşebildiğini ve bunun pratik sosyoloji ile ölçümünün mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle Yasa'nın görüşlerinde toplumsal yapının dünü ile

bugününe yönelik ölçümler arasındaki farkın toplumsal değişimde sürekli bir biçimde değişen kurumlara atıf yapmanın mümkün olduğu ifade edilebilmektedir (Başak, 2005).

Yukarıda açıklanan beş isim, Türkiye'deki toplumsal yapı ve toplumsal değişim olguları üzerinde en çok duran teorisyenleri içermektedir. Bu çerçevede Türkiye'de de büyük ve orta boy kuramların sahada yer aldığı, istatistiksel ölçümlerin toplumsal değişimin ölçümünde kullanılabildiğini söylemek mümkündür.

3.5. Türkiye'de Toplumsal Değişim Çalışmaları

Toplumsal değişim çalışmaları sosyal bilimler literatürü zengin ve çeşitlidir. Yalnız Türkiye'de toplumsal değişmeye ilişkin çalışmalar yeterince gelişmemiştir. Son dönemlerde konuya ilişkin çalışmalarda bir artış yaşansa da değişimi kuramsal, tarihsel ve mikro ve makro bakımdan kurumsal ve kapsayıcı bir biçimde ele alan çalışmaların az olduğu görülmektedir.

Türkiye'de toplumsal değişme ve kentsel kesime yönelik araştırmalarda, büyük kent çalışmaları yanında, kasaba ve küçük kent çalışmaları da gerçekleştirilmiş olmasına karşın, yoğunlaşma daha çok büyük kentler üzerinedir. Toplumsal değişme, kent üzerine yapılan sosyolojik analiziyle ilgili çalışmalar gözden geçirildiğinde, bunların iki grup etrafında toplanabileceği gözlenmektedir: 1 Belli bir mekân ve bu mekânın niteliği üzerinde yoğunlaşan çevreyle ilgili-etnografi türdeki incelemeler. 2 belli bir mekânın nitelikleri üzerinde yoğunlaşmaktan ziyade mekândan bağımsız sınıfsal ve olgusal süreçleri ön plana alan, ancak bunları mekânla yeterli düzeyde ya da hiç ilişkilendirmeyen incelemeler. Bu çalışmanın amacına da uygun olarak konut çevrelerinin toplumsal-kültürel dokusunu esas alan çalışmaların sayıca az olduğu söylenebilmektedir. Bu kısımda, araştırmanın konusuyla ilgili olarak konut çevrelerinin sosyal dokusuna ilişkin olarak gerçekleştirilen kent araştırmaları gözden geçirilmiştir.

Kentin konut alanlarıyla ilgili sosyolojik çalışmalar (bu konuda 1965'e kadar bkz. Tekeli, 1996) incelendiğinde ilk çalışmaların 1940'lı yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden bir grup akademisyen tarafından başlatıldığı söylenebilir. Behice S. Boran, Ankara'nın büyüme ve gelişmesi süreçleriyle yakından ilgilenmiştir. İlgili yazılarında Ankara'nın iş ve konut alanlarının farklılaşmasına ilişkin gözlemlerini aktaran Boran, kentin kenarlarında kasaba ve köylerden göç eden yoksul kitlelerin derme çatma inşa ettikleri "mantar evlerden oluşan mahallelere ve bu

mahallelerdeki hemşeri kümelenmelerine dikkat çekmiştir (Boran, 1945). Yine bu yıllarda, Mübeccel Belik (Kıray), Ankara'da Tüketim Normları Üzerinde Bir Araştırma (1946) başlıklı doktora teziyle, 500 aileyi kapsayan deneye dayalı bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Bu çalışma, o dönemin Ankara'sındaki tüketim ayrışması ve tabakalamanın sergilemesi yanında, Türkiye'de kent sosyolojisi alanında ilk ampirik araştırmalardan biri olması açısından da ilgi çekicidir. 1950'li yılların başlarında ise, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Fehmi Yavuz (1952), Ankara'nın imar gelişim sürecini incelediği çalışmasında, bir yandan gecekondu öte yandan da Yenimahalle toplu konut örneğinde olduğu gibi, yeni konut alanlarının gelişimine ilişkin bilgiler vermiştir. Ancak, başlatılan bu çalışmaların 1960'lı yıllara kadar canlılığını sürdürmektedir.

1960'lı yıllarda başlayan, 1970'larda gelişen ve 1980 da devam eden gecekondu üzerinde yapılan araştırmalar; gecekondu yapım süreci, gecekondu bölgelerinin gelişimi, kırdan kente göç edenlerin kente uyum ve bütünleşme sorunları gibi konulara yoğunlaşmıştır. İş piyasasına katılım, dayanışma, hemşerilik, göç kentlileşme, yeni kentlilerin siyasal katılımı, gecekondu kültürü, çevre bilimi vb. konular araştırılmıştır (Alpar ve Yener, 1991; Baştuğ, 1979; Drakakis-Smith ve Fisher, 1976; Erdoğan, 1977; Gökçe, 1976; Güneş-Ayata, 1991; Karpat, 1976; Kongar, 1972; Kongar, 1973; Sencer, 1979; Şenyapılı, 1978; Şenyapılı, 1981; Yasa, 1966).

Son dönem çalışmalarda, gecekondu çevrelerinin artık yeni bir aşamaya geldikleri, homojen bir yapı sergilemedikleri; aksine, evrimleşmeye ve çeşitlenmeye uğradığını ortaya konulmuştur. Bu yeni bulgulara göre, gecekondu çevreleri¹ içinde hem fiziksel çevre ve tabakalaşma hem de sosyokültürel çeşitlenme açısından farklılıklar gözlenmektedir. Böylece gecekondu araştırmalarının, "kentsel periferi" araştırmacısına doğru evrimleştikleri ileri sürülebilir. Son yıllarda gerçekleşen Şenyapılı (1992) Gökçe ve diğerleri (1993) Erder (1996; 1997) ve Erman'ın (1996; 1997) çalışmaları bu konuda örnek oluşturur.

Erder (1996) çalışmasında, farklı göç dalgaları sonucu kurulan İstanbul'un çeperindeki Ümraniye'yi incelemiştir. Bu çalışma, yeni kentlilerin iş ve konut piyasalarına nasıl giriş

¹ Sosyologlar "gecekondu" terimini hala yaygın olarak kullansalar da, şehir planlama kökenli kimi araştırmacılar gecekondu terimini terk edip bunun yerine "enformel konut alanları" ya da "düzensiz konut alanları" nitelemelerini kullanmaktadır.

yaptıklarının, yerel siyaseti nasıl etkilediklerini ve ürettiklerini, bunlarla bağlantılı olarak kentin tabakalaşma sistemi içinde hangi konuma gelebildiklerini göstermeye çalışmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, yeni kentlilerin yaşadıkları biçimsel olmayan konut alanları süreç içinde kendi içlerinde de dönüşüme uğrayarak farklılaşmakta, kimi haneler ve üzerine yapılan çalışmalardır. Sosyal Bilimler Derneği'nin 1960'lı yıllarda organize ettiği İzmir'e ilişkin araştırmalara sosyal bilimlerin çeşidi disiplinlerine mensup Araştırmacılar katılmıştır. Kıray'ın (1972) İzmir'in fiziksel ve sosyal dokusunun tarihsel gelişimi ve iş örgütlenmesini konu edindiği çalışması, Keleş'in (1972) "mahalle düzeyinde toplumsal alan analizi" tekniğiyle gerçekleştirdiği "toplumsal haritalama" çalışması ve Kongar'ın (1972), hem gelir grupları hem de fiziksel çevre faktörleri açısından aile yapısı çalışması örnek olarak verilebilir. Bu çalışmalar İzmir'in o dönemdeki toplumsal yapısını çeşitli yönleriyle açıklayıcı nitelik taşıyorlardı. Yine 1970'lerin başlarında, Keleş'in (1971) eski Ankara konut dokusu üzerinde yaptığı çalışma, eski konut dokusunun toplumsal çözülüşü ve dönüşümü üzerine yoğunlaşmıştır. Kent düzeyinde bir başka araştırma Akçura'ya (1971) aittir. Akçura, Ankara incelemesinde hem bütünsel hem de yer yer alt mekânlar düzeyinde kentin fiziksel ve sosyal yapısını, arazi kullanım biçimlerini, diğer bir deyişle çevre özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. 1970'li yıllarda Kıray'ın genel olarak kentsel gelişme ve daha özel olarak, gecekondulaşma, metropolitenleşme, apartmanlaşma gibi kentsel süreçlerle yakından ilgilendiği görülür (Kıray, 1982).

1980'li yıllarda kent planlamacılarının ve kamu yönetimcilerinin doğrudan sosyolojik karakterli olmasa da kentin konut stokunu ve dokusunu açıklayıcı çalışmalarını da eklemek gerekir. Bu çalışmalar, doğal olarak daha çok, kentin fiziksel dokusunun gelişimi ve kentin yayılmasıyla oluşan yeni fiziksel dokular ve bu bağlamda konut sorunu üzerinde odaklanmışlardır. Bu çalışmalar, şehir plancıları odası, belediyeler, büyük kooperatif örgütleri ve kimi kamu kuruluşlarının örgütlediği araştırma projelerinden oluşmaktadır. Ankara, fiziki coğrafyası, gelişme süreci, nüfus eğilimleri, ekonomik farklılaşma ve işgücü, altyapı, konutlaşma, ulaşım, mülkiyet biçimleri ve planlama süreçleriyle ele alınmıştır. Türel'in (1986) incelemelerinde, Ankara'da konut alanlarının gelişimine ilişkin bilgiler verilmektedir, Ayata'nın (1988) çalışmaları, özellikle daha önce gecekonduya yaşamış, orta alt sınıfın yerleştiği apartman semtleri ile gecekondu bölgelerindeki izlenimlerden yola çıkarak bu ailelerin yaşamına ilişkin kültürel antropolojik betimlemeler sergilemektedir. Bu araştırmalarda, orta-alt sınıf apartman ailesinin yaşamı, yaşadığı sosyal dokusuyla birlikte yukarıya doğru sosyal hareketlenme

gösterirken kimileri izole olmakta ve yoksullaşmakta; böylece, bu enformel konut alanları kendi içinde tabakalaşmaya uğramaktadır. Erder (1997) benzer bir çalışmayı İstanbul'un başka bir yerleşim birimi olan Pendik ilçesinde gerçekleştirmiştir.

Bu çalışmasında, yerel düzeyde gerilim odakları ve bunların nedenleri üzerinde duran yazar, yeni kentlilerin yoğun olarak yaşadıkları bir mekânda, enformel konut (gecekondu) alanlarında yaşayan yeni kentlilerin hem formel sistemle eklemlenme sürecinde ortaya çıkan gerilim ve çatışmaları incelemiştir. Hem de farklı coğrafi ve kültürel kökenlere ve kentsel deneyimlere sahip bu yeni kentli kümelerin kendi aralarındaki gerilim ve çatışmaları, Pendik'in orta sınıf mahalleleriyle karşılaştırıp incelemiştir (Erder, 1997).

Bir başka araştırmacı Erman (1996; 1997) gecekondu dan apartmana geçiş süreçlerini yansıtmaya çalışmış, ayrıca, kent araştırmalarında fazla yer verilmeyen cinsiyetler arası farklılaşmaya dikkat çekmiştir. Erman, gecekondu ve apartman çevrelerindeki kadınlar üzerinde yoğunlaşarak, bu çevrelerde yaşayan kadınların içinde yer aldıkları çevre ve kentsel ortamla ilişkilerini incelemiş ve karşılaştırmıştır. Bir başka çalışmasında yeni kentlilerin gecekondu ve apartman çevrelerine yerleşim süreçlerini ve mahalle tercihlerini irdelemektedir.

Türkiye'de kentle ilgili araştırmaların özellikle gecekondu üzerine yoğunlaşması bu konuda zengin bilgi birikimi yaratmış olmasına karşın bu gelişmelere paralel olarak kentin diğer kesimlerine yönelik araştırmaların uyarılmasına yol açamamıştır. Bu çalışmaların genelde gecekondu lar üzerinde odaklanması doğal bir olgu sayılabilir, çünkü köyden kente göç sonucu gecekondu bölgelerinin genişlemesi, kentsel nüfusun önemli bir kısmının gecekondu bölgelerinde yaşaması ve gecekondu bölgelerinin sosyal bilimciler tarafından sorunlar yumağı olarak algılanması ilgiyi bu bölgeler üzerine yöneltmiş ve kentin diğer kesimlere yönelik araştırmalar gelişmemiştir. Tek tük gözüken araştırmalar ise yetersiz kalmıştır. Bu yönetime ilişkin ilk uyan 1970'lerin başında Keleş (1971) tarafından dile getirilmiştir. Keleş o yıllarda, gecekondu araştırmaların sayısal araştırmaların artmasına karşılık, gecekondu dışı kentsel araştırmaların ihmal edildiğini vurgulamıştır. Bu saptamanın bugün de önemli ölçüde geçerliliğini koruduğu söylenebilir.

1960'lı yıllarda bir yandan gecekondu çalışmaları başlarken, kentin bütününe yönelik çalışmaların da ilk bu yıllarda gelişmeye başladığını görülür. Keleş'in, Kıray'ın ve Kongar'ın İzmir kentine yönelik çalışmaları konumuz açısından dikkate değer olacaktır. Bahsi geçen

çalışmada geleneksel/yerleşik kent ve gecekondu ailelerinden nasıl değiştiğini ve dönüşüme uğradığını ampirik verilerle desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

1990'lu yılların başlarında TOKİ'nin başlattığı çalışmalar da anılabilir. Bunlar içinde Ayata (1988) ve (1996) Ankara'nın farklı konut semtlerini konu edinen çalışmaları, sosyolojik nitelikte olanıdır. Çalışmada, farklı konut çevrelerindeki konut içi yaşam, aile, komşuluk ve kentle olan ilişkiler konu edilmiş ve karşılaştırılmıştır.

Boratav'ın (1995) İstanbul'un çeşitli semtlerinde gerçekleştirdiği araştırma sınıfsal farklılaşmayı ortaya koymaktadır. Boratav, "halk semtleri" diye adlandırdığı orta ve alt sosyo-ekonomik tabakaların yaşadıkları semtlerden (Asya yakasındaki Kartal-Pendik ve Avrupa yakasındaki Eyüp-Bayrampaşa) topladığı verilerle, semt sakinlerinin sınıfsal konumlarını, sosyal niteliklerini ve ideolojik tutum ve davranışlarını analiz etmiştir.

Güvenç ve Işık (1996; 1997) 1990 yılı DİE istatistiki verilerinden yararlanarak yakalar, ilçeler ve mahalleler ölçeğinde, "İşteki statü" ve "konut mülkiyet biçimleri" değişkenlerini bir arada kullanarak İstanbul'un mahalleler, ilçeler ve yakalar düzeyinde "sosyoekonomik haritasını" çıkarmaya çalışmışlardır. Araştırmacılar, DİE verilerinin izin verdiği ölçüde, mahalleler düzeyine kadar inerek İstanbul hanelerinin sosyoekonomik farklılaşmasını ortaya koymuşlardır.

Türkiye gibi ülkelerde toplumsal değişimlerin daha güçlü hissedilmesi, değişimin istenmeyen sonuçlarından kaçınılması, hızlı değişimlere rağmen toplumsal düzenin kurulması iyi bir sosyal değişim anlayışı sağlamak için önemli olduğu anlaşılmıştır. Artan ekonomik söylem ve kadının ekonomik özgürlüğüne kavuşması gibi önemli gelişmeler de geleneksel aile yapılarında bir kaymaya yol açmıştır. Böylece, 1960'larda çekirdek aile oranı yaklaşık %60'ı oluştururken, 2010'lu yıllara gelindiğinde çekirdek ailenin payı %70'e çıkmıştır. Aynı dönemde geniş aile oranı %32'den %11'e gerilemiştir. Genel olarak, Türkiye'deki çekirdek ailelerin oranı 2000'li yıllara kadar artış göstermiştir (Koç, 2018).

Parçalanmış aileler ise 1990'lardan beri dikkatleri üzerine çekmektedir. Buna karşılık, geniş ailelerin 1970'lerin sonlarından beri düşüşte olduğu görülmüştür. Aile yapısını daha ayrıntılı olarak ele aldığımızda bazı ilginç sonuçlara ulaşılmaktayız. Doğurganlığın düşmesiyle birlikte çocuksuz çekirdek aileler artış görülürken, 3 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin oranı

azalmıştır. 1978'de hanelerin %8'i çocuksuz çekirdek aile iken, 2016'da bu oran %20'ye düştüğü görülmektedir (Koç, 2018).

Günümüzde Türkiye'de aile yapısındaki değişimin ekonomik, kültürel nedenler ve kentleşmenin etkisiyle olduğu söylenebilir. Bu bağlamda aile yapısını ve doğurganlığı etkileyen faktörler olarak göç, 20. yüzyılın büyük bölümünde sanayileşme ve kentleşme, kadın ve erkeğin değişen rolleri, toplumsal cinsiyet eşitliği, aile tutumlarındaki farklılıklar gibi ek kültürel faktörleri söylemek mümkündür (Koç, 2018). 1950 ile 2020 yılları arasında 15 yaş ve üstü nüfusun çoğunluğunun evli olduğu 1960 yılında bu oran %73 ile zirveye çıkmıştır. Daha sonra bekârların sayısında artış yaşanmaya başlanmıştır. Boşanma vakalarındaki artış da bu dönemde hız kazanmış, toplumsal değişim ve sosyal politikalara olan ihtiyacı artıran bir olgu olarak literatürde yer almaya başlamıştır. Boşanma davaları sonucu, çocukların velayetinin çoğunlukla anneye verildiği görüldü. Çocukların velayetinin %76,1'inin anneye, %23,9'unun ise babaya verildiği görüldü. Eğitim düzeyinin yükselmesi ve yükseköğrenim ve yükseköğretimin büyümesiyle bağlantılı olarak kadınların istihdama katılımı hızla artmıştır. 2000'li yıllarda üniversite mezunu kadınların işgücü piyasasına katılım oranının % 70'e ulaştığı gözlemlenmiştir (TÜİK, 2021).

Genel olarak yukarıdaki sonuçlar ele alındığında sosyal politikalar alanında toplumsal yapı ve toplumsal değişim olgularına yönelik yapılan çalışmaların güncelliğini korumadığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla özellikle Türkiye literatüründe güncel bilgilere ve detaya ihtiyacın olduğu görülmektedir

4. KENTLEŞMENİN SOSYAL ANALİZİ: TÜRKİYE’DE KENTLEŞME PRATİĞİ, AİLE ve TOPLUMSAL DEĞİŞME

Araştırmanın bu bölümünde, kent, kentleşme ve kentlileşmenin içerdiği anlamlar, kentleşmenin tarihsel serüveni, kentleşme ve aile ilişkisi ve aile türleri, kentleşme ve göç, kentleşme ve sosyal politika, sanayileşme ve kentleşme, ilişkisi ele alınacaktır. Genel kavramsal ve sosyolojik analizden sonra Türkiye’de kentleşme, aile ve toplumsal değişme, süreci ele alınacaktır.

4.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme ile İlgili Temel Kavramlar

Kenti tanımlama üzerine farklı disiplinler üzerinde çalışmaktadır. Kent kavramı -İngilizcede *City*, Fransızcada *cite*, İtalyancada *citta* ve İspanyolcada *ciudad* olarak adlandırılmıştır Giddens (2013) kentin en genel ve kabul edilen tanımının nüfus üzerinden yapıldığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra kentte sunulan hizmetlerin çeşitliliği açısından da kentler diğer yerleşim alanlarından ayrılmaktadır.

Yerleşme biçimi olarak kenti diğer yerleşme türlerinden ayırmak amacıyla bazı bilim dalları kendi faaliyet alanlarına göre farklı ölçütler kullanmıştır. Kamu yönetimi açısından bu ölçütler değerlendirildiğinde idari durum ön plana çıkarken istatistik bilimi açısından ele alındığında nüfusun niceliği, sosyolojik açıdan ise yapılan işler değer kazanmaktadır. İdari açıdan kentler o yerin idari mercii tarafından belirlenen koşullara göre tanımlanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’na göre kentler; belediye sınırları içerisinde kalan il ve ilçe yerleşim yerleri olarak tanımlanır. Nüfus açısından ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlı Bölge Planlama Dairesi, kentleri on bin ve üzeri yerleşim yerleri olarak tanımlamış ve bazı nüfus aralıklarıyla kategorize etmiştir. Sosyolojik olarak kentler tarım dışı yapılan işler ve insan ilişkileri açısından tanımlanmaya çalışılmaktadır. Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak ülkelerin ekonomik, sosyolojik ve kültürel birikimleri farklı olacağı düşünüldüğünde kent tanımları da ülkeden ülkeye farklılık gösterecektir (İspir, 2017).

Kent biliminin farklı bilim dallarını içeren bu yapısı kent kavramının farklı tanımlamalarının yapılmasını da beraberinde getirmiştir. Coğrafya, kamu yönetim, sosyoloji gibi bilim dallarının her birinde kent tanımına rastlamak mümkündür. Her bilim dalı kendi özelinde kent kavramını farklı

yaklaşımlarla ele almaktadır (İspir, 2017). Wirth (1938) sosyal bilimler açısından kenti, insanların yaşam şekillerinin değişerek farklı demografik özelliklere sahip insan gruplarıyla bir arada ve yoğun olarak yaşadığı yer olarak tanımlamaktadır. Yabancı ve kayıtsız bir dünyada insanın başlıca ikamet yeri kenttir. Kentin sadece nüfus açısından yoğun olan yerler olarak değil aynı zamanda ekonomik, politik ve çalışma alanlarının bir arada olması açısından önemli yerler olduğuna değinmiştir.

Kentleşme kavramı ise, 1960'lı yıllara kadar dar anlamda demografi kavramıyla açıklanmaya çalışılmış ancak günümüze doğru anlamın genişlemesiyle birlikte sosyal ve ekonomik yapılardaki değişimi de içerir hale gelerek yeni bir boyut kazanmıştır. Sanayileşmenin bir getirisi olarak kentlerdeki ekonomik faaliyetlerin artışı, kentleri çekim merkezi haline getirmiş ve kentlerin büyüyerek nüfusunun artmasına sebep olmuştur. Bir başka tanıma göre kentleşme, kentlerdeki bu nüfus artışıyla birlikte tarım faaliyetlerinden ayrılarak kentlere gelen nüfusun kırdan yaşayan nüfusa göre oransal olarak daha fazla olmasıyla açıklanabilir (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016).

Kentleşme, toplumsal yapıyı meydana getiren bütün faktörleri değiştirmektedir. Yaşam alanı değişen insanın gündelik yaşam alışkanlıklarını değiştirmektedir. Bu ise aile yapısı, siyasal davranış biçimi ve kültürel değerler gibi pek çok toplumsal faktörün değişmesi anlamına gelmektedir. Bu manada kentleşme, yalnızca bir nüfus birikimi değil, nüfusun ilgili kısmı üzerinde kentlere özgü geleneksel olandan farklı davranışların geliştiği süreçtir (Erkan, 2010).

Kentleşmeyi daha iyi tanımlayabilmek için kent ve kent bilimi kavramlarıyla birlikte değerlendirmek yerinde olacaktır. Kent bilimi; kentleşme ve kent konularında çalışmalar yapan, çalışmaların bulgularını analiz eden multi-disipliner bir bilim dalıdır.

Dar anlamda kentleşme, demografik bir değişim ve mekânsal yoğunlaşma olarak ele alınmakta ve kentsel alanlarda yaşayan toplam nüfus oranı ile ölçülmektedir (İgbal, 1998). Daha geniş anlamda kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu ortaya çıkaran, toplumda artan oranda uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentler özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim süreci olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1980).

Dar anlamda kentleşme, bir demografik değişim ve mekânsal yoğunlaşma olarak ele alınmakta ve kentsel alanlarda yaşayan toplam nüfusa oranı olarak ölçülmektedir (Mumford, 2007). Ekonomik yönüyle, kentleşme şunları içerir: tarımsal fonksiyonların sanayi ve hizmet fonksiyonlarıyla değiştirilmesi, tarım dışı üretime geçilmesi ve zaman içinde şehirlerde üretim kontrol fonksiyonlarının pekiştirilmiş edilmesidir (Tolan, 1991).

Kentleşme, kentli nüfusun tarım, sanayi ve karmaşık organizasyonlar dışındaki sektörlerde istihdam edilmesiyle ortaya çıkan bir süreçtir. Bu süreç yapısal değişikliklere yol açar ve insan ilişkilerini dönüştürür. Kentleşme, işyerlerine ilişkin tutumları yansıtır, konut biçimleri, sokaklar, davranışlar, ihtiyaçlar ve bunları karşılama yolları ve çağdaş sosyal yaşam biçimleridir (Kıray, 2007). Bu bağlamda sanayileşme, kentleşme ve modernleşme birbiriyle ilişkili üç boyut olarak karşımıza çıkmaktadır (Türkün ve Kurtuluş, 2016).

Tekeli'ye (2011) göre kentleşme, sanayileşme sürecini yaşayan her ulusun geçirdiği sancılı ve yapısal bir süreçtir. Bu süreci Karl Marx ve Friedrich Engels burjuva sınıfının yerel ve bölgesel pazarları yok etmesi, köyleri kentlerin egemenliği altına sokması ve çok büyük kentler yaratarak nüfusu kente çekmesi ile açıklamaktadır.

Wirth (1938) göre ise kentleşme sadece insanları kent olarak adlandırılan yere çekme sürecini ifade etmemekte aynı zamanda kentin yaşam biçimi olarak benimsenmesi anlamına gelmektedir. Kent olgusunu, iş bölümü ve dayanışma kavramları ile bağlantılı olarak ele alan Emile Durkheim'a göre ise kentleşme mekanik dayanışmalı toplumlardan organik dayanışmalı toplumlara geçiş sürecinin bir ürünüdür. Benzer şekilde Ferdinand Tönnies, kentleşmeyi Gemeinschaft (cemaat) toplum tipinden Geseischaft (cemiyet) toplum tipine geçiş ile açıklamaktadır. Tönnies' sanayileşen kentlerde dayanışmacı (cemaat tipi) sosyal ilişkilerin yerini gayri şahsi ilişkiler (cemiyet tipi) almaktadır ve bu ilişkilere dayalı yeni örgütlenme biçimleri oluşmaktadır

Tolan'a (1991) göre kentleşme kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşümü ile kentsel mekânın ve toplumsal pratiklerin değişimi süreci olarak görülmektedir. Nitekim Mübeccel Kıray, toplumların yapısal olarak değişiminin en göze çarpan yönü olarak kentleşme; kentli nüfusun büyük oranda tarım dışındaki alanlarda, sanayide ve karmaşık yapılarda istihdam edilmesi sürecidir. Bu süreç yapısal değişimlere sebep olmaktadır İnsan ilişkilerini değiştirmektedir. Kentleşme iş yerleri konut biçimlerini, sokaklar, davranışlar, ihtiyaçlar ve ihtiyaçların giderilme

biçimi ve modern toplumsal yaşam biçiminin görünümünü sunmaktadır (Kıray, 2007). Kentleşme kırsal bit toplumun kentsel bir topluma dönüşümü ile kentsel mekânın ve gündelik alışkanlıkların değişimi, içeriğinde heterojenini, toplumsal hareketliliği, anonim ilişkileri, iş bölümünü, mekânsal yoğunlaşmayı ve ihtisaslaşmayı barındıran çok yönlü bir süreçtir. İbn Haldun'a (1986) göre ise, sadece coğrafi bir hareketlilik değildir, aynı zamanda eski yaşam tarzını bırakıp yeni yaşam tarzına geçmektir. Bu manada kentleşme, kentlileşmeyi de içeren bir süreçtir.

Kentleşme olgusu, sadece kırdan kente göç eden nüfus hareketliliği değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik boyutlan olan kapsamlı bir dönüşüm sürecini içermektedir. Kırsal alanların dışında kalan, geçim kaynağını hayvancılık ve tarım dışı ekonomik sektörlerin oluşturduğu kentler, nüfus yoğunluğu açısından ekonomik, sosyal ve kültürel birçok farklı alanı içerisinde barındırmaktadır. Endüstriyelleşme ve süregelen nüfus artışının doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkan kentleşme, olumlu yanlarından söz edilebilse de birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Kentleşme, içeriğinde heterojenini, toplumsal hareketliliği, anonim ilişkileri, iş bölümünü, mekânsal yoğunlaşmayı ve ihtisaslaşmayı barındıran çok yönlü bir süreçtir. Sanayileşme ve modernleşmenin yarattığı makro yapısal değişimler ile birlikte kentin kültürel, ekonomik ve sosyal imkânlarının gelişmişliği kentleşmenin temel sebepleri olarak öne çıkmaktadır.

Kentlileşme kavramı ise, sadece insanların kenti tercih etme süreci değil aynı zamanda kentin yaşam biçimini benimsemesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kentlileşme, kentli olarak kabul edilen yaşam biçimi niteliğindeki değişiklikleri vurgulayan bir kavramdır (Wirth, 1938).

Alsaç (1993) göre kentlileşme, kenti benimseyip içselleştirerek ona karşı bir aidiyet duygusuyla kentli yaşam tarzına uygun davranma ve kentli olmayı bir kimlik olarak benimseme halidir. İbn Haldun'a (1986) göre kentlileşme ahlaki çözülme ve çürümeye neden olmaktadır: " Kent ahalisi her çeşit lezzetler, bolluk ve genişlik içinde yaşamaya alıştıkları, dünyanın ve kendi arzu ve heveslerinin düşkünü oldukları için kentlilerin fena ve bozuk birçok huy ve kötülükleriyle nefislerini lekelerler. Bundan ötürü iyilik yollarından o nispetle uzaklaşırlar.

Kentleşme ve kentlileşme kavramları arasında fark vardır. Nüfusun belli bölgelerde yoğunlaşması sürecini ifaden kentleşme birtakım niceliksel ve niteliksel değişimlerin

bütününe atıf verirken kentleşme ise, kentleşmenin niteliksel boyutuyla ilgili değişimlerle ilgilenmektedir (Altınparmak, 2015).

4.2. Kentleşmenin Tarihi

Bugün yaşanabilir sosyal alanla ilgili tüm sorunlar, doğası gereği neredeyse " kentsel" niteliktedir. Kenti oluşturan ekonomik ve sosyal ağların giderek karmaşıklaşan yapısı, bir yandan birleştirilebilecek parçaları çözmeye çalışırken, diğer yandan asimile edemediklerini dışlama eğilimindedir. Bu durum, kentleşmenin öncelikli hedefi olması gereken ailelere yaşanabilir kentler sağlama yöntemlerinin yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. İnsanları şehirlerde yaşamaya motive eden başlıca faktörler daha fazla iş, daha iyi çevre, daha yüksek standarttır. Bütün bunların şehirlerde kalmak için sebepler olduğu ifade edilmektedir ancak bazı durumlarda insanlar sebepsiz yere şehirlerde mahsur kalabilmektedir. Şehir-kır hareketinin aslında pek çok insanı ortadan kaldırdığı ve hala fiziki olarak şehirde yaşamasına karşın şehir hayatının dışında kalan büyük bir nüfus kitlesi ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Kentleşmenin tarihi kent tarihi kadar eski ve kadimdir. Bu anlamda kentleşme tarihini incelerken günümüz anlayışındaki kentlerden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Günümüz kentlerinin ortaya çıkışı tarihsel süreç içerisinde birçok değişim ve gelişimle birlikte günümüzdeki halini almıştır. Literatürde kent ve kentleşme tarihinin başlangıcı üzerine farklı görüşler yer almakta ve ilk kentlerin ortaya çıkışı farklı kuramlarla açıklanmaya çalışılmaktadır. İnsanların göçebe topluluklardan yerleşik topluluklara geçişi ve ilk kentlerin oluşması, sanayileşme ve onun bir getirisi olarak kentlerdeki hızlı nüfus artışı, teknolojinin gelişmesiyle sürdürülebilir kent kavramının ortaya çıkması kentleşme tarihi açısından 3 büyük gelişmedir (Karakuyu, 2015). İlk kentlerin doğuşu ve dönemi hakkında kesin bir yargıya varılamamaktadır. Ancak ilk kentlerin ortaya çıktığı dönem olarak en kabul edilen yıllar MO 4000 - MO 6000'li yıllara tekabül etmektedir. Mezopotamya, Nil Nehri ve İndus Irmağı kenarları ilk kentlerin kurulduğu yerler olarak anılmaktadır.

Bu kentlerin nüfusları hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte Orta Çağ coğrafyasındaki ilk kentlerle benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Bu bilgidен hareketle ilk kentlerin nüfusları 2.000 ile 20.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim bu dönemde kurulan kentlerin diğer yerleşim alanlarından farklı olarak bir araya toplanması önemli buluşlar ve teknolojik

gelişmelerle olmuştur. Hayvanların ehlileştirilmesi, madenlerin ve toprağın işlenmesi, tekerlek gibi buluşlar nüfusun bir araya gelmesine ön ayak olmuştur (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016). MÖ 6. Yüzyıla bakıldığında Babil'in üç yüz elli bin, iki yüz yıl sonra Syracuse'nin dört yüz bin nüfusa sahip olduğu biliniyor. Bu dönemde Antik Çağın en kalabalık kentinin bir buçuk milyon nüfusla Roma şehri olduğu bilinmektedir (Keleş, 2008).

Orta Çağ'ın ilk dönemlerde feodalizmden ileri gelen toplum yapısından dolayı kentlerin zayıfladığını söylemek mümkündür. Antik sitelerin dağılması ardından şekillenen feodal toplum ile yaşam kir yerleşimlerine doğru çekilmiştir. Bu dönemde topluluklar kırsal etkinlikler üzerinden bir araya gelmiştir. Feodal toplumlarda senyör ve eşrafi obalarda yaşarken, kırsal faaliyete katkıda bulunan serflerde köy yerleşimlerini oluşturmuşlardır. Orta Çağ'da kentlerin çevresine savunma ve estetik kaygılar neticesinde surlar inşa edilmiştir. Bu surların kentlere izole bir yapı kazandırdığı söylenebilir. Kentlerin surlarla çevrilmesiyle birlikte oluşan bu izole hali, kırsal kesimlerden kentlerin ayrı bir yerleşim özelliğine sahip olduğunu göstermektedir (Erkan, 2010; Keleş, 2008).

10. yüzyıl sonrasında kentlerin kale kentler olarak görüldüğü, nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin de bu kale mimarisi etrafında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde ticaret faaliyetleri gelişerek tarım faaliyetlerini etkilemeye başlamıştır. Tarımsal üretim sadece toprağı sürenlerin ve toprak sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış aynı zamanda ticari faaliyetlerin ve imalatın bir aracı olmuştur. Ticaretle uğraşan kesimler ulaşım noktalarının kritik yerlerinde, askeri yapıların çevresinde nüfus yoğunluğu oluşturmakta ve bu noktalarda pazarlar kurmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda köy yerleşmeleri ve kentler arasında karşılıklı bağlı bir iletişim süreci başlamıştır. Köy yerleşimleri, kentlerin beslenmelerini sağlamak ve kentler de köylerin ticari mal ihtiyacını karşılamaktadır (Pirenne, 2014).

Ticaretin bir getirisi olarak sermaye bu kent merkezlerinde birikmeye başlamıştır. Bu doğrultuda kent-kır ayrımının gerçekleştirilen faaliyetler açısından da önemli olduğu söylenebilir. Nüfus açısından 15. yüzyıl dolaylarında Londra, Bürüksel gibi kentlerin nüfusları kırk bin civarında seyrettiği söylenmektedir. Orta Çağ kentlerinde Sanayi Devrimi sonrası kentlerin çok işlevciliğinin henüz ortaya çıkmadığı, kentlerin ya siyasal, kültürel ya da ekonomik kentler olarak tek işlevli oldukları görülmektedir (Keleş, 2008).

Günümüzdeki haliyle kentlerin oluşmasında şüphesiz en çok ön plana çıkan gelişme Sanayi Devrimidir. Sanayi devrimine kadar olan süreçte ortaya çıkan kentler fonksiyonel ve yapısal olarak

sınırlı bir değişim geçirmişlerdir. Asıl değişim Sanayi Devrimiyle birlikte kentlerin hızlı büyümesi ve nüfusun niceliksel olarak artış göstererek kentleşmenin yoğun bir şekilde oluşmasıyla başlamıştır. Modern anlamda kentleşmenin kökenleri Sanayi Devrimiyle birlikte yaşanan gelişmeler ve büyük nüfus hareketleriyle ilgilidir (Yılmaz, 2004).

Sanayi Devrimi genel olarak üretim sürecindeki köklü değişimleri ifade etmektedir. Atölyelerde zanaata dayalı gerçekleştirilen üretim yerini seri bir şekilde büyük fabrikalarda yapılan üretime bırakmıştır. Bu değişim her ne kadar üretim tekniğindeki bir gelişme olarak görülse de ekonomi, çalışma, eğitim, siyaset ve aile hayatında da önemli yenilikleri beraberinde getirmiştir. 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan sanayileşme süreci hızlı bir şekilde Avrupa'yı etkisi altına alan, köklü değişimlere yol açan ve aynı zamanda kentlerin hızlı bir şekilde büyüyüp gelişmesini sağlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yandan kentlerdeki bu büyüme ve gelişme yeni iş olanakları yaratsa da iş arayan nüfusun artmasına ve çalışma koşullarında insanlık onuruna yakışmayan çalışma şekilleriyle kendini göstermiştir (Talas, 1992). Sanayi Devriminin yaşandığı dönemlerde kentlerdeki hızlı nüfus artışıyla birlikte geniş aile yapısındaki çözümler, değişen güç ilişkileri ve çalışma hayatındaki farklılaşma birtakım olumsuzlukları da gündeme getirmiştir. Köy yerleşimlerinde görülen geniş aile yapısının çözülmesiyle geniş ailelerin yerini kentlerde çekirdek aileler almış, bireyselleşme ön plana çıkmıştır. Kentlerde toplumsal yapı bozulmuş, bir arada yaşama geleneğine sahip olmayan kitleler büyük bir karışıklık içerisinde kentlerde bir araya gelmiştir. Kentlerdeki düzeni sağlamak adına bu dönemde insanlık dışı birçok uygulamayla kent düzeni sağlanmaya çalışılmıştır. Yoksulluk eşitsizlik; sefalet, suç, nüfus açısından yoğunlaşan Avrupa kentlerinde kitlesel sorunlar haline gelmiştir (Zencirkiran, 2013).

Sanayileşme her ne kadar 18. yüzyılın ikinci yarısında başlasa da 19. yüzyıla gelindiğinde sanayileşmenin etkileri en tepe noktaya ulaşmıştır. Endüstrileşme hareketlerinin sonucu olarak nüfusun kentlerde yoğunlaşmaya başladığı bu dönemde, sanayileşmenin ilk başladığı yer olan İngiltere'nin 1890 yılında kentlerde yaşayan nüfusun oranı %49, 1900 yılında Almanya'da %56,1, Fransa'da %41 ve Amerika'da %39,7 olarak karşımıza çıkmaktadır (İspir, 2017). Tarih sahnesinde Anadolu coğrafyasında sanayileşmenin ve bunun bir getirisi olarak kentleşmenin kıta Avrupa'sından daha geç zamanlarda yaşandığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfusun büyük çoğunluğu kır ve köy yerleşim yerlerinde yaşadığı bilinmekle birlikte toplumun büyük bir kesimi tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Bu dönemde kentlerde yaşayan halkın geçim kaynakları ise ticaret ve küçük atölyelerde yapılan zanaat faaliyetleri ile sınırlıdır. Osmanlı

İmparatorluğu tarım ve hayvancılığa dayalı güçlü bir tarımsal düzenle birlikte askeri gücü de elinde bulundurmaktadır. Avrupa'daki sanayileşme hareketleri Osmanlı'daki bu güç dengelerindeki bozulmaları da beraberinde getirmiştir. Değişen üretim şekli artık sanayi ve imalatı ön plana çıkarmakta bu doğrultuda tarıma dayalı güç, yerini sanayiye dayalı güce bırakmaktadır. Ancak Osmanlı'da çeşitli sebeplerle güçlü bir sanayileşme hareketi gerçekleşmemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında da bu durum yine aynı şekilde olmuştur. Bu bilgi ışığında Avrupa'nın aksine Türkiye'de sanayileşme ile paralel devam eden bir kentleşme olgusundan söz etmek mümkün değildir (Zencirkıran, 2019).

Osmanlı başkenti, Anadolu kentli nüfusunun %40'ını içerisinde barındıran büyük bir başkenttir. 17-18. yüzyılda da Anadolu'da yaşayan toplam nüfus içinde kentlerde yaşayan nüfusun yüzdesi %8-9 oranındayken, 19. yüzyıla gelindiğinde ise bu oranın %25'e yükseldiği görülmektedir (İspir, 2017). 19. yüzyıl sonlarına doğru ise yeni demiryollarının yapılması ve oluşan ulaşım ağı neticesinde ortaya çıkan ticaret merkezleri, askeri kışlalar, idari merkezler Anadolu'da cazibe merkezleri oluşturarak mekânsal yapıyı geliştirdiği söylenebilir (Erkan, 2010). Osmanlı Devleti'nin ardından modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ekonomi politikasını belirlemek amacıyla 1923 yılında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi eğitim, ulaşım, altyapı ve teknik hizmetlerin devlet tarafından sağlanması ve bunula birlikte yasal düzenlemelerin oluşturulması kararı Türkiye'deki kentleşme sürecini ortaya koyan ilk adımlar olarak kabul edilmektedir (Kepenek ve Şentürk, 2001; Kızıroğlu, 2013). 1927'de yapılan nüfus sayımında 13 milyon olan Türkiye nüfusunun %24,2'si kentlerde ikamet etmektedir. Bu oran 1950'li yıllara kadar hemen hemen aynı oranda seyretmiştir (TÜİK, 2018a).

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda kent nüfusunun toplam nüfusa oranının düşük olmasıyla birlikte bu düşük orandaki kent nüfusunun da tarım faaliyetlerinden tane anlamıyla bir kopuş yaşanmadığı söylenebilir. Dolayısıyla Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar ülkemizde kentleşme hızı oldukça düşüktür (Şahin, 2017). Bu sebeple ülkemizdeki kentleşme hareketleri 1950 öncesi ve 1950 sonrası kentleşme olarak iki şekilde incelenebilir.

Cumhuriyetin ilanından 1950 yıllarına kadar olan dönemde ülkemizde yoğun bir kentleşme hareketinden söz etmek mümkün değildir. Örnek verecek olursak 1935 yılında 3.802.642 olan kentli nüfus, 1950 yılına kadar olan bu küçük nüfus artışı kırdan kente göç eden nüfusla değil, kentlerin kendi iç dinamikleriyle gerçekleşmiştir. 1935'te %23,5 olan kentsel nüfus payı, sadece %1,5'lik bir artışla 1950'de % 25'e ulaştı. 1950 yılına kadar olan bu küçük nüfus artışı, nüfusun

kırdan kente göçüyle değil, kentlerin iç dinamikleriyle sağlanmıştır. İstanbul ve Ankara'ya kır ve köylerden göçler yaşansa da dikkat çeken nokta Ankara'nın başkent olması sebebiyle görece daha yüksek bir artış hızının (binde 61) olmasıdır (Işık, 2005).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'nın kentleşmenin en hızlı yaşandığı kent olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de Ankara dışındaki kentlerin, kentleşme hızlarının artışı 1950 sonrasına tekabül etmektedir. Bu dönemde tarımda makinelerin kullanılması, birçok kişinin işsiz ya da gizli işsiz olmasına yol açmıştır. Nitekim tarımda makineleşmenin ardından tarımdan uzaklaşan nüfusun kente doğru olan bir hareket başlattığı söylenebilir. Yine ulaşım ağındaki değişiklikler, demir yolundan çok kara yollarının yaygınlığının artmasına verilen önem bu dönemde teknolojiye bağlı olarak kentleşmenin artmasını destekler nitelikte olmuştur (Şahin, 2017; Keleş, 2008).

1950 sonrası yıllarda Türkiye'de çok partili siyasi düzene geçiş ile kentleşmenin ivme kazandığı görülmektedir. İdari mercilerin kabul ettikleri kent ölçütüne göre 1950 yılında kentli nüfus 5.244.337 iken 1980 yılında 19.645.007'e ulaşmıştır. Oransal olarak ifade edecek olursak kentlerde yaşayan nüfus oranı 1950'de %25'ten 1980'de %43,9'a yükseldi. 1927 ile 1950 yılları arasında yaşanan kentsel nüfus değişimi yaklaşık olarak %1 ile sınırlı kaldığı değerlendirilecek olursa 1950 sonrasındaki oransal değişim kentleşmede yaşanan hızlanmanın çarpıcılığını ortaya koymaktadır. 1950-1960 arası dönemde toplam nüfus artışında da oldukça belirgin bir yükseliş görülmektedir. 1950 sonrası dönemde değişen ekonomik ve sosyal politikalar, siyasal yaklaşımda değişim ve dışa açılma sürecinin de kentleşme hızına etkisi muhakkaktır (Işık, 2005).

Yüksek nüfus artışının ve tarımda makineleşmenin etkileri ile Türkiye'de yaşanan sanayileşme hareketleri ve bunlardan dolayı büyük şehirlere yapılan yatırımların artması kırsal nüfusun kentlere yönelmesine sebep olduğu söylenebilir. 1960-1970 yılları arasında ise önceki dönemde kırsal alanlarda kentlere doğru yaşanan geçişin ardından kırsal nüfustaki azalma, tarıma yönelik destekleme alımları Almanya gibi Avrupa ülkelerinde yaşanan işçi göçü sonucunda kentlere yönelimin ve kentsel nüfus artış hızının görece azaldığı söylenebilir. 1970 sonrasında ise kentsel nüfustaki artışın gitgide daha da azalarak bahsedilen dönemler içindeki en düşük artış hızına ulaştığını söylenmektedir. Bu azalmanın nedeni olarak 1970 yılı itibariyle kalkınmanın yavaşlaması, kentlerde yeni gelen nüfus ile hizmet bakımından yetersizlik yaşanması ve bunun yol açtığı altyapı ve konut problemleri ile 1960'tan itibaren uygulanmaya çalışılan nüfus artış hızını düşürmeye yönelik nüfus politikaları gösterilmektedir (Işık, 2005).

1980 sonrasında dünyada yaşanan ekonomik buhran ve bu sorunun çözümüne paralel olarak Türkiye'de kentleşme süreci yeni bir anlayış kazanarak bundan etkilenmiştir. Türkiye'nin dünyadaki yeni ekonomik sisteme uyum sağlamaya çalışması, ekonomik tercihlerini değiştirmesi ve serbest piyasa ekonomisinin güçlenmesi kentleşmede de yansımaları göstermiştir (Mutlu, 2019).

Öncelikle serbest piyasa ekonomisini bir getirisi olarak toplumsal statüler arasındaki ekonomik ayırım çarpıcı bir biçimde derinleşmiş ve bu da kentle uyum sürecini negatif yönde etkilemiştir. Bu dönemde İmar İskân Bakanlığı'nın kaldırılması, TOKİ 'nin kurulması ve 1983-1984 yıllarında yürürlüğe konulan kanunlarla birlikte belediyelerin fonlarının artması kentleşmeyi şekillendiren önemli olaylardır. Kentler üzerindeki merkezi yönetim denetiminin görece azalması ve yerel yönetimlerin güçlenmeye başladığı görülmektedir.

Bu durumun bir göstergesi olarak da belediyelerin imar planı yapma ve onama yetkisine haiz olmasının bu dönemde gerçekleşmesi örnek verilebilir (Yılmaz ve Çiftçi, 2011). Kent nüfusundaki değişim incelenecek olursa, 1980 yılında kentlerde yaşayan nüfus %43,9 iken bu oran 1985'te %53, 1990'da %59, 2000 yılında ise %64,9'a ulaşmıştır. Bu veriler ışığında kentsel nüfus artış hızının 1980 sonrası dönemde kademeli olarak yavaşlamaya geçtiği görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2018b).

4.3. Kentleşme ve Aile

Aile ve şehir, insanlık tarihinde iki önemli olgudur. Bu iki önemli toplumsal olgu birbirinden etkilenmektedir. Aile, temel unsurları itibarıyla insanı ilgilendiren daha esaslı ve samimi bir olgudur. Ancak şehirlerin daha kapsayıcı ve nüfus yoğunluğuna dayalı bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür. İlk tarım kentlerinden sanayi kentlerine doğru yoğunluğunun artmasıyla birlikte, kendisiyle ilişkilendirilen ve ilişkilendirilen tüm olguları değiştirmiştir. Bunlardan biri de kentleşme sürecinde ailenin değişimidir. Kentleşme insanlar arasındaki ilişkiyi de etkilemektedir. Hızlı kentleşme süreci konut, sokak, komşu, akrabalık ilişkilerinin yanı sıra sosyo - ekonomik ve kültürel faktörlerin de değişmesine neden olmuştur. Kentsel alanlardaki demografi, genellikle kırsal toplumlar tarafından karakterize edilmiştir. Kentlerdeki bu değişim, aile yapısındaki değişikliğe de ortam hazırlamıştır. Bu değişim ideallerine ulaşamayan bir kentleşmeye ve nihayetinde plansız bir kent biçimine yol açmıştır. Çoğu insanın ideal biçimine sahip olduğu

konusunda hemfikir olduğu kentleşmenin ülkemizde sağlanamayan, çoğunlukla bireyleri ve aileleri etkileyen bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

Kentleşme sürecinde aile teması, pek çok çalışmanın ana konusu olmuştur. Nitekim kentleşme ile birlikte aile yapısı, tekdüze bir tipten ziyade farklı biçimleri olabilen karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bu yapılar günümüzde çekirdek, geniş ve parçalanmış olmak üzere üç temel başlık altında ele alınabilmektedir. Öte yandan ailenin yapısına ilişkin kentleşme ile birlikte farklı tasniflerden de söz edilebilmektedir.

4.3.1. Aile Türleri

Yukarıda da ifade edildiği gibi farklı türlerde ailelerden söz etmek mümkündür. Temel olarak aile türleri üç alt başlıkta ele alınabilir: hanede yaşayan kişi sayısına göre aileler, otorite işlevine göre aileler ve yerleşim yerine göre aileler.

4.3.1.1. Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Aile Tipleri

4.3.1.1.1. Geniş Aile

Geniş aile, daha çok kırsal veya ziraat faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanlarda kritik bir yerleşim özelliği olarak yakınların birbirleriyle bir arada yaşaması üzerinden şekillenmektedir. Literatürde geleneksel veya kök aile olarak da sıkça tanımına rastlanan geniş aile, genellikle ailenin en büyük erkek üyesinin sorumlu olarak kabul ettiği ve yine erkekler üzerinden sorumlulukların atandığı, dolayısıyla gelenekselliğe büyük önemin verildiği klasik aile türünü ifade etmektedir (Gökçe, 2007).

Geniş aile olarak bilinen aile türü, farklı kuşakları bir arada bünyesinde taşımaktadır. Genellikle en az üç kuşağın olduğu geniş ailede aile üyelerinin hiyerarşik bir sistem dâhilinde rolleri bulunmaktadır. Bu rol ve sorumlulukların yerine getirilmesiyle aile sistemi çalışmaktadır (Taylan, 2009).

Geniş aile, daha çok kalabalık nüfusuyla bilinmektedir. Akrabalık bağlarının güçlü olduğu geniş ailede farklı kuşaklardan akrabaların yanı sıra bu akrabalara kayın yoluyla bağlanan eşler de

içerilebilmektedir. Dolayısıyla geniş aile için herhangi bir nüfus sıralamasından söz etmenin de mümkün olmadığı görülmektedir (Şentürk, 2006).

Kırsal bölgelerde halen yoğun olarak mevcudiyetini sürdüren geniş aile, tarımın ön planda olduğu içeriğini korumaktadır. Dolayısıyla geniş tarım arazilerinde birlikte çalışmanın temelde olduğu dayanışma figürü ortaya çıkmaktadır. Ailelerin geniş bir nitelikte ve kalabalık olması, tarım arazilerinin idamesinde etkin bir rol üstlenmektedir. Bu doğrultuda geniş ailenin aslında sosyolojik bir perspektifinin de var olduğu söylenebilmektedir (Kongar, 1999).

Daha çok Sanayi Devrimi öncesi ağırlığı olan geniş aile, tarım ve zirai faaliyetlerinin teknolojik gelişmelere binaen öneminin azalmasıyla birlikte daha küçük ölçekli aileler gün yüzüne çıkmaya ve kalabalıklaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla geniş ailenin özellikle Sanayi Devrimi sonrası yerini çekirdek aileye bırakmaya başladığı bir süreç yaşanmıştır (Kongar, 1972).

4.3.1.1.2. Çekirdek Aile

Çekirdek aile, geniş ailenin aksine en fazla iki kuşağın bir arada yaşadığı, anne, baba ve çocukların bulunduğu aileyi ifade etmektedir. Çekirdek aile, geniş ailenin Sanayi Devrimi öncesindeki ağırlığının giderek azalmaya başladığı bu dönemde hızla artmaya başlayan ve halen en güçlü aile yapısının örneğini teşkil etmektedir (Bilen, 2004).

Çekirdek ailenin giderek güçlenmesi, akrabalık bağlarının da zayıflamasıyla ilişkilidir. Teknolojik gelişmelerle birlikte çalışma ve dayanışma olgularına olan ihtiyacın azalması akrabalık bağlarının da giderek gücünü azaltmış ve çekirdek aile olgusunda daha bireysel yaklaşımların ön plana çıkmasına yol açmıştır (Bilen, 2004).

Çekirdek aile, temelde kendi içerisinde de pek çok alt grubu barındırmaktadır. Nitekim çekirdek ailede rol ve sorumluluklardaki anlaşmazlıklar veya geçimsizlikler nedeniyle boşanmaların yaşanması sonrası ortaya kritik sorumluluk boşlukları ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, ailedeki çocuk ve gencin psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilmesinin yanı sıra çiftler üzerinde de önemli yükler oluşturmaktadır. Geniş ailede bu tür durumlarda sorumluluğun hanede yaşayan bir başka üyeye geçmesi bu olgunun etkisini azaltırken çekirdek ailede bu tür olaylar ikinci evliliklerin olduğu veya ailenin parçalandığı yeni aile türlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Çakıcı, 2006).

4.3.1.1.3. Geniş Aile

Geniş aileden çekirdek aileye olan geçiş, her ne kadar belli bir dönemle sınırlandırılrsa da keskin bir şekilde gerçekleşmemiştir. Nitekim geniş ailenin zirai faaliyetlerdeki sorumluluk paylaşımı, tarım arazilerinde kullanılan iş makinelerinin yaygınlaşması ile farklılaşmaya başlamış bu durumda köyden kente göçü hızlandıran en temel etmenlerden biri olmuştur. Bu süreçte kente göç eden genç ve yetişkinler, bu bölgelerde çekirdek aile türünün yaygınlaşmasını sağlamış, ancak bu aileler kır bölgelerindeki akrabalık bağlarını da sürdürmeye devam etmiştir. Böylece çekirdek aile özelliğı ile geniş aile özelliğini üzerinde taşıyan bir geçiş ailesinden de söz edilebilmektedir (Erkal, 2013).

Geçiş ailelerin de çekirdek aile tipine benzer özelliklerin olmasının yanı sıra üst kuşaktan akrabalarla yakın kentlerde yaşamaya özen gösterilmektedir. Bu durum, çocuk bakımı, boş zaman değerlendirme veya mevsimsel olarak zirai faaliyetlerle ilgilenme gibi durumlarda geniş aileyle bütünlenilerek birlikte hareket edilmesini kolaylaştırmaktadır (Çakıcı, 2006).

Geçiş ailesi, günümüzde halen geçerliliğini koruyan bir aile türüdür. Kırsal bölgelere yakın yerlerde kök ailesinden koparak yakın bölgelerde çekirdek aile kuran pek çok aile bulunmaktadır (Kongar, 1972). Bu çerçevede ilgili geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm görünümün keskin bir süreç olmadığı da açığa çıkmaktadır.

4.3.1.1.4. Parçalanmış Aile

Çekirdek aile yapısının bir örüntüsü olarak ortaya çıkan parçalanmış ailede ebeveynlerden birinin eksikliği ön plana çıkmaktadır. Buna göre; ölüm, boşanma veya boşanmaksızın ayrı yaşama yoluyla çocuklu çekirdek ailelerde parçalanmalar gerçekleşebilmektedir. Bu parçalanma sonucunda tek ebeveynli olarak da bilinen parçalanmış aileler ortaya çıkmaktadır (Bulut, 1983).

Geniş ailelerdeki sorumlulukların dağılımı çekirdek aileyle birlikte iki kişiye indirgenmiştir. Bu durum, olası bir çatışmada boşanma sorununu gündeme getirebilmektedir. Nitekim çekirdek ailelerin sayısındaki artışla birlikte aile içi çatışmaların ve boşanmaların sayısının da arttığı bilinmektedir. Bu durumda ailede gerçekleşen boşanma, çocuklarla kalan ebeveynin sorumluluğunu daha da artırmaktadır. Bu nedenle zaman zaman parçalanmış ailelerde ikinci veya üçüncü kez evlenme durumlarını gündeme getirebilmektedir (Özgüven, 2001).

Öte yandan tek ebeveynli olarak kalan parçalanmış ailelerde ebeveyn ve çocukların psikolojik ve sosyal gelişimleri sekteye uğrayabilmektedir. Benzer durum ölüm ve ayrı yaşama yoluyla gerçekleşen aile parçalanmaları için de geçerlidir. Özellikle uzun süreli evliliklerde gerçekleşebilen ölümler, erken dönemde ve beklenmedik biçimde gerçekleştiğinde eşler ve çocuklar için ciddi derecede yıkım etkisi oluşturabilmektedir (Bulut, 1983).

Boşanmanın olmadığı ancak eşlerin çeşitli nedenlerle ayrı yaşayabildiği parçalanmış ailelerden de söz edilebilmektedir. Bu aileler, eşlerden birinin uzak bir yerde çalışması, cezaevine girmesi veya boşanmaya neden olabilecek geçimsizlikler nedeniyle çiftin ayrı yaşamayı tercih etmesi gibi nedenlere bağlı olarak mevcut olabilmektedir (Özgüven, 2001).

4.3.1.2. Otorite İşlevi Açısından Aile Tipleri

Hanedeki üye sayısından bağımsız olarak aile içi ilişkilerde asli sorumluluğun kaynağına göre de aile türlerinden söz etmek mümkündür. Bu aileler anaerkil, ataerkil ve eşitlikçi olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

4.3.1.2.1. Anaerkil Aile

Özellikle geçmiş yüzyıllarda Güneydoğu Asya, Avustralya ve Kuzey Amerika'nın bazı bölgelerinde geçerli olan anaerkil ailede, ailenin sorumluluğu en yaşlı kadın üyeye verilmiştir. Anaerkil aile, temel sorumlulukların kadın üyelerde olduğu ve kadınların karar verici olarak yer aldığı ailelere verilen genel isim olarak düşünülebilmektedir. Anaerkil ailelerde erkeğin soyundan gelenler aileden sayılmamakta, yalnızca kadın ve kadın soyundan gelenler aile üyeleri olarak kabul edilmektedir. Günümüze büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir (Güler, 1992).

4.3.1.2.2. Ataerkil Aile

Ataerkil aile, literatürde babaerkiller olarak da bilinen ve erkeğin soyunun egemenliği üzerinde kurgulanan aile yapısını ifade etmektedir. Erkek, ataerkil ailelerde topluluğun iktisadi ve siyasi lideri sayılmaktadır (Güler, 1992).

Ataerkil ya da babaerkil aile, erkeğin ve onun soyunun egemenliğine dayanmaktadır. Erkeğin ailesindeki en yaşlı kişi, topluluğun dinî, siyasî ve iktisadî reisi sayılmaktadır.

Anaerkil ailelerin aksine ataerkil ailelerde de erkeklerin soyundan gelenler aile soyu olarak kabul edilmektedir (Güler, 1992).

Akrabalık ilişkilerinin baba soyundan geldiği ataerkil ailelerde yaşça büyük olanların yaşça küçük olanlara karşı üstünlüğü bulunmaktadır. Evliliğin gerçekleşmesi sonrasında genç çiftler çoğu zaman farklı bir eve çıkmayıp babalarının kaldığı evde farklı bir odada yaşamaya başlamaktadır. Bu durum, ataerkil ailelerde babanın otoritesini güçlendiren önemli bir dinamik olarak kabul edilmektedir (Güler, 1992).

4.3.1.3. Yerleşim Yerine Göre Aileler

4.3.1.3.1. Kasaba Ailesi

Kasaba ailesi, esasen kendi ihtiyaçları için kırsal bölgelerde yaşayarak bu bölgelerde tarımla veya hayvancılıkla uğraşan aileler için kullanılan bir terimdir. Bu nedenle kasaba ailesinin tarım ve hayvancılıkla ilgilendiği söylenebilir. Ancak özellikle son 20 yıldır kırsal bölgelerde memurların da sayısının artması, kasaba ailesi olgusu içerisinde bu bölgelerde yaşayan ve esnaf veya memurluk yapan bireylerin ailelerinin de dâhil edilmesini sağlamıştır (Taylan, 2009).

4.3.1.3.2. Kent Ailesi

Akrabalık ilişkileri büyük ölçüde zayıflamış olan ve tarım ve hayvancılıkla uğraşmayan işçilerin ailelerine verilen isimdir. Kent ailelerinin tarım ve hayvancılıktan kopmuş olmaları, kasaba aileleri ile arasındaki en önemli fark olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan akrabalık ilişkilerinin zayıf olması da çekirdek aile olmalarıyla doğrudan ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Taylan, 2009).

4.3.1.3.3. Gecekondu Ailesi

Gecekondu ailesi kentlerde yaşayan, ancak kentli olmaktan ziyade o bölgeye kırsal bölgelerden çalışmak maksadıyla gelen kır insanının ailesine verilen isimdir. Özellikle sanayi bölgelerinin çevrelerinde sıklıkla gözlenen gecekondu aileleri, büyük oranda belirli mahallelerde öbikleşme niteliği taşımaktadır. Geniş veya çekirdek nitelikli olabilen

gecekkonu ailelerinin kasaba ailesinden kent ailesine geçişte bir ara tür olduğu da söylenebilmektedir (Taylan, 2009).

4.4. Kentleşme ve G

Kent Bilimleri Sözlüğü ‘ne göre g, “ genelde yerleşme amacıyla bir yerleşim yerinden diğerine, bir ülkeden başka bir ülkeye taşınma eylemi ” olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1980). Kapsayıcı bir tanım vermek gerekirse, g; birey, grup, toplulukların menşei yerleşim yerlerinden isteğe bağlı veya zorunlu olarak, geçici bir zaman zarfı içerisinde veya sürekli olmak üzere meydana gelen fiziki yer değişikliğidir. G olgusu önceleri sosyal bilimler içerisinde coğrafya ile işkili olarak incelenmiş olup zamanla disiplinler arası bir yapı kazanarak birçok bilim dalının incelediği bir konu olmuştur (Erkan, 2010). Kent bilimi de gle ilgilenmiş ve kentleşme konusu incelenirken g olgusu her zaman önemli bir unsur tescil etmiştir. Günümüz kentlerin ortaya çıkışı ve güç ilişkisi incelenirken Sanayi Devrimi kuşkusuz ön plana çıkmaktadır.

Sanayi devrimi öncesinde kırsal alanlarda yaşayan nüfus, Sanayi Devrimiyle birlikte çeşitli sebeplerle kentlere göç etmiş ve kent nüfusunun artmasına neden olmuştur.

Dünyada sanayileşmenin başladığı yıllar ülkelere göre farklılaştığından ilk kentleşme hareketleri ve kentlerdeki nüfusun artışı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Sanayileşmenin başladığı İngiltere’de 1801 yılında nüfusu 35.000 olan Manchester şehri sanayileşmenin bir sonucu olan kırdan kente göç hareketleriyle 1841 yılında nüfusu 353.000’e yükselmiştir. Yine aynı şekilde 1777’de İngiltere genelinde nüfusun yüzde 70’i kırdan yaşıyorken 1841’de kırdan yaşayan nüfus oranı yüzde 26’ya gerilemiştir (Huberman, 2013).

18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı, Sanayi Devrimi’nin sebep olduğu g hareketleri diğer Avrupa ülkelerine kıyasla Osmanlı Devleti’nde daha az görülmüştür. Osmanlı Devleti’nin 18. yüzyıldan sonra topraklarını kaybetme sürecine girmesi, kaybettiği topraklarda yaşayan nüfusun Anadolu’ya göç etmesine sebep olmuştur. 1783-1913 yılları arasında Osmanlı sınırları içerisinde 6 milyon nüfusun göç ettiği belirtilmektedir. Günümüz Türkiye’sinin kurulduğu 1923 yılından sonra ise nüfus mübadele anlaşmaları ve göçmen hareketleri sebebiyle yaklaşık 1,5 milyon insan Türkiye’ye göç etmiştir (Erkan, 2010). Ancak bu dönemde yaşanan göç hareketlerini Sanayi Devrimi’nin bir sonucu olarak ele almak zordur.

Türkiye 1950 yıllarından itibaren göç hareketleri açısından en yoğun dönemini yaşamıştır. Bu dönemde sanayileşmenin gözle görülür artışı, ülkeye Marshall yardımları ile gelen traktör sayısındaki artış tarımda verimliliği sağlarken, öte yandan tarım sektöründe işsizliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Genel olarak tarım ve sanayileşmede yaşanan gelişmelerin iç göçü arttıran nitelikte bir etkisi görülmüştür. Dolayısıyla kentleşme hızının da aynı şekilde yükseldiğini söylemek mümkündür (Güneş, 2012). Kırdan, kentlere doğru gerçekleşen göç etme eğilimi kentleşmeyi de aynı ölçüde etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır (İspir, 2017).

Göçe yönelten faktörler ve dolayısıyla kentleşmeye yol açan nedenler itici, çekici ve iletici faktörler olmak üzere üç kategoride incelenmektedir. İtici nedenler, diğer bir deyişle ekonomik nedenler, tarihsel süreçte de değinilen tarımda makineleşme, tarım topraklarının yetersiz kalması ve çok parçalı hale gelmesi gibi nedenlerle tanımsal faaliyetlerle uğraşan nüfusun ekonomik anlamda yeterli getiriyi sağlayamamaları ve tarım dışı faaliyetlere bir anlamda zorunlu olarak yönelmeleri gösterilebilir (Keleş, 2008).

Çekici nedenler itici nedenlerin aksine kırsalda yaşanan olumsuzluklardan değil kentlerin sunduğu olanaklar sebebiyle kenti cazip kılan nedenlerdir. Çekici nedenlere, kentte daha çok iş olanaklarının olması, kentin insanlara yoksulluğu kırma imkânı sağlayacağı düşüncesi, iyi bir eğitim fırsatı, sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânı, kültürel ve sportif aktivitelere kolaylıkla erişim gibi nedenler örnek olarak gösterilebilir (Zencirkıran, 2019). Ayrıca çekici nedenler literatürde sosyo-psikolojik nedenler olarak adlandırılırken, iletici nedenler siyasal ve teknolojik nedenler olarak da ele alınmaktadır (Kızıroğlu, 2013).

İletici nedenler; siyasal bakımdan, savaş, ülkelerarası antlaşmalar, terör olayları ve bir şehrin başkent olması gibi egemen siyasal gücün aldığı kararların göçe yol açması olarak değerlendirilebilir. İletici nedenler, teknolojik anlamda ise ulaşım ve haberleşme ağının güçlenmesi olarak değerlendirilebilir. Ulaşım ağlarının geliştirilmesi ile mesafeler kısalmış, kırsal ve kent yerleşimleri birbirine yakınlaşarak kolaylıkla ulaşılabilir hale gelmiştir. Haberleşmenin gelişmesiyle birlikte bilgi kolaylıkla erişilebilir hale gelmiştir. Bugün köyde yaşayan biri medya iletişim araçlarıyla kent imajını tanıyıp, kentin sunduğu fırsatlardan haberdar olabilmektedir (Şahin, 2017).

Ülkemizde; yukarıda tanımlanan itici, çekici ve iletici sebepler ile kırsal yerleşimlerden kentlere göç eden insanlar, bu kentlerde sanayileşmenin yeterli derecede gelişmemesinden

kaynaklı bir iş gücü fazlalığı oluşmuştur. Bu sebeple Türkiye'de göçün ilk yıllarında görülen sanayileşme oranı, kentleşmenin oranının gerisinde kalmıştır. Dolayısıyla istihdam ve konut olanakları sınırlı kalmış, gelişmekte olan ülkelerin göç alan kentlerinde yaşanan hızlı kentleşme sürecinin sonucu olarak kentler yeni gelen nüfusa yeterli imkânları sağlayamamıştır (Tekşen, 2003). Ekonomik ve sosyal dönüşümünü tamamlayamamış kentlere doğru yaşanan göç, kentlerde birçok sorunun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Kente göç eden nüfusun kent hakkında bilgisinin olmayışı, kentlerdeki alt yapı ve hizmet yetersizliği yapısal olarak yetersiz olan kentlerin standardını iyice düşürmektedir. Kente gelen bu yeni nüfus tabii olarak barınma ihtiyacını karşılamak isteyecektir. Ancak kentte kiraların yüksek oluşu ve yeterli konut olmayışı, kentlerde gecekonduların kurulmasına sebep olmuştur (Yılmaz ve Çiftçi, 2011). 19. yüzyılda Londra ve Paris kentlerinde görülen yetersiz konut sorunu sebebiyle meydana gelen gecekondular kavramı, Türkiye'de 1940'li yıllarda gündeme gelmiştir.

Ülkemizde 1950'li yıllardan sonra yaşanan nüfus hareketi ve hızlı kentleşmenin özellikle büyük şehirlerde konut arzı sorunlarına yol açtığını ve yeni yapılaşmalar yarattığı bilinmektedir (Gürler, 2003).

Birleşmiş Milletler, basitçe gecekondular terimini; "bir toprağın az gelirli kimseler tarafından, yasal veya yasadışı yollarla işgali ve bu işgal edilen alana yapı inşa edilmesi" olarak tanımlamaktadır. Üçüncü Dünya hükümetleri temel olarak hukuksal düzlemde gecekondular tanımlayarak özel mülkiyet haklarında bir ihlal olarak sınıflandırmıştır (Karpas, 1976).

Ülkemizde 775 sayılı Kanun gecekondular, " planlama ve imar ile ilgili kanun ve genel nizamnamelere bakılmaksızın, malikin rızası olmaksızın arazi veya arazi üzerine, malikin izni olmaksızın yapılan kaçak yapılar " olarak tanımlamaktadır (775 sayılı Gecekondular Kanunu, 1966).

Türkiye'de gecekondular tarihini 3 dönemde incelemek mümkündür. Birinci dönem, gecekonduların ilk ortaya çıktığı zamanlardan itibaren 1960 yılına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Ekonomik durumu olmayan ailelerin kendi emekleriyle inşa ettikleri gecekondularda yaşamak için şehre göç ettiği evredir. İkinci evre ise 1960-1970 dönemini kapsamaktadır.

Bu dönemde gecekondular sahiplerinin gereğinden fazla gecekondular inşa ettikleri ve bu gecekondular kiraya verdikleri ifade edilmektedir. 1970 ve 1980 yıllarından sonraki süreç üçüncü

dönem olarak adlandırılmaktadır. Üçüncü dönemde gecekondulaşımı ticari bir araç haline gelmiştir. Yoksul aileler için gecekondulaşım temin eden gecekondulaşım firmaları bu dönemde artış göstermiştir (Keleş, 2008).

Genel olarak Türkiye'de kentleşme olgusunun göç ile ilişkisi toparlanacak olursa; Türkiye'de göçlerin batıya doğru yapıldığı ve kentleşmenin batıda daha yoğun olduğu görülmektedir. Türkiye'de kentleşmenin özgün halini belirleyen en önemli nitelik köyden kente tek yönlü göçler olmasıdır (Şahin, 2017; Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016).

4.5. Kentleşme ve Sosyal Politika

Kentleşme süreci Türkiye bağlamında farklı bir süreç izlediği ve sanayileşme ile paralel bir yapıda gitmediği için birtakım sorunlara da kaynak teşkil etmiştir. Türkiye'de sanayileşme ile kentleşme eş bir hızla gerçekleşmemiştir. Bu durum düzensiz ve dengesiz bir kentleşme sonucunu doğurmuştur.

Göçün daha büyük kentlere doğru yaşanması ise büyük kentlerde bir birikme ve yoğunlaşmanın yaşanmasına sebep olmuştur. Bu yoğunlaşma ve kente gelen yeni nüfusun da gelirinin az olmasından kaynaklı daha ucuz olan kentin dış kısmında yer alan gecekondulaşım bölgelerine yerleşmeleri ile yaşanan yayılma belediyelerin hizmetlerini sunmalarını güçleştirmektedir. Batılı ülkelerden farklı bir süreçte kentleşme yaşandığı için yaşanan sorunlar da farklılık göstermektedir.

Türkiye de gecekondulaşım gibi etkiler ve sorunlar bakımından daha kendine has benzerliklerin var olduğu düşünülebilir. Ayrıca olumlu unsurlar taşıyan kentleşme olgusunda sorunlar da mevcuttur (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016). Kentleşme sorunları iki başlık altında ele alınabilir. Bunlar ekonomik ve sosyal sorunlardır.

Ekonomik sorunlar, işsizlik, bölgelerde yaşanan kentleşme dengesizliği, sektörler arası dengesiz dağılım, altyapı hizmetleri ve konut yetersizliği olarak alt başlıklara ayrılabilir. Sanayileşme ve kentleşmenin eşgüdümlü ilerlememesi sonucu kentler yeni gelen nüfusa özellikle sanayi alanında yeterli istihdam olanağı sağlayamamıştır. Bunun neticesinde yoğun bir kent işsizliği söz konusu olmuştur. Ayrıca bu işsiz kesimin bir kısmı daha çok marjinal işler olarak tabir edilen işlerle uğraşma doğrultusuna yönelmişlerdir. Kentleşmenin sanayileşme ve dolayısıyla

kalkınma ile benzer hızda ilerleyememesi işsizlik sorununun yanı sıra ve onunla bağlantılı olarak sektörler arası dengesizliğe de yol açmıştır.

Sanayileşmenin yeterli hızda olmadığı ve sanayi sektöründeki iş imkânlarının kısıtlı olduğu, tarımsal faaliyetlerden de ciddi bir kopmanın yaşanmadığı söylenebilir. Ayrıca tarım dışı işlerle uğraşan nüfusta da üretici olmayan, serbest is halkaları ve marjinal sektör, kimi durumlarda enformel ya da kayıt dışı biçimde çalışmak gibi şekiller olmak üzere kentin temel ekonomik değerleri dışındaki ekonomik değerler üzerinde yoğunlaşmışlardır (Es ve Ateş, 2004).

Ekonomik sorunlar içinde ele alınan diğer bir kentleşme sorunu ise arsa ve konut sorunu ile ulaşım ve altyapı sorunlarıdır. Kente yeni gelen bireyler temel olarak barınma ihtiyacını karşılamaya yönelmişlerdir ancak kent merkezlerindeki konutlar talep fazlalığı da göz önüne alındığında belli kesim ve gelir gruplarınca karşılanması güç bir pahalılığa ulaşmıştır.

Ayrıca arsa ve konut almak bir yatırım aracı haline gelerek, üretken sektörlerle kaynak aktarımı yerine yatırımlar arsa ve konut üzerinden gerçekleştirilmiştir. Talebin artması sonucunda mimari yapılanma da değişerek gerek dikey mimari, kentsel dönüşüm gibi etkenlerle mahalle kültürünün kaybolması ve insanların birbirine yabancılaşması gibi sosyal alana çıkan sorunlara da yol açtığı söylenebilir (Zencirkıran, 2019).

Hızlı kentleşme ile yeterli planlamanın yapılmaması, Çarpık kentleşme, bazı bölgelerde ani nüfus fazlalığı, göreceli mutluluk artışı ve kişisel araçların artması nedeniyle kentleşen kentlerde trafik sorunu ve altyapı sorunları ortaya çıkmıştır (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016).

Konut kiralılarının artması sonucu bunu karşılayamayan kesim ise kentin çevresinde gecekondular adı verilen sosyal ve ekonomik anlamda kente bağlı ve genellikle izinsiz yerleşimlerdir. Gecekondular hem ekonomik hem sosyal anlamda sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır. Ekonomik anlamda kente gelen insanların istihdam edilememesi sonucu yaşanan problemler; kent planlaması ve yıkım masrafları açısından ekonomik anlamda devlete bir yük oluşturmuştur. Sosyal anlamda gelen sorunlar ise gecekonduda yaşayan kesimin kendi içinde kentten ayrıksı bir kültür ve topluluk oluşturmaları ile kentle olan uyumun gerçekleşmemesi, kentlileşememe sorunu olarak ifade edilmektedir (Es ve Ateş, 2004).

Sosyal sorunlar ise çevre sorunları ve çarpık kentleşme, ekonomik eşitsizlik ile sınıflar arası ayrışmanın derinleşmesi, toplumsal yapıda çözülme ve uyumsuzluk, kültür değişmesi veya

boşluğu ile yönetim ve planlama sorunlar olarak sayılabilir (Es ve Ateş, 2004). Hızlı kentleşme ile şehre yeni gelen bireyler öncelikle tanıdık belledikleri hemşeri vb. gibi ortak özellikleri olan topluluklarla bir araya gelmiştir. Yine batılı ülkelerden farklı seyreden kentleşme süreci ile sanayileşme birlikte ilerlemediğinden tam anlamıyla bir kent değerlerinin oluştuğundan söz etmek mümkün değildir. Kırsal kesimdeki pek çok paradigmanın, değerler bütünüünün kente eklemlendiği bir yapı oluşmuştur (Zencirkıran, 2019).

Dolayısıyla kentlileşme, yani kente gelen insanın kentin düşünüş, davranış biçimleri ile değerlerini benimsemesi gerçekleştirilemeyince, kentle sosyal uyum sağlayamayan kentle bütünleşemeyen bir kitle ortaya çıkmaktadır (Koçak, 2011). Bu uyumsuz kitle sosyal ve kültürel açıdan düşük bir entelektüel düzeye ve düşük bir gelire sahip olan ayrıca kent değerleri ile çatışan değerleri barındıran ve kültür ihtilafı yaşayan bir kitledir. Ekonomik eşitsizlik özellikle gecekondu alanlarında kentsel gerilim yaratmakta, ekonomik durumu iyi kötü olan mahalleler arasında kopuk, içine kapanık topluluklar oluşturmaktadır. Hızlı kentleşme ile kent kültürü üzerinde kır kültürünün tahakküm kurması halinin dışında kimi zamanda kentsel kültürü benimseyememek kültür boşluğunun doğmasına neden olmaktadır (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016).

Kentleşmeyle birlikte meydana gelen ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlara çözüm getirmek; her bir sorunu kendi içerisinde ele alarak veya tüm bu sorunların ortaya çıkmasının altında yatan sorunun kökenini odaklanarak uzun bir süre zarfında kapsayıcı politikalar üretmekle mümkün olabilmektedir. Bu açıdan kırdan kente doğru yaşanan göçleri, göçlerin biçimini, coğrafi dağılışını ülkenin kalkınmasına olumlu bir katkısı olacak şekilde politikalarla bağlantılı bir düzlemde yürütülmesi kentleşme politikası anlamına gelmektedir (Keleş, 2008). Kentleşme politikasının, merkezi ve yerel yönetimlerce eş güdümlü bir şekilde, kentleşmeyi dengeli sağlamak adına gerçekleştirildiği söylenebilir.

Ayrıca gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz eden kentleşme politikası; nüfus, altyapı, sanayi, bayındırlık ve eğitim politikalarıyla ilişkili olarak insanların yerleşim yerlerinde refah içerisinde olmaları amacıyla çalışmalar sağlamaktadır (Kızıroğlu, 2013).

Ülkelerin kentleşme politikaları, şüphesiz o ülkenin tercih ettiği iktisadi sistemle yakından ilgilidir. Bu iktisadi politikalar genel bir sınıflandırma ile kapitalist sistem kentleşme politikaları ve sosyalist sistem kentleşme politikaları olarak iki başlık altında ele almak mümkündür. Ayrıca karma ekonomi sistemi olarak adlandırılan ancak ya kapitalizmi ya da sosyalizmi referans alan bir

sistemden de bahsetmek mümkündür (Keleş, 2008). Kapitalist sistemi merkeze alan kentleşme politikalarında kentler, piyasa mekanizmasının işleyişine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu sistemin belirleyicisi arz talep yasasıdır. Her ne kadar kapitalist sistem içerisinde devlet rol sahibi olmasa da kentlerde bir takım kamusal mal ve hizmet sunumunu yine de sağlamaktadır. Piyasa sistemi içerisinde eğer devlet herhangi bir kamusal mal veya hizmet sunuyorsa mümkün olduğunda özel sektör gibi hareket etmektedir.

Bu duruma örnek olarak, İngiltere'de trafik ve hava kirliliği sorununa çözüm bulmak amacıyla belirli saatlerde trafiğe çıkan sürücüler devlete belli bir miktar ücret ödemektedir. Sosyalist sistemlerde ise, kapitalist sistemlerde görülenin aksine özel mülkiyet devletin kontrolündedir. Buna göre devletlerin kentleri kendi politikaları doğrultusunda planladığı ve şekillendirdiği söylenebilir (Şahin, 2017). Devlet eliyle konutların standartlaştırması, kentlerin büyüklüklerinin sınırlanması, toplumun konut ihtiyacının öncelikli olması, sosyalist kentleşme politikalarında görülen kent planlarına örnek olabilir. Ayrıca kapitalist sistemlerde görülen halkın kent planlama sürecinde aktif rol alması, sosyalist sistemlerde görülen kent planlama sürecinde rastlanmamaktadır (Keleş, 2008).

Bu bakımdan toplumsal hayat içerisinde kentleşme hem ekonomik bir örgütlenmenin oluşumuna ve fiziki çevrenin değişimine yol açmakta hem de kente özgü yaşam biçimleri ile insanların davranış ve düşüncelerine etki etmektedir (Güçlü, 2002). Böylelikle kentleşme sürecinde, kente özgü değer ve davranış kalıpları oluşmaktadır. İnsanlar arasında aile, akrabalık, aşiret gibi birincil ilişkilerden ziyade sivil ya da resmi kuruluşlar ile bağlantılı olan ikincil ilişkiler önem kazanmaktadır. Kentleşme sürecinde dönüşen aile, üretim birimi olmaktan çıkmakta, çekirdek aile yapısına sahip olmakta ve kadının iş hayatına katılması, kadın erkek ilişkilerinde, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde önemli yapısal değişimlere yol açmaktadır. Zira kentleşme insan topluluğunun çevresiyle kurduğu münasebetlerin de değişimi anlamına gelmektedir. Bu bakımdan kentleşme, nüfus hareketi olmasının yanı sıra ekonomik ve sosyal değişimlerle birlikte gerçekleşmektedir (Keleş, 2000).

Kentleşme itici-çekici, aracı-iletici, ekonomik, teknolojik ve sosyal ve psikolojik sebepler doğrultusunda gerçekleşen demografik hareketlilik olarak değerlendirilmektedir (Keleş, 2000). Kırsal nüfusun kente doğru hareketliliğinin temelinde kırsalın itici, kentlerin çekici özellikleri yer almaktadır. Sosyoekonomik perspektiften, alanlardaki zorlu yaşam koşulları, nüfus artışı, artan nüfusla toprakların parçalanması, toprağın düşük verime sahip olması toprak sahibi olamama gibi

durumlar bireylerin kırsal göç etmelerine sebep olmaktadır. Özellikle tarımda modern kullanılmaya başlanması (tarımda makineleşme) ve tarımsal geleneksel yöntemlerin yerini yeni yöntemlerin almış olması iş gücü ihtiyacını azaltmaktadır.

Bu sebeplerle kırsal alanda işsizlik bireyleri itmekte, kentleri sosyoekonomik olarak çekici kılmaktadır. Kırsal alanlarda meydana gelen doğal afetler, baraj gibi nedenlerle gerçekleşen kamulaştırmalar, terör gibi güvenlik gerekçeleriyle oluşan koşullar da haneleri göçe zorlamakta ve kentleşmeyi hızlandırıcı rol oynamaktadır.

Sanayileşmiş toplumlarda kentler ekonomik açıdan çekicilikler taşımaktadır. Öncelikle kentleşme süreci sanayi, ticaret ve hizmet alanlarında yatırımlarla sermaye birikimine olanak ve çeşitli nitelikte emeğe yeni iş olanakları sunmaktadır.

İş ile gelişen eğitim, eğlence, sağlık, altyapı gibi hizmetlerin çeşitliliği de kentleri çekici kılmaktadır. Diğer taraftan kentin Standartlarının kırsal yaşamdan farklı özellikler barındırması sel yaşamın toplumsal tabakalaşma açısından bir "yükseliş" algılanması kente göç etmeyi cazip hâle getirmektedir (Ertürk ve Sam, 2009).

Teknolojik gelişmeler de kentleşmenin gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. 17. Yüzyılın sonunda buhar makinesinin keşfi ve daha sonrasında elektrik enerjisinin sanayide kullanılmasıyla yaşanan teknolojik gelişmeler sanayi sektöründe iş olanaklarını artmıştır. Böylelikle teknolojik gelişmeler nüfusun sanayi ve modern yaşam imkânlarının olduğu bölgelerde yoğunlaşmasına etki etmiştir. Ulaşım ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler ise bir yandan üretilen ürünlerin ve bireylerin coğrafya üzerinde daha kolay bir şekilde hareket edebilmesini sağlamış, diğer yandan bu araçların kullanımının yaygın kültürel etkileşimi hızlandırmıştır (Keleş, 2010). Özellikle 20. yüzyılda ivme kazanan teknolojik gelişmelerle hem ulaşım hem de iletişim araçlarının ve çeşitlerinin gelişmesi kırsal alanlar ile kentler arasında aracı-iletici bir işlevin oluşmasına yol açmıştır. Gelişen iletişim ve ulaşım olanakları ile kentin sunduğu modern yaşam olanaklarından haberdar olmak kolaylaşmış ve ulaşım araçları vasıtasıyla kırla bağlantının bütünüyle kesilmemesi de kırsal nüfusu kente yönelten etkenlerden birisi olmuştur.

Tüm bu sebeplerle birlikte siyasi ve hukuki düzeyde verilen kararlar ve uluslararası ilişkiler de kentleşmeyi etkilemektedir. Seyahat etme, yerleşme, ticaret gibi konularda konulan kısıtlayıcı yasaların kaldırılması (örneğin Avrupa Birliği ülkelerinde serbest dolaşım hakkının sağlanması)

ve kalkınma planlarında sanayileşmeye öncelik verilmesi kentleşmenin hızlanmasına neden olmaktadır. Özetle sanayileşme ile gerçekleşen makro yapısal değişimlerin yanı sıra geleneksel kırsal toplumsal yapının çözülmesi, kentin kültürel, ekonomik, sosyal imkânlarının gelişmişliği kentleşmenin temel sebepleri olarak görülmektedir. Ayrıca kentlerde modernleşmenin tezahürleri olan heterojen toplumsal ilişkiler, bireysel yaşam, kentlerin özgür havası gibi sosyal ve psikolojik nedenler de kentleşme oranlarının artmasına neden olmaktadır.

Sosyal politikalar kuruluşundan itibaren kapitalizmin doğduğu ve geliştiği kentin yani sanayi kentinin bilimi olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Durkheim, Marx ve Weber gibi sosyal biliminin kurucuları Batı toplumlarında sanayi kentine doğru gerçekleşen dönüşümünün evrelerini sistematik hâle getirmişlerdir. Böylece modern toplumun, endüstriyel kapitalizmin evrensel ve mutlak bir modelini oluşturduğu görüşünde birleşmişlerdir. Oluşturulan bu modelde gelişmenin ana motoru sanayileşme, mekânı ise kentler olarak görülmektedir (Okan, 2011).

4.6. Sanayileşme ve Kentleşme İlişkisi

Sanayileşme ve kentleşme de aile yapısı üzerine belirleyici etkileri olmaktadır. Sanayileşme aile yapısı üzerine etkilerini, ihtisaslaşma gereksinimi, eğitim, mekânsal ve sosyal hareketlilik ve özellikle bireysellik yolu ile gerçekleştirmektedir.

Toplumların yaşam biçimini kökten değiştiren, devrimsel niteliğe sahip iki devrimden bahsedilebilmektedir. Bunlardan birincisi, insanoğlunun göçebelikten yerleşik hayata geçişine işaret eden "Tarım Devrimi"; ikincisi ise devrimi sonrasında yaşanan ve günümüzdeki kentleşme biçiminin temelini 'Sanayi Devrimi'dir. Sanayileşme, makine kullanımına dayalı fabrika ortamında, üretimi artırmak için bölünmüş işlerde uzmanlaşmanın gerçekleştiği çalışma sisteminin toplumda yaygınlaşması anlamına gelmektedir. Sanayileşmenin etkisi ile gerek toplumun tüm kurumlarında gerekse kentsel mekânların örgütlenmesinde önemli değişimler meydana gelmiştir (Mumford, 2007).

Sanayi üretimine dayalı işletmelerin kurulduğu küçük kasabalar ve şehirler hızla büyümüş ve büyük sanayi kentleri ortaya çıkmıştır. Sanayileşmiş ülkelerde 19. yüzyıl boyunca yükselen kentleşme oranlarını, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra tüm dünya ülkeleri tecrübe etmiştir. Öyle ki 2000'lerin başından itibaren Birleşmiş Milletler, kentleşmeye ilişkin dünya ölçeğinde bir kent çağına geçildiğinin öngörülerini sunmaya başlamıştır (Mumford, 2007).

Avrupa'da 15 ve 18. yüzyıllar arasında meydana gelen ticari, dini ve siyasi değişiklikler, kent yaşamında önemli dönüşümleri meydana getirmiştir. Rönesans döneminin dağılık devlet yapıları tek bir yönetim altında birleşmeye başlamış ve büyük kentler de bu devlet örgütlenmelerine bağlı olarak gelişmişlerdir. Kentlerin nüfusu arttıkça eskinin tek ya da iki katlı konutları beş altı katlı binalar hâline gelmeye başlamış, dar caddeler genişletilmiş, eski surlar ateşli silahların kullanımı ile önemini yitirmeye başlamıştır. Bu bakımdan 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da daha hızlı bir gelişme kaydedilmiş tüccarların, aristokratların ve sermayedarların bazı yerleşimlerde toplanması ticari kentleri ortaya çıkarmıştır (Göney, 2017). Ticaretin gelişmişliği, sermaye birikiminin kentsel alanda yer etmesini sağlayan önemli etkenlerden biri olmuştur.

Batı'da ticaretle büyüyen kentler, tek hâkim şehir (primary City) olarak gelişmelerine devam etmiş ve sanayileşmeyle birlikte metropoliten özellikler kazanmaya başlamıştır. Az gelişmiş ülkelerde ise 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında baskın şehirlerin büyümesi sırasında, nüfusu ve endüstrisi için gıdaya ihtiyaçları maden gibi emtialarına ihracatı ile Ulaşım teknolojisindeki gelişmeler ve pazar misisi etkili olmuştur (Kıray, 2007). Sanayi işletmelerinin, ticaretin geliştiği kentlerde yer almasıyla beraber bu kentler farklı nitelikler kazandı. Bu niteliklerin kazanılmasında sanayi ile gerçekleşen kırdan kente göç ve kentsel büyüme en önemli etkenler olmuştur.

Sanayileşmenin bir getirisi olarak kentlerin üretim fonksiyonları ve bu üretim fonksiyonları içerisindeki bireylerin rolleri açıkça belirlidir. Bu yapı içerisindeki bireylerin, beceri ve bilgi yönüyle diğer gruplardan ayrıştığı ancak yine de kent yaşamında heterojen bir yapıda kir yaşamından farklı olarak bir arada yaşadığı bilinmektedir (Özden ve Salur, 2014).

Sanayi kentleri dinî ya da yönetsel bir birim olarak değil, bünyesinde yer alan büyük fabrikalar ve imalatı destekleyen sektörleri merkeze alarak gelişmiştir. Toplumsal örgütlenmenin yüksek derecede uzmanlaşma ve iş bölümü ile gerçekleştiği bu kentlerde hane halkı üretiminin ve çalışma biçimlerinin yerini önemli ölçüde fabrikalara ve iş piyasalarına bıraktığı bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Bu durum yaşam ve çalışma alanlarının birbirinden ayrılması ile sonuçlanmıştır. Üst ve orta sınıflar kent merkezlerini yoksullara bırakarak kentin dışındaki mahallelere yerleşmişlerdir. Kent merkezleri, iş alanı olarak gelişirken üretim tesisleri genişleme imkânı bulamadıkları kent merkezleri yerine kent dışına yerleşmişlerdir (Kıray, 2007).

Sanayi öncesi kentlerde yüksek statü elde etmeye yaramayan iş alanlarından biri olan ticaretle uğraşma, sanayileşme sürecinde rağbet gören ve bol kazanç getiren bir çalışma alanı hâline gelmiştir (Keleş, 2000; Kıray, 2007). Park'a (2016) göre "Bu sürecin sonucu; aile bağlarına, yerel birliklere, kültüre, sosyal sınıfa ve mevkie dayanan daha eski toplumsal ile ekonomik düzenlemeleri yıkmak veya üzerlerinde değişiklik yapmak, mesleğe ve mesleki çıkarlara dayanan bir düzenleme eskisinin yerine getirmektir". Öyle ki 18. yüzyıl düşüncesi; insanı dinî, ahlaki ve siyasi bağlarından kurtulmaya davet ederken 19. yüzyıl Park'ın da belirttiği gibi çıkarlara dayalı, işlevsel bakımdan mesleki uzmanlaşma ve toplumsal farklılaşmanın öne çıktığı bir düzene geçişi gerçekleştirmiştir. Bu düzen modernleşmenin toplumsal alanda hâkim olduğu bir düzendir. Nitekim Giddens'a (2013) göre sanayileşme aynı zamanda modern ve gelişmiş bir toplum anlamına gelmektedir. Modern toplumların en belirgin özellikleri sanayileşme ve sanayiye dayalı işlerde çalışan nüfus ile ulus devlet etkisi altındaki örgütlenme ve kentleşme oranlarının yüksekliğidir (Giddens, 2013). Nitekim 19. yüzyıl boyunca modern kentler o kadar büyümüşdür ki 20. yüzyıla gelindiğinde aşırı büyümenin bir sonucu olarak kırsala ve çeperdeki diğer kentlere uzanan metropoliten kentler (ana kent) hâline gelmişlerdir (Ocakçı, 2012).

Metropoliten kentler; bilişim, hizmet sektörü gibi alanlarda öne çıkan sosyal, politik, ekonomik, kültürel alanlarda söz sahibi, çok merkezli bir kentsel yerleşimi olanakları olan yerlerdir. Ayrıca alt ve üst yapı olanakları gelişmiş küresel ölçekte rekabet edebilen, nüfus yoğunluğu ve istihdam olanakları fazla olan, alt ve üst yapı olanakları gelişmiş, küresel ölçekte rekabet edebilen, nüfus yoğunluğu ve istihdam olanakları fazla olan kentlerdir (Ocakçı, 2012).

Metropoller diğer kentlerden sosyal ve mekânsal açıdan farklılaşırken bünyesindeki bireylerin yaşamında da çok yönlü sonuçlar doğurmaktadır. Metropol ve Zihinsel Yaşam başlıklı makalesinde Simmel (2005), anakent insanını sosyal ve psikolojik özellikleri ile sıradan taşra insanından ayırmaktadır. Simmel'e göre sınırsız zevk arayışı içinde yorulan anakent insanı; daha ziyade akılla hareket eden, artan bilinçlilik seviyesine sahip, para ekonomisi ve zihnin hâkimiyetinin iç içe geçtiği bir tempoda hesapçı, dakik, kişisellikten arındırılmış ilişkilerle yörgülen bir insandır (Simmel, 2005). Öyle ki kentsel toplumda para, değerleri rasyonelleştirmekte ve duyguların yerine çıkarları yerleştirmektedir (Park, 2016).

Bu bakımdan Simmel'e (2005) göre modern kentte Antik ve Orta çağların insanından farklı olarak insan grupları gelişmiş ve grubun içsel birliği (geleneksel bağlar) kaybolmuştur. Artık birey küçük kasaba insanını hapseden bayağılık ve ön yargıların karşısında incelmış duygu ve zevklere

sahiptir ve ruhi anlamda özgürdür (Simmel, 2005). Bu özellikler; modern kentleri, diğer kentlerde ve kırsal alanlarda yaşayan bireyler açısından çekici kılan en önemli nedenler arasında yer almaktadır. Ancak hızla büyüyen modern kentler sorunlar yumağı olarak da görülmektedir. Örneğin Mumford (2007), modern kentlerin insani bir yaşam sunamayacağını belirtmektedir. Bu bakımdan küçük, daha basit ve kesinlikle daha sağlıklı ve daha mutlu bir toplumsal gelişme türü aramak için modern kentlerden uzaklaşmak gerekmektedir. Kentlerden uzak kalmadan kentin sorunlarından kurtulmanın bir Çözümü, 19. yüzyıl sonunda Howard (1965) tarafından "bahçe şehir" planlaması ile ortaya konulmuştur. Howard, öne sürdüğü yaklaşımında bir sentezini savunmuştur. Bir sentez olarak bahçe şehir ve diğer olanaklar ile kırım imkânsızlıklarını azaltmanın yanı sıra diğer olanaklar ile kırım imkânsızlıklarını çok daha az bir nüfus yoğunluğu ve doğal çevre olumsuzluklarını ortadan kaldıracak bir çözüm oluşturmuştur.

Metropolitan alanlarda şehirden uzakta bir yaşamın formlardan biri banliyöleşmedir. Bir alt kentleşme banliyöleşme, 1890'lardan sonra büyük şehirlerde gelişmeye başlamıştır. Haberleşme imkânlarının artması, içten yanmalı demir yollarının ve otoyolların gelişmesi ile oluşan yeni biçimi olarak banliyöleşme, gündüz çalışmak için şehre girenlerin akşam dinlenmek ve uyumak için geri döndükleri yer olarak ortaya çıkmıştır (Simmel, 2005).

Kıray'a göre (2007). Banliyöleşme kaçınılmaz olarak gerçekleşen bir olgudur çünkü yönetim ve kontrol fonksiyonlarını üstlenirken daha istihdam etmek durumunda kalmakta ve merkezî iş alanı beyaz yakaların konut ihtiyacını karşılayabilecek potansiyele olamamaktadır. Özellikle ABD'de 1950'lerden sonra banliyöler geniş metropolitan alana yayılarak 20. Yüzyıla damga vurmuştur.

Gelişmiş ülkelerde devlet, kentsel planlamada önemli ilerlemeler kaydetmiş ve konut, eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi alanlara kaynak aktarmıştır. Az gelişmiş ülkelerde ise devlet eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal konut üretimi gibi alanlarda yetersiz kalmış, kentleşmeyi kontrol edememiş ve kentsel büyümeyi yönlendirememiştir (Türkün ve Kurtuluş, 2016). Nitekim Kıray'a (2017) göre "Geri kalmış kentsel alanların sanayileşmiş toplumlarla arasındaki temel fark, dağınık ve kalitesiz gelişmesi ve daha da önemlisi, her zaman hızlı bir değişim ve hareket halinde olmalarıdır".

Az gelişmiş ülkelerde oluşan kentleşmeyi nitelendirmek için "çarpık kentleşme" terimi kullanılmaktadır (Keleş ve Ünsal, 1982). Keleş'e (2018) göre çarpık kentleşme; kırsal alandan

kentlere yönelen yoğun göç sonucunda, kentsel alanda toprak yapısı, fiziksel, sosyal, teknik ve jeolojik tüm unsurlar değerlendirilmeden ve herhangi bir kentsel hizmet kararı alınmadan gerçekleşen yapılaşmayı ifade etmektedir.

Buna göre yoğun göç miktarları kentleşme oranlarını artırmakta ve kentsel hizmetler gelen göçün önemli bir kısmının ihtiyaçlarını karşılayamadığı için örgütlenmemiş, düzensiz ve altyapısı tamamlanmamış bir kentleşme biçimi olarak çarpık kentleşme meydana gelmektedir (Keleş ve Ünsal, 1982). Az gelişmiş ülkelerde çarpıklığın en açık görünümü gecekondu (Türkiye), slum (Hindistan) ve favela (Brezilya) gibi barınma biçimleriyle kavramsallaştırılmaktadır. Buna karşın sanayileşmiş Batılı ülke kentlerinin gelişimi çoğunlukla örgütlü, diğer bir deyişle kentsel hizmetlerin sunulduğu planlı bir yapılaşma ile tarif edilmektedir (Keleş ve Ünsal, 1982; Kıray, 2007).

Kıray'a göre (2007) 1960 yılından itibaren sanayiye dayalı üretime geçiş sonucunda, az gelişmiş ülkelerin tek hâkim şehirleri üretim, kontrol ve idarenin farklılaşmasıyla ve karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında iletişim ve ulaşım alanındaki gelişmelerin yanı sıra imalatın ve teknolojinin yer seçimi de önemli bir etkiye sahiptir. Sermaye-yoğun ileri teknolojinin yer seçimi konut alanlarının gelişimini önemli ölçüde etkilerken orta çaplı sanayi de ortaya çıkardığı karmaşık örgütlenmeler ve dinamizmle şehrin içyapısını da dönüştürmüştür (Kıray, 2007).

Bu tip bir gelişmede saçaklanma olarak tabir edilen bir yerleşim biçimi göze çapmaktadır. Saçaklanma, anakent ile uydu sanayi kent kırsal yerlerde dağınık ve düzensiz görülmektedir. Bu durum ne köy ne de kent görünümüne yol açmaktadır. Bu süreçte kentte üretim tesislerinin, ulaşım, altyapı ve ile kolaylıklar nedeniyle metropoliten alanın içine veya yakınına yerleşmesi ise uydu sanayi şehirlerini meydana getirmektedir. Bu oluşum şehrin yerleşim biçimini altüst etmekte değişime yol açmaktadır (Kıray, 2007). Dolayısıyla geç sanayileşmiş ülkelerde, yoğun göç kentler modern ve geleneksel sektörlerin, enformel ve formelin bir arada yer aldığı, konut alanlarının da benzer biçimde modern ve geleneksel olarak farklılaştığı düzensiz bir değişim ve gelişim göstermektedir (Türkün ve Kurtuluş, 2016).

Az gelişmiş ülkelerde sanayiye dayalı sektörlerle genişleyen metropoliten kentler, 1980'li yıllardan sonra yavaş yavaş sanayi işletmelerini çeperlerindeki yerleşimlere desantralize etmeye (merkezden uzaklaştırmaya) başlamıştır. Gelişmiş ülkelerde ise sanayinin şehirden uzaklaşması

20. yüzyılın son çeyreğinde hız kazanmaya başlamıştır. Bu süreç kendisini, büyük kent içinde yer alan büyük sanayi İşletmelerinin küçülmesi, kapanması ve daha küçük yerleşim birimlerine veya ülke sınırları dışında daha düşük maliyete üretim yapabileceği az gelişmiş ülkelere desantralize edilmesi ile göstermiştir (Ersoy, 2001).

4.7. Sanayisizleşme ve Kentleşme

Sanayisizleşme, gelişmiş ülkelerde 18. yüzyılın son çeyreği ile 21. yüzyılın son çeyreğine kadar süren iki yüz yıllık süreçte sanayileşen kentlerin farklı bir sürece girmesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu sürecin gelişmiş sanayi kentlerine olduğu kadar az gelişmiş ülke kentlerine de önemli sosyal ve mekânsal etkileri vardır.

Ersoy'a (2001) göre gelişmiş ülkelerin sanayisizleşmesinin kaynağı, Batı ekonomisinin iç dinamiklerinden çok, ekonomik faaliyetlerin ve ülke ekonomilerinin küresel pazara uyum sürecinde, bağlantılı üç önemli gelişme aranmalıdır:

- i. Yeniden sanayileşme olarak adlandırılan, bazı sanayi dallarında yüksek teknolojiye geçiş veya düşük teknoloji sermayenin yüksek teknoloji alanlara aktarılması
- ii. Verimliliği düşük sanayilerin genel merkezinin, denetiminin ve tasarımının merkezde kalması kaydıyla az gelişmiş ülkelere veya kent dışındaki daha küçük yerleşim birimlerine kaydırılması,
- iii. Lojistik, eğlence, sağlık, eğitim, turizm gibi alanları kapsayan hizmet sektörünün gelişmesi ve hizmet sektöründe çalışan işgücü oranlarının artması

1970'li yıllarla birlikte ekonomik kriz, iletişim teknolojisindeki ilerlemeler gibi nedenlerle Keynesyen ekonomik politikalar, Fordist üretim biçimi ile refah politikaları işlemez hâle gelmiştir. Yeni liberal (neoliberal) adlandırılan bu dönemde devletin ölçeği küçülmüş hâle gelmiş olmasa da devlet, üretimi özel düzenleme işini küresel kurumlara bırakmıştır. kentlerin yapılanmasında aktif rol almaktan da uzaklaşmıştır. Kentler, yerel ekonomik birimler olarak etmeye başlamış ve girişimcilik rolleri ile birbirleriyle rekabet eder hâle gelmiştir (Ersoy, 2001).

Batılı sürdüğü 1980 ve 1990 yılları boyunca neoliberal yeniden ölçeklendiği ve kentsel mekândaki rolünün değişerek arttığı bir sürece girilmiştir. Bu son derece karmaşık ve eşitsiz gelişen küresel mekânsal yeniden yapılanma, finans ve kapitalin yersizleşmesi yani zaman ve

mekânda akışının hızlanması anlamına gelmektedir. Bu süreç aynı zamanda devletin, kentlerin küresel mekânsal anlamada rol alması için mekânsal politika üretmesini ifade etmektedir (Jessop, (2005). Bu bakımdan Jessop'a (2005) göre özellikle 1980'lerden itibaren küreselleşmiş mekânlar olarak kentlerin küreselleşmesi (glocalization) ve küre kentleşmesinden (glurbanisation) bahsedilmektedir. Küre yerelleşme, yerel firmaların bu yerelliklerinden kaynaklanan farklılıklarla küresel strateji izlemelerini anlatırken küre kentleşme, yerelin ve ulus devletin uluslararası arenada rekabet edebilmek ve küresel bir üstünlük sağlamak için kentlere yönelik izlediği stratejileri ifade etmektedir. Bu süreç 1980 sonrasında önem kazanan girişim stratejilerinde açığa çıkmaktadır (Jessop, 2005).

Kentsel girişim stratejilerinin ve postfordist üretimin biçimlendirdiği neoliberal kentleşme sürecinde sanayisizleşen kentlerde işsizlik artmıştır. İşsizlik nedeni ile yaşanan pek çok sosyal ve psikolojik sorun ailenin yapısını da etkilemiştir. Boşanmalar, ailelerin çözülmesi önemli suç oranlarının artması ve bağımlılık önemli problemler hâline gelmiştir (Ersoy, 2001). Bu problemleri en çok mavi yakalı ve dar gelirli aileler hissederken sanayisizleşme ile büyüyen hizmet sektörü zengin bir sınıf oluşturmuştur (Florida, 2002).

Neoliberal girişimci politikalarla Batı'nın sanayisizleşen kentleri ağır sanayiye dayalı üretim mekânı olmaktan çıkıp, yeni sektörler (medya, yüksek teknoloji vs.) ve tüketim için cazip birimler hâline getirilirken bu kentlerde yer alan üst orta gelir grupları tarihi büyük kent merkezlerin çeperindeki çöküntü alanlarına yönelmiştir. Bu nedenle tarih kent merkezleri yenilenmiş ve büyük kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilmiştir. Sonuçta eski sanayi alanları kentsel dönüşüme tabi tutulmuş, büyük kent merkezlerinin çeperindeki tarihî konut alanları üst orta gelirli için soylulaştırılmıştır. Tarihi mekânlar yenileme sürecinden geçirilerek turizme açılmıştır. Bu uygulamalar çoğunlukla büyük kent merkezlerinin çeperinde ve eski sanayi bölgelerinde yaşayan dar gelirli ve etnik olarak dışlanmış kesimlerin kentlerin çeperinde yeni yoksulluklara itilmesine yol açmıştır (Türkün ve Kurtuluş, 2016).

Sonuç olarak 1970'li yıllardan günümüze gelişmiş ülkelerin sanayisizlersen büyük kentleri, bilişim, turizm, finans, medya gibi hizmet sektörleri ile ön plana çıkmakta ve ileri teknoloji alanında yatırımların yapıldığı mekânlar hâline gelmektedir. Bu durum kentler arasındaki hiyerarşik ilişkilerin biçimini de etkilemekte ve kentler birbirleriyle rekabet eden, işlevsel ve ağ tarzı ilişkiler kuran bir dönüşüm gerçekleştirmektedir. Kentler küresel ekonominin temel itici

güçleri olarak görülmekte ve küreselleşen dünya dünyada yeni kentleşme biçimleri ortaya çıkmaktadır.

4.8. Türkiye’de Kentleşme, Aile ve Toplumsal Değişme

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de kentleşme, toplumsal değişme ve aileye süreci 1923-1927 yılları, 1927-1950 yılları, 1950-1960 yılları, 1960-1980 yılları, 1980-2000 yılları arası ve 2000 ve 2000 yılı sonrasına dönemselsel olarak değerlendirilecektir.

Türkiye, 20. yüzyılın ilk yarısına kadar az gelişmiş ülkelerin kentleşme özelliklerine sahiptir. Nitekim ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında (ülke nüfusu toplamda 13.648.270) kent nüfusunun kır nüfusuna oranı %24,2’dir. Bu yıllarda kır toplumu özellikleri sergileyen Türkiye, 1950’lerden bu yana hızlı bir kentleşme yaşamaktadır. Bugün kent toplumu olarak nitelendirilebilecek Türkiye’de, 2021 verilerine göre kent nüfusu oranı **Tablo 2’**de görüldüğü gibi %93,10 dur. Türkiye’de 1950 yılından itibaren kentleşme oranları sürekli artmıştır. Özellikle 2010 yılından sonra kent nüfusunun oranında görüldüğü artışın sebebi Büyükşehir Kanunu’dur. 2012 yılında çıkarılan 6360 yılı Büyükşehir Kanunu ile büyükşehir sayısı otuza çıkarılmış ve köyler mahalleye dönüştürülmüştür. Kırsal alanın kentsel alana dâhil edilmesi ile kent nüfusunun oranı artmıştır.

Tablo 2: Yıllara göre Türkiye’de kent nüfusu

Yıllar	Kent Nüfusu	%
1927	3.305.879	46,00%
1940	4.346.249	31,10%
1950	5.244.337	45,20%
1960	8.859.731	28,60%
1970	13.691.101	41,90%
1980	19.645.007	31,10%
1990	33.656.375	45,20%
2000	44.006.274	28,60%
2010	56.222.356	41,90%
2019	77.151.280	28,60%
2020	77.736.041	92,90%
2021	78.908.631	93,10%

Türkiye’de ortaya çıkan kentsel görünümü ve yapıyı betimlemeye çalışırken, hızlı kentleşmenin başladığı yıllara dönerek, o yıllardan bugüne uzanan kesit içinde kentsel dinamikleri ve dönüşümleri açıklamak gerekmektedir. Bu kentsel süreçleri, gerek ülke düzeyinde kırdan kente

ve kentten kente, kentlerin içinde semtten semte, mahalleden mahalleye nüfus hareketleri ve gerekse kentsel düzeyde fiziksel, sosyal, siyasal ve kültürel süreçler olarak ele almak mümkündür. Kısaca aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir:

(a) Kentsel nüfus artışı devam etmekte, kentlerin nüfusu giderek büyümektedir.

Nüfus hareketleri kentleşmeyi ve kentsel süreçleri etkilemektedir. Ülkemizdeki nüfus hareketlerini gözden geçirdiğimizde; nüfusun kırdan kente, kentten kente göç biçiminde gerçekleşmekte olduğu, söz konusu sosyal hareketliliğin kent içinde de semtten semte olabildiği gözlenebilmektedir. 1950'lerden sonra kırdan kente- hızlı göç, kentlerin nüfusunu sürekli artırmıştır.

Türkiye'de de küresel ekonomik sistemdeki değişimlerle başlayan yeni ekonomik ve teknolojik gelişmelerle kentleşmenin başladığı dönemdir. Dünyadaki gelişmekte olan ülkeler 1950'li yıllardan itibaren ekonomideki değişimlere koşut olarak; yani tarımda makineleşme, ulaşım sistemlerinin gelişmesi ve yaygınlaşması ve kentlerde başlayan yeni sanayileşme hamlesi ve hizmet sektörü yatırımlarıyla, kırdan kentlere hızlı bir göç başlamış ve kentlerin nüfusu hızla artmıştır.

Bu durum kent bilimcilerce aşırı kentleşme ya da hızlı kentleşme gibi terimlerle dile getirilmiştir (Keleş, 1996). İstatistiklere göre, ülke nüfusu içinde kentsel nüfusun oranı, nüfusu 10 bini geçen yerleşmeler için 1950'de %18,1, 1970'te %35,8 iken 1990'da %56,3 düzeyine gelmiştir (DİE, 1995) Bu oranın 1997'de %63,0 civamda olduğu tahmin edilmektedir (DİE, 1993). Oranlardan da anlaşılacağı gibi, toplam nüfus içinde kentsel nüfus oranı hızlı bir biçimde artmıştır. Türkiye artık, nüfusunun çoğunluğu kentlerde yaşayan kentli bir toplum haline gelmiştir. Son dönemlerde, kimi kentlerin nüfusunu artmasında kentten kente göçün de payı olduğu, büyük kentlerin yalnızca kırsal kesimden değil, kasaba ve küçük kentlerden de göç aldığı saptanmıştır (DİE, 1996).

Sonuçta kimi büyük kentlerin nüfusu çok daha fazla artmakta ve bu kentler metropolleşmektedir. 1970'te nüfusu bir milyonu geçen kentlerin (İstanbul, Ankara) toplam kentsel nüfusa oranı %16,9 1990 yılında metropollerdeki (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa) nüfusun oranı %42,7'dir (DİE, 1996).

- (b) Kentlerin ekonomisi gelişmekte, büyümekte ve yeni istihdam alanları ortaya çıkmaktadır. Kentleşme ve kentlerin dönüşümü, bir anlamda ekonominin gelişmesi ve büyümesiyle yakından ilintilidir. Kentlerin büyümesi yalnızca nüfus yoğunlaşması düzeyinde ele alınamaz. Kentlerin nüfusunun artması aynı zamanda kentsel ekonominin büyümesi, gelişmesi ve çeşitlenmesiyle de yan yana gitmektedir. Kapitalistleşmeyle birlikte ekonominin boyutlarının gelişmesi ve çeşitlenmesi, kentsel istihdamı geliştirmekte, yeni iş alanlarının açılmasına yol açmakta, yeni üretim ve tüketim alanları oluşturmaktadır. Ekonominin 1980 sonrası yeniden yapılanması, dünya ekonomisiyle, yeniden eklemlenme deneyimi ve ekonomik küreselleşme süreçleri, sanayi sektörünün yeniden yapılanmasına ve kimi hizmet sektörlerinin genişlemesine yol açmıştır. Buna istinaden büyümeye başlayan yeni tür iş alanlarında yönetici' ve profesyonel konumda çalışan orta sınıfa dahil yeni bir tabaka oluşmuştur (Aksoy, 1996; Boratav, 1991; Keyder, 1993). Diğer yandan, kimi büyük şirketlerin Fasolaştırma ve enformelleştirme politikaları iş piyasalarında güvencesiz bir ücretli kesiminin de oluşmasına yol açmıştır. Bu bağlamda özellikle kadınların, çocukların, yaşlıların ve kente yeni göçen yeni kentlilerin bu güvencesiz işlere yöneledikleri söylenebilmektedir (Aksoy, 1996; Boratav, 1991; Demir, 1991; Sönmez, 1996). Örneğin, Aksoy'un İstanbul incelemesinde saptadığı gibi, üretim ve işgücü piyasası içinde iki ayrı İstanbul ortaya çıkmıştır. Birinci İstanbul'da bir yanda işsizlik bir yanda da çoklukla kadın, çocuk ve yaşlı çalışanlardan oluşan vasıfsız, eğitim düzeyi düşük ve güvencesiz işgücü göze batmaktadır. Birincisi, “ kayıt dışı istihdamın belirleyici olduğu küçük ve orta ölçekli imalat ve hizmet faaliyetleri ” ile ilgilidir. İkincisi, " ilkinden oldukça farklı ve genel merkezi, beyaz gömlekli kadrosu, sanat, kültür ve eğlence sektörleriyle küreselleşmiş bir şehir imajı taşıyor ". Nitelikli işgücü, yüksek eğitim düzeyi, yüksek ücret ve profesyonel işler İstanbul'u ikinci yüzünün belirgin görünümüdür (Aksoy, 1996).
- (c) Kentsel alanlar genişlemekte, kentlerin silueti değişmektedir. Kentlerin nüfusunun artması, ekonominin gelişmesi, yeni teknolojinin kullanılması, kentin fiziksel yapısına yansımaktadır. Bu değişme kentin hem yayılmasında hem de mevcut dokunun yenilenmesinde kendini göstermektedir. İş, konut, tüketim, eğlence ve boş zaman alanları yeniden yapılanmaktadır. Ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesiyle, büyük kentlerin büyüme ve gelişmesi artık, yağ lekesi yerine boşluklu genişleme biçiminde

gerçekleşmektedir. Daha önceleri kentin kenarları halkalar biçiminde birbirine eklenen gecekonduyla iken, son dönemde gecekondu yanında ve onların ötesinde siteler biçiminde tasarlanan uydu kentlerle de anılmaktadır. Böylece, metropolitenleşme ve saçaklanma dediğimiz süreçlerle birlikte, kentin fiziksel dokusu ve kentsel faaliyetler daha geniş bir alana yayılmaktadır (Aksoy ve Robins, 1994).

(d) Yeni konut (ikamet) çevreleri oluşmakta, eskiler ise dönüşmektedir. Kentlerin nüfusunun artması, kentsel mekânın genişlemesine de yansımıştır, Alanı genişleyen kent içinde, konut alanlarında da farklılaşma gözlenmektedir. Yeni yerleşim alanları oluşturuldu, eski yerleşim alanları dönüştürüldü. Ev ve yapısı, sosyal örüntülerin yer aldığı hem fiziksel mekân hem de sosyal çevredir. Bu konut çevrelerinin kendi içlerinde homojenliklerini yitirdikleri, gerek çevre kalitesi gerekse yaşam örüntüleri (sınıfsal, kültürel) bakımından farklılaştıkları söylenebilir. Kent içindeki konut alanlarının oluşumu ve dönüşümüyle ilgili süreçler birkaç yönde ele alınabilir. Bu süreçler kabaca, gecekondulaşma, apartmanlaşma ve banliyölersem çerçevesinde dile getirilebilir. Bunlar hem fiziksel hem de toplumsal süreçleri yansıtır. Bu süreçler içinde gecekondulaşma, kentlerin fiziksel sosyal yapısına damgasını vurmaya devam etmektedir.

Kırdan kente göç yoluyla gecekondu yerleşmeleri oluşmaktadır. Kırdan kente göç edenler kent içinde yetersiz konut stoku nedeniyle kentin kenarlarında yapılar kurup gecekondu mekânları oluşturmuşlar; böylece, büyük kentlerin görünümü değişmeye başlamış ve kentlerin hemen hemen yarısı gecekondu tipi yerleşim alanlarıyla sarılmıştır. Hızlı kentleşme sonucu kurulan gecekondu bölgeleri, büyük kentlerin önemli bir dilimini oluşturmaktadır. Bugünkü verilere göre, kentlerin nüfusunun %35'i gecekondu bölgelerinde yaşamını sürdürmektedir. Bu oranın büyük kentlerde %50 dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir (Keleş, 1996).

Orta sınıfların oturdukları "apartman" semtlerinin alanı genişlemekte, "apartmanlaşmayla" yeni apartman semtleri kurulmaktadır. Türkiye'de orta sınıfların yaygın konut tipi ve oturma alanları olarak bilinen apartman çevrelerinin oluşumu 19. yüzyıla kadar geriye gitmesine karşın, yaygınlaşmaya başlaması 1950'lerden sonradır (Kıray, 1982).

Bu yıllardan itibaren önce hizmet sektöründeki yeni iş kollarının genişlemesine koşut olarak, bu sektörde çalışan orta ve orta-üst düzeydeki bürokratların apartman türü konutlara (ya da konut çevrelerine) talebi artmış, bir süre sonra da, apartman tipi konutlar toplumun tüm tabakalarının en

yaygın konut tipi olmuştur. Bu arada kimi eski gecekondlu mekânları da, süreç içinde imar izinlerinin verilmesinden itibaren apartman çevrelerine dönüşmüş ve yeni kentliler de bu apartman çevrelerinde oturmaya başlamışlardır.

Böylece, farklı süreçlerle farklı sosyoekonomik tabakaları temsil eden apartman konut çevreleri oluşmuştu. Bir yanda çevre standardı görece yüksek, 'varlıklı ve orta sınıfa ait, bir yanda da çevre standardı düşük, orta alt sınıfa ve yoksullara ait apartman bölgeleri ortaya çıkmıştır. Ne, var ki büyük kentlerdeki nüfusun yarıya: yakını gecekondlu bölgelerinde oturmaktadır. Apartman bölgelerinde farklı sosyal ve ekonomik düzeylerdeki toplumsal kümelerin yaşadığı çevreler söz konusu olabileceği, gecekondlu bölgelerinde de farklılaşan gecekondlu çevrelerinin varlığından söz edilebilir. "Gecekondlu" kavramı ve gecekondlu bölgeleri de değişime uğramaktadır. Son zamanlarda yan-betonarme türünde gecekondlu benzeri yerleşmeler oluşmuştur. Bu yan-betonarme konut alanlarında her ne kadar yeni kentliler oturmaktaysalar da, artık bu yöreleri fiziksel çevre açısından, klasik anlamıyla "gecekondlu" olarak tanımlamak yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, kimi gecekondlu bölgelerinde ikinci kuşağın bu bölgeleri terk etmesiyle gecekondular kiraya verilmekte böylece buralarda hemşeriliğe dayanan kümeleşme çözülmekte ve yeni gelen nüfusla birlikte heterojenleşme başlamaktadır. Bu tür dönüşüm gösteren gecekondlu bölgelerinde yoksullaşmanın arttığı da gözlenmiştir (Şenyapılı, 1992).

Büyük kentlerin çeperi artık yalnızca gecekondlu yerleşmelerinden ibaret değildir. 1970'lerden itibaren, ama 1990'larda hızlanan bir şekilde, kentin merkezi konut alanlarında yaşayan kimi ona ve orta-üst sınıflara mensup grupların kentin dışına yerleşmeleriyle, uydu kent konut alanlarının giderek çoğaldıkları söylenebilir. Bu kesimlere konut üretimini önce büyük inşaat şirketleri üstlenmiştir. Banliyöleşme diye tanımlayabileceğimiz bu süreçle, kent dışında yeni konut alanları kurulmuştur. Ayrıca, konut kooperatiflerinin gelişmesiyle birlikte farklı sınıflara mensup bir kısım kent sakini de şehir içindeki yerleşim bölgelerini terkedil kentin kenarlarındaki yeni konut alanlarında yaşamaya başlamışlardır (Geray, 1994; Türel ve Balamir, 1996). Kent dışında uydu kentlere yerleşmenin nedenleri ne olursa olsun, ulaşım sistemlerinin gelişmesi, özel oto sahipliğinin artması ve kimi hizmet sektörlerinin kent dışına yönelmesi banliyöleşmeyi teşvik etmiştir.

- (e) Yaşam biçimleri değişmektedir. Kentlerdeki yaşam biçimlerinde benzeşmelerin yanında, farklılaşmalar da vardır. Kentler dönüşürken yaşam biçimleri de yeniden

farklılaşma ve çeşitlenmeye uğramakta, ortaya çıkan yeni yapı, artık "geleneksel-modern" ayrımlı ikili modellere sığmamaktadırlar.

1950'ler sonrası kentlerdeki yaşam biçimlerinde gözlenen değişme ve yeni oluşumları kısaca şu süreçlerle ifade edebiliriz:

- (1) Geleneksel yaşam biçimlerinin çözülmesi. "Geleneksel yaşam biçimleri" deyişi geniş anlamlar yüklenmesine karşın, bu kavramdan -anlaşılması gereken eski şehre ve eski şehir yaşamına ilişkin örüntülerdir. Modernleşmeyle birlikte, kentlerde yeniden oluşan yaşam biçimleri ve deneyimleri, bir yanda kendi kendilerini var kılarken bir yanda da öncekileri eskitmiş olmaktadır. Bu anlamda, eski kente ait yaşam deneyimleri çözülmüş durumdadır.
- (2) Gecekondu kültürünün ortaya çıkması. Kırdan kente göç sonucu gecekondu çevrelerinin kurulması, ne kır yaşanma benzeyen, ne de eski kent sakinlerinin yaşamına benzeyen, ama her ikisinin de özelliklerini taşımakla birlikte, kent yaşanma meyilli yeni kentli bir yaşam biçimi getirmiştir. Genellikle gecekondu bölgelerinde yaşayan yeni kentlilerce paylaşılan bu yaşam biçimi "gecekondu kültürü" olarak adlandırılmıştır.

İlk gecekondu bölgelerinin genellikle aynı yöreden gelenler tarafından kurulması ve yeni gelenlerin kentsel yaşamla mücadele etmek için geliştirdikleri hemşeri dayanışması, gecekondu kültüründe hemşerilik kimliğinin baskın konuma gelmesine yol açmıştır (Baştuğ, 1979; Güneş-Ayata, 1991).

Son dönemlerde kimi gecekondu ve orta sınıf bölgelerinde hemşerilik yanında etnik ve dinsel cemaat kimliklerinin de ön plana çıktığı gözlenmiştir (Güneş-Ayata, 1997).

- (3) Gecekondu kültürünün dönüşümü ve çeşitlenmesi. Gecekondu bölgeleri süreç içinde dönüşüm geçirmekte ve çeşitlenmektedir. Bu dönüşüm ve çeşitlenme, sınıfsallık, hemşerilik, dinsel ve etniklik çerçevesinde gerçekleşmektedir (Gökçe ve diğerleri, 1993). Nispeten daha vasıflı konut ortamlarına yerleşen yeni, sosyal olarak hareketli şehir sakinleri, orta sınıfın kültürüne uyum sağlamaya başlamış ve yeni sınıfın bir parçası olmuştur. Kimi gecekondu bölgelerinin apartman semtlerine dönüşmesi ve kimi yeni kentli grupların orta sınıfa doğru dikey göstermesi, özellikle ikinci kuşak yeni kentliler tarafından kumlan ama gecekondu yaşamından uzaklaşma eğiliminde olan

yeni kentli orta sınıf kültürüne yol açmıştır (bkz. Ayata, 1989). Kent yaşamında umduklarını bulamayan yeni kentliler ise marjinal olma konumuna gelmiştir (Şenyapılı, 1992; Erder, 1996).

- (4) Orta sınıfın kültürel çeşitliliği. “Orta sınıf” terimi, benzer yaşam standartlarına sahip kesimleri ifade etse de, orta sınıfın farklı gelir ve yaşam tarzlarına sahip alt sınıfları içerdiği söylenebilir. Bu yeni orta sınıfların en göze çarpanı yeni orta sınıflardır. Eski orta sınıfın nesli ve yeni şehir sakinlerinin üst sınıfı, iyi hareketlilik gösteren yeni nesil kuşağıdır.
- (5) Uydu kent. (banliyö) yaşamının ortaya çıkması ise, Bir zamanlar kentin merkezi yerlerinde konut çevrelerinde yaşayan orta ve üst sınıf, şehir içindeki konut dokusunun yeni tüketim ihtiyaçlarını karşılayamaması nedeniyle, artık kent dışında kendilerine yeni yaşam alanını aramasını ifade etmektedir.

Bu arada işçi sınıfının bir kısmı da kent dışında toplu konut çevrelerinde yaşamaya başlamaktadır. Bu sınıfsal farklılıklar banliyö yaşam biçimlerini şimdiden farklılaştırmaktadır. Banliyölerin "uydu kent" projelerine göre tasarlanması bu konut çevrelerini, iki anlamda kentsel yaşamdan uzaklaştırmıştır. Birincisi, uydu kentlerin şehrin uzağında yer almaları, mekânsal anlamda kentin merkezi alanlarıyla bir ayrışmayı dile getirmektedir. Bu ayrışmayla birlikte, uydu kentlerin içinde ya da yakınında, kimi ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak yapılan mekânlar, ister istemez bu civarda yaşayan sakinleri yeni tüketim kalıplarına ve yaşam biçimlerine sürüklemektedir. Dolayısıyla bu anlamda da "geleneksel" ve/ ya da "mevcut" kentsel yaşamdan kopma ve kapanma süreci daha belirgin hale gelmektedir (Şenyapılı 1992; Erder, 1996).

4.8.1. 1923-1927 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci

15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan dönemde Osmanlı toplum yapısı farklı olsa da, kentsel yapı halen dikkate değer bir şekilde korunsa da, 19. yüzyıldan itibaren kentin yapısında önemli değişiklikler olmaya başlamıştır. Şehirlerin mekânsal mimarisinde değişimler yaşanmıştır (Aktüre, 1985; Tekeli, 1998).

Türkiye'nin kentleşme ve toplumsal değişim deneyimi 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nin dünya kapitalizmine eklemlenmesi ile başlamaktadır. Bu sürecin en önemli sebepleri arasında ulus devletin oluşumu, dünya ticaretinin gelişimi ve modernleşme süreci yer almaktadır.

Bu bakımdan Tanzimat Fermanı sonrasında ortaya çıkan reform ve ıslahat çalışmaları kent yapısında değişime neden olmuş, geleneğin dışında farklı yaşam tarzları mekâna yansımaya başlamıştır (Aktüre, 1985).

19. yüzyılın ikinci yarısında kentteki en önemli değişimlerin başında devlet topraklarının küçülmesi ile Osmanlı bakiyesi topraklardan Türk ve Müslüman göçünün artması, buna bağlı olarak da kentlerin büyümesi ve kent çeperlerinde göçmen mahallelerinin oluşması gelmektedir (Tekeli, 1985).

19. yüzyıl sonlarında ise hâlen tarımsal sermayesi baskın olan Osmanlı Devleti'nin İstanbul, İzmir gibi limana bağlantısı olan kentlerinde mekânsal dönüşümlerin başladığı görülmektedir (Kurtuluş, 2010). 19. yüzyılın sonlarına doğru ülke ekonomisindeki değişim mekânsal düzenlemeyi de etkilemiştir. Osmanlı ekonomisinin dünya kapitalizmiyle bütünleşmesi nedeniyle merkezde toplumun ihtiyacını karşılayacak bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları, oteller ve devlet daireleri kurulmaya başlanmıştır (Tekeli, 1998). Merkez ve merkez dışında gerekli ihtiyaçların karşılanmasına bağlı olarak yol düzenlemeleri de gündeme gelmiştir. Bu dönemde yollar araçların kullanımına uygun olacak şekilde genişletilmiş ve düzgün hale getirilmiştir. 19 yüzyıla kadar ulaşımın her yere yürüyerek sağlandığı eski kent yapısı, bu tarihten sonra yerini ulaşım araçlarına elverişli, sokak ve caddelerde modernleşmeyi içeren yeni kent dokusuna bırakmaya başlamıştır. Nüfus, aile ve konut bağlamında gerçekleşen sosyal politikalar ile yollar ızgara planına uygun bir şekilde düzenlenmeye çalışılmıştır. Böylece eski içe dönük, çıkmaz sokakların hâkim olduğu kapalı mahalle yapısı, yerini çıkmaz sokakların daha az olduğu, araçlara öncelik veren modern kent yapısına bırakmıştır. Bu sosyal politikaların amacı tekerlekli araçlara uygun, su ve kanalizasyon hizmetlerine erişim sağlayan düzgün bir yol dokusu ortaya çıkarmaktır (Aktüre, 1985). 19. Yüzyılın ortalarından sonra ise sosyoekonomik ve toplumsal gelişmeler ile kamu ulaşımına gereksinim ortaya çıkmış ve çeşitli kamu ulaşım türleri hayata geçirilmiştir (Türel, 1998). Ekonomik faaliyete uygun olarak konut bölgelerindeki etnik dinî farklılaşma yerini yeni toplumsal sınıfların oluşumuna bırakmıştır (Tekeli, 1998). Dönemin ekonomik gelişmeleri toplumsal yapıyı etkilemiştir. Artan nüfus ve göç oranı ile kentteki konut bölgelerinde mekânsal değişimler ve farklılaşmalar gündeme gelmiştir. 20. yüzyıl itibarıyla dönemin zenginleri kent sınırları dışına çıkmış, temeli etnik ve dinî farklılaşmalara dayanmayan banliyölerin oluşumu görülmeye başlanmıştır (Tekeli, 1985).

19. yüzyılda kentlerin kapitalist ekonomiye eklenmesi bazı kentlerin ekonomik faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak bu kentlerin nüfusu artmış ve kentte fiziki problemler yaşanmaya başlanmıştır. Göç ile kentteki altyapı hizmetlerinin eksikliği ortaya çıkmış ve sorunların çözümü için mali durumlar elverdiği kadarıyla çeşitli reformlara başvurulmuştur (Bayram, 2017).

Yine bu dönemde kentteki modern dönüşümü sağlamak adına ilk planlamalar yapılmış, ahşap evlerin yoğunluğundan kaynaklanan yangınlar sonucu bu yerlerin yeniden imarı ve yapılaşması amaçlanmıştır (Tekeli, 1998).

4.8.2. 1927-1950 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci

Modernleşmenin kentleşme deneyimine etkisi Cumhuriyet sonrasında da devam etmiş ve bu etki daha ziyade mekânın düzenlenmesi üzerinden kendisini göstermiştir. Yeni devletin kurulması ile yüzlerce Yıl başkentlik yapmış İstanbul yerine Ankara'nın başkent ilan edilmesi, geleneğin reddinin, eski rejimin değiştiğinin ve mekânsal düzenlemenin modernleşme kapsamında yapıldığının önemli bir göstergesi olmuştur. Başkent bağlamında, "imgelenen bir yaşam tarzının (modern birey) ve izi söylemsel olarak siyasal modelin (özgür yurttaş) mekâna temas etmesiyle sosyal bir gerçeklik üretilmeye çalışılmıştır” (Batuman, 2012). Çünkü devletin düzenleyeceği kent mekânına toplumsal bir rol biçilirken seçilen başkent coğrafi ve siyasal özelliği önem taşımıştır (Kurtuluş, 2010).

Cumhuriyetin ilk yıllarında kasabalar yaya kasabaları olarak tanımlanırken, 1930'lu yıllarda şehir içi ulaşımında motorlu taşıtların kullanımı gündeme gelmeye başlamıştır. Barış yaklaşırken özellikle 20. yüzyılın ilk 20 yılında önemli bir değişim ve ayrışma yaşandı. Cumhuriyetin erken yıllarında hâkim olan modern kent ve toplumsal değişim algısı ülke geneline yayılmıştır. Anadolu’da pek çok kent bu mekânsal modernleşmeden etkilenmiş ve 1927-1950 yılları ilk kent planlamalarının yapıldığı dönem olmuştur. Kentin mekânsal biçiminde etkili olan diğer etkenler ise cumhuriyetin kurulması ile gerçekleşen nüfus mübadelesi ve savaşta meydana gelen yıkımın imar çalışmalarıdır (Tekeli, 1998).

580 sayılı Kent Kanunu, nüfusu iki bini aşan yerleşim yerlerinde belediye kurulmasını ve yerel hizmetlerin sunulmasını kapsamaktadır. Bu kanunlara ek olarak 1933 yılında 2290 sayılı Şehir ve Yol Yapım Kanunu çıkarılmış ve bu kanun çıkarılarak yolların yapımına başlanmıştır ve

hizmetleri ve ulaşımı kolaylaştıracak sosyal tesisler inşa edilmiştir (Tekeli, 2009). Bu dönemde Osmanlı hanedan üyelerinin arazilerinin devlet bütçesine dâhil edilmesi ile büyük bir arazi stokuna sahip olunmuştur. Ekonomi politikalarına bağlı olarak kentleşmenin dinamiği üzerinde etkili olan bu araziler, devleti mekânsal modernizasyon için gerekli olan kamu arazisi üretiminin maliyetinden kurtarmış; 1950'lerden sonra artan kırsal göçün, kamu arazisine yapılan gecekondular yoluyla yerleşmesine imkân tanımıştır (Kurtuluş, 2010).

1940'ların sonlarına kadar Ankara dışındaki kentlerde nüfus bağlamında önemli bir hareketlilik yaşanmamıştır. Ancak bu dönemde konut sorunu yavaş yavaş kendini göstermeye başlamış ve gecekondular ile ilk kez karşılaşmıştır, 1929 yılında, Ankara'da (Altındağ, Atıfbey Mahallesi) nüveleri görülen bu yapılara daha sonra İstanbul'da da rastlanmıştır. Her ne kadar konut yapımı 1930 da devletin hedefinde yer alsın ve devlet işçi-köylü konut yapımlarına başlasa da ekonomik nedenlerle bu hedefe istenilen ölçüde varılamamıştır. Böylelikle doğal nüfus artışının etkisiyle konut açığı büyümüştür Bu kapsamda işçi ve memurlar için lojmanlar yapılmış, konut ihtiyacı devlet tarafından bir nebze olsun giderilmeye çalışılmıştır (Sey, 1998).

Dönemin ulaşım özelliklerine bakıldığında demiryolunun ön planda olduğu görülmektedir. Anadolu kentlerinde demiryollarına yaya olan yerlere fabrikalar kurulmaya başlanmış ve ülke ekonomisi sosyal devlet politikaları ile güçlendirilmeye çalışılmıştır. Devletçi politikalarla 1934-1937 yılları arasında Bakırköy, Kayseri, Konya ve Nazilli'de Sümerbank Dokuma Fabrikaları, 1935-1950 yılları arasında Karabük çelik Fabrikası ile Ereğli Kömür işletmesi faaliyete geçmiş ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde maden işletme fabrikalarının kurulma sağlanmıştır (Evsile, 2018). Böylece şehir ve kasabaların modernleşen bölümleri ile büyük kamu fabrikaları birbirine bağlanmıştır (Bilgin, 1998).

4.8.3. 1950-1960 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci

Kentleşmenin yeni bir sürece girdiği dönemde Türkiye ekonomisinde sanayi yatırımdan çok tarımsal modernleşmeye ağırlık verilmeye başlanmış, dışa açılma süreci başlamış, liberalleşme söylemiyle özel sektör öne çıkmaya başlamış, raylı altyapı stratejisine geçilmiştir (Tekeli, 1998).

1950'lerde kırsal alanda yaşayan nüfusun İstihdamının azalması ve kentlerde sanayiye dayalı sektörlerin vasıfsız iş gücüne ihtiyaç duyması sonucunda kırsalda yaşayanlar büyük

kentlerde istihdam arayışına girerek Kentteki nüfusun aniden artması ülkeyi konut ve istihdam ile karşı karşıya getirmiştir. Nitekim kentlerdeki istihdam göç eden nüfusun önemli bir kısmını içine alamamış ve enformel sektörün doğmasına neden olmuştur. İstihdamın farklı kaynaklar aracılığıyla sağlanması, konut edinme sürecinde de kendini göstermiş gelir grupları kendi stratejilerini hayata geçirmişlerdir.

1950'li yıllarda konut sorunu iki şekilde çözülmeye çalışılmıştır. Gecekondulaşma ve apartmanlaşma (yap-sat usulü/kat mülkiyetli) Gecekondu alt sınıfın, apartmanlaşma ise orta sınıfın konut stratejisini temsil etmektedir. Kentin iskân edilmiş bölgelerindeki boş alanlara yapılan gecekondu artan göç dalgası ile ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalınca bu kez iskân edilmiş bölgelerin hemen dışına yapılmaya başlanmıştır (Keyder, 2006).

Dar gelirlilerin kendi masraflarını karşıladıkları konutlar olan gecekondu mahalleleri, yasal olmadığı ve planlanmadığı için gerekli alt yapıdan yoksundur. Gecekondular, dar gelirli insanlara yeterli ve uygun barınma sağlayamadıkları için devlet tarafından hoş görülen bir barınma biçimi olması için bir "tampon mekanizması" olarak işlev görür. Apartmanlaşma, kentte konut alanlarının sınırlı hâle gelmesi ve orta sınıfın tek başına konut sahibi olmasının zorlaşması ile önem kazanmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2018).

4.8.4. 1960-1980 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme

Süreci

1960-1980 yılları arasındaki kentleşme sürecinde planlama anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Nitekim askerî darbe sonucunda gürlüğe giren 1961 Anayasası ile planlı kalkınma ilkesi benimsenmiş DPT’i (1960) bu dönemde kurulmuştur. Diğer yandan tarımsal üretimin teşvik edilmesi ve ülke dışına yönelen işçi göçü sebebiyle kentleşme hızı bu yıllarda az da olsa yavaşlamıştır.

Bu dönemde gecekondu ve apartman bölgeleri önceki yıllara göre kendini daha çok belli etmeye başlamış kentte ikili bir yapı ve kimlik ortaya çıkmıştır. Bir tarafta göç edenlerin hemşeri ağlarıyla ve/veya kendi imkânlarıyla inşa ettiği gecekondu bölgesi diğer tarafta kentli orta sınıfın yaşam tarzını simgeleyen apartman bölgesi yer almıştır.

Bu durum altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesine imkân verirse, gecekonduların barınma ihtiyacının dışarıdan karşılanması aracı olarak kullanılmasının önü açılacaktır. 1950'lerde tek işlevi barınma olan gecekondu, 1950'lerden sonra ticari bir işleve de sahip olmuştur. Gecekonduya çıkan ek katlar, kente yeni göçenlere kiraya verilerek ek gelir aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu süreci İstanbul-Sultanbeyli örneğinde nöbetleşe yoksulluk kavramı ile açıklayan Işık ve Pazarcıoğlu'na (2018) göre, kente ilk gelenlerin zenginleşme aracı olarak kullandığı ilerleyen yıllarda yoksulluğun devredildiği bir sürecin parçası olmuştur. Öyle ki kente göç edenlerin sırasıyla bu süreçten geçtiği, önce barınma ihtiyacı ile gecekonduyu yaptığı daha sonra kat çıkararak bundan gelir ettiği görülmekte ve bu durum kente son göçenler için dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980'li yıllardan sonra kente göç edenlere parsellenecek bir alan kalmamış, yoksulluk bu kesimler için bir nöbetten çok kalıcı nitelik taşır hâle gelmiştir. Öte yandan devletin konut ihtiyacını karşılayamaması sebebiyle ilk başta göz ardı ettiği ve 1960'lı yıllarda yasalarla meşru hâle getirdiği gecekondu mahalleleri, kentleşme sürecinde artan nüfusu ile aktif siyasetin yeri olmuştur. Gecekondu mahalleleri seçim propagandalarında yer almış; seçim zamanında partilerin gecekondu halkına daha iyi barınma koşulları, ulaşım ve tapu gibi hizmetlerin sağlanması yönünde vaatler sunduğu bir alana dönüşmüştür (Erder, 2011; Işık ve Pınarcıoğlu, 2018).

Özetle Türkiye'de konut, kentleşme süreciyle değişen aileler ve ihtiyaçlar için çok işlevli bir ürün haline gelmiştir. Artık konut, barınma ve barınma hizmetinin yanı sıra gelir, yatırım ve sigorta gibi birden çok işlevi kapsayan bir sektör haline gelmiştir (Erder, 2011).

1950'lerden sonra kırdan göç eden pasif iş gücünün kente yerleşmesi, sanayiye ucuz iş gücü sağlamış ve emek maliyetini düşürmüştür. Ancak sanayi işletmeleri göçle gelen çalışabilir nüfusun tamamına istihdam olanakları sunamamıştır. Formel sanayi işletmelerinde iş bulmakta zorlanan gecekonducular plansız, kimi zaman güvencesiz ve güvencesiz, kendi hesabına çalışma biçiminin hâkim olduğu kayıt dışı işlerde çalışarak enformel sektörün kent ekonomisine eklemlenmesine katkı sağlamışlardır.

Bu bağlamda, gecekondu nüfusu kentle bütünleşme amacıyla arz boşluklarının olduğu alanlarda üretim yaparak kendisine kayıt dışı dağıtım kanalları kurmuş ve kendine ait bu pazarı genişletmiştir (Şenyapılı, 1998).

Kentlerin hızla geniş bir alana yayılması ve büyük kentlerde alt kentleşme süreçleri ile kent içi ulaşım duyulan ihtiyaç artmıştır. Devletin desteklediği kamusal ulaşımının dışında küçük girişimciler aracılığıyla farklı toplu taşıma stratejileri devreye girmiştir. Bunlardan en önemlisi dolmuştur. Bilhassa gecekondu mahallelerinin çoğalması bu mahalleden merkez ulaşımın nasıl sağlanacağını gündeme getirmiştir. 1970’li yıllarda artan otomobil kullanımı ise kentlerin motorlu taşıtlara göre düzenlemesine neden olmuş, bağlantı yolları ve Boğaz Köprüsü de 1973’te açılmıştır.

Tablo 3: Yıllara göre Türkiye’de il, ilçe, belde ve köy sayısı

Yıllar	İl Sayısı	İlçe Sayısı	Belde Sayısı	Belde ve Köy Sayısı
1927	63	328	69	40.600
1940	63	370	116	34.024
1950	63	422	143	34.252
1960	67	570	338	35.441
1970	67	572	664	35.996
1980	67	572	1.086	36.155

Bu dönemde kırsal göç kaynaklı kentleşme sonucunda artan sorunlarla başa çıkamayan belediyelerde bölünmeler (bir belediyeden iki belediye oluşturulması) ve belediye sayısında artışlar meydana gelmiştir. Böylelikle nüfus yoğunluğu nedeniyle ve sorunların hızlıca çözülebilmesi amacıyla belediyelerin sorumluluk alanları küçültülmeye çalışılmıştır. Nitekim 1927 yılında 69 olan belediye sayısı 1980 yılına gelindiğinde 1.086’ya yükselmiştir.

4.8.5. 1980-2000 Yılları Arası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci

1980’li yıllar itibarıyla, metropoliten kent merkezlerinin sanayisizleştirilmesi amacıyla üretim faaliyetleri yeni yapılan organize sanayi bölgelerine yerleşmeye başlamıştır. Böylelikle kent merkezinde sanayi kaynaklı oluşan kirlilik ve yoğunluk azaltılmaya çalışılmıştır. Yine bu yıllarda sanayi ve istihdamın gelişmiş bölgelerde arttığı, endüstriyel kümelenme ve kent bölgeleri içeren mekânsal değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Bu durum "metropoliten merkezlerin çeperinde ve çevresinde yer alan merkezlerin sanayi açısından çekici noktalar hâline gelmesini ve bu odak noktalarından yakın merkezlere doğru yayılma sürecini gündeme getirmiştir” (Eraydın, 2002).

Bu dönemde İstanbul’da, İzmir’de ve Ankara’da farklı kent kümelenmeleri dikkat çekmektedir. İstanbul’un çeperinde yer alan Tekirdağ, Kocaeli, Sakarya ve Bursa’da; İzmir’in çeperinde yer alan Manisa, Denizli, Afyon, Isparta, Burdur ve Muğla ’da; Ankara’nın çeperinde

yer alan Yozgat, Çankırı, Çorum, Niğde, Nevşehir, Kırşehir’de hızlı bir sanayileşme sürecine girilmiştir (Eraydın, 2002).

1980'lerden itibaren küresel ekonomi politikalara uygun olarak yerel yönetimler etkin hâle getirilmiş, kentsel alan metalaşırken serbest piyasa ekonomisi egemen olmaya başlamıştır. Böylelikle alışveriş merkezlerinin, lüks konut ve otellerin sayısı artmış, gecekondular ve apartmanların yer aldığı mahalleler arazi vurguncularının odağı haline gelmiştir.

1980 sonlarında dünyadaki kentsel gelişim eğilimlerine bağlı olarak Türkiye’de de yeniden yapılanma dönemine geçilmiş, tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru evrilen kentler yeni bir modernleşme sürecine girmiştir. Kentleşme hareketleri, 1980'lere kadar geleneksel sanayi merkezlerine yönelik göçler temelinde yaşanırken 1980'lerden sonra neo liberal politikaların, tarım ve turizm faaliyetlerindeki gelişmelerin ve doğu bölgelerinde yaşanan güvenlik sorunlarının etkisinde gerçekleşmeye başlamıştır. Ayrıca kentlerde yeni yönetsel yapılanmalara gidilmiş; 1981 yılında çıkarılan 3030 sayılı Kanun gereğince ilk defa İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerde şehirler "büyükşehir" statüsüne geçmişlerdir. Yine yapılan yasal değişikliklerle kentlerin alan sınırları genişletilmiş ve kentsel nüfus yapay olarak artırılmıştır (Işık, 2005).

1980 sonrası dönemde , " ihracat odaklı ve dışa dönük kalkınma modeli " esas alınarak, Türkiye'nin dünya pazarına bütünleşmesi ve dünya küreselleşme sürecine katılımını güçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Küresel dünyaya eklenmek ve dünyada oluşan "cyberspace" in (siber uzay) bir parçası olabilmek amacıyla altyapı harcamalarına, özellikle telekomünikasyon yatırımlarına öncelik verilmiştir. Sermayenin küreselleşmesi ve sermaye birikiminin krizlerini aşabilmesi için kent mekânına odaklanılmış, kentler sahip oldukları iletişim, iş gücü, üretim ve tüketim potansiyelleri üzerinden değerlendirilir olmuştur. Dünya kenti olma potansiyelindeki kentler ise küresel yapının içinde ayrıcalıklı bir yerde görülmüştür. Bu nedenle 1980'li yıllardan itibaren İstanbul'un New York, Paris, Londra gibi dünya kentlerinden birisi olabilmesi için çok sayıda kentsel müdahale gerçekleştirilmiştir (Şentürk, 2011).

Bu dönemde turizm yatırımlarının teşviki de artmıştır. Bu gelişme Türkiye'nin batı ve güney kıyılarında, sermayenin ve nüfusun mekânda yeniden dağılımı hususunda etkili olmuş ve bu yerlerin sermaye birikimindeki payı büyük ölçüde artmıştır (Tekeli, 1998).

Diğer yandan Marmara Bölgesi'ndeki sanayi faaliyetleri belirgin şekilde kentleşme hareketine yön vermiştir. Bu bölgede İstanbul merkezli başlayan kentleşme, 1980'lerin ikinci yarısında İstanbul-Tekirdağ-Lüleburgaz doğrultusunda gelişme göstermiştir (Işık, 2005).

Anadolu kentlerindeki girişimciler ise dünya pazarına eklemlenerek üretim yapan sanayi bölgelerinin gelişimini sağlamış; Denizli, Çorum, Gaziantep şehirler dünya ekonomisiyle bu dönemde bütünleşmişlerdir (Tekeli, 1998). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine yapılan GAP yatırımları, yer yer ekonomik gelişim sağlamış ve nüfus hareketliliğini ikilemiş olsa da dönemin zorunlu terör olayları ve köylerden göçler kentleşmenin köylerin güvenliği üzerindeki etkisinin temel dinamiğini oluşturmuştur. Bu durum diğer bölgelerde kentsel nüfusun ve coğrafi hareketliliğin artmasını tetiklemiştir (Işık, 2005).

24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte yerel siyasete, kentsel müdahalelerde bulunabilmesi için önemli yetkiler verilmiştir. 1980 Kararları sonrasındaki ekonomik ve politik süreç Türkiye'ye özgü kentsel sorunlara neden olmasının yanı sıra toplumun yaşam koşullarını ağırlaştıran işsizliğin ve gelir dağılımındaki dengesizliğin artması, toplumsal ve mekânsal kutuplaşmaların belirginleşmesi ve yoksulluğu derinleştiren kamusal hizmetlerin kısıtlanması gibi sonuçlara yol açmıştır. Gecekondu hakkında alınan yasal ve idari kararlar, artık bu yerlerin oluşumunu önleyici nitelikte olduğu için kente göç edenlerin kente tutulma sürecini kolaylaştıran gecekondulaşmanın etkisi zayıflamıştır (Şentürk, 2011; Tekeli, 1983).

Toplu konutlaşma, Türkiye'de kent formlarının oluşumunu daha önceki dönemlerden farklılaştırmıştır. Toplu konut gecekondu anlayışında ve uygulamalarında değişimler yaratmıştır. Bu dönemde kente düzen vermek amacıyla "kanunsuz" olarak tanımlanan gecekonduların yıkımlarına başlanmış, kooperatifleşme ise teşvik edilmiştir. İnşaatın yarıda bırakılması, dolandırılma gibi sorunlara rağmen büyük kentlerin civarları yapı kooperatiflerinin inşa ettiği çok katlı binalarla kuşatılmıştır. Bu durum kent çevresinde yeni yerleşim merkezlerinin oluşumunu ve farklı bir sosyal dokunun ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir (Şentürk, 2013).

1980'li yıllardan sonra yaşanan toplumsal değişim sebebiyle kentlerde yalnızlık, dışlanma ve suç oranlarının artması gibi sosyal problemlerle sıkça karşılaşmıştır. Özellikle kentleşmenin ilk dönemlerinde kente gelenlerin kültürel dönüşümünün toplumsal yapıda yaşanan dönüşümlere bağlı bir gelişme göstermemesi bir bütünleşme sorununu gündeme getirmiştir. Süreç içerisinde

kültür farklılığı olarak algılanan eski kentliler ile "kentteki köylüler" arasında bir bütünleşme ve gelişme sağlanamamış, zamanla toplumda ikili kültürel yapı yerleşik hale gelmiştir (Tekeli, 1982).

2000'li yıllardan sonra kentler toplumsal ve ekonomik yeni değişimlerin mekânı olmuştur. Küreselleşmenin etkisini artırması içine kapanık geleneksel devlet modellerini yeniden şekillendirmiş ve mekânsal organizasyonlar kentlerde yerini almıştır.

4.8.6. 2000 Sonrası Türkiye’de Kentleşme ve Toplumsal Değişme Süreci

Bu süreçte Türkiye kentleşmesi de yeni bir döneme girmiştir. Özellikle büyük kent merkezlerinden sanayinin desantralizasyonu bu kentlerin hem kendi yapısını, konut alanlarını ve tüketim kalıplarını hem de çeperinde sanayileşen kentleri dönüştürmüştür. Böylelikle bir kentten diğer kente sınırsız yerleşimlerin yer aldığı kent bölgeler oluşmuştur. Bu dönemde İstanbul, İzmir ve Ankara kent bölgelerinin geniş alanlara yayıldığı ve kentlerin geçmiş dönemlerden daha aktif bir şekilde küresel rekabete girdikleri görülmektedir. 2000'li yıllarda kentler arasında rekabet yoğunlaşırken ulusal ekonomiler bu kentlerin performansına önemli katkılar sağlamıştır (Tekeli, 2013). Billhassa büyük projelerle ve turizm, sağlık gibi alanlardaki yatırımlarla devlet kentlerin girişimciliğe açık hâle gelmesini desteklemiş, yerel yönetimler de projeci ve işletmeci hâle gelmiştir.

2000’li yıllarda değişim ve dönüşüm görülmeye başlamıştır. Dönüşüm projeleri kapsamında kooperatif sitelerinin ve yeni toplu konutların yapımı hızla altmıştır. Öte yandan kentte yayılan site anlayışının sosyolojik tartışmalarda önemi artmış; bu tartışmalarda, site yaşamının kültürel anlamda tahribata neden olduğu iddiaları sıkça gündeme gelmiştir. Bu düşünceden hareketle gecekonduların ve mahalle anlayışının ortadan kaldırılması açıkça eleştirilmiş hatta yapılan yeni toplu konutların ve kooperatif sitelerinin insani yerleşimler olmadığı görüşü vurgulanmıştır (Şentürk, 2013).

2000'li yıllarda eski kent merkezlerinde oluşan çöküntü alanlarının soylulaştırılması ve gecekondu alanlarındaki kentsel dönüşümler, konut sorunu çerçevesindeki diğer bir tanışma konusunu oluşturmuştur (Tekeli, 2013). Soylulaştırılan alanlar üst-orta sınıflar için yeni konut alanlarını oluşturmuş, kentin çeperinde üst ve orta sınıfa hitap eden kapalı lüks konutların yaygınlaştığı görülmüş. Kentin çeperlerinde yer alan bu konut tipi üst ve orta gelir grubu için

sadece bir konut değil aynı zamanda "yaşam biçimi" olmaya başlamıştır. Bu yaşam tarzı çoğulculuktan uzak, dışlayıcı bir kent görünümü üzerine "site" anlayışıyla kurulmaktadır.

Konut alanında yaşanan bu değişim, kent içindeki yoksulların tutunmasını zorlaştırırken kent mekânını üst-orta gelir grubuna tahsis etmiştir ve kentteki eşitsizliğin artmasına neden olmuştur (Tekeli, 2013).

2004 yılında gündeme gelen ve ilk kez yasal mevzuatta yerini alan kentsel dönüşüm ile kamu kurum ve kuruluşları olağanüstü yetkilerle donatılmıştır. 2011 yılında kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kentsel müdahaleyi doğrudan gerçekleştirebilecek yetkili ve üst düzey bir kurum olmuştur. Ayrıca kentsel dönüşüm süreçlerinde kamusal aktörler olan büyükşehir belediyelerine ve TOKİ'ye verilen yetkilerin de artırıldığı, özel sektördeki aktörlerin ise gayrimenkul yapı ortaklıkları aracılığıyla öne çıktığı görülmektedir (Tekeli, 2013). Bu yıllarda gecekondu şiddet ve yasa dışı faaliyetlerin hâkim olduğu yerler ve radikal oluşumların merkezi olarak görüldükleri için kent ve kentli adına tehlikeli bir mekân olarak anılmaya başlanmış kentsel dönüşüm politikaları devreye girerek mekânsal yenileme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de kent bölgelerin varlığı kentlerdeki toplumsal tabakayı yeniden tanımlamıştır. Sanayinin desantralizasyonu kentlerde mavi yakalıların azalmasına, yüksek gelirli beyaz yakalıların ve düşük gelirli hizmet çalışanlarının ise çoğalmasına neden olurken yeni bir sosyal tabakalaşma oluşmuştur. Bu bağlamda beyaz yakalıların oranındaki bir orta sınıfın varlığını ve tüketimini gündeme getirmiştir. Orta sınıfın içinden yükselen yenilikçi alt sınıfın oluşumu yeni bir yaşam tarzını, tüketim kalıbını ve mekânların (alışveriş merkezleri gibi) yaratırken, emlak piyasasını ve kültür endüstrisini buna uygun olarak dönüştürmüştür (Tekeli, 2013).

Ulaşım alanında "mega projeler" özellikle küresel kent olarak konumlandırılan İstanbul başta olmak üzere ülke çapında hızla hayata geçirilmiştir. Tüneller, köprüler, havalimanları kentlerin morfolojisini değiştirmiştir. Bu süreçte, ulusal üretim ve tüketim merkezlerini birbirine bağlamak ve aynı zamanda ulaşım modlarını bütünleşmiş etmek ve bölmek için Trans - Avrupa Ulaşım Ağı (TEN-T) , Kafkaslar ve Orta Doğu ülkeleri ile bağlantıyı güçlendirmeye yönelik projeler hayata geçirilmiştir. Yol çalışmaları Yüksek hızlı demiryolu hatları hizmete açılmış, yolcu sayısı ile havayollarının iç ve dış hat seferleri artmıştır. Motorlu taşıt kullanımının artmasından kaynaklanan hava kirliliğini önlemek için enerji verimliliği sağlayan ve temiz yakıt kullanımını teşvik eden ulaşım sistemleri çevre dostu araçlara öncelik verilmiştir (DPT, 2013).

Türkiye’de kentleşme, toplumsal değişimle birlikte aynı yönde hareket etmiştir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde kentleşmenin ivme kazandığı süreçte sanayileşmenin ve modernleşmenin ortaya çıktığı süreç arasıyla bağlı olduğu görülmüştür. Bu bakımdan kentleşme, sanayileşme ve modernleşme toplumsal değişimin üç temel boyutu olarak öne çıkmaktadır. Bu durum kentleşmeyi sosyal politikaların önemli bir olgusu haline getirmektedir. Bu bağlamda Batılı ülkelerde 19. yüzyıldan itibaren sanayiye dayalı üretimin ve toplumsal değişimle birlikte kentleri çekici kıldığı ve 19. yüzyılın sonlarına doğru sanayileşmiş kentsel alanların meydana geldiği görülmektedir. 20.yüzyılın ikinci yarısından sonra Batı kentlerinde yer alan sanayiler, yeni endüstriyel bölgeler haline gelen kentsel alanların dışına desantralize edilmeye başlamıştır. Bu durum büyük kentlerin çeperinde kasabalarla iletişim halinde olan kent bölgeleri meydana getirmiştir. Sanayisizleşen kentlerde hizmet sektörü ve ileri teknoloji alanında yapılan yatırımlar önem kazanmıştır. Dünya çapında sayısı 1990’lı yıllardan itibaren artış gösteren bu yeni kentleşme ve toplumsal değişim, aile yapısının da değişimine yol açmaktadır.

Türkiye, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kentleşmenin ve toplumsal değişimin hızla arttığı bir ülke olmuştur. 1950’li yıllar itibarıyla kentleşmenin ve sanayileşmenin etkisini daha yoğun hissettirmesi ile tarımsal yapısal değişim hız kazanmış, kırdan emek fazlası ikameci sanayileşme ile kentlerde vasıfsız emeğe duyulan ihtiyaç artmıştır, Böylelikle kırsal nüfus iş imkânının az olduğu durumda kalmıştır. Kente gelen kırsal nüfus ise temel bir problemle karşılaşmıştır. Bu problem iştir. Kentlerdeki biçimsel istihdam göçü karşılayacak kadar yeterli olmamıştır. Kente gelen kırsal nüfus çözümlenmesi gereken birçok sosyoekonomik problemlerle karşılaşmıştır. Ancak kentlerdeki biçimsel istihdam olanakları gelen göçü karşılayacak kadar yeterli olmadığı ve /veya göç eden nüfus önemli ölçüde vasıfsız olduğu için biçimsel olmayan sektör oluşarak değişime uğramıştır. Devletin izlediği sosyal politikalarda sosyal konuta erişimde gerekli imkânları yeterince sunamaması ise orta sınıfların apartmanlaşma yoluyla, alt sınıfların ise gecekondulaşma yoluyla konut sorununu çözmelerine sebep olmuştur. Özellikle 1980’den sonra sanayisizleşme politikalarının uygulanması hem kentleri hem de sanayinin desantralize olduğu çeperdeki şehirleri çok yönlü olarak etkilemiştir. Sanayisizleşen kent merkezlerinde bir yandan alışveriş merkezleri, oteller ve gökdelenler yükselirken diğer yandan ve dar gelirli olanların yaşadığı çöküntü alanları dönüştürülerek alt sınıflar kent merkezlerinden uzaklaştırılmıştır. Kentsel dönüşüm özellikle 1999 Depremi sonrasında önemli gündem maddesi oluşturmuş ve 2000’li yıllarda kurumsal politikalar geliştirilmeye başlanmıştır.

Sonuç olarak kentleşmeyle birlikte toplumsal değişim tüm dünyada yaşanan çarpıcı bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentleşme bir yandan sosyoekonomik gelişmişliğin ve modernleşmenin bir göstergesi olarak değerlendirilirken diğer yandan özellikle kentlerin ve çeperlerindeki yerleşimlerin yaşadığı değişim ve sorunlarla ele alınmaktadır. Bu bakımdan günümüzde kentler, bir taraftan sermaye ve nüfus için cazip hâle getirilmeye çalışılırken diğer taraftan aşırı kentleşmenin yol açtığı toplumsal değişim sürecinden geçmektedir.

5. ANKARA ve ALTINDAĞ'DA KENTLEŞME, AİLE ve TOPLUMSAL DEĞİŞME

Altındağ'ın tarihi Ankara'nın tarihiyle özdeşleştiği için Ankara ve Altındağ'daki kentleşme ve toplumsal değişim bir bütün olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde Ankara ve Altındağ ilçesinin tarihi, nüfusu, coğrafyası ve adları ele alınmış, Ankara ve Altındağ'ın kentleşme süreci ve toplumsal değişimi sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

5.1. Ankara ve Altındağ'ın Tarihsel Gelişimi

Kentler, yaşanmış tarihi ve sahip olduğu kültür mirasıyla "kadim" unvanını alır. Antik çağlarda meşhur ve mamur olan çok sayıda şehir, devamlılığını sürdürememiş ve viran olmuştur. Derinliklerine inildiğinde, tarihi Helenistik döneme dayanan ve Galat boylarından Tektosagların başkenti. Roma dönemine gelindiğinde, taşra örgütünün başkentidir. Bizans imparatorları burada konaklıyor, oradan başka yerleşim bölgelerine geçiyorlardı. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun kültürel izlerini taşıya Ankara; Osmanlı döneminde Anadolu eyaletinin merkezi. Demek ki, insanoğlunun yerleşik düzene geçtiği dönemde bu kent vardı ve tarih yazmaya başlamıştı bile! Zaten hangi uygarlıkların bu topraklarda konakladığını görünce, 'kadim' sözcüğünün, bu kentin başucuna nasıl yerleştiğini de anlıyorsunuz kolayca Anadolu medeniyetlerinden Firiklerin başşehri olarak kurulan Gordion'un günümüz Ankara coğrafyası sınırları içinde olması esasen Ankara'nın tarihî ve merkezi konumunu bin yıllardır taşıdığına delalet eder. Frig, Galat, Roma ve Doğu Roma ve Bizans zamanlarında merkezi şehir rolünü sürdüren Ankara, İslâm ordularının "İstanbul sevdası" güzergâhı olmuş, Malazgirt Zaferi'nin hemen akabinde fethedilerek, daha sonra on üçüncü yüzyılda tam bir Müslüman-Türk şehri kimliğini kazanmıştır.

Ankara Türkiye Selçukluları ve Ahîlerin muhafazasında imar ve ihya bakımından zamanının büyük bir şehrine dönüştürmüştür. Ankara, devamında bir "Osmanlı şehri" haline gelmiş, Osmanlı salnamelerinde Ankara'nın şehri-i kadîmliği belirtilmiş, ardından "sırlar şehri" unvanını almış, "istiklâl şehri" olmuş, günümüzde de Türkiye Cumhuriyeti'nin

"başşehri" olarak kadim medeniyetimizin mirasına sahip "kadim şehir" kimliğini taşımaya devam etmektedir.

Ankara Altındağ beldesinin tarih içindeki toplumsal değişim sürecini değerlendirdiğimizde ise, Altındağ beldesi 1953 tarihinde inşa edilmiş Osmanlı döneminde bir yerleşme alanı olarak sınırları belirlenmiştir. Geçmiş dönemden arta kalan izler bu vaziyeti doğrular ve geçmişten günümüze kadar gelmiştir. Nasıl ki bu ilçe Cumhuriyetten evvel Ankara şehrini kapsayan ilçede olsa, o dönemlerde Ankara olarak da bilinirdi. İlçenin tarihteki gelişimi incelendiğinde Firikler, Galatele, Roma, Bizans, Selçuk, Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde bu alanda yaşamışlardır.

Altındağ İlçesinin gelişimi Ankara ile bağlantılı olmuştur. 13 Ekim 1923 tarihinde Ankara'nın başkent olmasıyla hızlı bir nüfus artışı başlamış, 1953 yılında Altındağ ilçesi kurulmuştur. 30 Kasım 1983 gün ve 2963 sayılı kanunla yapılan düzenleme ile merkez ilçe Altındağ'a dahil edilmiş, İlçenin bir kısmı Altındağ'dan ayrılarak Keçiören İlçesi kurulmuştur (Tiryaki, 2011).

Tarihsel ve kültür değerlerine sahip olan ilçenin yapıtları, arta kalan izleri bunu kanıtlamaktadır. Geçmişin izlerine bakıldığında Ankara Kalesi Augustus Tapınağı, Julian Sütunu, Roma Su Yolu, Hacı Bayram Veli Camii ve Türbesi, Ahi Şerafettin Camii, Cenabı Ahmet Paşa Camii ve Türbesi, Şeyh İzzettin Türbesi, Tacettin Veli Camii ve Türbesi, Mektebi-i Sanayi Mektebi, Anadolu Medeniyetler Müzesi ve Dergâh Evi bulunmaktadır. Ayrıca Kurşunlu, Sulu, Pirinç, Pilav Oğlu, Çukur, Sulu ve Çengel Han, Mahmut Paşa Bedesteni, Roma ve Karacabey Hamamı, gibi tarihi yapılar bulunmaktadır. İlçe de bulunan Birinci Meclis Binası bölgenin Cumhuriyet'in kurulmasına şahit olduğunun göstergesidir.

5.2. Ankara ve Altındağ'ın Nüfusu

Ankara ili ve Altındağ İlçesinin 1950 - 2021 yılları arasındaki nüfusu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4: Ankara ve Altındağ'ın yıllar itibariyle nüfusu

Yıl	Ankara'nın Nüfusu	Altındağ'ın Nüfusu
1950	819.693	157.242
1955	1.120.864	106.008
1960	1.321.380	159.264
1965	1.644.302	229.228
1970	2.041.658	348.000
1980	2.854.689	397.000
1990	3.236.626	380.000
2000	359.597	400.023
2007	4.466.756	367.471
2008	4.548.939	367.812
2009	4.650.802	367.340
2010	4.771.716	365.920
2011	4.890.893	365.915
2012	4.965.542	363.744
2013	5.045.083	359.597
2014	5.150.072	359.597
2015	5.270.575	363.687
2016	5.346.518	365.842
2017	5.445.026	371.366
2018	5.503.985	370.024
2019	5.639.076	389.510
2020	5.663.322	396.165
2021	5.747.325	407.675

Kaynak: Vikipedi, 2022 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ankara#N%C3%BCfus>
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1nda%C4%9F#N%C3%BCfus>

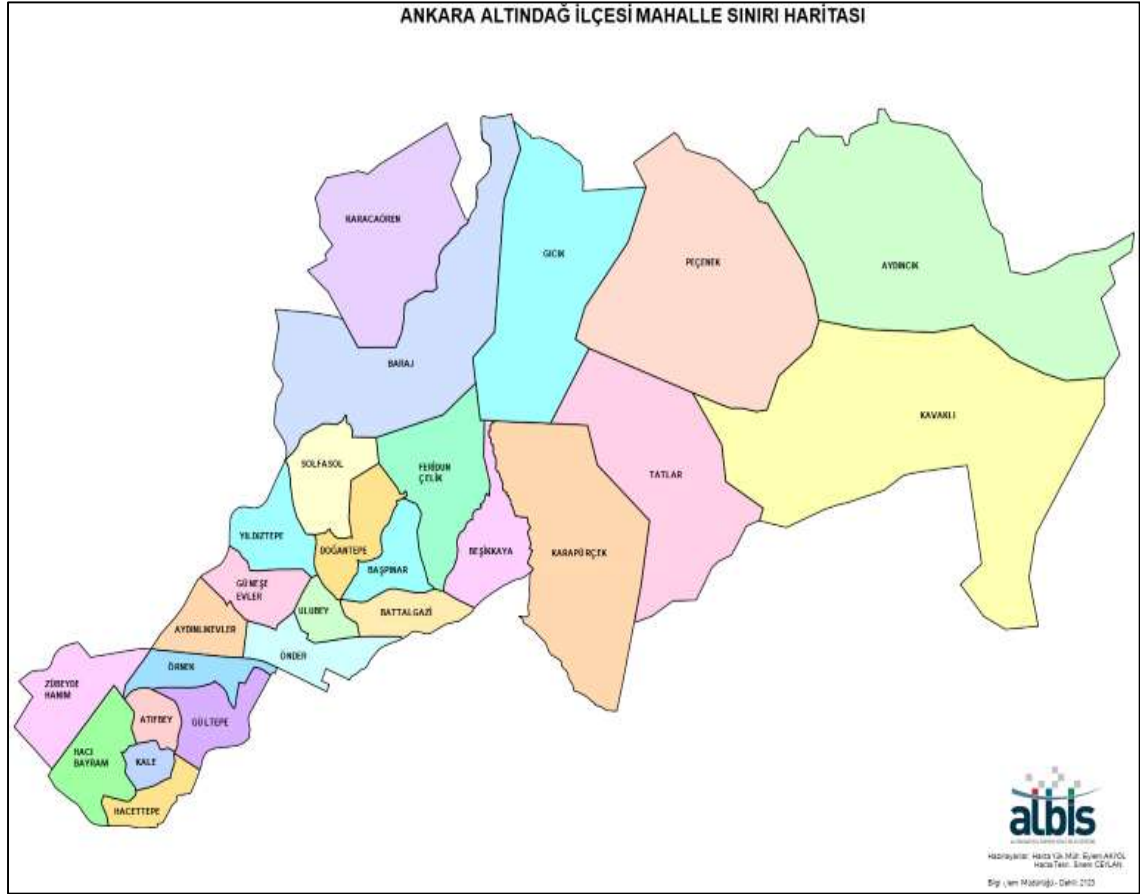
5.3. Ankara ve Altındağ'ın Coğrafi Konumu

Her kadim şehrin ve medeniyetin üzerinde kurulduğu bir coğrafi mekân vardır. Bir şehrin gelişip yayılmasında veya dağılıp yok olmasında en önemli rol, zamanın doğal şartlarıdır. Elverişli iklim şartları, verimli topraklar ve su kaynakları açısından son derece zengin bir coğrafi sahada kurulan siyasi oluşumun gelişeceği kesindir. Bu yüzden coğrafi faktörler, insan topluluklarının sosyal ve ekonomik ve kültürel siyasi, dinî ve kültürel hayatlarını etkiler. Her insan topluluğu dünya üzerinde bir yerleşim sahasını kaplar. Diğer bir ifade ile insan topluluklarının hepsi bir coğrafi mekâna sahiptir. Coğrafi mekân, üzerinde yaşayan toplulukların maddi hayatlarına değişik biçimlerde etkilemektedir. Coğrafyanın insan ve cemiyet yapısı, karakteri ve tekâmülü üzerinde etkisi vardır. Çünkü insan da tabiatın bir parçasıdır ve ondan ayrı

düşünülemez. Bu durumda tarihî olaylar, toplumların üzerinde yaşadıkları coğrafi mekânların, toplumlara etkileri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmalıdır. Bir kentin veya bölgenin tarihî süreç içinde hak ettiği siyasi veya sosyal mevkisi, coğrafi konumundan bağımsız değildir. Dolayısıyla Ankara ve Altındağ'ı bilinen tarihî devirlerinden bu yana önemli bir merkez yapan unsurların başında coğrafi konumu gelir. Bu perspektiften bakıldığında Ankara Altındağ ilçesi de Ankara'nın merkezinde yer almasından dolayı tarihi birçok yaşanmışlığa değişime ve dönüşüme şahitlik etmiştir.

Ankara, İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatısında, Yukarı Sakarya Bölümü'nde, 39°56' kuzey paraleli ile 32°52' doğu meridyeninin kesiştiği noktada bulunur. Doğuda Kırıkkale ve Kırşehir, batıda Eskişehir, kuzeyde Çankırı ve Bolu, güneyde ise Konya ve Aksaray illeriyle çevrili olup rakımı, 830-890 metre arasındadır.

Altındağ İlçesinin coğrafi konumu ise Ankara Ovası, Çubuk ve Mürtet Ovaları arasındaki engebeli arazide kurulmuştur. Doğusunda Elmadağ, kuzeyinde Çubuk, batısında Keçiören ve Yenimahalle, güneyinde ise Çankaya ve Mamak ilçeleriyle çevrilidir. Doğusunda Elmadağ, Batısında Keçiören, Kuzeyinde Akyurt ve Güneyinde Çankaya ve Mamak ilçeleri bulunmaktadır.

Şekil 1: Ankara Altındağ ilçesi mahalle sınırı haritası

Kaynak: Vikipedi, 2022
https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1nda%C4%9F#/media/Dosya:Alt%C4%B1nda%C4%9F_Mahalle_S%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1_2022.png.

Altındağ ilçe sınırlarının toplam yüzölçümü 157.465.690,94 m², 157,47 km'dir. En büyük yüzölçümü sahip mahalle Kavaklı, en az yüz ölçüme sahip ise Kale mahallesidir.

5.4. Ankara ve Altındağ Adının Tarih İçinde Tanımları

Coğrafi konumuyla önemli bir yere sahip kadim şehrin Ankara ve Altındağ'ın isminin nereden geldiği kati olarak bilinmemektedir. Ancak şu veya bu olabileceği ihtimalleri pek çoktur ve hiç birisi de müspet bir vesikaya dayanmamaktadır. Araştırmamız doğrultusunda bir kaç misal olarak izaha çalışalım:

- 1) İlk Çağ tarihçilerinden (Apolloniyos) Ankara ve Altındağ bölgesine yerleşen Galatların, Mısırlılarla yaptıkları savaşlarda Mısırlıları yenilgiye uğratarak gemileri yağma edip, çapa demirlerini bir zafer alâmeti olarak beraberlerinde

getirerek yerleştikleri yere de çapa manasına gelen (Ancir) e izafeten şehrin adının da (Ankra) denilmekte olduğu,

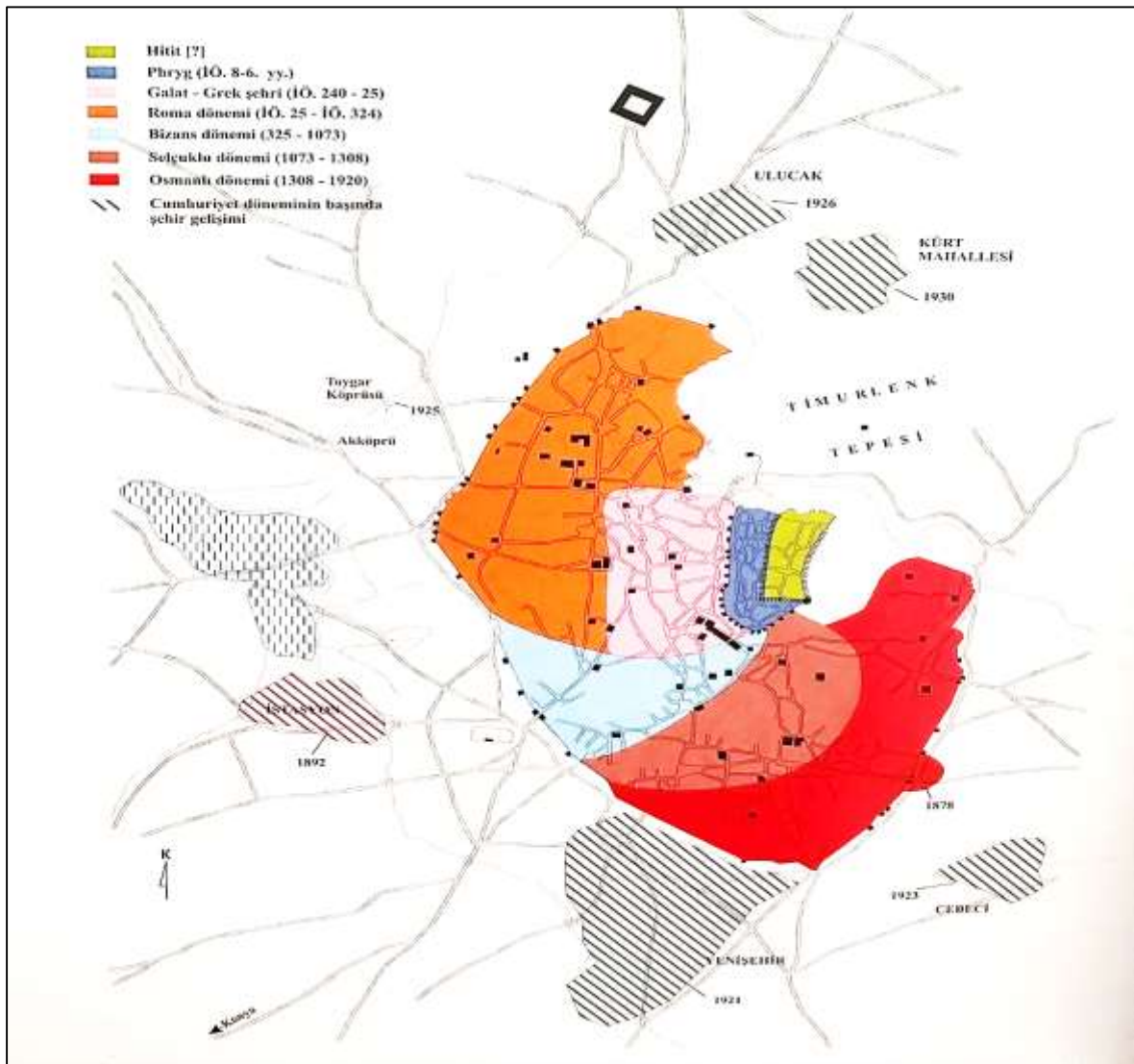
- 2) Yunanca koruk ve hıyar manalarına (Aghuridha) ve (Anguri) den geldiği,
- 3) Ankara ve Altındağ'ın o devirde zm çok mebzul ve çeşitli olduğu için zm manasına Farsça (Engür) olduğu,
- 4) XIII. Yüzyılda yakut ve ibnelasirde şehir (Ankira) Engriya, Anguryia olarak ifade edilmiştir
- 5) Selçuk paralarında ve kitabelerde Ankara, İlhaniler de Engriye olarak yazılmıştır.
- 6) Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Engr olarak yazmaktadır.
- 7) İslâm tarihçilerinden bazılarında İmariye, İmadiye, Amudiye ve Kola-i-Selesil olarak yazılmıştır (Erdoğdu, 1965).

5.5. Ankara ve Altındağ'da Kentleşme, Aile ve Toplumsal Değişme

Ankara'nın tarihini M.. ve M. Sonra ve nihayet Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşuna kadar geçen zaman içinde, gelmiş geçmiş, devlet kurmuş ve tarihe mal olmuş milletlerin tarihi, kronolojisini (Erdoğdu, 1965) tarafından **Tablo 5**'de kısa ve zl bir şekilde sunulmuştur.

Tablo 5: Ankara ve Altındağ'da tarihsel ve toplumsal gelişiminde içinde yer almış toplumlar

Devletin adı	Kuruluş	Sonu
Hitit	(?)	
Phrygia	M. (8-6 yy.)	
Galat - Grek şehri Egemenliği	M.. 73	M.. 25
Roma İmparatorluğu	M.. 25	M.S. 324
Bizans Dönemi	M.S. 325	M.S. 1073
Selçuklu Dönemi	M.S. 1077	M.S. 1308
Osmanlı Devleti Dönemi	M.S. 1308	M.S. 1923
Türkiye Cumhuriyeti	M.S. 1923	

Kaynak: Aydın S, Emiroğlu K, Türkoğlu Ö, Özsoy ED. (2005). *Küçük Asya'nın Bin Yüzü*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

5.5.1. İlk Çağ Topluluklarında Ankara ve Altındağ

İlk çağlarda Ankara Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Galatlar ve Romalılar egemenlik kurmuşlardır. Ankara tarihsel değişim sürecini ilk çağlardaki kısmını şöyle özetleyebiliriz

Ankara'nın muhtelif yerlerinde yapılan tarihi kazılarda elde edilen tarihi vesikalar ve bulunan taş ve madenî paralara, tarihçiler ve Arkeologlara göre Ankara ve Altındağ civarında pek eski zamanlardan beri insan yaşadığı sonucuna varılmıştır. Arkeolog Kansu (1937) ve Gülekli (1948) Ankara ve yöresinde yapmış oldukları kazılarda, Ankara Kalesi eteklerinde

Neolitik biçimde el baltası, Çubuk Çayı kenarında ve Ergazide taş baltalar, bıçaklar ele geçirmişlerdir.

Bütün bu Prehistorik araçlar Ankara ve Altındağ çevresinde bu çağlarda insanların bulunduğunu gösteriyor. Sincan köyü ile Ankara arasında bulunan arslan kabartması Etilerle Firikyalılara ait geçit çağı eserleri olarak kabul edilmektedir. Firikyalılar devrinde Ankara'nın meskûn olduğuna hiç şüphe edilmemektedir. Zira Gazi Orman Çiftliği civarında 1926 yılında Makridi (1926) yapmış olduğu kazılarda Firikya eserlerine rastlamıştır. Arkeolog Koşay (1933) Atatürk Orman Çiftliğinde bulunan tunç tabakların tam benzeri olan 30 a yakın tabak bulmuşlardır. Etilerin Orta Anadolu'dan çekilmeleri, Firiklerin buralara çabucak yerleşmelerini ve yayılmalarını kolaylaştırmıştır. Bunların Başşehri Polatlı civarında Gordion şehri idi. Anadolu kültür tarihinde önemli yeri olan Firik Devleti Kimerlerin istilâsı ile yıkılmıştır.

Ankara şehrinde Firiklerin oturduğuna dair en kesin belgeler Ankara'nın iki yerinde yapılan kazılarda elde edilmiştir. Bunlardan birisi Ogüst Mabedinin yanında yapılan kazıdır. Burada kalınlığı 4 metreyi bulan bir Firik tabakası meydana çıkartılmıştır. Bu hale göre Hacı Bayram Tepesi bir fariğ yerleşme sahası olmaktadır (Erzen, 1946).

Ankara tarihinin yazılı belgelere dayanan kısmı ancak Galatlara kadar inebiliyor. Mısır'da doğan ve Anadolu'ya yerleşen ünlü tarihçi Apollonyos (M.Ö. III. Yüzyıl) Ankara hakkında ilk bilgi veren tarihçilerden biridir. Bu tarihçiye göre Avrupa'dan Anadolu'ya geçen Galatlar, Pontoz Kralı Mitirdades Ariyabarzanes ile beraber Mısırlılara karşı bir savaşa girmişler, onları yenerek denize kadar sürmüşler ve Mısırlıların gemilerinden aldıkları çapaları zafer belgesi olarak buralara getirmişlerdir. Galatların bu yararlıklarına karşılık olmak üzere kendilerine toprak verilmiş, onlar da bir şehir kurarak, adını, çapa anlamına gelen (Anküra) koymuşlardır. Galatların en kuvvetli kollarından biri olan Tektosağlar Ankara'da merkez kurdular, Galatlar zaman zaman komşularıyla savaşa girmişler ve hayatlarını bu yolda idame ettirmişlerdir. Manliyus Anadolu'da giriştiği büyük seferde Galatyaya kadar ilerlemiş ve (M.Ö. 189) Galatlar yenilerek kaçtılar, merkezleri olan Ankara'yı da terk ederek doğuda dağlık bölgelere sığındılar. Galatlar, yerleşim yerlerini savunmaya elverişli tepeler ve kaya çıkıntıları üzerinde kurar, buraları kabaca yontulmuş taş bloklardan oluşan dairesel ya da oval bir sur (oppidum) ile çevirirlerdi. Altındağ sınırları içerisinde yer alan Eski Ankara Kalesi de bu kale-kentlerin tüm özelliklerini taşımaktadır. Tepe üzerine kurulmuş duvarlarla çevrili bu kale-kent, bölgenin yönetim merkezidir. Galatların bölgeye gelişlerini izleyen yaklaşık 250 yılda Ankara ile ilgili

başka bir şey bilinmemektedir. Bu sürede, bölge ölçeğinden de yönetim ve ticaret merkezi olma işlevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır (Erzen, 1946).

İmparator Augustus Milâttan Önce 25 yıllarında Ankara'yı kat'i olarak almasından sonra burası müstakil bir eyalet oldu. Roma idaresinde Ankara sulh ve sükûna kavuştu ve inkişaf için fırsat buldu. Mabetler, Pazar yerleri ve suyuolları yapıldı. Yerli ahali ilahi August adına izafeten yontma taştan duvarları zamanımıza kadar gelen bir mabet yapmışlardır. Ankara'nın her tarafında Roma devri eserlerine sık sık rast gelinmektedir. Roma kaynaklarında eyaletin adı Galatla olarak geçmektedir. Romalılar Ankara kentini de bu bölgenin başkenti yaptılar ve ona metropolis (anakent) derecesini verdiler. Eskiden beş mahallesi olan bu kentin on iki mahalleye çıkması, Ankara'nın Roma döneminde toplumsal değişim sürecinde, değişimi görebilmemi açısından bizlere anlamlı bilgi verir. Kentin bu değişim süreci uzun yıllar sürdükten sonra kentin etrafına duvar çekme zorunluluğu ile karşılaşmıştır. M.S. 3. yüzyılda duvar barbarlar tarafından yıkılmıştır Eski Altındağ Mahallesi şimal tarafı ile Ziraat Enstitülerinin bulunduğu sahalarda Roma devrine ait mezarlıklar bulunmuştur. Roma döneminden günümüze kalan Roma Hamamı, Augustus Tapmağı, Roma Tiyatrosu, Sütunlu Cadde önemli tarihi ve toplumsal değişimi görebileceğimiz bir bellek gibi durmaktadır. Milâdın 314. yahut 315. senelerinde Ankara'da Hristiyanlar (SaintSynode) tabir olunan bir meclis kurmuşlar ve bu meclise Asya'nın muhtelif bucaklarından gelen On Sekiz Piskopos katılmış Hristiyan Dinine dair Yirmi Beş karar almışlardır. Bu gün ki Ankara Adliye Sarayının yanında yeni yapılan inşaatlar dolayısıyla tahribata uğrayan Kelemens Kilisesi Ayasofya'dan daha eskidir. (Erzen, 1946).

5.5.2. Orta Çağ Toplumlarında Ankara ve Altındağ

Bizanslılarla, önce Araplar, sonra Türkler arasında devam eden mücadele Ankara'nın mütemadiyen el değiştirmesini ve netice olarak da çok bakımsız kalmasına ve zarar görmesine sebep olmuştur.

Arapların ünlü şairlerinden biri olan İmrüal-Kays'ın Bizans İmparatoru Jüstinyanusa sığındığını, sonra dönerken (540) da Ankara' da zehirlenerek öldüğü Tabut Tarihinde yazılmaktadır. Kalenin arkasındaki tepelerden birisinde bu zatın türbesi olduğu söylenmektedir. Sasani Hükümdarı Hüsrev, şehri almış ve yıkmıştı (M.S. 620) ölünce Daha sonra Sasani Hükümdarını yenen Kayser Herakliyüs Anadolu için yeni bir tehlike baş gösterdi. Araplar (654)

de Ankara'yı Bizanslardan aldılar. Araplar geri dönünce Ankara tekrar Bizanslılara kaldı. Uzun bir süre şehir sulh içinde sakin kaldı. Abbasi Halifelerinden Harun-Al-Reşit Anadolu'ya girince orduları Ankara'yı sardı ve şehri yağmaladı. Arap Orduları çekilince, Ankara gene eski sahiplerine kaldı. Ankara Kalesi Mihael III tarafından onarıldı. Kısa bir zaman sonra Palikianlar'ı ve Bazilyus'u da yenerek, Ankara'yı almışlardır. Bizanslılar kuvvetlenince Ankara, sınırlardan uzak kaldı ve iki yüzyıl sakin yaşamıştır. Hatta bu dönemde yerleşim, kalenin dışına taşınmıştır. Günümüzde bu döneme atı olduğu düşünülen Julianus Sütunu Hükümet Meydanı'nda yer almaktadır (Karaca, 1998).

5.5.3. Türk Toplumlarında Ankara ve Altındağ

1071 senesinde Türklerin Bizans ordularına karşı kazandıkları Malazgirt zaferi, Anadolu'nun, Oğuz Türklerinin ebedi ülkesi olmasına yol açtı.

Ankara'nın Türkler eline geçmesi, büyük bir ehemmiyeti haizdir. Ankara Kalesi askerlik bakımından gayet mühim bir mevkiye idi. Diğer taraftan Suriye ve Erzurum havalisinden, Trakya ve Bizans şehirlerine giden ticaret yollarının üzerinde bulunusudur.

Ankara ve Altındağ'ın Türklerin eline geçmesi Türklere pek çok şey kazandırmıştır. O tarihlerde Ankara'nın çevresi zengin ve mahsuldar bir arazi ile çevrilmişti. Bu arazide yetişen uzun tüylü tiftik keçileri o devir için kıymetli bir hazine idi. Bundan başka Ankara'dan Kızılırmak'a kadar olan arazi tamamen meşe ormanları ile kaplı olup, bu da keza o devir için kıymetli bir servetti. İşte Ankara'nın bu zenginliği ve özelliğidir ki, bütün gözleri üzerine çekmişti. Süleyman Şah'ın oğullarından Ertuğrul ve Dündar, vatanlarından çıkıp Pasin ovasında oturmaya karar vermişlerdi. Ertuğrul, Selçuk sultanı Alaattin Keykubat Bin Keyhüsreve müracaat ederek kendisine bir yer gösterilmesini istemişti. Keykubat, Ertuğrul'a Engüriye civarında, kışlık ve yazlık olmak üzere Karacadağ'ını göstermişti. Ertuğrul maiyetine beş yüz kişi alarak Engürüye doğru yürüdü. Bu sırada Keykubat ile Tatarlar arasındaki çarpışmada, Ertuğrul Keykubat tarafını tutarak onun zaferine yardım etti. Mükâfat olarak Keykubat ülkelerinden olan Ergür'ü ve havalisini ayırıp Ertuğrul beye vermişti (Erdoğan, 1965).

5.5.3.1. Selçuklu Devlet Toplumunda Ankara ve Altındağ

Osmanlı devletinin doğup büyümesinde Ahiler rol oynamıştır. Köprülü 'ye (2011) göre Yeniçeri ordusunun kurulmasında Ahiliğin büyük etkisi görülmüştür.

Ahiler soylarını Halife Ali vasıtasıyla Peygambere kadar ulaştırmışlardır. Ahiler Sofilerin hırkalarına mukabil şalvar giyerlerdi. Ahilerin orta çağ Türk kültür tarihinde önemli yerleri olduğu muhakkaktır.

Ahilik, Karahallılar Devleti zamanından başlayarak, Osmanlı Türkleri devrine kadar, Türk esnaf ve işçilerini içine alan bir nizam kurmuşlardır. Avrupa (Lonca) larına mukabil, Türkler Ahilik Teşkilâtını meydana getirmişlerdir.

Ahiler yapıcı ve satıcı Türk esnaf ve işçisine eşit bir hayat sağlamıştır. Ahiler ekonomik gelişmeyi bir plâna bağladıkları gibi, ticaret âleminin kazançlarını da disiplin altına almışlardır. Kısaca Ahilik teşkilatı bu günkü işçi sendikaları, teşkilatını o zaman kurmuşlardı. Ahilerin toplandığı kuvvetli merkezlerden biri de Ankara idi. Selçukiler Ankara'yı imar etmişlerdir. Ankara Altındağ'da da Ahiler büyük tabakhaneler inşa etmişler, sayısı yüzbinleri bulan kumaş tezgâhları kurmuşlardı. Bilhassa Hisar içinde, aşağı yüzde bu tezgâhlar toplanmıştı. Ahiler Ankara da kuvvetli idiler, yiğit alayları kurarak düşmanlarına karşı koymuşlardır (Erdoğan, 1965)

Ankara Ahileri tamamen demokratik esasa dayanıyordu. Aralarında sınıf farkı yoktu. Sosyal adalet bunlarla yürümekte idi. Bir de Anayasaları Fütüvetname vardı. Ahiler devrinde hükümet reislerinden (Ahi Hüsamettin) ve oğlu (Ahi Şerafettin) büyük bir nüfusa sahiptiler. Önemli Selçuklu eserleri Alaeddin Camisi, Arslan hane Camisi ve Arslan hane Türbesi' dir (Karaca, 1998).

5.5.3.2. Osmanlı Devlet Toplumunda Ankara ve Altındağ

Ankara ve Altındağ civarında Osmanlı hâkimiyetinin varlığı, Sultan Orhan Gazi döneminde başlar. Osmanlı Devletinin doğuşunda Ahilik önemli bir rol oynamıştır. Ancak devlet iyice geliştikten sonra Ahilik bir esnaf kurulu halinde kalmıştır. Ankara'daki Ahi örgütü kervanların ve ordunun deri ve demirden yapılmış malzeme ihtiyacını karşılıyordu.

Ankara, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu sıralarda, Orhan devrinde Osmanlılara 1356'da katılmıştır. Bir süre sonra II. Murad bu şehre savaşız girmiştir. Timur, Yıldırım'la yaptığı savaş sonucunda hem Ankara'yı ele geçirmiş, hem de Yıldırım'ı esir almıştır.

Osmanlı döneminde Ankara, Altındağ kale merkezli bir yerleşime sahiptir. Selçuklu dönemi şehir yerleşimi genellikle hisar merkezli olmuş ve zamanla hisarın dışına çıkılarak, yerleşim genişlemiştir. Özellikle Kale'nin kuzeyinde akan "Hatip Çayı" kıyısına; Kale'nin batısında İncesu Deresi ve Ankara Çayı istikametine; güneyde Hacı tepesi istikametine; doğuda ise Kayabaşı istikametine doğru şehir genişlemeye başlar. Ahilerin yoğunlukta bulunduğu bölgeler ise Hacı Bayram tepesi ve Roma su bendi civarı, Hisarın güneyinde bulunan yamaçtan Hacı tepesine kadar olan yerleşim yerleridir. Osmanlının ilk yıllarında yapılan Aslan hane Külliyesi de, Atpazarı bölgesinde önemini korur. Fatih Sultan Mehmet Han zamanından itibaren Ankara bir ticaret şehri olmuş ve "Hanlar bölgesi" de, ticari hayatı yönlendiren bir merkez olmuştur. Sultan Meydanı'nda Melike Hatun ve Eyne Bey'in yaptırdığı vakıf eserler, şehrin batıda düzlüğe doğru genişlemesini sağlar. Özellikle Bent deresi civarında kurulan atölyeler ve yapılan eski eser yapılar sayesinde kent, tam bir esnaf ve ticaret merkezi olur (Karaca, 1998).

Osmanlı Dönemi'nde İç kale ve Dışkale isimleri ile anılan Ankara Kalesi; zindan, devlete ait para ve kıymetli eşyaların korunacakları yer, askerlerin barınakların bulunduğu kesimlerle diğer Osmanlı kalelerinde bulunan işlevleri yükümlenmiştir. Bunun yansıra, Osmanlı Dönemi'nde ki bir özelliği de yerleşme bölgesi halini almasıdır. 16. yüzyılda Kale ve çevresi Yukarı yüz, bugünkü Anafartalar Caddesi altında kalan ve Hacı Bayram Camii' den Karacabey Külliyesi'ne kadar uzanan bölüm de Aşağı yüz diye adlandırılmıştır. Kaleiçi kentin ayrıcalıklı semti olarak en değerli evlerin bulunduğu bir yerleşimdi (Arkun, 2012).

Osmanlı Devleti döneminde Ankara'nın toplumsal değişim sürecini Eski Ankara'da ve Altındağ kent merkezinin etrafında yer alan konut alanları, dini yapılar ve hanlar üzerinden de bir saklı Ankara profili sunmaktadır. Geçmiş dönemlerden günümüze ulaşan önemli eserleri şunlardır:

Çankırıkapı Köprüsü, Mahmutpaşa Bedesteni, Kurşunlu Han, Hacı Bayram Veli Camisi ve Türbesi, İsfahani Tabakhane Mescidi, Tabakhane Camisi, Karacabey Camisi ve Külliyesi, Karacabey Türbesi, Çengel Han, Sulu Han, Cenabi Ahmet Paşa Camisi ve Külliyesi, Zincirli

Kazasker Camisi, Saat Kulesi, Mekteb-i Sanayi Ulus Endüstri Meslek Lisesi ve Dar'ül-Muallimîn Okulu'dur.

5.6. Cumhuriyet Dönemi Ankara ve Altındağ'da Kentleşme Aile ve Toplumsal Değişme

Ülkeler ve kentler zamanla sessizce bir değişim yaşarlar. Yüzlerce yıllık beraberliklerinde, kentlerin, başka bir deyişle kentlilerin sözü geçmiştir hep. Yapılar, planlar, anıtlar kentte kentliyle oluşmuştur. Kent kimliğinin yer aldığı bölge içinde kültür ve mimarinin tatlı uyumu. Pekâlâ, şimdi yitip gitmiş bir uyum mu bu? Ne var ki mimarlık ve şehircilikte modernizm kuralları tersine çevirdi. Bayağı ve genel geçer bir yapım tarzının yol açtığı genel hoşnutsuzluk karşısında, mimaride yepyeni bir yöresellik arayışı başladı. Bu tarzın öncüleri, aman zaman da zekice işler yapmış olsalar da, yerel mimariye uyum sağlamayı, sürekliliğini sağlamaya çoğu zaman göz ardı ettiler ve her kentte, her semtte hep aynı beton yapı çıkar karşımıza. Özgünlüğünü yitiren kent dokusu, çoğu zaman uzaklardaki bir kentin kötü kopyasından başka bir şey değildir.

Ankara'nın başkent oluşuyla başlayan göç dalgası entelektüel kesimi de Ankara'ya getirmişti. Kentin eski kentten (Ulus), yeni kente (Kızılay) kadar kültür ağırlıklı yapılanmalara önem verildi. Altındağ tarih yolculuğu içerisinde, birçok uygarlığın izlerini taşıyan ve ulusal mimarlığın başarılı örneklerinin mekânıdır. Örneğin burada bir Roma Şehri olduğu bilinmektedir. Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılar Osmanlı döneminden günümüze mimarideki gelişmenin sürecindeki değişim Ankara ve Altındağ'da toplumsal değişimi bizlere gösterir. Her yapı üretildiği dönemi yansıtırken, bir kimlikte taşır. Ankara'nın kentleşme ve toplumsal değişim sürecinin sessiz bir tanığı olan yapılar aslında yaşayan birer toplumsal bellek ve hafızadırlar. Bu yaşayan hafıza ve toplumsal belleğin kentleşme ve yapılaşması Eski Ankara'da geleneksel doku içinde yangın yerlerinin imarı ve Ulus çevresinde yapılaşa sağlanmaya çalışılarak, Ulus-Sıhhiye, Ulus-İstasyon, Ulus-Saman Pazarı bağlantıları kurulmasıyla başlamıştı.

Konut buhranı en önemli sorun olmayı sürdürürken, yeni kentte kamu binaları yükselmekte, hızlı kentleşme ve artan nüfusun ihtiyaçlarına şehremaneti yetişememekteydi. İlk şehremini Mehmet Ali Bey zamanından beri hedeflenen ve Haydar Bey tarafından başlanan

konut inşaatı, Asaf Bey zamanında tamamlanmış, ancak bu ilk denemeden sonra şehremanetinin doğrudan "bazı zevata münhasır olmak üzere" konut üretme siyaseti terk edilmişti. Şehremaneti, altyapı, fabrika, atölye gibi üretici birimlerin kurulması çabaları sırasında büyük borca girilmişti (Cengizkan, 2002).

22 Mayıs 1926 gün ve 844 sayılı yasayla kurulan Emlak ve Eytam Bankası'nın özellikle memurların konut sorununu çözmesi için kredi sağlaması öngörülüyordu. 1925 yılında Sağlık Bakanlığı, Yenişehir'de Kazım Özalp Caddesi'nde 198 konut yaptırmıştı. Tek katlı, 3-4 odalı, bahçeli bu konutlar 4.500-5.000 liraya mal oluyordu ve ayda 50 TL taksitle memurlara satılacaktı; borcun sekiz yılda ödenmesi öngörülmüştü (bu süre daha sonra 20 yıla çıkarıldı) (Tankut, 1993). 1927 yılından itibaren, memurların konut sorununun inşaatla çözülememesi nedeniyle memurlara 'kira zammı' verilmeye başlandı (Sarioğlu, 2001).

Ankara'da kiraların yüksekliği Meclis'e de yansımış, kira gelirine göre verginin artırılması gibi öneriler getirilmiştir. Memurlara ödenen ve 1929'dan itibaren 'muvakkat tazminat' adını alan kira zammının, düşük ücretlilere düşük, yüksek ücretlilere yüksek olması da eleştirilere neden olmuştur. Falih Rıfkı ise, 1935'te Ulus'ta çıkan yazısında, "devlet yılda kira yardımı olarak ne ödüyorsa, her yıl için o kadar ev veya apartman yapabilir ve her yerleştirdiği iş-yarlardan yardımı keserek yedi sekiz yılda bütün davayı başarabilir" diyerek, devlet eliyle konut yapımının daha sağlıklı olduğunu savunmuştur (Kaya, 1961).

1930'ların Başbakan'ı toplumsal olarak üç Ankara'dan bahsetse de, bu dönemde mekân olarak dört Ankara vardır, ancak şehir merkezi tektir. 1970'lerde iki Ankara ve iki merkezden söz edilebilir. Eski Ankara, mekân ve nüfus bakımından görece olarak önemsizleşmiştir. Keleş (1971) de, Eski Ankara'nın, Batı biçimi 'slum' mı, yoksa yerli tarz 'gecekondu' mu olduğunu tartışır.

"İslâm şehri... Klasik, tek merkezli şehirler, teknolojik ve iktisadî gelişmelerin etkisi altında, ya da Ankara'da olduğu gibi siyasal kararlarla değişmelere de uğrarlar. Bu değişme, genellikle, eski şehrin varlığını sürdürmesi ve onun yanında ikinci ya da üçüncü merkezler etrafında yeni bir şehir gelişmesi biçiminde olmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda İslâm şehri artık tek merkezli (mo-nocentric) bir şehir olmaktan çıkmakta ve genellikle ikili bir yapı ve görünüm sunan bir şehir durumuna gelmektedir. Yakından bakıldığında, gelişen bu şehrin kesin çizgilerle ikiye bölünmüş olduğu görülür. Bir yanda 'medina' adı verilen eski şehir bulunur. Eski

şehir kalenin yer aldığı kesimdir. Öte yanda, yeni şehir yer alır. Burası, şu ya da bu şekilde sömürgecilik olayına tanık olan bir takım ülkelerde, 'modern şehir' ya da 'Avrupaî şehir' olarak bilinir. (...) Şehir formunu Ortadoğu ve İslâm kültürünün etkilerine bağlayan bu yaklaşım açısından Eski Ankara'ya bakarsak, modelin büyük bir gerçek payı taşıdığını görürüz."

Ünlü Romancı Yakup Kadri Karaosmanoğlu (2016), Cumhuriyet 'in ilk yıllarındaki çabaları şöyle anlatıyor: *"Başdöndürürücü hızla geliyor; Taşhan önünden Saman Pazarı'na Saman Pazarı'ndan Cebeci'ye, Cebeci'den Yenışehir'e. Yenışehir 'den Kavaklıdere'ye doğru uzananlar üzerinde: apartman, evler resmi binalar kısa üreler içinde art sırada yükseliyordu.*

1930'larda şehrin merkezi olan Hâkimiyet-i Milliye, sonranın Ulus Meydanı'ydı. Ülkede ve şehirde iktidar sahipleri Meclis, Ankara Palas ve Kerpiç üçgeninde çalışır ve eğlenirken, Anafartalar Caddesi'nde alışveriş yapıyorlar ve Meydanı, Caddeyi, Meclis parkını ve Millet Bahçesi'ni Ankaralılarla paylaşıyorlardı. Bayram yeri de Hipodrom yapılanı kadar gene bu meydandı. Bu iç içelik bir yanıyla Kurtuluş Savaşı'nın halkıyla aynı koşulları paylaşan ancak ona iradesiyle yön veren yöneticilerin meşruiyetini de her gün yeniden üretiyordu. Seçkinlerin gündelik yaşamları ve siyasal, ekonomik kaygılarıyla eğlence biçimleri, Ankara'nın ilk koşulları değişip zenginleşip çeşitlendikçe farklılaştı. Bu görüntü ve davranış farklılaşması yalnızca halka nasıl olmaları gerektiğini anlatan bir örnekti. Başlangıçtaki meşruiyetin temelini oluşturan Kurtuluş Savaşı önderliği ve birlikteliği, Ulus Anıtı'yla simgeleştirilerek gündelik yaşama sokulmuş ve ayrışma noktalarındaki gerilim, ideolojik önderlikle doldurulmak istenmişti. Ancak ekonomi ve siyaset kendi yolundan yürüdü. 1935'te satıldı ve 2 Mart 1935'te yıkım başladı (Şaponya, 1971). Bu yıkımı Ulus gazetesi şöyle alkışlıyordu (Evren, 1998).

"Ankara'nın eski Taşhan'ı yerini yeni ve güzel Sümerbank yapısına bırakmak üzere yıkılmakta ve yavaş yavaş ortadan çekilmektedir... Yeni Sümerbank Hâkimiyet-i Milliye Meydanı'na ilerde alacağı çok güzel manzarasının bir parçasını temin etmiş olacaktır."

1935 yılının devletçi ekonomi anlayışının ve halkın giyim ihtiyacının karşılanması gereğinin en önemli kurumlarından olan Sümerbank, zaman içinde kendisine yüklenen anlamı yitirdiğinde, halkın ucuz giyim ihtiyacını karşılayan itibarını da yitirmiş olacaktır. Ulus Meydanı da, Sümerbank'la birlikte, alt gelir gruplarının meydanı ve ticaret merkezi haline gelerek itibar kaybına uğrayacaktır. Jansen planında Ulus ve istasyon aksı şehir merkezi olarak kurgulanmışsa da, yeni kent merkezi Yenışehir ve Kızılay'a kayacaktır.

Altındağ Ulus Meydanı 1940'lardan itibaren değişim geçirmeye başladı. Vekâletler Mahallesi ve park ve meydanların inşaatı tamamlandıça, otel, sinema, pastane, restoran ve kitapçılar da Bulvara taşınmaya başladı. 1950'lerden itibaren hızlanan bu süreç, 1961 yılında yeni TBMM binasının açılması ve Meclis'in Ulus'tan taşınmasıyla tamamlandı.

1950'den sonra Ankara Palas da itibarını yitirmişti, çünkü yeni iktidarın gözünde CHP ile özdeşleştirilmişti. Esasen yatak sayısı çok düşük ve salonu tören ve balolar için düşünülmüş olduğundan çok büyük olan Ankara Palas'ın kârla işletilmesi zordu. 1967'ye kadar otel olarak kullanıldıktan sonra el değiştirdi ve giderlerini karşılayamaz duruma düşerek 17 Temmuz 1967'de kapandı. Vakıflar Genel Müdürlüğü 11 milyon lira harcayarak 1973'de Otel istekli Oleyis'e verdi. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün katılımıyla büyük bir kabul resmiyle yeniden açılan otel, 1975'te 'çıplak kadın gösterisi' yapıldığı ve iki aylık kirasını ödemediği için kapatıldı. Bir odada bulunan Atatürk'ün özel eşyaları ve şeref defteri çalındıktan sonra, 1977'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na devredildi. 1978'de Kültür Bakanlığı tarafından devlet Konuk Evi olması için hazırlanan rapor 1982'de uygulamaya sokuldu ve devlet konuk evi olarak 'restore' edildi.

Jansen planına göre geniş bahçeli az katlı evleri ve yaya yollarıyla kesişmeyen ağaçlıklı bulvarıyla tanımlanan, Vekâletler Mahallesi'nin konut cephesini oluşturan Kızılay ve çevresi, Güven Parkı, Kızılay'ın halka açık bahçesi, Zafer Parkı'yla yeşili bol bir alanken, pastane, kitapçı ve sinemaların açılmaya başlamasıyla, plan aleyhine bir alışveriş bölgesi olarak biçimlenmeye başladı. İlk açılan dükkânlar için başlangıçta zor izin alınırken, zamanla iş yeri açılması meşru hale geldi ve 1951 yılında bitişik nizam apartmanların inşasına izin verildikten sonra zemin ve bodrum katları pasaja çevrilmiş binalar yükselmeye, yap-sat süreciyle binalar bir-iki kere yıkılıp daha büyükleri yapılmaya başladı. İtibarlı tüketici sektörün yerleşmesiyle, banka, otel, lokanta ve seyahat acenteleri de buraya taşındı. Artık Kızılay mesireye gider gibi gidilen gezme yeri değil, şehrin en itibarlı alışveriş ver piyasa yeri olmuştu.

Orhan Veli'nin Altındağ şiirinde anlattığı rüya:

Biri bir koca görür rüyasında:

Yüz lira maaşlı kibar bir adam.

Evlenip, şehre taşırlar.

Mektuplar gelir adreslerine:

Şen Yuva apartmanı, bodrum katı ve

*Kutu gibi bir dairede otururlar.
Ne çamaşıra gidilir artık, ne cam silmeye;
Bulaşıksa kendi bulaşıklarıdır
Çocuklan olur, nur topu gibi,
Elden düşme bir araba satın alınır
Kızılay Bahçesi'ne gidilir sabahlan;
Kumda oynasın diye küçük Yılmaz,
Kibar çocuklan gibi.*

1951 yılında Jansen planının tasarladığının aksine Kızılay'a alışveriş merkezleri açma izni resmen verildikten sonra (Göksu, 1994). Üst gelir grupları için çekiciliğini iyice yitiren Ulus'ta dönemin simgesi Ulus İşhanı oldu. 1947 yılında Milli Eğitim Bakanlığı olarak kullanılmakta olan eski Darülmuallimin binası yanmıştı. 1955'te bu binanın yerine, Amerika örneğine uygun olarak Ulus İşhanı (mimarlar Orhan Bolak Orhan Bozkurt, Gazanfer Beken) inşa edildi.

Ulus'a eski günlerini değiştiren unutturan son değişim ise, Millet Bahçesi'nin yok edilmesi oldu. 50'li yıllarda Bahçe bakımsız hale gelmiş, etrafına salaş dükkânlar yapılmıştı. 1 Şubat 1963 günü Ortadoğu Havayolları'na ait Lübnan uça saat 16.05'te Çubuk 28 adlı askeri nakliye uçağıyla çarpıştı ve uçakların parçaları Ulus merkez olmak üzere, 5 km²'lik bir alana yayıldı. Uçaklarda bulunan 17 kişiyle birlikte toplam 87 kişinin öldüğü kaza sonucu (Sarioğlu, 2001), Millet Bahçesi alanı uzun yıllar yangın yeri olarak tahta perdelerle çevrili kaldı. Millet Bahçesi'nin yerine 1965-1967 yılları arasında inşa edilen Yüzüncü Yıl İşhanı, Ulus İşhanı'yla birlikte eski Ulus Meydanı'nı meydanlıktan çıkaran bir yapı oldu. Ulus'un merkez olduğu günlerde, Altan Öymen'in anılarında Yenişehir, gezmeye gidilen uzak bir yerdi (Sarioğlu, 2001).

"Yenişehir'e uzunca bir otobüs yolculuğuyla gidilirdi. Annem beni oraya gezmeye götürürdü. Biz Uluslular için Yenişehir, gezmeye gidilip dönülecek yerlerin en önemlisi sayılırdı."

Eski Ankara ile Batı'nın 'sefalet yuvaları' slum ve gecekonduların farkları (Keleş, 1971) öncelikle mülkiyet ilişkisinde belirir. Kısaca, slum'da oturanlar kiracıdır, gecekonducular klasik dönemde kendi evlerini inşa eder ve zamanla tapu sahibi olurlar, ev sahibidirler. Ankara'da kiracı oranı %52,2, Eski Ankara'da %72,6, Ankara gecekondualarında ise %31'dir (Keleş, 1971). Slum'da işsiz ve devamlı işi olmayanlar çoğunluktadır, klasik gecekondu memur bulunmaz,

Eski Ankara'da ise memurlar da yaşamaktadır (Keleş, 1971). Konut tipi ve yerleşme yoğunluğu ise, üç yerleşme biçiminde temelden farklıdır. Eski Ankara'da tarihî ev niteliği taşıyan konutların oranı %64,9'dur (Keleş, 1971).

Ankara mahalleleri, meslek, gelir, eğitim ve çalışma mekânı arasındaki ilişkiler Keleş (1971) mekân ve donanım farklılıklarının toplumsal davranışlara da yansıdığını saptar.

"Eski Ankara'da yaşayan ailelerin büyük bir kısmı (%34,4) Yenışehir, Bakanlıklar ve Kavaklıdere olarak tanımladığımız yeni Ankara'ya hiç gitmezler. Bu yöresel kapanıklık Kale içindeki mahallelerde daha belirgin bir biçimde göze çarptığı halde, Ulus'a ve Dikimevine yaklaşan sinir semtlerde, açılmanın güç kazandığı, buralarda yaşayanların yeni Ankara ile temaslarının sıklaştığı görülür. Gerçekten Kale içinde ve hemen yakınındaki semtlerde yaşayan aile başkanlarının hemen hemen yarısının başkent Ankara'nın yeni mahalleleriyle hiçbir ilişkisi olmadığı görülmektedir."

Yeni Ankara'da oturanlar, parka çoğunlukla yararlanmaya değil, iş bulmaya gittiklerinden doğal olarak istatistikte bu gidiş' görülmemektedir. Orhan Veli'nin Altındağlısının rüyası gerçek olmamış, Güven Park'a bebek arabasıyla küçük Yılmaz oynasın diye değil, eşekle kömür cürufu toplamaya veya ev işlerine hizmetçilik bulmaya gitmişler.

Kızılay'a, şehrin en gözde mekânına katılmaya duyulan özlemi yansıtır. Şehrin yeni merkezine yeni anlayışın maddi göstergelerinin inşası da kaçınılmazdır. Yenışehir'de yeni anlayışın iki abidesi, Kocatepe Camii ile Emek İşhanı'dır.

Yenışehir'de bir cami yaptırma yolunda ilk çalışmalar 1947'de başlar. Yenışehir'de cami yaptırma derneği, 29 Mayıs 1947'de Bakanlar Kurulu kararıyla kamuya yararlı dernek sayılmıştır. Önce Saraçoğlu Mahallesi'nde Milli Kütüphane yanındaki arsa, sonra Ziya Gökalp Caddesi'nde SSK İşhanı'nın yeri seçilir, fakat vazgeçilir. 1956'da Menderes şimdiki arsayı tahsis eder. 1957'de DTCTF olaylarının kahramanlarından olduğunu gördüğümüz Osman Yüksel Serdengeçti, Mabetsin Şehir kitabıyla, Ankara'ya her yerden görülebilen bir caminin nasıl şart olduğunu anlatmaktadır. 1957'de proje yarışması açılır ve 36 eserden hiç biri uygun bulunmaz. Vedat Dalokay'la Nejat Tekelioğlu'nun uygulanabilir bulunan 2 bin kişilik projesinin inşaatına karar verilir. Ancak, temeli atılmış olan projeden, 'İslami' olmadığı gerekçesiyle vazgeçilir ve 1967'de Hüsrev Tayla ile Fatih Uluengin'in yeni projelerinin uygulanmasına karar verilir. 30

Ekim 1967'de atılan yeni temelle Kocatepe Camii 28 Ağustos 1987'de ibadete açılmıştır (Cengizkan, 2002).

Emek İşhanı, eski devrin kapandığını, yeni bir devrin açıldığını simgeler gibi, Cemil Uybadın'ın zamanında bile yorumlara neden olan kuleli villasının yerine yapılmıştır. Altı alışveriş merkezi (Gima), üstü bürolarla dolu olarak tasarlanan Türkiye'nin ilk "gökdeleni", yükselen burjuvaziyi temsil eder ama sahibi Emekli Sandığı'dır. Enver Tokay'ın projesi 1959-1965 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. 1959 yılında İmar İdare Heyeti tarafından verilen izinle açılan Soysal Apartmanı önündeki Kantin Cevat'ın, Kızılay Meydanı'ndaki Havuzbaşı günlerinden beri süren buluşma ve seyir işlevini, 'gökdelendeki Set Kafeterya üstlenmiştir. Yenışehir'de Kocatepe Camii ile Emek İşhanı'nın inşası, zamanında Sıhhiye'den itibaren görüntü egemenliğini kurmuş olan Güven Anıtı'nın anlam ve önemini, bütün çevresiyle değiştirmiş, sözü kamusal alanda anlam üretiminin yeni sahiplerine vermiştir. Kentin belleğini oluşturan tarihî yapılarla bütünleşmiş, anıtlarıyla simgeselleymiş ve halka açıklığıyla toplumsallaşma aracı olan meydanların yok edilmesi 1980'lerden itibaren kentin yönetiminin en belirgin tutumu olacaktır (Bademli, 1985).

1954'teki Ulus ve Kızılay merkez bölgelerinde işyeri sayıları, Ankara'nın iki merkezliliğe yönelişini ortaya koyar. Ulus merkez bölgesi toplam 3.651 işyeri ile işyerlerinin, % 65,4'ünü (1.365'i yani %24,5'i Ulus, Hal ve Anafartalar'da), Kızılay merkez bölgesi ise toplam 693 işyeri ile işyerlerinin % 12,4'ünü (325'i Atatürk Bulvarı, Meşrutiyet'te) barındırmaktadır (Bademli, 1985).

1945 sonrasında hızlanan şehre göç sonucu, Ulus çevresi düşük gelir grupları için alışveriş merkezi niteliğini sürdürmekte, saygın ticaret ve hizmet işlevleri Yenışehir'e kaymakta, kamu yatırımları ve üst gelir grupları Çankaya hattı boyunca yerleşmektedir.

1958'de Ankara'da araştırmalar yapan Amerikalı Miller (1958) Ankara'da özgün bir yaşamın halen kurulamadığını söylemektedir. *"Büyümesine devam eden Ankara'nın hâlâ kendine özgü bir yaşantısı yok. Ankara alçılar ve nikelaj içinde, tüm modern ihtiyaçlarını, uygulama araçlarıyla birlikte yabancı ülkelerden getiren bir burjuva şehridir. Ankara, yabancıları etkileyebilecek, kelimenin Türkçe 'deki küçümsenen anlamıyla kozmopolit bir şehirdir. Eski şehrin hâlâ Kale civarında varlığını sürdürmesi ve onun eteklerinde uzayıp*

dağılan şehirde birden fazla sayıda külirüni kalıntılarının bulunması hoş bir şey. Bu kalıntılar, tezatları olduğu kadar, önemli süreklilikleri de yansıtmaktadırlar."

1960'lı yıllardan itibaren gecekondu olgusu bilimsel araştırmalara daha yoğun biçimde konu olmaya başlar. Gecekondu, şehirli yaşama bir geçiş midir, şehri kır kültürünün istilası mı? Türkiye ve Ankara açısından bu soru, bir anlamda modernleşme projesinin, örnek şehrin başarısının sorgulanmasıdır.

Yasa'ya (1966) göre Ankara gecekonducularını araştırırken, şu konularda da anket uygulamıştır. Yer sofrası veya masa kullanımı; ayrı kaptan veya aynı kaptan yemek; çatal kullanımı; çorbayla, çayla veya karışık kahvaltı etmek; kravat takmak; ev içinde yalınayak, terlik veya ayakkabı ile gezmek; pijama giymek; naylon veya jarse elbise kullanmak; dış temizleme alışkanlıkları; pantolon ütöletirmek...

Gecekonducuların şehircilik açısından donanım eksikliğinden başlayarak, sağlık koşullarının elverişsizliği ve sağlık kurumlarına ulaşmanın zorluğu, işsizlik, eğitim eksikliği gibi birçok araştırma ve istatistik bilgi verilebilir. Bu yılları betimlemek için, kışları hava kirliliğinin toz bulutları olarak şehre çöktüğü, dolmuş, otobüs kuyruklarına kıyma ve yağ kuyruklarının eklendiği, sokaklarda kaçak sigara satıcısı tombalacıların dolaştığı görülmüştür. İşsizlik oranlarının, tüketici fiyat indekslerinin, iş arayanın ve bir işe yerleştirilebilenlerin ilişkisindeki ters orantıyı sergilemekle yetinilebilir (Keleş ve Ünsal, 1982).

Ankara Altındağ'ın toplumsal değişim sürecinde Altındağ'da 'örgütlenemeyen' veya 'bütünleşememiş toplum' kesiti olarak, Seyman (1986) çocukların çalışma hayatını şu şekilde aktarır.

"Çocukların yüzde 70'i ilkokuldan sonra okumuyor. Boyacılık, çöplerde, kâğıt, şişe toplama, dilencilik gibi işler yaparlar. Hırsızlık ve yankesicilikten sabıkalı çocuklar da çoğunlukta burada. Ortaokulda okuyanı çok az. En çarpıcı iş alanı Cebeci Asrî Mezarlığı'dır. Evleri mezarlığın kıyısında olanlar veya biraz uzakta oturanlar, Asri Mezarlık'ta iş ararlar. Mezarlık onların yaşam kaynağıdır! Ellerinde su şişeleri, plastik kaplar, kovalar, ölüleri kovalarlar. Ölüm onların ekmek kapısıdır. Cenazeye sevinirler. Cenaze görünür görünmez, pusudaki tüm çocuklar, cenazeyi izlerler. Mezarın başında, ellerinde su ve süpürgeyle bir anda

bir sürü genç beliriverir. Cenazenin sonunda para vardır. Hele zengin cenazesiyse, o gün onlar için bayramdır.

Ayrıca aldıkları paraları harcama yeridir mezarlık. Sigaralarını orda içerler. Kazandıkları parayla kumar oynarlar, ya tekrar kazanır veya kaybederler. Evleri yakın olanlar daha şanslıdır, suyu kaptı mı, evi uzakta olandan daha önce koşar mezara. Ana da uzaktan uzağa izler. Cenaze sahipleri gidince oğluna seslenir, parasının yarısını ya da tamamını alır. Mezarlık işçileri yalnızca çocuklar değildir. Genç gelinler, kaynanalar, orta yaşlı erkekler... Onlar sürekli işçidir. Mezarlık bakıcılarıdır. Mezar sahipleri bunlara aylık öder. Mezar sahiplerinin adreslerine giderler. Mevkililerden iş isterler. Giyecek yardımı isterler. İstenmeden yapılan yardımlar da vardır.

Çinçinbağları'nda büyüyüp, Cebeci'ye taşınan Seyman'a (1986) göre kısaca bu özeni şöyle anlatır. *"Tarlalarda, yedi, sekiz tane telsiz direği vardı. Bu yüzden olacak, oraya Telsizler denmiştir. Telsizler askeriyeindi. Orada top oynardık. Çinçinbağları'na değin birkaç ev yapılmıştı. Yeni Doğan'dan liseye gidemezdik. Bir kitaplık vardı, ama biz, Kürt Cemal'e özenirdik. Ünlü bir kabadayıydı. Daha sonraları, Sarı Vahit çıktı. Sarı Vahit'in kardeşi Cemal, okul arkadaşım. Yeni Doğan'da evlendim, 1967'de Cebeci'ye taşındım."*

1977'de Belediye Başkanı seçilen Ali Dinçer, özentinin liselere kadar ulaştığına tanıklık eder. Artık 1930'lardaki gibi öğrenci ve okul sayısı az olmadığından, farklı mahallelerden çocuklar aynı okullarda okumamaktadır (Seyman, 1986).

Yaşar Seyman, mahallesinden çıkma bir kulüpçüyle 80'lerin ikinci yarısında konuştuğunda, delikanlı/kabadayı ile mafya karşılaştırması yapılır (Seyman, 1986). *"Yer altı dünyası dedikleri, bence, iki kol. Delikanlılar, mafyalar. Mafya grubu, her türlü yasadışı işi doğal kabul eder. Çıkarlar söz konusudur. Delikanlılar mı? Delikanlının töresi başkadır. Bizim namus anlayışımız, yaşam koşullarımız, mertliğimiz, sevdamız başka."* *"Gaziosmanpaşa'da kimse kimseyi tanımaz. Yeni Doğan'da ölüye, hastaya herkes koşar. Biri ölünce, komşular, düğün devam ediyorsa, davulu zurnayı keser. Düğün yakınsa, iptal eder. Ayrıca, oradaki saygıyı arıyorum. Gerçi şimdi, Yeni Doğan'ın gençleri, eskisi kadar saygılı değil. Hepsi kabadayı. Yeni Doğan'a doyamadım. Ayrıldığımda da herkes ağladı. Ben, mafya olmadım. Delikanlılıktan geldim. Delikanlı dünyasında dostluk ön plandadır. Cazgırlık yoktur."*

"Artık günümüzde, kabadayılığın, kumarhane işletmenin dönemi değişmiştir. Her zaman güçlü olmak için, disiplinli, akıllı olacaksın. Altındağ'da bitirimhaneler iş yapmıyor. Bu işler zayıflıyor. [...] Aslına bu iş artık bitiyor. Altındağ'da yine en son biter. Çünkü orada, cebinde üç bin lira olan, gider kumar zevkini giderir. Ama buralarda durum farklı limit artıyor herkes gelemiyor."

1950'lerin bitirimhaneleri giderek kumarhane ve kulübe dönüşmektedir. Sosyal yardımlaşma derneği olarak açılan kulüpler, dernekler yasasına bağlıdır. Fakir mahallede barbut oynanan, kılıç çekilen bir mekândan ibaret olan bitirimhane, zengin mahallesinde kumar çeşitleri ve oynanan para miktarı arttıkça gelen kişilerin iktidar ve ününe göre fiyat ve risk de artar. Çünkü temel ilke aynıdır, gayrimeşru, vergilendirilmemiş bu kazanç, haraçla, koruma parası ile önce kabadayılar, 80'lerden itibaren de mafya için geçim kapısıdır. Ekonomik iktidar, siyasî iktidar ve güvenlik kuvvetleri ile sokağın iktidarı bu mekânlarda buluşur. Büyük başın derdi büyük olur.

Asıl mesleği matbaacılık olan, Hacettepe Mahallesi'nin delikanlısı Mehmet Kabadayı, 40'lı yıllardan 60'lı yıllara kadar, artan para, nüfus, şiddet ve ün içinde, kendisine yöneltilen eleştirilere karşın, bir yandan da geleneğe sahip çıkacaktır. Hacettepe Üniversitesi'nin ilk bölümü olarak açılan Hemşire Yurdu'nun kızlarının namusundan sorumlu olduklarını düşünerek adamlarına, örneğin Dünder Kılıç ve Mustafa Güner'e nöbet tutturacaktır (Yurdakul, 2001).

Mehmet Kabadayı'nın Hacettepe mahalle ve parkındaki delikanlılıktan, kabadayılığa adım Bent Deresi'ni haraca kesen Başçavuş Mustafa (Altın)'ı ve Niğdeli Mustafa'yı tabanca ve bıçakla yaralamakla olmuştu. Kabadayı Mehmet cezaevinde iyi bakılmıştı: "adına paralar yatırılır, küfeler dolusu meyveler, yiyecek maddeleri, tencereler dolusu ev yemekleri, tepsi baklavalar hiçbir gün eksik olmaz" (Soyuer, 1995).

Dünder Kılıç 1935'te Sürmene'nin Baştımar köyünde doğmuş, 1942'de ailesiyle Ankara'ya Hamamözü'ne yerleşmişti. Dünder Kılıç'ın babası İshak Kılıç, Demirli Bahçe Halk Fırını açmıştır. Ekmeğin karneye bağlı olduğu o yıllarda, on yaşındayken Dünder Kılıç'ın başına gelen olay, belki de yaşamını değiştirmişti. İçlerine beşer ekmek konmuş, gazete kâğıdıyla kapatılmış üstüne konan kömürle gizlenmiş iki tenekeyi götürürken, yolunu kesip ekmekleri almak isteyen iki kişi, çocuğu yere yuvarlar, başını da taşla yararlar. Yedi yıl sonra Dünder Kılıç, Cebeci Çayırı'nda top oynarken onları tanır ve köşedeki işkembeciden kaptığı bıçakla yaralar. 1952'de aldığı ilk ceza olan 6 ay 10 gün hapisle yaşamı değişir (Yurdakul, 2001).

1960 affıyla hapisten çıkan Mehmet Kabadayı, Ahmet Gürcan'la ortak olur ve birlikte Hamamönü'nde kulüp açarlar. İşlerin yolunda gitmesi üzerine, Hergele Meydanı'nda bir otelin altında ikinci bir kulüp açılır. Burası, Hacettepelilerle rakip gruplar arasında tampon bölgedir ve bölgelerin paylaşım savaşı kısa sürede patlak verir. 1 Nisan 1962'de Kürt Cumali (Coşan) burada öldürülür (Soyuer, 1995; Yurdakul, 2001).

Olaydan sonra Kabadayı Mehmet teslim olur, Dünder Kılıç İstanbul'a gider. Kabadayı Mehmet'in adliye sevk edileceğini öğrenen beş binden fazla Altındağlı, Anafartalar Caddesi'ndeki trafiği tıkayarak, Adliye Sarayı önünde toplanıp hep bir ağızdan 'kana kan intikam' diye bağırdılar.

Dünder Kılıç, İstanbul'a yerleşmiş, Kabadayı Mehmet 6 Nisan 1965'te Kürt Cumali'nin yeğeni tarafından öldürülmüştür. Dikkat çekici yön, kabadayıların bölge hesaplaşmasının mahallelilik boyutu taşıyarak tampon bir kuruma dönüşerek toplumu değiştirip, dönüştürerek toplumsal hafızada yer bularak Altındağ'ın gençliğinin belleğinde yer edinmesidir.

Ankara'da bent deresi çevresinde başlayan ve bitirimhanelerden gazinolara doğru alanını genişleten kabadayılık gene de oldukça mütevazı bir ölçekteydi. Kabadayı geleneği sonraları sigara, çeşitli yedek parça ve metal aksam, nihayet silah ve uyuşturucu kaçakçılığıyla uzmanlığını birleştirecek ve mafyalaşacaktı. Ankara'da 'örgütlü suçlar daha çok park mafyası, gecekondu mafyası, ihale mafyası ve çek senet mafyası alanlarında gelişecekti. 1980'lerde bir dönem siyaset ilişkilerinin odağına yerleşen bu yapılanmadan önce de siyasetle uğraşan kabadayılar çıkmıştı. Ankara'da Yenışehir'de kulüpçülük yapan Rahmi Şencan bunlardandır. 1957'den 1975'e kadar kulüpçülük yapmış olan Laz Rahmi', Gençlik Parkı'nda gezinti sandalları işleten, yazlık kahveyi ilk açan kişidir. Şadırvan Lokantası'nın sahibi olarak, Adakale Sokak, İzmir Caddesi gibi daha zengin mahallelerde iş yapmışsa da, o da silahlı çatışmalara ve hapislere girmişti. 1950'den sonra Demokrat Parti Çankaya İlçesi başkan vekili olmuştu (Yurdakul, 2001).

Gecekondu bölgelerinin suç yatağı oluşturması düşüncesi, yukarıda gördüğümüz gibi Boran'da (1940) 1960'lardan itibaren bütün dünyada sosyoloji ve antropoloji, şehircilik, planlama ve ekonomi disiplinlerinin tartışma alanı içinde yer almıştır. Gecekondu, azgelişmişlik tartışmalarının içinde yer alacak, siyaset bilimi ve siyasal pratiğin, üçüncü dünyacılık ve yenedünya düzeni ideolojileriyle birlikte kitlelerin gündemine oturacaktır. Gecekonduların şehirleşme yolunda bir adım ve şehir kültürüne yönelme isteği veya şehirlerin köylülerce işgali

olduğu tartışması iki uç görüş olarak anılabilir (Karpaz, 2003). Gerçek olan şu ki, Türkiye'de oranları, kırsal kesimde de, şehir ve gecekondu da dünya ölçülerine göre düşüktür. Ankara'da, dışardan gelen (çoğunluğunu İstanbulluların oluşturduğu) yeni yönetici katmana Ankara'nın yerlisi 'yaban' derken, anlatmak istediği, yeni gelenlerin 'kültürsüz' oluşudur. Yaban' kültürsüzlüğü anlatır; yerli ve taşralı/dışarlıklı ikiliğinde, taşralı olan yerli kültüre yabancı, onu edinememiş kişidir. Ankara'nın yerlisi, kendi toplumsal yapısı ve geleneklerinden emindir, bunun cahili olan dışardan gelenlerdir.

1970'e gelindiğinde ise Ulus önemini korurken, Kızılay artık yeni merkez olarak ortaya çıkmıştır. Konut dışı kullanım alanı, işyeri sayısı, işgücü büyüklüğü ve yıllık ciro toplamaları bu durumu göstermektedir (Bademli, 1987).

1980'lerle birlikte Kızılay bölgesi artık yapı stoğu sınırına gelmiş, uluslararası şirket yönetim birimleri, oteller, sanat galerileri Gaziosmanpaşa-Çankaya aksına taşınmıştır. Kızılay-Çankaya hattına doğru gelişirken, Ulus İskitlere uzanan bir gelişme aksı sergiler. Kâzım Karabekir Caddesi ve Rüzgârlı Sokak halen canlı bir 'yeni hanlaşma' içindedir.

Kızılay ve Ulus'un iki merkez olarak ortaya çıkışı ve aralarındaki yoğun ilişki, şehrin mahalle dokusuyla toplumsal değişimi ve toplumun katmanlaşması arasındaki ilişkiyi de ortaya koyar. 1970'lere gelindiğinde şehir, Kızılay'ı çevreleyen zengin güney çemberi ve Ulus'u çevreleyen fakir kuzey çemberi olarak bölümlenmiş durumdadır (Kandil, 1987).

1985 yılında eski Ankara yerleşim yeri Altındağ Ulus ve Çankaya Kızılay'ın merkezi nitelikleri karşılaştırıldığında, toptan ticaretin % 80'inin Ulus'ta, 620'sinin Kızılay'da, perakende ticaretin %40'ının Ulus'ta, % 60'ının Kızılay'da ve pasajların %21'inin Ulus'ta, %79'unun ise Kızılay'da bulunduğu görülmektedir. Hizmet sektöründe, hukuk hizmetlerinin %27'sinin Ulus'ta, %73'ünün Kızılay'da toplandığı görülmüştür. Sağlık sektöründe Ulus'un %11, Kızılay'ın %89, sosyal ve kültürel hizmetlerde ise Ulus'ta %37, Kızılay'da %63 oranında karşılandığı, eski %52'sinin artık Kızılay'a taşındığı, mali kurumların %9'u Ulus'ta iken, % 91'inin Kızılay'da bulunduğu ve kamu kurumlarının oranının da Ulus'ta %21 iken Kızılay'da %9 olduğu hesaplanmıştır (Güler, 1990),

Meslek, eğitim ve kira eşikleri araştırıldığında, mekâna göre toplumsal değişme ve tabakalaşma kendisini gösterir. 1970'lere doğru Kızılay ve Güvenevler'de, yüksek gelir grupları

olarak tanımlanan teknik eleman ve serbest meslek gruplarının oranı %73, Çankaya'da %63'tür. Ankara'da bu oran % 9 olduğuna göre, bu mahallelerde yoğunlaşma oranı % 800-900'lere çıkmaktadır. Kira orta lamalarına bakıldığında da, bu üç mahallede 750 TL'nin üstünde, Güvenevler'de 2.500 TL'nin da üstünde olduğu görülür. Eğitim açısından da bu mahallelerde yüksek eğitim yapanların oranları %60'ı geçmekte, Kızılay'da bu oran % 75'e varmaktadır. Şehrin en üst gelir grubunun yerleştiği mahallelerden sonra Bahçelievler'e gidildiğinde serbest meslek sahiplerinin oranı %55, Küçükesat, Anıttepe ve Yücepete'de % 50, Cebeci ve Yenimahalle'de %30 civarında olduğu görülür. Keçiören ve Altındağ Aydınlikevler de ise bu oran %20'nin altına düşmektedir. Meslek grubuyla ilişki içinde, yüksek eğitim oranları da Yenimahalle, Keçiören ve Aydınlikevler'de %18 - %28 oranlarında değişmektedir. İncirli ve Seyranbağları'nda faal nüfusun yüksek gelir grubu olarak tanımlanan serbest meslek sahibi oranı sadece % 4'dür. Bu iki mahallede nüfusun yarısı eğitimsiz ve ilkokul mezunudur. Çalışkanlar mahallesinde ise orta ve lise eğitimi oranı % 3'dür (Akçura, 1971).

Şehir mahallelerinin oluşturduğu meslek/gelir grupları bölümlenmesi, çalışma yerleri ile uyum içindedir. Kızılay ve Ulus merkezlerinde çalışanlar %51 oranındadır. Kızılay'da çalışanların büyük oranı devlet dairelerinde çalıştıkları için, başkentlik işlevleri hariç tutulduğunda Ulus'un daha önemli bir merkez oluşturduğu ortaya çıkar.

İkinci önemli çalışma grubu, oturdukları mahallede çalışan, nüfusun %16,2'sini oluşturan kesimdir. Kayaş, Balgat, Yenimahalle, Keçiören gibi mahallelerde yaşadığı yerde çalışanların oranı %50'lere çıkarken Güvenevler'de bu oran %2'de kalıyor. Kızılay ve Ulus'un çalışma alanı olarak hangi gelir grubuna hitap ettikleri de yerleşme/çalışma oranlarıyla izlenebiliyor; şehrin fakir kuzeyinde oturanların %30'dan fazlası Ulus'ta çalışırken, Kızılay'da çalışanların oranı %8'de kalıyor. Zengin güney mahalleleri içinse bu oranlar, Kızılay'da çalışanların oranı %45, Ulus'ta çalışanların oranı %20 olmak üzere tersine dönüyor (Akçura, 1971) Toplumsal değişimin sebebini Maltepe, Sıhhiye ve Kankiçi-İskitler'i geçiş bölgesi olarak inceleyen (Güler, 1990). Ankara Ulus semtinin hem toprak pahalılığı yüzünden hem de konut alanı olmaktan çıktığı olarak görmektedir.

2000 yıllarda Altındağ'ın kentleşme aile ve toplumsal değişim profilini Tiryağı (2011) tespit etmiştir. Şöyle ki;

Altındağ'ın %85'i gecekondulardan, %69'unun ise imar parselasyonunun yapılmadığını, bölgesinin büyük bir bölümü teneke çatılı, geri kalmış görüntüsü olduğunu belirtmiştir. 2003 yılında Altındağ Belediyesi tarafından sadece 68 inşaat ruhsatı verildiğini, Altındağ'ın düşük bir imajı nedeniyle Müteahhitlerin bölgeye yatırım yapmakta endişe yaşadıklarını, sokak caddelerde iki aracın yan yana geçemediğini, birçoğunun asfaltsız, çamur ve toprak yol haldeydi. Parkların güvenli olmadığını, spor alanlarının olmadığı için gençlerin kahve köşelerinde zamanlarını geçirdiklerini bir tablo ile karşı karşıya kaldığını belirtmiştir (Tiryaki, 2011),

Altındağ'ın 2000 yıllardan sonra kentleşme ve toplumsal değişim süreçleri Altındağ Belediyesi'nin yapmış olduğu imar, yatırım, sosyal ve kültürel faaliyetler, tarihi dokunun yenilenmesi için yenileme çalışmaları, eğitime destek faaliyetleri diğer faaliyetler olarak Altındağ'ın toplumsal yapısının kentleşmeyle birlikte nasıl değiştiğini verilerle aşağıda yer almaktadır.

İlk olarak İmarlı alanlarda yapılaşmanın önünü açabilmek için öncelikle imar planlarında 5000'lik nazım imar planlarına göre plan tadilatları yapılmıştır. Bölgelerin kat karşılığı yapılaşmasını temin edilmiştir. Kat rejimleri 2 kattan, 3 kattan 4 kata çıkartılmış, inşaat yoğunlukları ve diğer imar hakları bu planlar çerçevesinde yapılaşmasının önünü açacak şekilde yeni haklara kavuşturularak 2009 Altındağ'ın %95 imar çalışmaları tamamlanmıştır (Tiryaki, 2011).

Altyapı yetersizlikleri, imar sorunları ve bozuk yollar nedeniyle birkaç yıl öncesine kadar hiçbir müteahhidin iş yapmak istemediği Altındağ'ın pek çok mahallesinde yeni ve modern binalar yükseliyor. Olumsuzluklar nedeniyle ilçeyi terk eden müteahhitler, bitirilen imar planları, yıkılan gecekondular ve açılan yollar sayesinde yönlerini tekrar ilçeye çevirmişlerdi (Tiryaki, 2011).

Altındağ'da dönüşüm projelerine ve gerçekçi yatırımlara hız vermek amacıyla 2005 yılı kamuoyuna yıkım ve dönüşüm yılı olarak ilan edilmiştir. 2005 yılından 2009 sonuna kadar 14 binden fazla gecekondu yıkan Altındağ Belediyesi, 2009 yılında ise 1.500 gecekondu yıkımı gerçekleştirmiştir. Yıkım yapılan bölgelerde imar planları uyarınca yol açan, sosyal donatı alanları, kültür merkezleri ve parklar inşa eden Altındağ Belediyesi 2009 sonu itibari ile ise toplam 15.500 adet gecekondu yıkmıştır (Tiryaki, 2011).

Altındağ bölgesinde yıkım çalışmaları artarak devam ederken yıkılan varoşların yerlerine; 2004 yılında Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve özel müteahhitlerin toplu konut projeleri ile Altındağ'da kentsel dönüşüm çalışmalarına başlanılmıştır. Bunlar arasında bazıları şunlardır.

Aktaş Toplu Konut Projesi 1. ve 2. Etap, Doğantepe, Bentderesi, Karacaören, Gültepe (Çinçin) 1. 2. ve 3. Etap, Toplu Konut Projeleri ve Gökçenefe-Doğanşehir Kentsel Dönüşüm Projeleri gerçekleştirilerek kentleşme ve toplumsal yapı ve değişim süreci Altındağ'da hızlanmıştır.

2000'li yıllarda imar çalışmaları devam ederken bölgede değişimin park, meydan, sosyal tesisler, ticaret ve alış-veriş merkezleri, bölge halkının ve gençlerin yararlanması için spor tesisleri, eğitim ve kültür merkezleri, tarihi dokunun yenilenmesi için eski eser konak yenilemesi tamamlanmıştır. Ankara Kalesi, Hacettepe bölgesinde sokak sağlamlaştırma ve yenileme projeleri ve uygulamaları, Ulucanlar Cezaevi Müzesi ve Kültür Sanat Merkezi'nin restorasyonu tamamlayarak müzeye dönüşmüştür. 2022 yılına geldiğimizde ise Hacı Bayram Veli'nin doğduğu evin etrafı çevre düzenlemesi ve Hacı Bayram Veli Müzesi'nin hayata geçirildiğini görmekteyiz.

6. ARAŞTIRMANIN VERİLERİ ve BULGULARI

Araştırma kapsamında toplanan veriler analiz edilerek ilgili alt başlıklarına göre betimlenmiştir. Buna ek olarak Altındağ ilçesindeki değişimi görebilmek amacıyla 2011 yılında Gazi Üniversitesi, Altındağ Kaymakamlığı, Ankara Kalkınma Ajansı ve Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonluğunda yürütülen bir projedeki sonuçlar başvuru metni olarak kabul edilmiştir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2011).

6.1. Konut Çevresinin Sosyodemografik Durumu

6.1.1. Katılımcıların Bazı Özellikleri

Tablo 6: Katılımcıların cinsiyet durumu

	Sayı	(%)
Kadın	215	50,60
Erkek	210	49,40
Toplam	425	100,0

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri tarandığında % 50,6'ı (215) kadın , % 49,4'ı (210) erkektir. Örneklemdaki kadınların erkeklere göre biraz daha yüksek olmakla birlikte dengeli bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu eşitlik ideali temsil etmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların yaş durumu

	Sayı	(%)
18 - 24	31	7,3
25 - 34	91	21,4
35 - 44	155	36,5
45 - 54	70	16,5
55 - 64	54	12,7
65 yaş ve üstü	24	5,6
Toplam	425	100,0

Katılımcıların yaş durumu **Tablo 7**'de gösterildiği gibi, 18-24 yaş grubundan 31 kişi (%7,3), 25-34 yaş grubundan 91 kişi (%21,4), 35-44 yaş grubunda 155 kişi (%36,5), 45-54 yaş grubunda 70 kişi (%16,5), 55-64 yaş grubunda 54 kişi (%12,7) yer almaktadır. 65 ve üstü yaş grubunda ise 24 kişi (%5,6) görülmüştür.

Tablo 8: Katılımcıların medeni durumu

	Sayı	(%)
Boşanmış	41	9,6
Eşini Öldü	18	4,2
Evli	259	60,9
Evli Ayrı Yaşıyor	16	3,8
Hiç Evlenmedi	91	21,4
Toplam	425	100,0

Katılımcıların medeni durumuna göre 259 kişi (% 60,9) evli, 16 kişi (% 3,8) evli ve ayrı yaşıyor, 41 kişi (%9,6) boşanmış, 18 kişi (%4,2) eşini kaybetmiş 91 kişi (%21,4) hiç evlenmemiştir.

Tablo 9: Katılımcıların eğitim durumu

	Sayı	(%)
Okur-yazar, bir okul bitirmeyen	3	0,7
İlkokul	55	12,9
Ortaokul	37	8,7
Lise	159	37,4
Ön lisans	56	13,2
Lisans	93	21,9
Yüksek Lisans	19	4,5
Doktora	3	0,7
Toplam	425	100,0

Eğitime göre dağılımlarında sekiz farklı düzey dikkate alınmıştır. Bu düzeylerden herhangi bir okula gitmemiş ama buna rağmen okur-yazar olanlarla doktora yapmış olanların oranı oldukça azdır (%0,7). Katılımcılar arasında en yüksek oranı lise mezunları 159 kişi (%37,4) ile temsil etmektedirler.

6.1.2. Yaşadığınız Konutun Türü

Tablo 10: Yaşanılan konut türü

	Sayı	(%)
Apartman	212	49,9
Gecekondu	101	23,8
Site	105	24,7
Eski Ankara Evi	7	1,6
Toplam	425	100,0

Katılımcılar yaşadığı konut çevresini incelediğimizde % 49,9 apartman, %23,8 gecekondu, % 24,7 site, % 1,6'sı ise Eski Ankara Evinde yaşamaktadır.

Sonuçlar geçmiş yıllardaki sonuçlara göre karşılaştırıldığında, katılımcıların %67,4 gecekondularda yaşadığı, diğer %32,6'lık kesimin ise apartmanda yaşadığı görülmüştür. Altındağ'ın birçok mahallesinde çok ciddi kentsel dönüşüm programları tamamlanmış ve devam etmektedir. Tarihsel bir dokuya sahip Altındağ'ın bu eski güzelliklerinin korunması ve canlandırılması için yenileme çalışmaları Altındağ Belediyesince devam etmektedir. Bu veri ve gözlemler ışığında Altındağ'ın konut yapısının değişimi, gecekondunun görünümünün değiştiği tarihi evlerin korunduğu daha yaşanabilir konut türlerinin üretildiğini bir mekâna dönüştüğünü görebiliriz.

6.2. Konut Çevresinin Sosyoekonomik Durumu

Sosyoekonomik durum ailelerin toplumsal tabakalaşma içindeki alt ya da üst konumlarını belirleyen, çalışma hayatındaki konum, kazanılan gelir, eğitim düzeyi ve yaşanan konutun niteliği gibi temel faktörlerin bileşeni genel bir karakteristiktir. Diğer bir anlatımla, sosyoekonomik durum en geniş düzeyde toplumsal sınıfı tanımlayan bir göstergedir. Bu bölümde, konut çevreleri arasında sakinlerinin sosyoekonomik durumlarına göre farklılaşma düzeyleri ele alınmıştır. Konut çevrelerinin farklılaşma düzeyleri incelenirken veri kaynağı yerine göre aileler/haneler ya da bireyler olmakla birlikte, eğitim ve çalışma durumuyla ilgili verilerde cinsiyetler arası farklılıklara da değinilmiştir.

6.2.1. Katılımcıların Gelir Durumu

Ailelerin sosyoekonomik konumlarıyla ilgili en önemli gösterge, aile üyeleri tarafından kazanılan gelirdir. Araştırmada gelirle ilgili bilgiler, kişilerin değil, ancak içinde yer aldıkları ailenin toplam gelirini kapsamaktadır. Gelirle ilgili olarak iki ayrı tablo gösterilmektedir. Birincisi konut çevrelerine göre gelir kategorilerini **Tablo 11**, ikincisi ise konut çevrelerine göre gelir ortalamaları **Tablo 12**'de gösterilmiştir. Konut çevrelerine göre ailelerin aylık gelir düzeyleri kategoriler halinde düzenlenmiştir. **Tablo 11**'de gözlendiği gibi, konut çevreleri kendi içlerinde genellikle benzer gelire sahip ailelerin kümелendikleri mekânlardır. Konut çevreleri içinde Güneşevler, Feridunçelik, Ulubey ve Karapürçek kazandıkları gelir açısından Altındağ'ın üst gelirli ailelerin oturdukları semtlerdir. Bu konut çevrelerini sırasıyla, Tatlar, Atıfbey, Aydıncık, Gıcık, Peçenek, Kavaklı, Önder ve Kale gibi gecekondulu bölgeleri izlemektedir. Gecekondulu bölgeleri içinde Kale'nin gelir durumu diğerlerine göre birazcık yüksektir.

Altındağ'da (büyük şirketlerin yaptıkları sitelerde) yaşayanların gelirleri örneklemdeki konut alanları içinde en yüksektir. Güneşevler örneklem içindeki sitelerinin Altındağ'ın en varlıklı sakinlerinin yaşadıkları alanlar oldukları söylenebilir.

Konut çevrelerinin hane başına gelir ve gelir ortalamaları hesaplanmıştır. Konut çevrelerinin gelir kümeleşmesi açısından bakıldığında, çevrelerin kendi içlerinde genellikle benzeşik (homojen) yapı sergilemelerine karşın, kimi semtlerde oransal olarak bir farklılaşma gözlenmektedir. Farklılaşma düzeyinin en az olduğu semtler gecekondu bölgeleri Atıfbey, Gıcık, Peçenek, Kavaklı ve Tatlar'dır. Güneşevlerde alt gelir grubundaki aileler de bulunmakla beraber önemli oranda orta ve üst gelir grubunda aileler yaşamaktadır. Örneğin bu konut çevresinde ailelerin hane başına 18.800 civarındadır. Sonuç olarak, Altındağ'ın mahalle ve konut çevresi gelir düzeyi açısından farklılık göstermektedir.

Tablo 11: Konut çevrelerine göre gelir durumu

Konut Çevrelerine Göre Gelir Durumu								
Konut Çevresi	5.500 TL Altı	5.500-7.500	7.501-10.000	10.001-12.000	12.001-14.000	14.001-16.000	16.001 TL ve Üzeri	Toplam
Atıfbey	Sayı 1 % 16,70%	3 50,00%	1 16,70%	0 0,00%	1 16,70%	0 0,00%	0 0,00%	6 100,00%
Aydıncık	Sayı 1 % 25,00%	0 0,00%	2 50,00%	1 25,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%
Aydınlıkevler	Sayı 6 % 22,20%	4 14,80%	2 7,40%	2 7,40%	8 29,60%	3 11,10%	2 7,40%	27 100,00%
Baraj	Sayı 2 % 11,80%	3 17,60%	4 23,50%	1 5,90%	3 17,60%	1 5,90%	3 17,60%	17 100,00%
Başpınar	Sayı 4 % 20,00%	1 5,00%	7 35,00%	3 15,00%	2 10,00%	1 5,00%	2 10,00%	20 100,00%
Battalgazi	Sayı 10 % 29,40%	3 8,80%	2 5,90%	7 20,60%	5 14,70%	3 8,80%	4 11,80%	34 100,00%
Beşikaya	Sayı 7 % 18,40%	6 15,80%	10 26,30%	5 13,20%	3 7,90%	4 10,50%	3 7,90%	38 100,00%
Doğantepe	Sayı 2 % 16,70%	1 8,30%	3 25,00%	1 8,30%	1 8,30%	2 16,70%	2 16,70%	12 100,00%
Feridunçelik	Sayı 0 % 0,00%	1 7,70%	2 15,40%	1 7,70%	1 7,70%	5 38,50%	3 23,10%	13 100,00%
Gıcık	Sayı 0 % 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gültepe	Sayı 3 % 14,30%	2 9,50%	4 19,00%	1 4,80%	4 19,00%	6 28,60%	1 4,80%	21 100,00%
Güneşevler	Sayı 0 % 0,00%	0 0,00%	2 5,70%	1 2,90%	5 14,30%	3 8,60%	24 68,60%	35 100,00%
Hacettepe	Sayı 1 % 12,50%	2 25,00%	1 12,50%	1 12,50%	1 12,50%	2 25,00%	0 0,00%	8 100,00%
Hacıbayram	Sayı 2 % 22,20%	5 55,60%	1 11,10%	0 0,00%	0 0,00%	1 11,10%	0 0,00%	9 100,00%
Kale	Sayı 1 % 20,00%	1 20,00%	1 20,00%	1 20,00%	0 0,00%	1 20,00%	0 0,00%	5 100,00%
Karacaören	Sayı 1 % 12,50%	3 37,50%	2 25,00%	0 0,00%	1 12,50%	1 12,50%	0 0,00%	8 100,00%
Karapürçek	Sayı 6 % 7,40%	8 9,90%	17 21,00%	5 6,20%	13 16,00%	11 13,60%	21 25,90%	81 100,00%

Tablo 11 (devam): Konut çevrelerine göre gelir durumu

		Konut Çevrelerine Göre Gelir Durumu							Toplam
Konut Çevresi		5.500 TL Altı	5.500-7.500	7.501-10.000	10.001-12.000	12.001-14.000	14.001-16.000	16.001 TL ve Üzeri	
Kavaklı	Sayı	0	4	0	0	0	0	0	4
	%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Önder	Sayı	1	1	1	1	0	0	1	5
	%	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%	0,00%	0,00%	20,00%	100,00%
Örnek	Sayı	3	3	2	3	1	7	0	19
	%	15,80%	15,80%	10,50%	15,80%	5,30%	36,80%	0,00%	100,00%
Peçenek	Sayı	1	2	0	0	0	0	0	3
	%	33,30%	66,70%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Solfasol	Sayı	0	0	1	1	0	0	0	2
	%	0,00%	0,00%	50,00%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Tatlar	Sayı	2	0	0	0	0	0	0	2
	%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Ulubey	Sayı	0	1	0	1	1	2	1	6
	%	0,00%	16,70%	0,00%	16,70%	16,70%	33,30%	16,70%	100,00%
Yıldıztepe	Sayı	2	5	5	3	3	3	8	29
	%	6,90%	17,20%	17,20%	10,30%	10,30%	10,30%	27,60%	100,00%
Zübeyde Hanım	Sayı	1	0	4	2	3	1	4	15
	%	6,70%	0,00%	26,70%	13,30%	20,00%	6,70%	26,70%	100,00%
Toplam	Sayı	57	61	74	41	56	57	79	425
	%	13,40%	14,40%	17,40%	9,60%	13,20%	13,40%	18,60%	100,00%

Tablo 11'deki bulguların daha belirgin bir şekilde gözlenebilmesi için aşağıda gösterilen **Tablo 12** ve (**Şekil 3**). hane başına gelirin en çok sırasıyla Güneşevler, Ulubey ve Feridun Çelik mahallelerinde olduğunu göstermektedir.

Şekil 3: Konut çevrelerinin gelir ortalaması haritası

Tablo 12: Konut çevrelerine göre gelir ortalaması

Konut Çevresi	Sayı	Hane Başına Ortalama Gelir Bin (TL)	
Atıfbey	6	8.000	48.000
Aydıncık	4	8.750	35.000
Aydınlıkevler	27	10.648	287.500
Baraj	17	11.118	189.000
Başpınar	20	10.225	204.500
Battalgazi	34	10.441	355.000
Beşikkaya	38	10.000	380.000
Doğantepe	12	11.750	141.000
Feridun Çelik	13	14.346	186.500
Gıcık	2	6.500	13.000
Gültepe	21	11.452	240.500
Güneşevler	35	18.800	658.000
Hacettepe	8	10.313	82.500
Hacıbayram	9	7.778	70.000
Kale	5	9.400	47.000
Karacaören	8	8.938	71.500
Karapürçek	82	13.253	1.073.500
Kavaklı	4	6.500	26.000
Önder	5	9.200	46.000
Örnek	19	11.000	209.000
Peçenek	3	6.000	18.000
Solfasol	2	10.000	20.000
Tatlar	2	5.000	10.000
Ulubey	6	14.500	87.000
Yıldıztepe	29	12.897	374.000
Zübeyde Hanım	15	13.067	196.000
Toplam	425	10.380	5.068.500

Sözü edilen gelir durumu değişkeninin toplumsal değişimle ne denli ilgili olduğunu anlayabilmek amacıyla hanedeki karar vericilerin gelirle bağlantılı olarak anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı noktasında tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 13: Hanedeki karar vericilerle gelir durumuna yönelik tek yönlü varyans analizi

	N	x	ss		Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Birlikte Karar Veririz	146	11568	5280	Gruplar Arası	648959568	3	216319856	7.37	.00
Çocuklar	20	14450	5942	Gruplar İçi	12351455725	421	29338374		
Erkek Eş	167	10898	5270	Toplam	13000415294	424			
Kadın Eş	92	13809	5767						
Toplam	425	11925	5537						

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda hanedeki karar verici kişilerin gelir durumuna göre anlamlı derecede birbirinden farklılaştığı keşfedilmiştir ($F(3, 421)=7.37$,

p=.00). İlgili farkın kaynağını bulabilmek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerine başvurulmuş, grupların homojen dağılması nedeniyle de Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi metodu tercih edilmiştir (LF=.51, p=.62).

Tablo 14: Hanedeki karar vericilerle gelir durumuna yönelik tukey HSD çoklu karşılaştırma testi

Karar Verici (I)	Karar Verici (J)	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Birlikte Karar Veririz	Çocuklar	-2882	1291	.12
	Erkek Eş	670	614	.69
	Kadın Eş	-2241*	721	.01
Çocuklar	Birlikte Karar Veririz	2882	1291	.12
	Erkek Eş	3551*	1282	.03
	Kadın Eş	640	1336	.96
Erkek Eş	Birlikte Karar Veririz	-670	614	.69
	Çocuklar	-3551*	1282	.03
	Kadın Eş	-2911*	703	.00
Kadın Eş	Birlikte Karar Veririz	2241*	721	.01
	Çocuklar	-640	1336	.96
	Erkek Eş	2911*	703	.00

Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçları şunlardır:

- Kadın eşlerin karar verici olduğu hanelerin aylık geliri, ortak karar verilen hanelerden anlamlı düzeyde daha yüksektir ($M_{I-J}=2241$, $SE=721$, $p=.01$).
- Kadın eşlerin karar verici olduğu hanelerin aylık geliri, erkek eşlerin karar verici olduğu hanelerden anlamlı düzeyde daha yüksektir ($M_{I-J}=2911$, $SE=703$, $p=.00$).
- Çocukların karar verici olduğu hanelerin aylık geliri, erkek eşlerin karar verici olduğu hanelerden anlamlı düzeyde daha yüksektir ($M_{I-J}=3551$, $SE=1282$, $p=.03$).

Gerçekleştirilen testler sonucunda kadın ve çocukların söz sahibi olduğu hanelerin aylık gelirinin daha yüksek olması, toplumsal değişime ilişkin farklı fikirler sunmaktadır. Bu çerçevede kentleşme ve 21. Yüzyıl becerileri, kadın ve çocuğun haklarını ön planda tutarken geleneksel modelin eğitimin yükselmesiyle birlikte giderek daha az bir oranda toplumda varlık gösterebildiği görülmektedir. Hanelerde eğitim seviyesinin yükselmesiyle gelir seviyesinin de yükselmesi, öte yandan kadının çalışma hayatına katılması, kritik noktalarda kadının ve çocuğun da fikrinin alındığı yeni bir toplumsal yapının oluşmasını sağlamış görünmektedir.

Söz konusu değişkenler nezdinde bir ilişki veya farklılaşmanın olup olmadığının incelenmesi için konut türü ile aylık ortalama hane geliri değişkenlerinin bir arada

değerlendirilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu çerçevede tek yönlü varyans analizi ile konut türüne göre aylık hane gelirinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Tablo 15: Konut türüne göre aylık ortalama hane gelirinin karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi

	N	x	ss		Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Apartman	211	11258	4305	Gruplar Arası	5872588645	2	2936294323	175.43	.00
Gecekondu	103	7515	3352	Gruplar İçi	6946160757	415	16737737		
Site	104	17952	4304	Toplam	12818749402	417			
Toplam	418	12001	5544						

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre konut türüne göre aylık ortalama hane gelirinin anlamlı şekilde birbirinden farklılaştığı görülmektedir ($F(2, 415)=175.43, p=.00$). Bu farkın kaynağının kestirilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma testi yapılmış, grupların homojen dağılmamasından kaynaklı Games-Howell çoklu karşılaştırma testi tekniği kullanılmıştır ($LF=9.64, p=.00$).

Tablo 16: Konut türüne göre aylık ortalama hane gelirinin karşılaştırılmasına ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi

Konut tipi (I)	Konut tipi (J)	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Apartman	Gecekondu	3743*	444	.00
	Site	-6693*	516	.00
Gecekondu	Apartman	-3743*	444	.00
	Site	-10437*	536	.00
Site	Apartman	6693*	516	.00
	Gecekondu	10437*	536	.00

Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonuçları şunlardır:

- Apartmanda yaşayanlar, gecekondu yaşayanlara göre anlamlı düzeyde daha fazla hane gelirine sahiptir ($M_{I-J}=3743, SE=444, p=.00$).
- Sitede yaşayanlar, gecekondu yaşayanlara göre anlamlı düzeyde daha fazla hane gelirine sahiptir ($M_{I-J}=10437, SE=536, p=.00$).
- Sitede yaşayanlar, apartmanda yaşayanlara göre anlamlı düzeyde daha fazla hane gelirine sahiptir ($M_{I-J}=6693, SE=516, p=.00$).

Bu bulgular, konut türünde sitede yaşayanların, diğer herhangi bir türde hanede yaşayanlara göre daha fazla gelire sahip olduğunu göstermektedir. Altındağ'ın sosyokültürel yapısına ilişkin kaynaklarda geçmişte daha fazla oranda gecekondunun olması, hâlihazırda Altındağ'da sosyoekonomik durumun giderek yükseldiğini gösteren önemli bir bulguya

işaret etmektedir. Buna göre; apartman ve site sayısının artması ile aylık ortalama hane gelirlerinin artması arasında bir ilişki mevcuttur. Bu ilişki refah seviyesini doğrudan ilgilendirirken Altındağ'daki toplumsal değişimin giderek daha yüksek bir refah düzeyinde gerçekleştiğini açıklamaktadır.

6.2.2. Katılımcıların Maddi İhtiyaçlarını Karşılama Durumu

Araştırmamızda acilen paraya ihtiyacınız olduğunuza aile, sosyal evre ve diğer etkenleri değerlendirilmiştir. İhtiyaç hissedildiğinde insanın kapısını çalacağı ilk yer olarak %35,6 anne - babası, %31,7 yakın akrabaları, %24,4 komşuları, %17,8 banka %4,7 kardeşleri ve %3,2 ise arkadaşlarına başvurdukları görülmüştür.

Tablo 17: Katılımcıların maddi ihtiyaçlarını karşılama durumu

Acilen paraya İhtiyacınız var Böyle bir durumda nereye - kime giderdiniz?															
		Anne - Baba		Kardeşler		Arkadaşlar		Akrabalar		Komşular		Banka		Toplam	
Cinsiyet	Erkek	Sayı	E. 77	H. 133	E. 9	H. 201	E. 5	H. 205	E. 66	H. 144	E. 52	H. 158	E. 40	H. 170	210
		%	36,67%	63,33%	4,29%	95,71%	2,38%	97,62%	31,43%	68,57%	24,76%	75,24%	19,05%	80,95%	100,00%
		Sayı	72	143	11	204	9	206	69	146	52	163	36	179	215
	Kadın	%	33,49%	66,51%	5,12%	94,88%	4,19%	95,81%	32,09%	67,91%	24,19%	75,81%	16,74%	83,26%	100,00%
		Sayı	149	276	20	405	14	411	135	290	104	321	76	349	425
		%	35,06%	64,94%	4,71%	95,29%	3,29%	96,71%	31,76%	68,24%	24,47%	75,53%	17,88%	82,12%	100,00%

6.2.3. Katılımcıların Tasarruf Eğilimi

Tablo 18: Katılımcıların tasarruf eğilimi

		Haneinizdeki Tasarruf Türü Nedir?			
		Altın	Döviz	Gayrimenkul (Ev Dükkân, Tarla) vb. yatırım	Tasarrufumuz Yoktur
Apartman	Sayı	6	4	15	186
	%	2,8%	1,9%	7,1%	88,2%
Gecekondu	Sayı	1	0	1	101
	%	1,0%	0,0%	1,0%	98,1%
Site	Sayı	25	5	32	42
	%	24,0%	4,8%	30,8%	40,4%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	0	1	6
	%	0,0%	0,0%	14,3%	85,7%
Toplam	Sayı	32	9	49	335
	%	7,5%	2,1%	11,5%	78,8%

Yukarıda bahsedilen değişkenlerin anlamlı bir bağımlılığının olup olmadığına ilişkin Ki Kare bağımsızlık testi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar aşağıdaki tabloda özetlenmiş ve bulgulardan elde edilen sonuçlar açıklanmıştır.

Tablo 19: Konut türüne göre tasarruf durumunun karşılaştırılmasına ilişkin ki kare bağımsızlık testi

	Altın	Gayrimenkul (Ev, Dükkân, Arsa, Tarla Vb.) Yatırım	Tasarrufumuz Yoktur	Toplam	X ²	df	p
Apartman	6	15	186	207	80,67	2	.00
Site	25	32	42	99			
Toplam	31	47	228	306			

Yukarıdaki tabloda gecekondu tipi konutlarda yanıtların yalnızca tasarrufun olmadığı seçeneğine yığılması, diğer gözeneklerdeki veri sayısının yeterli olmamasına yol almış, bu nedenle gecekondu tipi yerleşimler testten çıkarılmıştır. Bu minvalde gerçekleştirilen bağımsızlık testinde anlamlı bir bağımlılığın olduğu görülmüştür ($X^2(2, N=306)=80.67$, $p=.00$). Buna göre; apartmanda yaşayanlar ile tasarrufta bulunmayanların birbirine bağımlı olduğu ve sitede yaşayanlar ile altın tasarrufunda bulunanların birbirine bağımlı olduğu bulgusu elde edilmiştir.

6.2.4. Katılımcıların Sosyal Yardım Alma Durumu

Araştırma sürecinde maddi ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığı olgusunun diğer bir göstergesi olarak da sosyal yardım alma durumu, kritik bir değişken olarak kullanılmıştır.

Tablo 20: Konut türüne göre sosyal yardım alma durumu

Son 5 Yıl İçerisinde Aynı ve Nakdi Yardım Aldınız Mı?							
Konut Türü	Belediye	Merkezi Kamu Kurumu Valilik, Kaymakamlık, SYDV vb.	Özel Vakıf, STK Dernek	Yakın Akraba/Anne- Baba/Evlat- Kardeş	Yardım Almadık	Toplam	
Apartman	Sayı	39	50	10	18	94	211
	%	18,48%	23,70%	4,74%	8,53%	44,55%	100,00%
Gecekondu	Sayı	31	38	15	10	9	103
	%	30,10%	36,89%	14,56%	9,71%	8,74%	100,00%
Site	Sayı	6	11	4	6	77	104
	%	5,77%	10,58%	3,85%	5,77%	74,04%	100,00%
Eski Ankara Evi	Sayı	4	2	0	1	0	7
	%	57,14%	28,57%	0,00%	14,29%	0,00%	100,00%
Toplam	Sayı	80	101	29	35	180	425
	%	18,82%	23,76%	6,82%	8,24%	42,35%	100,00%

Tablo 20'e göre, gecekondu tipi hanelerde yaşayanların yalnızca %8, 7'si son beş yılda yardım almamıştır. Öte yandan apartman tipi yerleşimlerde kalanların %44, 5'i ve site tipi yerleşimlerde kalanların %74'ü son beş yılda herhangi bir yardım almamıştır. Yardım alma noktasında ise tüm konut türlerinde en çok Merkezi Kamu Kurumu Valilik, Kaymakamlık ve Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından sosyal yardım aldıkları görülmektedir.

Tablo 21: Konut çevrelerine göre sosyal yardım

Son 5 yıl İçerisinde Aynı veya Nakdi Yardım Aldınız Mı?							
Mahalle Adı	Belediye	Merkezi Kamu Kurumu Valilik, Kaymakamlık, SYDV vb.	Özel Vakıf, STK Dernek	Yakın Akraba/Anne- Baba/Evlat- Kardeş	Yardım Almadık	Toplam	
ATIFBEY	Sayı	2	2	0	0	2	6
	% Mahalle	33,33%	33,33%	0,00%	0,00%	33,33%	100,00%
AYDINCIK	Sayı	0	2	1	0	1	4
	% Mahalle	0,00%	50,00%	25,00%	0,00%	25,00%	100,00%
AYDINLIKEVLER	Sayı	6	6	1	3	11	27
	% Mahalle	22,22%	22,22%	3,70%	11,11%	40,74%	100,00%
BARAJ	Sayı	4	4	0	2	7	17
	% Mahalle	23,53%	23,53%	0,00%	11,76%	41,18%	100,00%
BAŞPINAR	Sayı	5	5	2	2	6	20
	% Mahalle	25,00%	25,00%	10,00%	10,00%	30,00%	100,00%

Tablo 21 (devam): Konut çevrelerine göre sosyal yardım

Son 5 yıl içerisinde Aynı veya Nakdi Yardım Aldınız Mı?							
Mahalle Adı	Belediye	Merkezi Kamu Kurumu Valilik, Kaymakamlık, SYDV vb.	Özel Vakıf, STK Dernek	Yakın Akraba/Anne- Baba/Evlat- Kardeş	Yardım Almadık	Toplam	
BATTALGAZİ	Sayı 9	8	3	4	10	34	
	% Mahalle 26,47%	23,53%	8,82%	11,76%	29,41%	100,00%	
BEŞİKKAYA	Sayı 11	4	3	3	17	38	
	% Mahalle 28,95%	10,53%	7,89%	7,89%	44,74%	100,00%	
DOĞANTEPE	Sayı 2	2	1	3	4	12	
	% Mahalle 16,67%	16,67%	8,33%	25,00%	33,33%	100,00%	
FERİDUNÇELİK	Sayı 0	4	0	2	7	13	
	% Mahalle 0,00%	30,77%	0,00%	15,38%	53,85%	100,00%	
GICIK	Sayı 0	2	0	0	0	2	
	% Mahalle 0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	
GÜLTEPE	Sayı 2	7	2	1	9	21	
	% Mahalle 9,52%	33,33%	9,52%	4,76%	42,86%	100,00%	
GÜNEŞEVLER	Sayı 1	3	2	4	25	35	
	% Mahalle 2,86%	8,57%	5,71%	11,43%	71,43%	100,00%	
HACETTEPE	Sayı 2	1	0	1	4	8	
	% Mahalle 25,00%	12,50%	0,00%	12,50%	50,00%	100,00%	
HACIBAYRAM	Sayı 5	2	2	0	0	9	
	% Mahalle 55,56%	22,22%	22,22%	0,00%	0,00%	100,00%	
KALE	Sayı 1	2	1	1	0	5	
	% Mahalle 20,00%	40,00%	20,00%	20,00%	0,00%	100,00%	
KARACAÖREN	Sayı 5	2	0	0	1	8	
	% Mahalle 62,50%	25,00%	0,00%	0,00%	12,50%	100,00%	
KARAPÜRÇEK	Sayı 16	15	5	4	41	81	
	% Mahalle 19,75%	18,52%	6,17%	4,94%	50,62%	100,00%	
KAVAKLI	Sayı 0	4	0	0	0	4	
	% Mahalle 0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	
ÖNDER	Sayı 0	1	1	1	2	5	
	% Mahalle 0,00%	20,00%	20,00%	20,00%	40,00%	100,00%	
ÖRNEK	Sayı 2	4	0	2	11	19	
	% Mahalle 10,53%	21,05%	0,00%	10,53%	57,89%	100,00%	
PEÇENEK	Sayı 0	2	1	0	0	3	
	% Mahalle 0,00%	66,67%	33,33%	0,00%	0,00%	100,00%	
SOLFASOL	Sayı 0	2	0	0	0	2	
	% Mahalle 0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	
TATLAR	Sayı 0	2	0	0	0	2	
	% Mahalle 0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	
ULUBEY	Sayı 1	2	1	0	2	6	
	% Mahalle 16,67%	33,33%	16,67%	0,00%	33,33%	100,00%	
YILDIZTE	Sayı 4	8	1	1	15	29	
	% Mahalle 13,79%	27,59%	3,45%	3,45%	51,72%	100,00%	
ZÜBEYDE HANIM	Sayı 2	5	2	1	5	15	
	% Mahalle 13,33%	33,33%	13,33%	6,67%	33,33%	100,00%	
Belediye	Merkezi Kamu Kurumu Valilik, Kaymakamlık, SYDV vb.	Özel Vakıf, STK Dernek	Yakın Akraba/Anne-Baba/Evlat-Kardeş	Yardım Almadık	Toplam		
80	101	29	35	180	425		
18,80%	23,80%	6,80%	8,20%	42,40%	100,00%		

Sosyal yardım alma durumu Altındağ'ın mahallelerine göre incelendiğinde, her mahallede sosyal yardım almanın normal bir olgu olduğu görülmüştür. **Tablo 21'** e göre sosyal yardım alanların %23,8 Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, %18,8 Altındağ Belediyesi %6,8 özel vakıf, dernek, sivil toplum kuruluşları, %8,2 yakın akraba çevresi, anne/baba/evlat/kardeş, %42,4 ise hiçbir sosyal yardım almadıklarını belirtmişlerdir. Güneşevler, Feridunçelik ve Önder de geliri yüksek olan ailelerin yaşadığı konut çevreleri sosyal yardım daha az aldıkları görülmüştür. Genel olarak Altındağ Belediyesi ve Altındağ Sosyal

Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından sosyal alma durumunun daha yaygın olduğu gözlenmiştir. Bu bağlamda, Altındağ'da yaşayanların Altındağ Belediyesi ve Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının hizmetlerine yönelik konut çevrelerinde yaşayanların bilgi sahibi olduğu ve bir farkındalığın olduğu görülmüştür.

Tablo 22: Konut türüne göre son 5 yıl içerisinde sosyal yardım alma durumu

	Belediye	Merkezi Kamu Kurumu	Yakın Akraba	Yardım Almadık	Toplam	X ²	df	p
Apartman	39	50	18	94	201	74.45	6	.00
Gecekondu	31	38	10	9	88			
Site	6	11	6	77	100			
Toplam	76	99	34	180	389			

Yukarıdaki ifadelerin test edildiği **Tablo 22**'de, konut türüne göre sosyal yardım alma durumunun anlamlı olarak birbirine bağımlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($X^2(6, N=389)=74.45, p=.00$). Buna göre; gecekondu tipi hanelerde yaşayanların Merkezi Kamu Kurumundan yardım alanlarla bağımlı olması ile site tipi hanelerde yaşayanların sosyal yardım almaması olgusu birbiriyle bağdaşmaktadır. Apartman tipi hanelerde yaşayanların ise herhangi bir sosyal yardım alma grubuyla ilişkili olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Ankara Altındağ İlçesi'nin Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan 2008 - 2011 ve 2011 - 2022 yılları içerisinde sosyal yardıma ihtiyacı olanların vakıf ve merkezi kurumlardan almış oldukları nakdi ve ayni yardımlar kişi ve hane sayısı temelli olarak **Tablo -23** ve **Tablo -24** de görülmüştür.

Tablo 23: Yıllara göre Ankara Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı sosyal yardımlar tablosu (2008 - 2011)

Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yıllar İtibariyle Sosyal Yardımlar Tablosu								
Yardım Türü	2008 Yılı Toplam		2009 Yılı Toplam		2010 Yılı Toplam		2011 (Ocak ve Şubat)	
	Kişi	Miktar (TL)	Kişi	Miktar (TL)	Kişi	Miktar (TL)	Kişi	Miktar (TL)
Gıda Yardımı	7.197	642.150	12.324	1.143.050	7.669	705.548	-	-
Giyecek Yardımı	-	-	-	-	-	-	-	-
Yakacak Yardımı	12.000	12.000 Aile	14.000	14.000 Aile	14.000	14.000 Aile	-	-
Sağlık Yardımı	281	294.701	131	78.380	178	96.396	18	59.029
Diğer (vol, afet, yangın, sel, azevi vb.)	88	54.266	20	12.800	18	8.850	2	1.000
Barınma Yardımı	-	-	-	-	1	408	-	-
Eğitim Yardımı	4.798	290.486	10.995	597.479	4.185	341.900	-	-
Nakit Yardımı (Tek sefer)	595	160.504	601	136.539	982	219.150	177	37.800
Nakit Yardımı (Periyodik)	705	151.800	178	26.900	233	34.950	2	300
Proje Desteği	1	7.948	2	178.354	-	-	-	-
Şartlı Nakil Transferleri	4.129	4.129 Aile	4.474	4.474 Aile	1.911	1.911 Aile	-	-
Toplam	29.794	1.601.853	42.725	2.173.493	29.177	1.407.202	199	98.129

Kaynak: Ankara Kalkınma Ajansı. (2011). *Altındağ'ın Sosyokültürel Dokusu (Ankara Kalkınma Ajansı Araştırma Projesi)*. Ankara, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.

Tablo 24: Yıllara göre Ankara Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı sosyal yardımlar tablosu (2012 - 2022)

Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yıllar İtibariyle Sosyal Yardımlar Tablosu					
Yılı	Yardım Türü	Teslimat Türü	Kişi Sayısı	Hane Sayısı	Yardım Tutar (TL)
2012	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	5.475	2.695	933.750
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	24.974	7.118	2.610.472
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	12.156	8.581	17.042.059
2013	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	7.333	4.105	950.125
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	30.951	8.579	3.780.450
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	13.068	8.835	18.175.581
2014	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	9.403	29.998	1.706.250
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	28.276	7.675	3.092.188
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	13.923	9.103	21.585.549
2015	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	11.846	2.990	1.919.212
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	27.895	7.155	4.568.764
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	15.002	9.286	23.035.529
2016	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	11.771	3.630	3.634.250
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	29.390	7.142	1.526.889
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	15.833	9.511	25.385.736
2017	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	19.584	5.568	3.620.142
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	16.593	4.247	1.199.670
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	19.413	11.949	36.992.456
2018	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	13.889	4.699	2.377.558
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	43.900	9.866	6.083.390
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	30.206	15.860	65.667.736
2019	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	13.555	4.667	2.626.168
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	24.791	6.484	1.626.173
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	36.481	16.366	91.653.422
2020	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	42.390	11.819	7.770.334
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	6.437	1.614	435.214
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	66.060	48.504	153.628.829
2021	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	33.698	10.102	7.521.736
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	86.284	20.709	2.580.797
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	54.278	30.189	147.442.906
2022	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	33.243	10.188	7.296.345
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	17.116	4.994	2.578.563
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	46.249	21.715	153.073.814
Toplam	Vakfın Öz Kaynaklarından	Nakdi	202.187	90.461	40.355.871
	Vakfın Öz Kaynaklarından	Ayni	336.607	85.583	30.082.571
	Merkezi Olarak Yapılan Yardım	Nakdi	322.669	189.899	753.683.617

Kaynak: 24.11.2022 tarihinde 2012 - 2022 dönemleri arası Ankara Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Faaliyet Raporundan alınan veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

6.2.5. Çalışma Hayatı

Çalışma hayatı, insanların üretim süreçleri içerisinde yer aldıkları iş durumuna işaret eder. Sosyal sınıf konumlan açısından da temel oluşturur. Ankara Altındağ ilçesinde çalışma hayatına kompozisyonuna ilişkin ilk olarak, konut çevrelerinde belli işlere ilişkin bir

kümelenme ve aralarında farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır. İkinci olarak konut türleri apartman, gecekond, site ve Eski Ankara Evleri arasındaki farklılaşma olup olmadığına, üçüncü olarak kadınların çalışma durumu bakımından farklılaşma olup olmadığı ve son olarak kadınlar ve erkeklerin iş konumları açısından bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. İrdelenen veriler, hem farklı konut çevrelerinde yaşayan insanların üretim süreçleri içindeki konumlarına ilişkin hem de bunlarla ilintili olarak, kadının çalışma durumunda olduğu gibi, modernleşme ve üretime katılmayla da ilgili bilgiler içermektedir.

(1) Çiftçi: tarımsal ve hayvancılık işlerinde çalışanlar;

(2) Devlet Memurları: Kamu kurumlarında çalışan orta ve üst düzey memurlar (öğretmen, şef, müdür, daire başkanı, uzman, polis, hemşire, psikolog, fizyoterapist, laborant imam/hatip, teknisyen, mühendis, bilişim uzmanı, zabıta, vb.) ve benzeri unvanlar bu kategoriye girer.

(3) Emekliler: Bir zamanlar belli bir iş sahibi, ancak şimdi fiilen çalışmayan kişilerdir. Emekliler, en son çalıştığı işe göre yukarıdaki diğer kategorilere katılmıştır. Konut çevresi içerisinde emeklilik oranını saptamak için de emeklileri ayrı bir kategori halinde verme gereği duyulmuştur.

(4) Esnaf ve diğer dar gelirli ücretliler: Öncelikle görece yüksek sermayeye sahip olan ve işyeri işletenler (ahşap mobilya imalatçısı, inşaat malzemeleri satış yeri, galeri, mağaza, lokanta restoran ve halı saha işletmeciliği, kuyumcu, vb. sahipleri) ile kendi hesabına dayalı olarak, belli bir yerde küçük ticaret yapanlar ya da meta üretenler. Örneğin, kendilerine ait işyerlerinde ticaret erbabı, terzi, manifaturacı, ayakkabıcı, dondurmacı, kuruyemişiçi, perdecisi, bakkal, balıkçı, kahveci, kasap, manav, mandıra, fırıncı, kuru temizleme vb. gibi küçük üreticiler bu kategoriye girer.

(5) Ev Hanımı: Çalışma hayatında herhangi bir iş yapmayıp, ev işleriyle uğraşan kadınlar.

(6) Hizmet sektörü çalışanları: Hizmet verenin, hizmet alan adına hareket etmesi, hizmet alan kişinin hizmeti elde etmek için gerekli çabayı göstermesi ve hizmeti alan ile hizmeti verenin bir araya gelmesiyle oluşur (Aslan, 1998). Hizmet sektöründe sahada karşımıza çıkanlar; günlük temizlikçiler, taksiciler, kasiyerler, çöp toplayıcılar, apartman çalışanları, sekreterler, büro çalışanları, ayakkabı boyacılar ve ara sıra iş yapanlar

- (7) **Kamuda İşçi:** Güvenceli ve düzenli olarak kamuda çalışan işçilerdir.
- (8) **Kendi hesabına çalışan profesyoneller:** Yüksek eğitimden geçen, gerek kamu sektörü gerekse özel sektörde belli bir alanda uzman olarak çalışan ve diğerlerine göre ücretleri yüksek olan çalışanlardır. Örneğin, (mühendis, doktor, eczacı, avukat, bilişim uzmanı, bilgisayar mühendisi, mali müşavir ve akademisyen vb.)
- (9) **Mesleki sertifikasyona sahip ve kalifiye işçi:** çalışma hayatında belge zorunluluğu getirilen mesleklerde çalışan işçilerdir.
- (10) **Orta ve Üst Düzey yönetici:** Çalışma hayatında orta yönetici, alt ve üst yönetim arasındaki dengeyi sağlarken, üst yönetici ise plan, program ve karar mekanizmasının en üstünde bulunan kişidir. Örneğin Başkan, Müdür ve Genel Müdür.
- (11) **Öğrenci:** Herhangi bir işle uğraşmayıp ailesi üzerinden geçimini sağlayan kişiler.

Çalışma hayatıyla ilgili **Tablo 25**, fiilen iş piyasasına katılmayan ev kadınları ve emeklilerin konut çevresi içindeki ev kadınları ve emeklilik oranını saptamak için ayrı bir kategori halinde verme gereği duyulmuştur. Sakinlerin çalışma durumlarını gösteren **Tablo 26** incelendiğinde, konut çevrelerine göre sakinlerin çalışma hayatları arasında farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Belli türdeki işleri yapanlar, genellikle belli konut çevrelerinde kümelenme eğilimi göstermektedir. Veriler, Güneşevler ve Karapürçek Feridun Çelik ve Ulubey gibi gelir düzeyi yüksek semtlerde, hem profesyonel konumdaki hem de sermaye gerektiren işlerde çalışanların oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Buna dar gelirli ve güvencesiz konumda çalışanların gecekondü semtlerinde (Atıfbey, Gıcık, Peçenek, Kavaklı ve Tatlar), ücretleri görece orta düzeyde olan işçi, memur vb. ücretlilerin ise Aydınlıkevler, Battalgazi, Yıldıztepe ve Gültepe gibi semtlerde yoğunlaştıkları tespit edilmiştir.

Kadınların çalışma durumuyla ilgili veriler **Tablo 26**'da gösterilmiştir. Kadınlar açısından baktığımızda, çalışan kadın oranının en yüksek olduğu semtler sırasıyla, Doğantepe 8 kişi (%66,7), Atıfbey 4 kişi %66,7 ve Güneşevler 21 kişi (%60) en düşük olduğu semtler ise, Peçenek, Karacaören ve Ulubey olarak gözükmektedir. Konut çevrelerinde çalışan kadınların çoğunlukla hizmet sektöründe ücretli konumunda çalıştıkları söylenebilir.

Tablo 25: Cinsiyete göre çalışma hayatı

CİNSİYETE GÖRE ÇALIŞMA HAYATI													
		Çiftçi	Devlet Memuru	Emekli	Esnaf	Ev Hanımı	Hizmet Sektörü Çalışan	Kamuda İşçi	Kendi Hesabına Çalışan Profesyonel	Mesleki Sertifikasyona Sahip Kalifiye İşçi	Orta ve Üst Düzey Yönetici	Öğrenci	Toplam
Erkek	Sayı	12	40	21	50	0	25	10	12	28	8	4	210
	%	5,7%	19,0%	10,0%	23,8%	0,0%	11,9%	4,8%	5,7%	13,3%	3,8%	1,9%	100,0%
Kadın	Sayı	4	50	24	14	15	56	10	17	13	5	7	215
	%	1,9%	23,3%	11,2%	6,5%	7,0%	26,0%	4,7%	7,9%	6,0%	2,3%	3,3%	100,0%
Toplam	Sayı	16	90	45	64	15	81	20	29	41	13	11	425
	%	3,8%	21,2%	10,6%	15,1%	3,5%	19,1%	4,7%	6,8%	9,6%	3,1%	2,6%	100,0%

Güneşevler ve Karapürçek de diğer konut çevrelerine göre en yüksek oranda profesyonel mesleklerde çalışan kadın bulunduğu gözlenmektedir. Profesyonel mesleklerde çalışan kadınların oranı, çalışan kadınlar içinde diğer konut çevrelerindeki profesyonel mesleklere sahip erkeklerin oranlarından da yüksektir. Böylece bu veriler, yalnızca erkekler için değil, kadınlar açısından da konut çevrelerine göre "meslek kutuplaşması" konusunda ipucu vermektedir. Sözel Zübeyde Hanım, Gültepe ve Doğantepe’de çalışan kadınlar daha çok hizmet sektöründe ücretli konumunda iken Güneşevler de profesyonel işlerde çalışan kadınların oranı fazladır. Kimi semtlerde kadın ve erkeklerin yaptıkları işler arasında farklar vardır. Karapürçek de erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlarda memurluk oranı yüksek, profesyonel meslek oranı düşüktür. Fakat diğer semtlerle karşılaştırıldığında, Güneşevler’de çalışan profesyonel kadın oranı en yüksek düzeydedir. Bu veriler Güneşevler ve Karapürçek gibi semtlerde eşlerin birlikte çalıştığı ailelerin oranının yüksek düzeyde olduğunu gösteriyor. Emeklilik oranlarının konut çevrelerine dağılımıyla ilgili veriler, **Tablo 26**’da sunulmaktadır. Emeklilik oranlarının en yüksek olduğu konut çevreleri, Aydınlikevler’dir (%33). Daha önce yapılmış çalışmalarda Hacıbayram Mahallesi dikkat çekerken hâlihazırda Aydınlikevler’in daha fazla sayıda emekli insanı barındırması, aile yapılarının değişim içerisinde olduğuna yönelik önemli deliller sunmaktadır. Aydıncık, Gıcık, Kavaklı ve Peçenek gibi daha kırsal bölgelerde ise emekli hiç gözükmemiştir. Altındağ’ın mahalle bazında çalışma hayatı tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 26: Konut çevrelerine göre çalışma durumu

Konut Çevrelerine Göre Çalışma Hayatı Tablosu													
		Çiftçi	Devlet Memuru	Emekli	Esnaf	Ev Hanımı	Hizmet Sektörü Çalışanı	Kamuda İşçi	Kendi Hesabına Çalışan Profesyonel	Mesleki	Orta ve Üst Düzey Yönetici	Öğrenci	Toplam
Atıfbey	Sayı	0	1	0	0	1	3	1	0	0	0	0	6
	%	0,00%	16,67%	0,00%	0,00%	16,67%	50,00%	16,67%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Aydıncık	Sayı	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	4
	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	25,00%	25,00%	0,00%	0,00%	50,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Aydınlıkevler	Sayı	0	8	9	5	0	0	3	2	0	0	0	27
	%	0,00%	29,63%	33,33%	18,52%	0,00%	0,00%	11,11%	7,41%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Baraj	Sayı	0	3	0	1	2	4	1	2	2	1	1	17
	%	0,00%	17,65%	0,00%	5,88%	11,76%	23,53%	5,88%	11,76%	11,76%	5,88%	5,88%	100,00%
Başpınar	Sayı	0	2	4	3	1	2	3	1	3	1	0	20
	%	0,00%	10,00%	20,00%	15,00%	5,00%	10,00%	15,00%	5,00%	15,00%	5,00%	0,00%	100,00%
Battalgazi	Sayı	0	7	9	3	1	8	1	1	4	0	0	34
	%	0,00%	20,59%	26,47%	8,82%	2,94%	23,53%	2,94%	2,94%	11,76%	0,00%	0,00%	100,00%
Beşikaya	Sayı	0	5	6	5	0	11	6	1	4	0	0	38
	%	0,00%	13,16%	15,79%	13,16%	0,00%	28,95%	15,79%	2,63%	10,53%	0,00%	0,00%	100,00%
Doğantepe	Sayı	0	0	2	3	0	3	0	1	2	1	0	12
	%	0,00%	0,00%	16,67%	25,00%	0,00%	25,00%	0,00%	8,33%	16,67%	8,33%	0,00%	100,00%
Feridunçelik	Sayı	0	1	0	1	0	3	0	0	7	1	0	13
	%	0,00%	7,69%	0,00%	7,69%	0,00%	23,08%	0,00%	0,00%	53,85%	7,69%	0,00%	100,00%
Gıcık	Sayı	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
	%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Gültepe	Sayı	0	6	2	2	0	8	0	0	3	0	0	21
	%	0,00%	28,57%	9,52%	9,52%	0,00%	38,10%	0,00%	0,00%	14,29%	0,00%	0,00%	100,00%
Güneşevler	Sayı	0	7	0	8	0	3	0	9	1	7	0	35
	%	0,00%	20,00%	0,00%	22,86%	0,00%	8,57%	0,00%	25,71%	2,86%	20,00%	0,00%	100,00%
Hacettepe	Sayı	0	3	0	1	0	2	0	0	0	0	2	8
	%	0,00%	37,50%	0,00%	12,50%	0,00%	25,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	25,00%	100,00%
Hacıbayram	Sayı	0	0	2	1	0	2	0	0	0	0	4	9
	%	0,00%	0,00%	22,22%	11,11%	0,00%	22,22%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	44,44%	100,00%
Kale	Sayı	0	0	0	0	0	3	0	0	2	0	0	5
	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	60,00%	0,00%	0,00%	40,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Karacaören	Sayı	3	2	1	0	0	2	0	0	0	0	0	8
	%	37,50%	25,00%	12,50%	0,00%	0,00%	25,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Karapürçek	Sayı	5	22	4	20	5	5	4	10	4	2	0	81
	%	6,17%	27,16%	4,94%	24,69%	6,17%	6,17%	4,94%	12,35%	4,94%	2,47%	0,00%	100,00%
Kavaklı	Sayı	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
	%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%

Tablo26 (devam): Konut çevrelerine göre çalışma durumu

Konut Çevrelerine Göre Çalışma Hayatı Tablosu													
		Çiftçi	Devlet Memuru	Emekli	Esnaf	Ev Hanımı	Hizmet Sektörü Çalışanı	Kamuda İşçi	Kendi Hesabına Çalışan Profesyonel	Mesleki	Orta ve Üst Düzey Yönetici	Öğrenci	Toplam
Önder	Sayı	0	1	0	0	0	1	0	0	2	0	1	5
	%	0,00%	20,00%	0,00%	0,00%	0,00%	20,00%	0,00%	0,00%	40,00%	0,00%	20,00%	100,00%
Örnek	Sayı	0	8	2	3	0	4	0	0	1	0	1	19
	%	0,00%	42,11%	10,53%	15,79%	0,00%	21,05%	0,00%	0,00%	5,26%	0,00%	5,26%	100,00%
Peçenek	Sayı	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3
	%	66,67%	0,00%	0,00%	0,00%	33,33%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Solfasol	Sayı	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2
	%	0,00%	0,00%	0,00%	50,00%	0,00%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Tatlar	Sayı	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
	%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Ulubey	Sayı	0	0	0	3	0	3	0	0	0	0	0	6
	%	0,00%	0,00%	0,00%	50,00%	0,00%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Yıldıztepe	Sayı	0	10	4	3	1	5	1	2	2	0	1	29
	%	0,00%	34,48%	13,79%	10,34%	3,45%	17,24%	3,45%	6,90%	6,90%	0,00%	3,45%	100,00%
Zübeyde Hanım	Sayı	0	4	0	1	0	7	0	0	2	0	1	15
	%	0,00%	26,67%	0,00%	6,67%	0,00%	46,67%	0,00%	0,00%	13,33%	0,00%	6,67%	100,00%
Toplam	Sayı	16	90	45	64	15	81	20	29	41	13	11	425
	%	3,76%	21,18%	10,59%	15,06%	3,53%	19,06%	4,71%	6,82%	9,65%	3,06%	2,59%	100,00%

Tablo 27: Konut türüne göre çalışma durumu

Konut Türüne Göre Çalışma Durumu Tablosu												
	Çiftçi	Devlet Memuru	Emekli	Esnaf	Ev Hanımı	Hizmet Sektörü Çalışanı	Kamuda İşçi	Kendi Hesabına Çalışan Profesyonel	Mesleki Sertifikasyona Sahip Kalifiye İşçi	Orta ve Üst Düzey Yönetici	Öğrenci	Toplam
Apartman	0	55	25	25	9	38	17	10	28	1	3	211
	0,00%	26,07%	11,85%	11,85%	4,27%	18,01%	8,06%	4,74%	13,27%	0,47%	1,42%	100,00%
Gecekondu	16	3	18	5	6	37	3	0	7	0	8	103
	15,53%	2,91%	17,48%	4,85%	5,83%	35,92%	2,91%	0,00%	6,80%	0,00%	7,77%	100,00%
Site	0	32	0	34	0	1	0	19	6	12	0	104
	0,00%	30,77%	0,00%	32,69%	0,00%	0,96%	0,00%	18,27%	5,77%	11,54%	0,00%	100,00%
Eski Ankara Evi	0	0	2	0	0	5	0	0	0	0	0	7
	0,00%	0,00%	28,57%	0,00%	0,00%	71,43%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Toplam	16	90	45	64	15	81	20	29	41	13	11	425
	3,76%	21,18%	10,59%	15,06%	3,53%	19,06%	4,71%	6,82%	9,65%	3,06%	2,59%	100,00%

6.2.6. Eğitim Hayatı

Eğitim durumuyla ilgili olarak iki sorunsal üzerinde durulmuştur. Birinci olarak, konut çevrelerine göre sakinler arasında eğitim düzeyleri açısından bir farklılaşma olup olmadığı, İkincisi olarak konut türü açısından bir farklılaşma olup olmadığı ele alınmıştır.

Sakinlerin eğitim düzeylerini gösteren **Tablo 29** incelendiğinde, konut çevrelerine göre eğitim açısından farklılaşma olduğu gözlenir. Eğitim düzeyinin en yüksek olduğu konut çevreleri sırasıyla Güneşevler ve Karapürçek'tir Oranlar değişmekle birlikte, bu konut çevrelerinde oturanların çoğu lisans mezunudur. Güneşevler %42, Karapürçek%33 geriye kalanlar içinde de lise öğrenimi görenler yaygındır. Bu semtler içinde Güneşevler, yalnızca yüksek gelir açısından değil, aynı zamanda eğitim açısından da yüksek eğitim görmüş olanların daha fazla yoğunlaştığı bir yerleşim yeri olmaktadır.

Aydıncık sakinlerinin çoğunluğu %75'i yüksekokul eğitimi görmüşlerdir. Feridun Çelik sakinlerinin çoğu %38,5'u yüksekokul mezunu mesleki eğitim sertifikasına sahip işçilerden oluşmaktadır. Aydınlıkevler, Battalgazi ve Yıldıztepe ve Zübeyde Hanım da her türden öğrenim düzeylerine rastlamak mümkündür, fakat yığılma ortaokul ve lise öğrenimi arasındadır. Buna karşılık Gıcık, Kavaklı ve Peçenek gibi gecekondu bölgeleri eğitim düzeyinin en düşük olduğu semtlerdir.

Tablo 28: Konut türüne göre eğitim hayatı

		Konut Türüne Göre Eğitim Hayatı									Toplam
		Okuryazar Bir Okul Bitirmedi	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Öğrenci	
Apartman	Sayı	0	24	17	88	34	42	6	0	0	6
	%	0,0%	11,4%	8,1%	41,7%	16,1%	19,9%	2,8%	0,0%	0,0%	100,0%
Gecekondu	Sayı	3	28	18	46	8	0	0	0	0	4
	%	2,9%	27,2%	17,5%	44,7%	7,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Site	Sayı	0	1	0	22	14	51	13	3	0	27
	%	0,0%	1,0%	0,0%	21,2%	13,5%	49,0%	12,5%	2,9%	0,0%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	2	2	3	0	0	0	0	1	17
	%	0,0%	28,6%	28,6%	42,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,9%	100,0%
Toplam	Sayı	3	55	37	159	56	93	19	3	11	425
	%	0,7%	12,9%	8,7%	37,4%	13,2%	21,9%	4,5%	0,7%	2,6%	100,0%

Konut çevresinin eğitim hayatı tablosu, erkekler ve kadınların birlikte eğitim durumlarını kapsamaktadır. Ülkemizde olduğu gibi, seçilen konut çevrelerinde de erkek ve kadınlar arasındaki eğitim farkını hesaba katmak gerekir. Bu farkı somut olarak

yansıtabilmek için, cinsiyete göre eğitim durumları tabloda bütün konut çevreleri için cinsiyet ve eğitim arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Kadınlar ve erkekler arasında kadınların lehine bir eğitim farkı var. İlköğretim sonrası eğitimde erkeklerin oranı azalırken, kadınların oranı artmıştır. Tablo ayrıca okuma yazma bilmeyenler ve üniversiteye devam edenler hakkında cinsiyete göre verileri de içermektedir. Biz ne zaman verileri cinsiyete göre yorumladığımızda, üst ve orta gelir grubunun yaşadığı mahallelerde kadın ve erkekler arasındaki eğitim düzeyi farklılığına rağmen, bu mahallelerde yaşayan Kadınların eğitim düzeyi, alt mahallelerdeki kadın ve erkeklere göre anlamlı olarak daha uzun görünmektedir.

Konut türlerine göre eğitim hayatı **Tablo 28** incelendiğinde, gecekondu bölgelerinde yaşayanların eğitim düzeyi düşük, apartman ve sitelerde yaşayanların ise eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Verileri genel olarak değerlendirdiğimizde; Altındağ da eğitim hayatı, özellikle yükseköğrenim görmüş olanların iki semtte yüksek düzeyde çıktığı gözlenmiştir. Söz konusu edilen konut çevrelerinde yükseköğrenim görmüş olanların oranının oldukça yüksek düzeylerde olması, Ankara'nın konumundan kaynaklandığı düşünülmüştür.

Tablo 29: Konut çevreleri eğitim durumu

Konut Çevrelerine Göre Eğitim Hayatı Tablosu																				
Mahalle Adı		Okuryazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Yüksek Okul		Lisans		Yüksek Lisans		Doktora				Toplam
		E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
Atıfbey	Sayı	0	1	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2	4	6
	%	0,00%	33,30%	0,00%	2,90%	0,00%	5,00%	1,20%	1,30%	0,00%	0,00%	2,40%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%	1,90%	1,40%
Aydıncık	Sayı	0	0	0	1	0	0	0	0	2	1	0	0	2	1	0	0	2	2	4
	%	0,00%	0,00%	0,00%	2,90%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	5,30%	5,60%	0,00%	0,00%	20,00%	11,10%	0,00%	0,00%	1,00%	0,90%	0,90%
Aydınlıkevler	Sayı	0	0	2	1	3	1	3	6	3	1	3	1	0	0	0	0	16	11	27
	%	0,00%	0,00%	9,50%	2,90%	17,60%	5,00%	3,70%	7,70%	7,90%	5,60%	7,10%	2,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	7,60%	5,10%	6,40%
Baraj	Sayı	0	0	0	1	1	0	2	5	3	0	4	1	0	0	0	0	10	7	17
	%	0,00%	0,00%	0,00%	2,90%	5,90%	0,00%	2,50%	6,40%	7,90%	0,00%	9,50%	2,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4,80%	3,30%	4,00%
Başpınar	Sayı	0	1	0	2	0	0	3	5	4	0	1	3	1	0	0	0	9	11	20
	%	0,00%	33,30%	0,00%	5,90%	0,00%	0,00%	3,70%	6,40%	10,50%	0,00%	2,40%	5,90%	10,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4,30%	5,10%	4,70%
Battalgazi	Sayı	0	0	3	1	0	1	9	7	5	3	2	3	0	0	0	0	19	15	34
	%	0,00%	0,00%	14,30%	2,90%	0,00%	5,00%	11,10%	9,00%	13,20%	16,70%	4,80%	5,90%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	9,00%	7,00%	8,00%
Beşikaya	Sayı	0	0	0	2	8	0	7	13	2	2	1	3	0	0	0	0	18	20	38
	%	0,00%	0,00%	0,00%	5,90%	47,10%	0,00%	8,60%	16,70%	5,30%	11,10%	2,40%	5,90%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	8,60%	9,30%	8,90%
Doğanstepe	Sayı	0	0	0	2	0	1	2	2	1	1	1	1	0	1	0	0	4	8	12
	%	0,00%	0,00%	0,00%	5,90%	0,00%	5,00%	2,50%	2,60%	2,60%	5,60%	2,40%	2,00%	0,00%	11,10%	0,00%	0,00%	1,90%	3,70%	2,80%
Feridunçelik	Sayı	0	0	0	2	0	0	3	1	4	1	0	1	1	0	0	0	8	5	13
	%	0,00%	0,00%	0,00%	5,90%	0,00%	0,00%	3,70%	1,30%	10,50%	5,60%	0,00%	2,00%	10,00%	0,00%	0,00%	0,00%	3,80%	2,30%	3,10%
Gıcık	Sayı	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
	%	0,00%	0,00%	4,80%	2,90%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,50%	0,50%	0,50%
Gültepe	Sayı	0	0	2	1	1	1	4	3	3	2	0	4	0	0	0	0	10	11	21
	%	0,00%	0,00%	9,50%	2,90%	5,90%	5,00%	4,90%	3,80%	7,90%	11,10%	0,00%	7,80%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4,80%	5,10%	4,90%
Güneşevler	Sayı	0	0	0	1	0	1	5	3	0	2	6	9	2	3	1	2	14	21	35
	%	0,00%	0,00%	0,00%	2,90%	0,00%	5,00%	6,20%	3,80%	0,00%	11,10%	14,30%	17,60%	20,00%	33,30%	100,00%	100,00%	6,70%	9,80%	8,20%
Hacettepe	Sayı	0	0	1	0	0	2	0	2	2	0	1	0	0	0	0	0	4	4	8
	%	0,00%	0,00%	4,80%	0,00%	0,00%	10,00%	0,00%	2,60%	5,30%	0,00%	2,40%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,90%	1,90%	1,90%
Hacıbayram	Sayı	0	0	1	1	0	0	3	3	0	0	1	0	0	0	0	0	5	4	9
	%	0,00%	0,00%	4,80%	2,90%	0,00%	0,00%	3,70%	3,80%	0,00%	0,00%	2,40%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2,40%	1,90%	2,10%
Kale	Sayı	0	0	0	1	0	0	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	2	3	5
	%	0,00%	0,00%	0,00%	2,90%	0,00%	0,00%	1,20%	2,60%	2,60%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%	1,40%	1,20%
Karacaören	Sayı	0	0	2	1	1	1	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	5	3	8
	%	0,00%	0,00%	9,50%	2,90%	5,90%	5,00%	1,20%	0,00%	0,00%	0,00%	2,40%	2,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2,40%	1,40%	1,90%
Karapürçek	Sayı	0	0	4	5	1	7	16	7	3	3	9	18	4	4	0	0	37	44	81
	%	0,00%	0,00%	19,00%	14,70%	5,90%	35,00%	19,80%	9,00%	7,90%	16,70%	21,40%	35,30%	40,00%	44,40%	0,00%	0,00%	17,60%	20,50%	19,10%

Tablo 29 (devam): Konut çevreleri eğitim durumu

Konut Çevrelerine Göre Eğitim Hayatı Tablosu																				
Mahalle Adı	Okuryazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Yüksek Okul		Lisans		Yüksek Lisans		Doktora				Toplam	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K		
Önder	Sayı	0	0	0	0	0	0	2	1	1	0	0	1	0	0	0	0	3	2	5
	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2,50%	1,30%	2,60%	0,00%	0,00%	2,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,40%	0,90%	1,20%
Örnek	Sayı	0	0	0	4	0	0	4	5	3	0	2	1	0	0	0	0	9	10	19
	%	0,00%	0,00%	0,00%	11,80%	0,00%	0,00%	4,90%	6,40%	7,90%	0,00%	4,80%	2,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4,30%	4,70%	4,50%
Peçenek	Sayı	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	3
	%	0,00%	33,30%	9,50%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%	0,50%	0,70%
Solfasol	Sayı	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,20%	1,30%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,50%	0,50%	0,50%
Tatlar	Sayı	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
	%	0,00%	0,00%	4,80%	0,00%	0,00%	5,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,50%	0,50%	0,50%
Ulubey	Sayı	0	0	0	0	0	0	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	4	2	6
	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4,90%	2,60%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,90%	0,90%	1,40%
Yıldıztepe	Sayı	0	0	0	3	1	1	7	6	1	1	6	3	0	0	0	0	15	14	29
	%	0,00%	0,00%	0,00%	8,80%	5,90%	5,00%	8,60%	7,70%	2,60%	5,60%	14,30%	5,90%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	7,10%	6,50%	6,80%
Zübeyde Hanım	Sayı	0	0	0	1	1	2	3	3	0	1	3	1	0	0	0	0	7	8	15
	%	0,00%	0,00%	0,00%	2,90%	5,90%	10,00%	3,70%	3,80%	0,00%	5,60%	7,10%	2,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	3,30%	3,70%	3,50%
Toplam	Sayı	0	3	21	34	17	20	81	78	38	18	42	51	10	9	1	2	210	215	425
	%	0,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 30: Katılımcıların eğitim durumları ve yaşadıkları konut tipine yönelik ki-kare bağımsızlık testi

		Lise ve Altı Mezunu	Lisans ve Üzeri Mezunu	X ²	df	p
Konut Tipi	Apartman	129	82	105.986	2	.00
	Gecekondu	95	8			
	Site	23	81			

Yapılan Ki-Kare bağımsızlık testi, eğitim düzeyinin yaşanan konut tipi ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre; lise ve altı bir eğitim düzeyine sahip olan katılımcıların gecekondu tipi evlerde yaşayan ve lisans ve üzeri mezuniyeti olan katılımcıların da apartman tipi konutlarda yaşayan gruplarla bağımlı olduğu belirlenmiş ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($X^2(2, N=418)=105.986, p=.00$). Dolayısıyla bu bulgu, Altındağ çevresinde eğitim durumunun kentleşmeyi güçlendiren bir faktör olabileceğini düşündürmektedir.

6.2.7. Konuta İlişkin Özellikler

6.2.7.1. Konut Sahipliği

Konut (ev) sahipliği bu araştırmada sakinlerin yalnızca oturdukları konutun sahipleri olup olmadığına ilişkin olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla verilecek yanıtların işlevi, hanelerin mülkiyet durumu hakkında bilgi öğrenmek yanında, daha önemlisi kentin farklı konut çevresi ve türlerinde konut sahipliği ya da kiracılık durumunu öğrenmek yanında öğrenmeyi amaçlamıştır.

Konut sahipliği bir dereceye kadar sosyoekonomik düzeyle de ilgilidir. Zira konutun değeri hem konutun standardına göre hem de içinde yer aldığı fiziksel ve toplumsal çevreye göre değişir. Konutun içinde bulunduğu fiziksel çevrenin kalitesi ve diğer fiziksel konumlan (coğrafi konumu, ulaşımı, vb.) yanında, toplumsal çevrenin özellikleri de doğudan ya da dolaylı olarak konutun değerini etkiler. Semtten semte konut ve çevre standardı farklıdır. Bu açıdan, gecekondu, site ve diğer konut çevreleri arasındaki konut değeri doğal olarak farklıdır. Yalnızca konut sahipliği ailenin gelir durumunu yansıtmada yetersizdir. Konut sahipliği açısından bakıldığında, uydu kent ve şehir içi yerleşimlerde konut mülkiyeti açısından fark olduğu genellemesi yapılabilir (**Şekil 4**). Oturulan konutun sahipliği oranı, kentin merkezindeki konut çevrelerinden uzaklaştıkça artmaktadır.

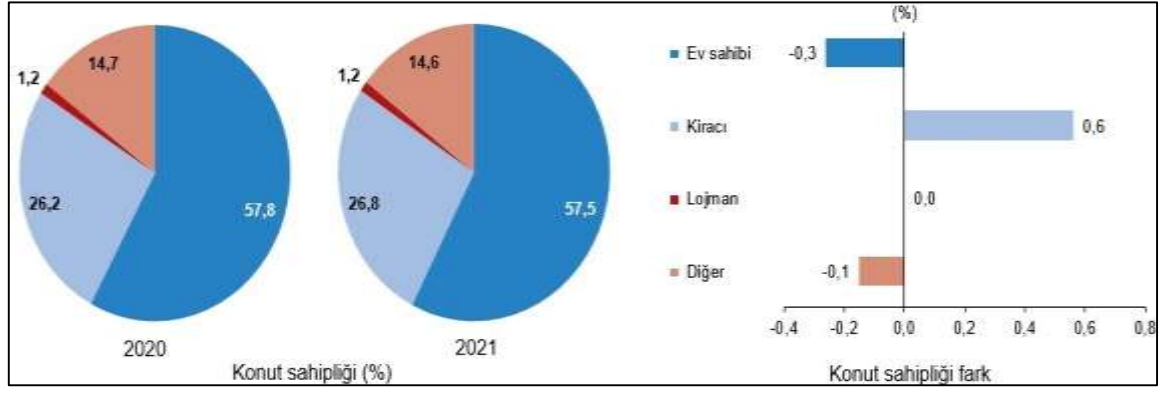
Sözcüleri, Zübeyde Hanım, Battalgazi bir anlamda kentin merkezine yalan ya da alt merkezlerle iç içe sentlerdir. Konut alanlarının bu nitelikleri, bu çevrelerdeki konutların kira değerlerini yükseltebilmekte ve bu da ev kiralarının oranının artmasına neden olabilmektedir. Doğal olarak, yukarıda açıklanan özelliklere bağı olarak bu konut çevrelerindeki kiralar arasındaki farkı da belirtmek gerekir. Bu saptamalar gecekondur bölgeleri için de geçerlidir. Örneğin, kentin kenarında yer alan Kavaklı, Peçenek ve Gıcık da oturdukları konutun sahibi olduğunu beyan edenlerin oranı yüksektir. Bu bölgede yaşayanların ev sahipliği oranı da yüksektir.

Tablo 31: Konutun mülkiyetine göre kentleşme algısı

	Geçimini Kentte Sağlayanlar	Kentte Doğmuş Olanlar	Kentte Oturan Herkes	Toplam	X ²	df	p
Ev Sahibi	158	15	64	244	7.37	2	.03
Kiracı	85	14	42	153			
Toplam	243	29	106	397			

Toplumsal değişim sürecinde konut mülkiyetinin önemli bir faktör olup olmadığının değerlendirildiği yukarıdaki tablodan elde edilen sonuçlar, konut mülkiyetine göre kentliliğe yönelik algının birbiriyle bağımlı gruplar içerdiğini ve anlamlı bir bağımlılık olduğunu göstermektedir ($X^2(2, N=397)=7.37, p=.03$). Buna göre ev sahipliği ile geçimini kentte sağlayanların kentli olabileceğine inanlar ile kiracılar ve kentte oturan herkesin kentli olduğuna inanların birbiriyle bağımlı olduğu keşfedilmiştir. Dolayısıyla ev sahibi olanların kentleşmeyi daha çok geçim sağlama ile ilişkilendirdiği, kiracıların ise sadece kentte yaşamının kentleşme için yeterli olduğunu düşündüğü belirlenmiştir.

Altındağ konut çevresinde konut sahipliği oranlarını değerlendirdiğimizde %6,6 ev kendimin değil ama kira vermiyorum, kendisine ait bir konut da yaşan %57,4, kirada oturanların oranı ise 36,0% olarak görülmüştür.

Şekil 4: Türkiye’de konut sahipliği dağılımı ve bir önceki yıla göre fark (2020-2021)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>.

Kendilerine ait bir konutta yaşayanların oranı %57,5 olmuştur. Oturulan konuta sahip olanların oranı geçen yıla göre 0,3 puan azalarak 2021 yılında %57,5 olarak hesaplanırken, kirada oturanların oranı %26,8, lojmanda oturanların oranı %1,2, kendi konutunda oturmayıp kira ödemeyenlerin oranı ise %14,6 olmuştur.

Tablo 32: Konut türüne göre kentleşme algısı

	Eğitim Görmüş Kişiler	Geçimini Kentte Sağlayanlar	Kentte Doğmuş Olanlar	Kentte Oturun Herkes	Toplam	X ²	df	p
Apartman	7	119	18	46	190	5.60	3	0.13
Gecekondu	7	66	9	13	95			
Toplam	14	185	27	59	285			

İlgili kentleşme algısının konut türüne göre analizi gerçekleştirildiğinde ise daha farklı bir sonucun ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre; konut türüne göre kentleşme algısı birbirinden anlamlı derecede bağımsızdır. Fakat yapılan Ki Kare bağımsızlık testinde veri sayılarının varsayımlar nezdinde yeterli olmaması, ilgili sonuçlar için önemli bir kısıt oluşturmuş ve Ankara evlerinde oturanlar ile sitede oturanlar analize dâhil edilememiştir. Bu çerçevede ilgili anlamlı bağımsızlığın yalnızca apartman ve gecekonduya yaşayanlar için geçerli olduğu söylenebilir.

6.2.7.2. Konut’un Genişliği

Konut genişliği genellikle ailenin gelir durumuyla ilgilidir. Her ne kadar konutun standardı gibi başka faktörler de önemli olmasına karşın gelir durumu yüksek ailelerin daha geniş konutta

yaşamayı tercih ettikleri söylenebilir. Konut çevrelerine yönelik konut sahipliği ve oda sayısı ile ilgili verilere göre, Güneşevler ve Karapürçek de oturan ailelerin oda sayısının fazla geçekondü bölgeleri ve orta-alt gelir düzeyindeki semtlerde ise daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 33: Konut çevrelerine göre konuta ilişkin özellikler

		Konut Çevresi Evin Mülkiyet Durumu			Konutunuz Kaç Odalıdır			Toplam
		Ev Kendimin Değil Ama Kira Vermiyorum	Ev Sahibi	Kiracı	1 Oda	2 Oda	3 Oda	
Atıfbey	Sayı %	1 16,70%	1 16,70%	4 66,70%	2 33,30%	4 66,70%	0 0,00%	6 100,00%
Aydıncık	Sayı %	0 0,00%	4 100,00%	0 0,00%	3 75,00%	1 25,00%	0 0,00%	4 100,00%
Aydınlıkevler	Sayı %	1 3,70%	16 59,30%	10 37,00%	7 25,90%	14 51,90%	6 22,20%	27 100,00%
Baraj	Sayı %	0 0,00%	11 64,70%	6 35,30%	3 17,60%	12 70,60%	2 11,80%	17 100,00%
Başpınar	Sayı %	0 0,00%	12 60,00%	8 40,00%	6 30,00%	13 65,00%	1 5,00%	20 100,00%
Battalgazi	Sayı %	4 11,80%	18 52,90%	12 35,30%	8 23,50%	21 61,80%	5 14,70%	34 100,00%
Beşikkaya	Sayı %	2 5,30%	21 55,30%	15 39,50%	11 28,90%	26 68,40%	1 2,60%	38 100,00%
Doğantepe	Sayı %	2 16,70%	7 58,30%	3 25,00%	3 25,00%	6 50,00%	3 25,00%	12 100,00%
Feridunçelik	Sayı %	2 15,40%	8 61,50%	3 23,10%	0 0,00%	9 69,20%	4 30,80%	13 100,00%
Gıcık	Sayı %	0 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gültepe	Sayı %	1 4,80%	10 47,60%	10 47,60%	3 14,30%	10 47,60%	8 38,10%	21 100,00%
Güneşevler	Sayı %	1 2,90%	27 77,10%	7 20,00%	2 5,70%	10 28,60%	23 65,70%	35 100,00%
Hacettepe	Sayı %	1 12,50%	2 25,00%	5 62,50%	2 25,00%	6 75,00%	0 0,00%	8 100,00%
Hacıbayram	Sayı %	0 0,00%	2 22,20%	7 77,80%	2 22,20%	7 77,80%	0 0,00%	9 100,00%
Kale	Sayı %	0 0,00%	4 80,00%	1 20,00%	3 60,00%	2 40,00%	0 0,00%	5 100,00%
Karacaören	Sayı %	0 0,00%	7 87,50%	1 12,50%	1 12,50%	7 87,50%	0 0,00%	8 100,00%
Karapürçek	Sayı %	8 9,90%	50 61,70%	23 28,40%	8 9,90%	54 66,70%	19 23,50%	81 100,00%
Kavaklı	Sayı %	0 0,00%	4 100,00%	0 0,00%	4 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%
Önder	Sayı %	1 20,00%	1 20,00%	3 60,00%	1 20,00%	4 80,00%	0 0,00%	5 100,00%
Örnek	Sayı %	0 0,00%	7 36,80%	12 63,20%	1 5,30%	15 78,90%	3 15,80%	19 100,00%
Peçenek	Sayı %	0 0,00%	3 100,00%	0 0,00%	3 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	3 100,00%
Solfasol	Sayı %	1 50,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	2 100,00%

Tablo 33 (devam): Konut çevrelerine göre konuta ilişkin özellikler

		Konut Çevresi Evin Mülkiyet Durumu			Konutunuz Kaç Odalıdır			Toplam
		Ev Kendimin Değil Ama Kira Vermiyorum	Ev Sahibi	Kiracı	1 Oda	2 Oda	3 Oda	
Tatlar	Sayı	1	1	0	2	0	0	2
	%	50,00%	50,00%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Ulubey	Sayı	0	3	3	2	4	0	6
	%	0,00%	50,00%	50,00%	33,30%	66,70%	0,00%	100,00%
Yıldıztepe	Sayı	2	16	11	9	13	7	29
	%	6,90%	55,20%	37,90%	31,00%	44,80%	24,10%	100,00%
Zübeyde Hanım	Sayı	0	6	9	3	10	2	15
	%	0,00%	40,00%	60,00%	20,00%	66,70%	13,30%	100,00%
Toplam	Sayı	28	244	153	91	250	84	425
	%	6,60%	57,40%	36,00%	21,40%	58,80%	19,80%	100,00%

6.2.7.3. Dayanıklı Tüketim Mallarına Sahip Olma Durumu

Artık toplumun çoğu kesimlerinde kimi dayanıklı tüketim mallarının yaygın olarak kullanıldığı ve pek çok araştırmada bu konuyla ilgili veriler yer aldığı için, araştırmamızda seçmeci bir yol izlenmiş; ailelerin bütün dayanıklı tüketim mallarına yer verme yerine kimilerini seçip konut çevrelerine göre karşılaştırma yapma yolu tercih edilmiştir. Doğal olarak, dayanıklı tüketim malları ailenin geliriyle ilgilidir. Gelir düzeyi yüksek ailelerde dayanıklı tüketim malları sahipliğinin artması beklenir. Ancak, gelir yanında başka kimi faktörlerin de ailenin tercihlerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Kimi gecekondlu ve orta sınıf aileleri üzerinde yapılan araştırmalarda dayanıklı tüketim mallarının statü sağlama işlevine değinilmiştir (Ayata, 1988; Şenyapılı, 1981). Dayanıklı tüketim mallarının farklı sınıflara yönelik olarak böyle bir işlevi söz konusu olmakla birlikte, bu farklı bir araştırmanın konusu olabilir. Bu araştırmada dayanıklı tüketim malları sahipliği sosyoekonomik durumun göstergesi olarak ele alınmıştır.

Tablo 34'teki verilere göz gezdirildiğinde, dayanıklı tüketim malları sahipliğinin gelir düzeyi yüksek konut çevrelerinde arttığı, gelir düzeyi düşük konut çevrelerinde ise azalma eğiliminde olduğu görülür. Buzdolabı hemen hemen bütün konut çevrelerinde yaygın olarak kullanıldığı, buna karşılık, LCD TV ve internet erişimi de %80 oranında kullanılmaya başlandığı, diğer araçların giderek yaygınlaşmaya başlamakla konut çevrelerine göre farklı dağıldığı gözlenir. Türkiye'de son yıllarda kullanılmaya başlanan fırınlı set üstü ocak ve mutfak robotu gibi araçların gelir düzeyi yüksek semtlerde Güneşevler ve Karapürçek de daha fazla kullanıldığı söylenebilir.

Tablo 34: Konut türüne göre dayanıklı tüketim mallarına sahip olma durumu

		Konut Türüne Göre Dayanıklı Tüketim Mallarına Sahip Olma Durumu										Toplam
		LCD Televizyon		Fırınlı Set Üstü Ocak		Buzdolabı		Mutfak Robotu		İnternet Erişimi		
		Evett	Hayır	Evett	Hayır	Evett	Hayır	Evett	Hayır	Evett	Hayır	
Apartman	Sayı	165	46	75	136	206	5	65	146	173	38	211
	%	78,2%	21,8%	35,5%	64,5%	97,6%	2,4%	30,8%	69,2%	82,0%	18,0%	100,0%
Gecekondu	Sayı	66	37	0	103	100	3	3	100	62	41	103
	%	64,1%	35,9%	0,0%	100,0%	97,1%	2,9%	2,9%	97,1%	60,2%	39,8%	100,0%
Site	Sayı	104	0	90	14	104	0	72	32	103	1	104
	%	100,0%	0,0%	86,5%	13,5%	100,0%	0,0%	69,2%	30,8%	99,0%	1,0%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	7	0	0	7	7	0	0	7	7	0	7
	%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	342	83	165	260	417	8	140	285	345	80	425
	%	80,5%	19,5%	38,8%	61,2%	98,1%	1,9%	32,9%	67,1%	81,2%	18,8%	100,0%

6.3. Yerleşimsel Köken ve İlişkiler

Bu bölümde, kentin farklı konut çevrelerinde yaşayan ailelerin daha önce yaşadıkları yerlere göre farklılıkları ve bu farklılaşmanın boyutları incelenmektedir. Zira kent sakinlerinin geçmişte yaşadıkları yerleşim birimlerine ilişkin veriler, ailenin değişimine ilişkin önemli ipuçları verebilir. Aşağıda birinci olarak, Altındağ'a sonradan gelenlerin, hangi tür yerleşim biriminden (mahalle, ilçe ve il) geldikleri ve hangi konut türlerinden (apartman, gecekondu, site ve eski Ankara Evi) diğer bir deyişle hangi tür yerleşim kökenine dayandıklarına yer verilmiştir. İkinci olarak, konut çevrelerine göre, söz konusu sakinlerin memleketleri olarak benimsedikleri yerlerle ilişkilerini devam ettirip ettirmediği, ettiriyorlarsa, ne tür ilişkilerle sürdürdükleri ve üçüncü olarak da, Altındağ'ı yaşamları açısından kalıcı bir kent (memleket) olarak düşünüp düşünmedikleri üzerinde durularak Altındağ'da konut çevresi üzerinden aile yapısındaki değişim haritalanmıştır.

6.3.1. Yerleşimsel Köken

Altındağ'da ikamet etmeyen, şehir dışından gelen önemli sayıda insana yerleşim alanlarında rastlanabilmektedir. Altındağ'a dışarıdan gelenlerin oranı konut çevrelerine göre değişmektedir. Konut çevrelerinde, doğma büyüme Altındağ'da yaşayanlar, ilçe, il ve Altındağ'ın kendi mahallerinden göç edenler kümelenmiştir.

Konut türlerinde doğma büyüme Altındağ'da yaşayanlar gecekondu bölgelerinde, illerden göç edenler Eski Ankara Evlerinde, ilçelerden göç edenler ise sitelerde yaşamaktadır. Ayrıca Altındağ'ın kendi içinde yer değiştirenler ise gecekondulardan

apartman ve sitelere yerleşmişlerdir. Altındağ'da ki konut çevresi ve türlerindeki bu değişim bizlere ailedeki değişim adına önemli ve anlamlı veriler içermektedir.

Tablo 35: Konut türüne göre Altındağ'ın yerleşim durumu

Konut Türüne Göre Altındağ'ın Yerleşim Durumu						
Konut Türü		Altındağ'a Nereden Geldiniz?				Toplam
		Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	İl	İlçe	Mahalle	
Apartman	Sayı	55	67	76	13	211
	%	26,1%	31,8%	36,0%	6,2%	100,0%
Gecekondu	Sayı	30	39	29	5	103
	%	29,1%	37,9%	28,2%	4,9%	100,0%
Site	Sayı	25	32	41	6	104
	%	24,0%	30,8%	39,4%	5,8%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	5	2	0	7
	%	0,0%	71,4%	28,6%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	110	143	148	24	425
	%	25,9%	33,6%	34,8%	5,6%	100,0%

Tablo 36: Konut çevresine göre Altındağ’a gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri

Konut Çevrelerine Altındağ’a Gelmeden Önce Yaşanan Yerleşim Yeri													
Altındağ’a Nereden Geldiniz													
Mahalle Adı		Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	İl	İlçe	Mahalle	Toplam	Mahalle Adı		Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	İl	İlçe	Mahalle	Toplam
Atıfbey	Sayı %	0 0,00%	4 66,70%	2 33,30%	0 0,00%	6 100,00%	Hacıbayram	Sayı %	0 0,00%	8 88,90%	1 11,10%	0 0,00%	9 100,00%
Aydıncık	Sayı %	0 0,00%	3 75,00%	1 25,00%	0 0,00%	4 100,00%	Kale	Sayı %	3 60,00%	2 40,00%	0 0,00%	0 0,00%	5 100,00%
Aydınlıkevler	Sayı %	4 14,80%	9 33,30%	7 25,90%	7 25,90%	27 100,00%	Karacaören	Sayı %	5 62,50%	1 12,50%	2 25,00%	0 0,00%	8 100,00%
Baraj	Sayı %	5 29,40%	5 29,40%	7 41,20%	0 0,00%	17 100,00%	Karapürçek	Sayı %	35 43,20%	18 22,20%	24 29,60%	4 4,90%	81 100,00%
Başpınar	Sayı %	2 10,00%	7 35,00%	9 45,00%	2 10,00%	20 100,00%	Kavaklı	Sayı %	1 25,00%	3 75,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%
Battalgazi	Sayı %	4 11,80%	15 44,10%	15 44,10%	0 0,00%	34 100,00%	Önder	Sayı %	1 20,00%	2 40,00%	2 40,00%	0 0,00%	5 100,00%
Beşikkaya	Sayı %	9 23,70%	13 34,20%	12 31,60%	4 10,50%	38 100,00%	Örnek	Sayı %	6 31,60%	8 42,10%	3 15,80%	2 10,50%	19 100,00%
Doğantepe	Sayı %	3 25,00%	2 16,70%	7 58,30%	0 0,00%	12 100,00%	Peçenek	Sayı %	1 33,30%	2 66,70%	0 0,00%	0 0,00%	3 100,00%
Feridunçelik	Sayı %	5 38,50%	3 23,10%	5 38,50%	0 0,00%	13 100,00%	Solfasol	Sayı %	0 0,00%	1 50,00%	1 50,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gıcık	Sayı %	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	1 50,00%	2 100,00%	Tatlar	Sayı %	1 50,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gültepe	Sayı %	3 14,30%	4 19,00%	14 66,70%	0 0,00%	21 100,00%	Ulubey	Sayı %	2 33,30%	3 50,00%	1 16,70%	0 0,00%	6 100,00%
Güneşevler	Sayı %	7 20,00%	11 31,40%	17 48,60%	0 0,00%	35 100,00%	Yıldıztepe	Sayı %	3 10,30%	11 37,90%	11 37,90%	4 13,80%	29 100,00%
Hacettepe	Sayı %	2 25,00%	3 37,50%	3 37,50%	0 0,00%	8 100,00%	Zübeyde Hanım	Sayı %	7 46,70%	4 26,70%	4 26,70%	0 0,00%	15 100,00%

6.3.2. Altındağ'a Dışarıdan Gelenlerin Göç Yılları

Altındağ'ın sakinlerinin yerleşim kökenlerini ve ilişkilerini incelerken, onların Altındağ'a geliş yıllarına da bakmak gerekir, Altındağ'a dışarıdan gelen sakinlerin Altındağ'a geliş yılları konut çevrelerine göre **Tablo 38**'de gösterilmektedir. Veriler bütün konut çevresi sakinlerinde yaşayanları kapsamaktadır.

Tablo 38'de yıllar sınıflandırılarak, kategoriler halinde düzenlenmiştir. Bu sınıflamaya göre 1950 - 1969 arası kente gelenler birinci, 1970 - 1989 arası gelenler ikinci, 1990 - 2009 arası üçüncü ve 2010 yılından sonra gelenler dördüncü kategoriyi oluşturuyor. **Tablo 38**'i göz gezdirdiğimizde, Kale, Aydıncık, sakinlerinin çoğunluğunun diğerlerine göre kente daha önce gelmiş oldukları görülür. Gıcık, Tatlar, Peçenek, Karacaören ve Kavaklı gibi gecekondulu sakinleri 1970-1989 arası diğer göç hareketleri ise genellikle her dönemde gelen nüfus vardır.

Tablo 37: Konut türlerine göre Altındağ'a gelenlerin göç yılları ve yaşam süreleri

Konut Türüne Göre Altındağ'a Dışarıdan Gelenlerin Göç Yılları ve Yaşam Süreleri										
Konut Türü		Altındağ'a Ne Zaman Geldiniz?				Kaç Yıldır Altındağ'da Yaşıyorsunuz?				Toplam
		1950 - 1969	1970 - 1989	1990 - 2009	2010	1- 5 Yıl	6 -10 Yıl	11-20 Yıl	20 Yıl Üzeri	
		Arası	Arası	Arası	Yılından Sonra					
Apartman	Sayı	11	47	97	56	21	35	32	123	211
	%	5,2%	22,3%	46,0%	26,5%	10,0%	16,6%	15,2%	58,3%	100,0%
Gecekondu	Sayı	12	32	32	27	7	14	9	73	103
	%	11,7%	31,1%	31,1%	26,2%	6,8%	13,6%	8,7%	70,9%	100,0%
Site	Sayı	5	18	47	34	7	19	21	57	104
	%	4,8%	17,3%	45,2%	32,7%	6,7%	18,3%	20,2%	54,8%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	4	2	1	0	0	0	7	7
	%	0,0%	57,1%	28,6%	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Toplam	Sayı	28	101	178	118	35	68	62	260	425
	%	6,6%	23,8%	41,9%	27,8%	8,2%	16,0%	14,6%	61,2%	100,0%

Konut türleri **Tablo 37**'de yıllar sınıflandırılarak, kategoriler halinde düzenlenmiştir. Bu sınıflamaya göre 1950 - 1969 arası en fazla gecekondulu çevrelerine, 1970 - 1989 arası en fazla Eski Ankara Evlerine, 1990 - 2009 arası apartman ve sitelere 2010 yılından sonra ise daha çok Güneşevler ve Karapürçek gibi site bölgelerine göç ve yerleşimler yaşandığı görülmektedir.

Tablo 38: Konut çevrelerine göre Altındağ'a gelenlerin göç yılları

Altındağ'a Dışarıdan Gelenlerin Göç Yılları													
Mahalle Adı		1950-1969 Arası	1970 - 1989 Arası	1990 - 2009 Arası	2010 Yılından Sonra	Toplam	Mahalle Adı		1950-1969 Arası	1970 - 1989 Arası	1990 - 2009 Arası	2010 Yılından Sonra	Toplam
Atıfbey	Sayı %	1 16,7%	0 0,0%	3 50,0%	2 33,3%	6 100,0%	Hacıbayram	Sayı %	1 11,1%	2 22,2%	1 11,1%	5 55,6%	9 100,0%
Aydıncık	Sayı %	1 25,0%	2 50,0%	0 0,0%	1 25,0%	4 100,0%	Kale	Sayı %	2 40,0%	1 20,0%	1 20,0%	1 20,0%	5 100,0%
Aydınlıkevler	Sayı %	3 11,1%	5 18,5%	11 40,7%	8 29,6%	27 100,0%	Karacaören	Sayı %	1 12,5%	2 25,0%	4 50,0%	1 12,5%	8 100,0%
Baraj	Sayı %	2 11,8%	3 17,6%	0 0,0%	12 70,6%	17 100,0%	Karapürçek	Sayı %	7 8,6%	26 32,1%	33 40,7%	15 18,5%	81 100,0%
Başpınar	Sayı %	0 0,0%	4 20,0%	8 40,0%	8 40,0%	20 100,0%	Kavaklı	Sayı %	0 0,0%	1 25,0%	3 75,0%	0 0,0%	4 100,0%
Battalgazi	Sayı %	1 2,9%	13 38,2%	13 38,2%	7 20,6%	34 100,0%	Önder	Sayı %	0 0,0%	1 20,0%	2 40,0%	2 40,0%	5 100,0%
Beşikkaya	Sayı %	3 7,9%	7 18,4%	16 42,1%	12 31,6%	38 100,0%	Örnek	Sayı %	1 5,3%	6 31,6%	10 52,6%	2 10,5%	19 100,0%
Doğantepe	Sayı %	0 0,0%	2 16,7%	6 50,0%	4 33,3%	12 100,0%	Peçenek	Sayı %	0 0,0%	2 66,7%	1 33,3%	0 0,0%	3 100,0%
Feridunçelik	Sayı %	0 0,0%	2 15,4%	10 76,9%	1 7,7%	13 100,0%	Solfasol	Sayı %	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%	0 0,0%	2 100,0%
Gıcık	Sayı %	0 0,0%	1 50,0%	0 0,0%	1 50,0%	2 100,0%	Tatlar	Sayı %	0 0,0%	1 50,0%	1 50,0%	0 0,0%	2 100,0%
Gültepe	Sayı %	2 9,5%	1 4,8%	14 66,7%	4 19,0%	21 100,0%	Ulubey	Sayı %	0 0,0%	3 50,0%	2 33,3%	1 16,7%	6 100,0%
Güneşevler	Sayı %	1 2,9%	5 14,3%	14 40,0%	15 42,9%	35 100,0%	Yıldıztepe	Sayı %	0 0,0%	6 20,7%	14 48,3%	9 31,0%	29 100,0%
Hacettepe	Sayı %	1 12,5%	1 12,5%	3 37,5%	3 37,5%	8 100,0%	Zübeyde Hanım	Sayı %	1 6,7%	4 26,7%	6 40,0%	4 26,7%	15 100,0%

6.3.3. Daha Önce Oturulan Konutun Türü

Sakinlerin daha önce oturdukları konut türüne ilişkin veriler de aile ilişkileri ve kentsel akışkanlık konusunda bilgi sağlayabilir. Sakinlerin şimdiki konutlarına göç etmeden önce oturdukları konutun türü konusundaki veriler **Tablo 39**'da gösterilmiştir. Tabloda dikkati çeken en önemli nokta, sakinlerin daha önce gecekondur türü konutlarda oturmuş olduklarıdır. Gecekondur bölgelerinde ise, gecekondudan gecekonduya taşınma, apartmanlaşma ve siteler dönüşüm yaşanmaktadır.

Tablo 39: Konut türüne göre daha önce oturulan konut 'un türü

Daha Önce Oturulan Konut Türü							Toplam
Konut Türü		Apartman	Eski Ankara Evi	Gecekondur	Site		
Şu an Oturulan Konut Türü	Apartman	Sayı 95 % 45,0%	4 1,9%	112 53,1%	0 0,0%		211 100,0%
	Gecekondur	Sayı 16 % 15,5%	0 0,0%	87 84,5%	0 0,0%		103 100,0%
	Site	Sayı 54 % 51,9%	0 0,0%	24 23,1%	26 25,0%		104 100,0%
	Eski Ankara Evi	Sayı 0 % 0,0%	3 42,9%	4 57,1%	0 0,0%		7 100,0%
	Toplam	Sayı 165 % 38,8%	7 1,6%	227 53,4%	26 6,1%		425 100,0%

6.3.4. Geline Yere Dönme İsteği

Altındağ'a dışarıdan gelenlerin geldikleri yere dönmek isteyip istemedikleri de geldikleri yerle ilişkileri açısından İlgi çekicidir. Gecekondu araştırmalarında genellikle kır kökenlilere sorulan bu soru, kentin farklı konut çevrelerinde yaşayan dışarıdan gelen diğer sakinlere de sorulmuştur. Doğal olarak, başka bir büyük kentten bu kente çalışmak için gelmiş birileri de memleketine dönmeyi arzulayabilir. **Tablo 40**'da Konut Çevresine Göre dışarıdan gelenlerin geldikleri yere dönmek isteyip istemedikleri gösterilmiştir. Konut çevrelerinin hepsinde, dönmek istemeyenlerin oranı fazladır.

Geline yere dönme isteğini değerlendirdiğimizde doğma büyüme Altındağ'da yaşayanların oranı %24,7, memlekete dönmek isteyenlerin oranı, %23,6 ve memlekete dönmek istemeyenlerin oranı ise %52,2'dir. Memlekete dönmek isteyenler en fazla gecekondu bölgelerinde yaşayanlarda en az ise yeni yerleşim bölgelerinde sitelerde yaşayan sakinlerde görülmektedir. Ayrıca Eski Ankara Evinde yaşayanların tamamı memleketine dönmek istemediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 40: Konut çevresine göre memleketle kurulan ilişkilerin türü ve memlekete dönme isteği

Konut Çevresine Göre Memleketle Kurulan İlişkilerin Türü							Memleketine Dönme İsteği				
Memleketle İlişkiniz Devam Ediyor Mu?							Memleketinize Dönmek İstiyor Musunuz?				
Konut Türü		Devam Etmiyor	Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	Düğün Bayram Zamanlarında Akrabalarımızı Ziyarete Gideriz	Gelir Getiren Mal ve Mülk	Un, Bulgur Vb. Yiyecek Yardımı Alıyoruz	Tatile Gidiyoruz	Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	Evet	Hayır	Toplam
Apartman	Sayı	31	56	48	8	31	37	56	30	125	211
	%	14,7%	26,5%	22,7%	3,8%	14,7%	17,5%	26,5%	14,2%	59,2%	100,0%
Gecekondu	Sayı	9	31	28	0	31	4	31	40	32	103
	%	8,7%	30,1%	27,2%	0,0%	30,1%	3,9%	30,1%	38,8%	31,7%	100,0%
Site	Sayı	33	18	7	11	12	23	18	20	66	104
	%	31,7%	17,3%	6,7%	10,6%	11,5%	22,1%	17,3%	19,2%	63,4%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	1	0	0	0	4	2	0	0	7	7
	%	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%	57,1%	28,6%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Toplam	Sayı	74	105	83	19	78	66	105	98	222	425
	%	17,4%	24,7%	19,5%	4,5%	18,4%	15,5%	24,7%	23,6%	52,2%	100,0%

Bu kısımda işlenen konulan değerlendirdiğimizde, sonuç olarak, Altındağ'ın farklı konut çevrelerinde yerli nüfusun (Ankara'da doğup büyüyenlerin) bazı yerlerde çoğunluk oluşturduğu söylenebilir. Güneşevler semtlerinde kent kökenlilerin çoğunluğu oluşturdukları söylenebilir. Başka bir kentten gelen sakinlerin, kentsel deneyime sahip olmaları ve kentsel yaşamı daha önceden görmüş ve büyük olasılıkla olanaklarından yararlanmış olmaları, onları yeni geldikleri kentte daha avantajlı konuma getirmektedir. Konut çevrelerinin, değişen oranlarda olmakla birlikte, kır, kasaba, küçük kent ve büyük kent her tür yerleşim birimlerinden gelenlerin hepsine birden rastlama olasılığı vardır. Gecekondu bölgelerinde ise, ilçeden, ilden göç etmiş olan sakinlerin çoğunlukta oldukları söylenebilir.

Böylece, Ankara'ya farklı yerleşim birimlerinden gelenlerin, konut çevrelerine yerleşim süreçlerinde, sosyoekonomik faktörlerin (eğitim, gelir, çalışma durumu) yanında bunlarla bağlantılı olan belli kümelenmelerin görüldüğü bir yapı ortaya çıkmış olur. Sosyoekonomik faktörlerin değişmesiyle birlikte aile de dönüşüm ve değişime yol açar.

6.3.5. Geline Yerle (Memleketle) İlişkilerin Niteliği

Bugünkü kentleri gözlemlediğimizde bile, insanların/ailelerin sürekli hareketlilik içinde oldukları, mahalleden mahalleye taşındıkları, belli yerlere yerleşme eğiliminde oldukları gözlenir. Kendi gelirlerine ve yaşamları uygunluk gibi pek çok faktörün etkisiyle insanlar belli yerlere göç etme eğilimindedirler. Bulunulan konut çevresine hangi amaçla yerleşildiği konusundaki veriler **Tablo 41**'de sunulmuştur. Sorular hem ev sahiplerini hem de kiracıları kapsamaktadır.

Yerleşmede öncelikli amaç konut çevrelerine göre değişmektedir. Konut çevrelerine göre bir ya da iki faktör yerleşmede daha belirleyici olmaktadır, Kuşkusuz konut çevrelerinin kuruluş aşamasındaki süreçler ve kendi özel konumları daha belirleyici olmaktadır. Konut türleri üzerinden Altındağ'a göç etme nedenlerinde %27,5 doğma büyüme Altındağ'da yaşadığını, %12,7 aile yaşantımıza uygun %6,1 akrabalarım, %22,4 ekonomik nedenler, %7,8 hemşerilerim, %9,4 iş olanaklarının iyi olması ve %4,7 ise çocukların eğitimini göç etme nedeni olarak belirtmişlerdir.

Tablo 41: Konut türüne göre Altındağ'a gelenlerin göç etme nedenleri

Konut Türüne Göre Altındağ'a Göç Etme Nedeni										
Konut Türü		Aile Yaşantımıza Uygun	Akrabalarım	Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	Ekonomik Nedenler	Hemşerilerim	İş Olanaklarının İyi Olması	İş Yerime Yakın Olması	Çocukların Eğitimi	Toplam
Apartman	Sayı	26	11	56	52	13	23	21	9	211
	%	12,3%	5,2%	26,5%	24,6%	6,2%	10,9%	10,0%	4,3%	100,0%
Gecekondu	Sayı	8	8	32	28	10	12	3	2	103
	%	7,8%	7,8%	31,1%	27,2%	9,7%	11,7%	2,9%	1,9%	100,0%
Site	Sayı	20	6	29	12	7	5	16	9	104
	%	19,2%	5,8%	27,9%	11,5%	6,7%	4,8%	15,4%	8,7%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	1	0	3	3	0	0	0	7
	%	0,0%	14,3%	0,0%	42,9%	42,9%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	54	26	117	95	33	40	40	20	425
	%	12,7%	6,1%	27,5%	22,4%	7,8%	9,4%	9,4%	4,7%	100,0%

Gecekondularda en etkin faktörler, gecekondu yapımındaki birtakım kolaylıklar, hemşerilik, akraba yakınlığı, ekonomik nedenler ve iş olanakları, çocukların eğitimleridir. Bunlardan bir ya da birkaçı değişik gecekondu bölgelerinde öne çıkmaktadır. Ekonomik nedenler akrabalara ve hemşerilere yakınlık faktörleri başat nedenlerdir.

Siteler, yerleşme nedenleri ekonomik olmakla beraber, çalıştığı iş yerine yakınlık ve çocukların eğitimi ön plana çıkmaktadır. Eski Ankara Evlerinde yerleşme ve göç etme nedenleri ekonomik ve hemşehricilik'dir. Apartmanlarda ise göç etme nedenleri ekonomik olmakla beraber aile yaşantısına uygun olma, akrabalık ve hemşericilik, çalıştığı yere yakın olması ve çocukların eğitimidir. Verilere bakılarak konut türlerine göre hem gelir hem de konut çevrelerini kendi özelliklerine bağlı olarak sakinlerin yerleşme nedenlerinin farklılaştığı yorumu yapılabilir.

Gecekondu bölgelerin kuruluşunda ve daha sonraki dönemde yaşanan gelişmeler sakinlerin yerleşme nedenleri konusunda ipuçları vermektedir. Gecekonduların oluşum süreci, yapısal düzeyde kır-kent göçüyle açıklamıştır. Ancak gecekondu bölgelerinin oluşumu sonrası da, süreç içinde gecekondu bölgelerinde nüfus dolaşımı vardır ve göz ardı edilemeyecek boyutlardadır.

Üst gelir gruplarını temsil eden site sakinleri aile yaşantısına uygun olması, işyerine ya da çocuğun okuluna yakınlık nedeniyle bölgelerine yerleştiklerini beyan etmişlerdir. Farklı gelirdeki insanlar için yakınlık faktörü önemli gözükmemektedir. Ankara'da kentin merkez yerlerine yakınlık bu durumun farklı gerçekleşmesine olanak tanımaktadır. Üst gelir gruplarında bu faktör daha önem kazanmaktadır. Bunlar konut alanının sunduğu olanaklar ve aile yaşantısına uygun mekânlar faktörleridir. Üst gelir için kent içindeki konut alanına yerleşenlerde, konut çevresinin sunduğu olanakların önemi artarken, yaşayanların aile yaşantılarına uygun yerler olması önem kazanmaktadır. Güneşevler sakinlerinin çoğunluğu, sunduğu olanaklar nedeniyle bu bölgeye yerleşmeleri söylemişlerdir. Güneşevler ve aile yaşantısına uygun olduğu bu bölgeye yerleştiklerini beyan edenlerin oran yüksektir. Hem konut stokunun yeni ve lüks hem de "prestij semt" olması nedeniyle yerel hizmetlerin standardının yüksek olması nedeniyle Güneşevler ve Battalgazi semtlerini tercih ettikleri söylenebilir.

Sonuç olarak, insanların kent içinde bir konut çevresinden - başka bir konut çevresine göç etmeleri ve yerleşmeleri kuşkusuz, kendi tercihleri ve kararlarının sonucudur denebilir. Ne var ki bu tercihlerin ve kararların oluşumunun onların mevcut yapısal sistem içindeki konumlarıyla gelir, eğitim, yaşam biçimleriyle yakından bağlantılı olduğu söylenebilir. Kırdan kente göç eden ve yeterli geliri olmayan insanlar nasıl büyük olasılıkla gecekondualarda yaşıyorlarsa ya da bu çevreler içinde yaşam alanları arıyorlarsa, aynı şekilde, kendileri çeşitli semtlerinde yaşayan insanlar da büyük olasılıkla kendi ekonomik ve sosyal konumlarına uygun semtlerde yerleşmektedir. Örneğin, konut alanlarının standardı ve sundukları olanaklar farklıdır. Bu nedenle gecekondu bölgelerindeki konutlar ve bu çevre ile Güneşevler konutların değeri aynı olmayacaktır. Bu bağlamda, kentte yaşayanların yerleşme tercihlerinde ve karar vermelerinde, gelir durumları yanında kısmen bununla da ilintili kültürel konumları önemli düzeyde etkili olur.

Gecekondu araştırmalarında, yeni kentlilerin kırsal kesimdeki yakınların ve ailenin öteki bireyleriyle ilişkileri ve bağlantıları çok araştırılmış bir konudur. Oysa Türkiye'deki akrabalık komşuluk ve arkadaş ilişkilerinin önemini göz önüne aldığımızda, bu ilişkilerin yalnızca gecekondu kesimiyle sınırlı kalmadığı, kentin diğer kesimlerinde apartman ve site gibi yeni yerleşim yerlerinde de niteliğinin değiştiğini görebiliriz (Duben, 2002). Bu açıdan baktığınızda akrabalık ve komşuluk bağlarının yalnızca kent içinde değil kent dışı çeşitli yerleşmeler arasında da varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Araştırmanın bu kısmında, Altındağ'a sonradan gelenlerin geldikleri yerleşim birimleriyle ya da memleketleriyle ilişkilerinin ve bağlantılarının boyutları incelenmiştir.

Tablo 42: Konut çevrelerine göre memleketle kurulan ilişkilerin türü

Mahalle Adı	Devam Etmiyor	Doğduğumdan beri buradayım	Düğün Bayram Zamanlarında Akrabalarımızı Ziyarete Gideriz	Gelir Getiren Mal ve Mülk	Yiyecek Yardımı alıyoruz	Tatile Gidiyoruz	Toplam	Mahalle Adı	Devam Etmiyor	Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	Düğün Bayram Zamanlarında Akrabalarımızı Ziyarete Gideriz	Gelir Getiren Mal ve Mülk	Yiyecek Yardımı alıyoruz	Tatile Gidiyoruz	Toplam
Atıfbey	Sayı 0 % 0,00%	1 16,70%	2 33,30%	0 0,00%	1 16,70%	2 33,30%	6 100,00%	Hacıbayram	Sayı 1 % 11,10%	0 0,00%	1 11,10%	0 0,00%	4 44,40%	3 33,30%	9 100,00%
Aydıncık	Sayı 0 % 0,00%	0 0,00%	3 75,00%	0 0,00%	1 25,00%	0 0,00%	4 100,00%	Kale	Sayı 0 % 0,00%	3 60,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 40,00%	0 0,00%	5 100,00%
Aydınlıkevler	Sayı 2 % 7,40%	5 18,50%	8 29,60%	3 11,10%	5 18,50%	4 14,80%	27 100,00%	Karacaören	Sayı 1 % 12,50%	5 62,50%	1 12,50%	0 0,00%	0 0,00%	1 12,50%	8 100,00%
Baraj	Sayı 3 % 17,60%	6 35,30%	2 11,80%	1 5,90%	1 5,90%	4 23,50%	17 100,00%	Karapürçek	Sayı 19 % 23,50%	31 38,30%	9 11,10%	2 2,50%	8 9,90%	12 14,80%	81 100,00%
Başpınar	Sayı 1 % 5,00%	4 20,00%	6 30,00%	1 5,00%	4 20,00%	4 20,00%	20 100,00%	Kavaklı	Sayı 0 % 0,00%	1 25,00%	3 75,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%
Battalgazi	Sayı 0 % 0,00%	4 11,80%	10 29,40%	1 2,90%	11 32,40%	8 23,50%	34 100,00%	Önder	Sayı 0 % 0,00%	0 0,00%	2 40,00%	0 0,00%	2 40,00%	1 20,00%	5 100,00%
Beşikkaya	Sayı 7 % 18,40%	9 23,70%	10 26,30%	1 2,60%	8 21,10%	3 7,90%	38 100,00%	Örnek	Sayı 3 % 15,80%	6 31,60%	2 10,50%	0 0,00%	2 10,50%	6 31,60%	19 100,00%
Doğantepe	Sayı 2 % 16,70%	3 25,00%	1 8,30%	0 0,00%	4 33,30%	2 16,70%	12 100,00%	Peçenek	Sayı 0 % 0,00%	1 33,30%	2 66,70%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	3 100,00%
Feridunçelik	Sayı 3 % 23,10%	5 38,50%	0 0,00%	0 0,00%	2 15,40%	3 23,10%	13 100,00%	Solfasol	Sayı 0 % 0,00%	0 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gıcık	Sayı 0 % 0,00%	1 50,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%	Tatlar	Sayı 0 % 0,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	1 50,00%	2 100,00%
Gültepe	Sayı 5 % 23,80%	2 9,50%	2 9,50%	1 4,80%	3 14,30%	8 38,10%	21 100,00%	Ulubey	Sayı 0 % 0,00%	2 33,30%	0 0,00%	1 16,70%	2 33,30%	1 16,70%	6 100,00%
Güneşevler	Sayı 10 % 28,60%	5 14,30%	7 20,00%	5 14,30%	3 8,60%	5 14,30%	35 100,00%	Yıldıztepe	Sayı 4 % 13,80%	3 10,30%	8 27,60%	2 6,90%	8 27,60%	4 13,80%	29 100,00%
Hacettepe	Sayı 2 % 25,00%	1 12,50%	1 12,50%	0 0,00%	4 50,00%	0 0,00%	8 100,00%	Zübeyde Hanım	Sayı 4 % 26,70%	6 40,00%	0 0,00%	1 6,70%	3 20,00%	1 6,70%	15 100,00%

Tablo 42'den çıkan en önemli sonuç üst gelir gruplarının yaşadıkları konut çevrelerinde, büyük kent kökenli sakinlerin, alt gelir gruplarının yaşadıkları konut çevrelerinde ilçe sakinlerinin daha ağırlıklı olarak yaşadıklarıdır. İster ilçeden isterse ilden göç etsinler, göç edenlerin geride bıraktıkları yakınlarıyla ilişkilerini devam ettirdikleri gözlenmiştir. Geride bırakılan ailenin diğer üyeleri ya da akrabalarıyla ilişkiler çeşitli düzeylerde devam etmektedir.

Genel olarak, Altındağ sakinlerinin memleketleriyle bağlantılarını devam ettirdikleri söylenebilir. Güneşevler (%28,6) ve sonradan gelen sakinler arasında memleketleriyle ilişkilerini sürdürenler oransal olarak azdır. Bu veriler yalnızca gecekondü bölgelerinde yaşayanların değil, üst gelir (Güneşevler) hariç, kentin farklı gelir gruplarında, geldikleri yerleşim yerindeki yakınlarıyla ilişkileri sürdürdükleri yönündeki eğilimi güçlendirmektedir.

Bu ilişkilerde gecekondü sakinleri daha sıklıkla yer alırken, başka bir gecekondü bölgesi Karacaören sakinlerinin en az sıklıkta yer aldığı da görülür. Bizce gecekondü bölgeleri arasında bu yönde bir farklılaşmayı gösteren bu veri, Karacaören bölgesinde yaşayanların konumundan kaynaklanma olasılığını gösterir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, söz konusu gecekondü bölgesinin yeni bir gecekondü bölgesi olmasının yanında, buraya göç edenlerin bir kısmı daha önce kentin başka gecekondü bölgesinden gelerek yerleşen, belki de büyük olasılıkla en yoksul düzeyde olanlar ve bu tür bağlantılardan ve ilişkilerden yeterince yararlanamayanlardır.

Memleketteki yakınlarla kurulan ilişkilerin düzeyi de önemlidir. Bu ilişkiler çeşitli düzeylerde temsil edilebilir. Altındağ'daki aile, memleketteki yakınlarını ziyaret edebilir ya da onları misafir edebilir, tatilini memlekette geçirebilir, düğün, bayram zamanlarında akrabalarını ziyaret edebilir veya erzak yardımı alabilir. Ayrıca, aile üyelerinin memleketini ziyaret etmesine vesile olabilecek ya da memleketiyle ilişkisini bir ölçüde simgeleştirebilecek malı mülkü de olabilir. Bütün bu ilişki düzeylerini değerlendirdiğimizde düğün bayram zamanlarında akrabalarını ziyaret edenlerin oranı %19,5, un, bulgur vb. yiyecek yardımı alanların oranı %18,4, tatile gidenlerin oranı %15,5, gelir getiren mal ve mülk alanların oranı %4,5 tür. Memleketiyle hiçbir aile ilişkisi olmayan kişilerin oranı %17,4 olarak görülmüştür. Bu bilgiler, Altındağ'da yaşanan sürenin ilgili bölgeyi sahiplenme, aidiyet hissetme veya yabancılik hissetme gibi faktörlerle ilişkisi olabileceğini

düşündürmüştür. Dolayısıyla kentleşme olgusunun tartışılması için Altındağ'da kalınan sürenin kentleşme algısı üzerinde bir etkisinin olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 43: Kentleşme algısı ile Altındağ'da yaşanan süre değişkenine yönelik tek yönlü varyans analizi

	N	x	ss		Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Eğitim Görmüş Kişiler	19	18.00	12.11	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	3750	3	1250.18	4.89	.00
Geçimini Kentte Sağlayanlar	257	26.64	17.34		107559	421	255.49		
Kentte Doğmuş Olanlar	32	32.16	13.49		111309	424			
Kentte Oturan Herkes	117	22.68	13.88						
Toplam	425	25.58	16.20						

Yapılan analiz sonucunda kentleşme algısının yaşanan süre değişkenine göre anlamlı derecede farklılaştığı bulgusu elde edilmiştir ($F(3, 421)=4.89, p=.00$). Bu farklılığın hangi ikili grup arasında olduğunu bulmak amacıyla çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Gruplar homojen dağılmadığı için Games-Howell çoklu karşılaştırma testi tercih edilmiştir ($LF=6.07, p=.00$).

Tablo 44: Kentleşme algısı ile Altındağ'da yaşanan süre değişkenine yönelik games-howell çoklu karşılaştırma testi

Kentleşme Algısı (I)	Kentleşme Algısı (J)	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Eğitim Görmüş Kişiler	Geçimini Kentte Sağlayanlar	-8.63*	2.98	.04
	Kentte Doğmuş Olanlar	-14.15*	3.66	.00
	Kentte Oturan Herkes	-4.68	3.06	.44
Geçimini Kentte Sağlayanlar	Eğitim Görmüş Kişiler	8.63*	2.98	.04
	Kentte Doğmuş Olanlar	-5.52	2.62	.17
	Kentte Oturan Herkes	3.96	1.68	.09
Kentte Doğmuş Olanlar	Eğitim Görmüş Kişiler	14.15*	3.66	.00
	Geçimini Kentte Sağlayanlar	5.52	2.62	.17
	Kentte Oturan Herkes	9.48*	2.71	.01
Kentte Oturan Herkes	Eğitim Görmüş Kişiler	4.68	3.06	.44
	Geçimini Kentte Sağlayanlar	-3.96	1.68	.09
	Kentte Doğmuş Olanlar	-9.48*	2.71	.01

Gerçekleştirilen çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre elde edilen bulgular şunlardır:

- Geçimini Altındağ'da sağlayanların kentli olduğunu düşünenler, Altındağ'da eğitim almış olanların kentli olduğunu düşünenlere göre anlamlı düzeyde Altındağ'da daha uzun süredir yaşamaktadır ($M_{I-J}=8.63, SE=2.98, p=.04$).

- Altındağ'da doğmuş olanların kentli olduğunu düşünenler, Altındağ'da eğitim almış olanların kentli olduğunu düşünenlere göre anlamlı düzeyde Altındağ'da daha uzun süredir yaşamaktadır ($M_{I-J}=14.15$, $SE=3.66$, $p=.00$).
- Altındağ'da doğmuş olanların kentli olduğunu düşünenler, Altındağ'da yaşayan herkesin kentli olduğunu düşünenlere göre anlamlı düzeyde Altındağ'da daha uzun süredir yaşamaktadır ($M_{I-J}=9.48$, $SE=2.71$, $p=.01$).

Elde edilen bulgular, Altındağ'da kentleşme algısının yaşanan süreye göre anlamlı biçimde farklılaştığını gösterirken uzun süredir Altındağ'da yaşamış olanların, Altındağ'a eğitim veya çalışmak için gelenleri kentli olarak görmediği ortaya konulmuştur. Ayrıca Altındağ'da geçimini sağlayanların da eğitimini Altındağ'da almış olanlara nazaran daha uzun süredir Altındağ'da yaşadığı görülmektedir. Tüm bu olgular, Altındağ'daki toplum yapısının düşünsel açıdan homojen bir kitleyi teşkil etmediğini ve Altındağlılık'ın bölgede yaşama amacına göre farklılaşan niteliklerde anlamlar ifade ettiğini göstermektedir.

6.3.6. Memleket Olarak Benimsenen Yer

Son olarak, dışarıdan gelenlerin Altındağ'ı memleketi olarak görüp görmedikleri ve bu açıdan konut çevreleri arasında bir farklılık olup olmadığı belirlenmek istenmiştir. **Tablo 45'e** göre Altındağ'a sonradan gelenler arasında, Altındağ'ı memleketi olarak benimseyenler 121, Ankara olarak görenler 210, doğduğu yer olarak görenler ise 47 kişidir.

Tablo 45: Konut çevresine göre Altındağ'da yaşayanların memleket olarak benimsedikleri yer

Mahalle Adı		Apartman	Gecekondu	Site	Eski Ankara Evi	Toplam	Mahalle Adı		Apartman	Gecekondu	Site	Eski Ankara Evi	Toplam
Adana	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	Gerede	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%
Altındağ	Sayı %	53 43,8%	44 36,4%	17 14,0%	7 5,8%	121 100,0%	Haymana	Sayı %	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	0 0,0%	1 100,0%
Ankara	Sayı %	106 50,5%	35 16,7%	69 32,9%	0 0,0%	210 100,0%	Karaman	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%
Antalya	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	Kastamonu	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%
Artvin	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	Kayseri	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%
Bayburt	Sayı %	6 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	6 100,0%	Kızılcahamam	Sayı %	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	0 0,0%	1 100,0%
Çankırı	Sayı %	5 83,3%	1 16,7%	0 0,0%	0 0,0%	6 100,0%	Osmaniye	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%
Çorum	Sayı %	7 63,6%	4 36,4%	0 0,0%	0 0,0%	11 100,0%	Samsun	Sayı %	3 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	3 100,0%
Çubuk	Sayı %	1 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	Sivas	Sayı %	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	0 0,0%	1 100,0%
Doğduğum Yer	Sayı %	16 34,0%	19 40,4%	12 25,5%	0 0,0%	47 100,0%	Trabzon	Sayı %	2 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%
Erzincan	Sayı %	2 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%	Yozgat	Sayı %	2 50,0%	0 0,0%	2 50,0%	0 0,0%	4 100,0%
Erzurum	Sayı %	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	0 0,0%	1 100,0%	Toplam	Sayı %	211 49,6%	103 24,2%	104 24,5%	7 1,6%	425 100%

6.4. Aile Yapısı, Akrabalık, Arkadaşlık ve Komşuluk İlişkileri

6.4.1. Aile

Bu bölümde önce aile ile ilgili kavramsal çerçeve gözden geçirilmiş, sonra aile yapısına ilişkin olarak, aile türü, aile (hane Halkı) büyüklüğü ve görüşülen kişilerin yaş ortalamalarına yer verilmiştir. Sonuçta Altındağ'ın farklı kesitlerine göre aile yapısının değişim gösterip göstermediğine değinilmiştir.

Üyelerinin kan bağı ya da diğer akrabalık bağlarıyla bir araya geldiği sosyal grup olarak tanımlanan aile, çeşitli biçimlerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflamalardan biri aileyi yapısal niteliğine göre, bir başkası ise yerleşim birimi düzeyinde (köy, kent, gecekondu, vb.) tanımlayarak ele almıştır. Yerleşim düzeyinde aile sınıflamasında ailenin yaşadığı yerleşim biriminin sosyal özellikleri aileye damgasını vurur gözükmektedir. Literatürde, köy, kasaba, kent ve gecekondu ailelerinden söz edilmektedir. Bu tasnife göre kentlerde, tek bir aile değil, kentin toplumsal ekolojisine göre değişen birden fazla aile türüne rastlanabilir. Bu ekolojik dağılım rastlanabilir. Bu ekolojik dağılım genellikle gecekondu ve kentin düzenli konut alanlarına göre değişmektedir (Kongar, 1972; Timur, 1972).

Kongar'a göre, kentsel kesimde "gecekondu" ve "kentsel" olmak üzere iki belirgin aile türü vardır. Kentsel aile, çekirdek ailenin temel olduğu, işlevlerinin bir kısmını kimi kentsel kurumlara, devrettiği, çalışan kadın oranının yüksek ve eşler arasında adil konumun olduğu bir birim olarak tanımlanmaktadır (Kongar, 1972). Buna karşılık, gecekondu ailesi daha farklı bir görünüm sergilemektedir. Bu farklılaşmada gecekondu ailesinin içinde yaşadığı gecekondu bölgesinin toplumsal özellikleri belirleyicidir. Gecekondu bölgelerinin kırsal kesimden göç eden inşalarca kurulması ve bu insanların kırsal yaşamdan kopmakla birlikte kentsel yaşamla "bütünleşememesi", ilgili literatürde gecekondu mekânının ayrı bir kimlik olarak ele alınmasına yol açmıştır. "Gecekondu kültürü" kavramı bu kimliğe işaret eden bir örnektir. "Gecekondu kültürü" gibi, "gecekondu ailesi" kavramı, gecekondu bölgelerinin söz konusu özelliklerinden yola çıkarak, yeni kentlilerin kentle bütünleşmesi sürecinde ortaya çıkan "geçiş" niteliğinde bir aile olarak tanımlanmıştır. Gecekondu ailesi kavramı, gecekondu kültürüne ilişkin özelliklerin aile birimi temelinde ifade edilmiş biçimidir. Bu tanıma göre gecekondu ailesi, kentsel aileye doğru değişime uğrayıp kentsel değerleri benimseme eğilimleri gösterse de, henüz kırsal

kesiminden getirdiği değerleri ve alışkanlıkları üzerinden atamamıştır. Bu bağlamda kentin diğer kesimlerine oranla gecekondu ailesinde kişi sayısı fazla, erkek egemen eğilimler ağırlıktadır (Kongar, 1986; Yasa, 1970).

Kentsel alanda, "gecekondu" ve "kentsel" biçiminde bir ayrıma ilişkin özellikler hala varlıklarını korumaya devam etseler bile, Türkiye'de gecekondulaşma sonrası dönemde pek çok kentsel sürecin yeni kentlilerin aile yapılarına etlile bulunarak değişime uğratmıştır. Bu süreçleri genel olarak "modernleşme" ya da "kentlileşme" "ye ilişkin süreçler olarak değerlendirebiliriz. Gecekondu mahallelerindeki yeni kentlilerin zamanla modernleşme/ kentlileşme eğilimi gösterdikleri yönünde bulgular vardır (Ayata, 1989; Kartal, 1978; Kartal, 1983; Schnaiberg, 1970; Schnaiberg, 1971). Özellikle kadının çalışma yaşamına katılması, aile içinde erkek ve kadın ilişkilerini bütünüyle değiştirmese de aile içi kimi ilişkilerin sorgulanmasına zemin hazırlamıştır (Bolak, 1993; Özbay, 1993).

Duben ve Behar'ın (1996) İstanbul örneğindeki gibi, geçen yüzyılın sonlarında bile İstanbul'da çekirdek aile en yaygın aile türü olduğu görülmektedir. Geniş ailenin ise, toplumun gelir açısından alt sınıflarında değil, daha çok varlıklı, gelirlili ailelerin yaşadığı konak çevrelerinde yaygın olduğu bilinmektedir.

İkinci olarak, kentlerde çekirdek ailenin yaygın bir tür olması, bu ailenin ayrı yaşamakla birlikte, bağlı olduğu "geniş ailenin diğer üyeleriyle (özellikle büyükler) ve yakın akrabalarla ilişkilerini sona erdirdiği anlamına gelmemektedir. Kimi sosyal araştırmacıların da vurguladıkları gibi, günümüz kentlerinde bütün sınıflar için çekirdek ailenin içinde olduğu yakın akrabalık bağları güçlüdür ve korunmasına da çaba gösterilmektedir (Duben, 1982; Kıray, 1984). Ayrıca, yapısal-işlevsel yaklaşımın etkisindeki aile çalışmalarında, geniş aile, ataerkil ve akrabalık ilişkileri örneğinde olduğu gibi, genellikle geleneksel ilişkilerin sürdürücüsü olarak tanımlanmakta, buna karşılık çekirdek aile ise eşler arasında adil ve modern bir model olarak sunulmaktadır. Oysa ataerkil (erkek-egemen) ve geleneksel diye tanımlanan ilişkilerin çeşitli biçimlerde çekirdek ailede de varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Bugün büyük kentlerde iki eşin birden çalıştığı çekirdek ailelerde bile, çalışan kadının ev içi rolleri de sıklıkla yerine getirdiği vurgulanmaktadır (Kıray, 1984). Sonuç olarak, çekirdek ailenin kendi içinde değişmesiyle geleneksel kalıplardan arınma ve eşler arasında adil bir konuma yönelme süreci devam etmektedir.

Kent ailesinin yapısıyla ilgili bir diğer özellik de aile işlevlerinin bir kısmının aile dışındaki kimi kurumlarca yerine getirmesidir. Çocukların bakımı ve evin diğer işleri (geçimlik üretim) vb. gibi yeniden üretim süreçlerinin bir kısmı ticarileşerek aile dışındaki ticari kuruluşlara aktarılmaktadır. Ne var ki kadının çalışma konumu, ailelerin gelir düzeyleri ve diğer sosyoekonomik özellikleri bu konuda belirleyici olmaktadır. Öncelikle gelir düzeyi yüksek ailelerde bu faaliyetler aile dışındaki ticari kurum/ kuruluşlara aktarılmaktadır. Kadının çalışma yaşamına katıldığı ailelerde küçük çocukların bakımı, kreş ya da özel bakıcılarca yapılmaktadır. Özellikle profesyonel mesleklerde çalışan ve ücretleri yüksek kadınların ev işlerinde yardımcı (ücretli) kadın çalıştırmaları rastlanılan bir durumdur. Gelir düzeyi düşük ailelerde, henüz bu işlevler aile dışı kurumlara devredilemediği gibi, aileler mali kriz dönemlerinde ev işlerinde mümkün olduğunca daha fazla aile içi emek kullanmaya çabalamaktadır. Aile bu gibi kriz dönemlerinde, kendi olanaklarıyla karşılayabilecekleri ihtiyaçları satın alma yoluna gitmemekte, aile içi emek ve hammadde kullanarak karşılama yoluna gitmektedir.

6.4.2. Aile Türü

Aile türü dendiğinde literatürün bir kısmında ve geçmişte yapılan çalışmalarda geleneksel tipoloji olan; geniş aile, modern aile, çekirdek aile, ataerkil geniş aile vb. tanımlamalara rastlamak mümkündür. Oysa dünyanın ve Türkiye'nin çok hızlı dönüştüğü bir dönemde aile yapısı ve türünün de değişim ve dönüşüm gösterdiğini kabul etmek gerekmektedir.

Bu çalışmada, aile türü olarak, çekirdek, geniş ve yalnız yaşayan olmak üzere üç aile kategorisi oluşturulmuştur. Çekirdek aile, evlenmiş erkek ve kadın ile varsa bunların çocuklarından oluşan en fazla iki kuşağı barındıran aile türüdür. Geniş aile ise, çekirdek ailenin yakın akrabalarıyla birlikte yaşayan türüdür (Kongar, 1972). Geniş aile ikiden fazla kuşağı, çekirdek aileyi ya da aynı kuşaktan yakın birlikte barındırabilmektedir. Altındağ'ın aile yapısının değişimi araştırmasında yaşlı bir anne ya da baba, bir akraba ya da hemşerinin çekirdek aileyle birlikte aynı çatı altında bir araya geldiği örnekler de geniş aile kategorisi içine katılmıştır. Diğer bir aile türü ise, Türkiye'de son yıllarda sayıca artmaya başlayan parçacıl (yalnız yaşayan) ailedir. Parçacıl (yalnız yaşayan) aile (kimisi çalışmalarda "parçalanmış veya yalnız yaşayan aile" olarak geçiyor), evliliğin bozulmasıyla ortaya çıkan, en az iki kişiden oluşan aile türüdür. Yalnızca çocuğuyla/ çocuklarıyla birlikte yaşayan kadın ya da erkek tek ebeveynli aile bu türe örnek olarak verilebilir.

Kimi Batı toplumlarında son yıllarda yapılan araştırmalarda, eşlerden birinin olmadığı, çocuğuyla birlikte yaşayan, iki kişilik aile sayısında artış olduğu kaydedilmiştir. Bu ailelerin dışında, aile niteliği gösterememekle birlikte, tek ya da daha fazla kişiden oluşan hanelerden söz edilebilir. Yalnız yaşayan kadın ve erkekler, aynı evi paylaşan bekâr erkek ya da kadınlar bu tür hanelere örnektir (Kıray, 1984).

Tablo 46: Konut türüne göre aile türü

	Aile Yapınız Hangisine Uygundur?			Toplam
	Çekirdek Aile	Geniş Aile	Yalnız Yaşayan Aile	
Apartman	163 77,25%	16 7,58%	32 15,17%	211 100,00%
Gecekondu	31 30,10%	61 59,22%	11 10,68%	103 100,00%
Site	85 81,73%	7 6,73%	12 11,54%	104 100,00%
Eski Ankara Evi	3 42,86%	2 28,57%	2 28,57%	7 100,00%
Toplam	282 66,35%	86 20,24%	57 13,41%	425 100,00%

Tablo 46'da görüldüğü üzere Altındağ'ın aile türü % 66,3 oranında çekirdek ailedir. Gecekondu bölgelerinde geniş aile, sitelerde ise çekirdek aile oranları fazladır.

Tablo 47: Konut çevresine göre aile türü

Mahalle Adı	Çekirdek Aile	Geniş Aile	Yalnız Yaşayan Aile	Toplam	Mahalle Adı	Çekirdek Aile	Geniş Aile	Yalnız Yaşayan Aile	Toplam
Atıfbey	Sayı 3 % 50,0%	2 33,3%	1 16,7%	6 100,0%	Hacıbayram	Sayı 6 % 66,7%	1 11,1%	2 22,2%	9 100,0%
Aydıncık	Sayı 1 % 25,0%	3 75,0%	0 0,0%	4 100,0%	Kale	Sayı 0 % 0,0%	3 60,0%	2 40,0%	5 100,0%
Aydınlıkevler	Sayı 18 % 66,7%	6 22,2%	3 11,1%	27 100,0%	Karacaören	Sayı 4 % 50,0%	3 37,5%	1 12,5%	8 100,0%
Baraj	Sayı 13 % 76,5%	1 5,9%	3 17,6%	17 100,0%	Karapürçek	Sayı 58 % 71,6%	7 8,6%	16 19,8%	81 100,0%
Başpınar	Sayı 13 % 65,0%	7 35,0%	0 0,0%	20 100,0%	Kavaklı	Sayı 2 % 50,0%	2 50,0%	0 0,0%	4 100,0%
Battalgazi	Sayı 24 % 70,6%	8 23,5%	2 5,9%	34 100,0%	Önder	Sayı 4 % 80,0%	0 0,0%	1 20,0%	5 100,0%
Beşikkaya	Sayı 20 % 52,6%	14 36,8%	4 10,5%	38 100,0%	Örnek	Sayı 14 % 73,7%	2 10,5%	3 15,8%	19 100,0%
Doğantepe	Sayı 6 % 50,0%	5 41,7%	1 8,3%	12 100,0%	Peçenek	Sayı 1 % 33,3%	2 66,7%	0 0,0%	3 100,0%
Feridunçelik	Sayı 11 % 84,6%	1 7,7%	1 7,7%	13 100,0%	Solfasol	Sayı 2 % 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%
Gıcık	Sayı 1 % 50,0%	1 50,0%	0 0,0%	2 100,0%	Tatlar	Sayı 0 % 0,0%	2 100,0%	0 0,0%	2 100,0%
Gültepe	Sayı 13 % 61,9%	7 33,3%	1 4,8%	21 100,0%	Ulubey	Sayı 4 % 66,7%	1 16,7%	1 16,7%	6 100,0%
Güneşevler	Sayı 24 % 68,6%	3 8,6%	8 22,9%	35 100,0%	Yıldıztepe	Sayı 23 % 79,3%	4 13,8%	2 6,9%	29 100,0%
Hacettepe	Sayı 7 % 87,5%	0 0,0%	1 12,5%	8 100,0%	Zübeyde Hanım	Sayı 10 % 66,7%	1 6,7%	4 26,7%	15 100,0%

Tablo 47'de gösterildiği gibi, geniş aileye en fazla gecekondlu bölgelerinde %100 Tatlar, %75 Aydıncık ve %66 Peçenek'te rastlanmıştır. Altındağ'ın diğer semtleri birçoğunda çok az oranda geniş aileye rastlanmıştır. Buna karşılık, bütün semtlerde çekirdek aile en yaygın aile türüdür. Çekirdek ailenin en yaygın olduğu semtler Solfosol %100, Hacettepe %87,5, Feriduçelik %84,6, Önder %80'dır. Çekirdek ailenin kimi semtlerde düşük oranda olması bu semtlerde geniş ailelerin önemli oranda bulunduğu anlamına gelmiyor. Kimi semtlerde geniş ve çekirdek aile kategorileri dışında, yalnız yaşayan (parçacıl) aile ve aile özelliği göstermeyen tek kişilik haneler de bulunmaktadır. Bu tür ailelere en fazla Kale'de %40 oranındadır.

Bu noktadaki bir diğer değişken ise hanenin gelir durumudur. Gelir durumu değişkeni, eğitim düzeyiyle bağlantılı olarak toplumsal değişimin izleminde etkin bir korelasyona sahip olarak pek çok teorisyen tarafından ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilgili çalışmada da temel bir dinamik olarak gelir durumu, tek yönlü varyans analizi üzerinden incelenmiştir.

Tablo 48: Hanenin gelir durumuna göre aile türüne yönelik tek yönlü varyans analizi

	N	x	ss		Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Çekirdek Aile	282	13197	5345	Gruplar Arası	2207612034	2	1103806017	43.16	.0
Geniş Aile	86	7430	3417	Gruplar İçi	10792803260	422	25575363		0
Yalnız Yaşayan	57	12421	5624	Toplam	13000415294	424			
Toplam	425	11926	5537						

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu gözlenmiştir ($F(2,422)=43.16$, $p=.00$). Farkın kaynağının kestirilebilmesi için çoklu karşılaştırma testi yapılmış, grupların homojen dağılmaması nedeniyle de Games-Howell çoklu karşılaştırma testi tercih edilmiştir ($LF=9.38$, $p=.00$).

Tablo 49: Hanenin gelir durumuna göre aile türüne yönelik games-howell çoklu karşılaştırma testi

Aile Türü (I)	Aile Türü (J)	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Çekirdek Aile	Geniş Aile	5766*	623	.00
	Yalnız Yaşayan	776	734	.54
Geniş Aile	Çekirdek Aile	-5766*	623	.00
	Yalnız Yaşayan	-4990*	864	.00
Yalnız Yaşayan	Çekirdek Aile	-776	734	.54
	Geniş Aile	4990*	864	.00

Elde edilen sonuçlara ilişkin şunların söylenmesi mümkündür:

- Geniş aile türünün ortalama hane geliri, çekirdek aile türünden anlamlı derecede daha düşüktür ($M_{I-J}=-5766$, $SE=623$, $p=.00$).
- Geniş aile türünün ortalama hane geliri, parçalanmış aile türünden anlamlı derecede daha düşüktür ($M_{I-J}=-4990$, $SE=864$, $p=.00$).

Bu bulgular, çekirdek ailelerin aylık hane gelirinin geniş aileden anlamlı derecede daha yüksek olduğunu ortaya koyarken çekirdek aile ile parçalanmış aile arasında da anlamlı bir fark olmadığını açıklamaktadır. Dolayısıyla yukarıdaki bulgular, geniş ailelerin diğer herhangi bir aile türüne göre çok daha az gelire sahip olduğunu ortaya koymakla birlikte bu durumun eğitim düzeyi ve konut türü ile de yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda eğitim düzeyinin artması, kadınların iş hayatına atılması, kadınların evde karar verici nitelikte eşit haklara sahip olması ve çekirdek ailelerin yaygınlaşması, Altındağ ilçesinin toplumsal değişimi neticesindeki yeni örüntülerinin bir kümesini oluşturmaktadır.

6.4.3. Hane Halkı Büyüklüğü

Türkiye hane halkı büyüklüğü değişim yaşanmıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre, 2014 yılında %13,9 olan yalnız yaşayan fertlerden oluşan tek kişilik hane halklarının oranının 2021 yılında %18,9'a yükseldiği görülmüştür. Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halklarının oranında artış olduğu ve söz konusu hane halklarının oranı 2014 yılında %2,1 iken 2021 yılında %3,2'ye yükselmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

Tablo 50: Türkiye’de konut çevresine göre hanenin ortalama geliri ve büyüklüğü

Hane halkı tipleri	Toplam hane Halkı içindeki oranı							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tek kişilik hane Halkı	13,9	14,4	14,9	15,4	16,1	16,9	17,9	18,9
Tek çekirdek aileden oluşan hane Halkı	67,4	66,9	66,4	66,1	65,3	65,1	65,2	64,4
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2	14,2	14,1	13,9	13,5	13,5
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0	43,5	42,3	42,3	42,0	40,8
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2	8,5	8,9	9,2	9,7	10,1
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,2	2,3
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5	6,7	7,0	7,2	7,5	7,8
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane Halkı	16,7	16,5	16,3	16,0	15,8	15,0	14,0	13,5
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane Halkı	2,1	2,2	2,4	2,5	2,8	3,0	2,8	3,2

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2014-2021
Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Tablo 50' ye göre tek çekirdek aile olarak ifade edilen, yalnızca eşlerden veya eşler ve çocuklarından veya tek ebeveyn ve en az bir çocuktan oluşan hane halklarının oranında azalma olduğu görüldü. Tek çekirdek aileden oluşan hane halklarının oranı, 2014 yılında %67,4 iken 2021 yılında %64,4'e geriledi. Diğer yandan, geniş aile olarak tanımlanan ve en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halklarının oranı 2014 yılında %16,7 iken 2021 yılında %13,5'e düştüğü görülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

Araştırmamızda örneklemimizde, sayıca az olmasına karşın aile niteliği göstermeyen tek ya da iki kişilik haneler olması nedeniyle "hane Halkı büyüklüğü" kavramı tercih edilmiştir. Tek ya da iki kişilik aile olmayan haneler özellikle dışlanmamıştır, Türkiye'de son zamanlarda bu tür hanelerde artış yaşanmaktadır. Verileri konut türleri üzerinden gözden geçirdiğimizde hane halkı büyüklüğünün (hanede ortalama kişi sayısı) gelire bağlı olarak değişmekte olduğu gözlenir.

Tablo 51: Konut çevresine göre hanenin ortalama geliri ve büyüklüğü

Mahalle Adı	Sayı	Hane Başına Ortalama Gelir	Ortalama Hane Büyüklüğü	Toplam	Mahalle Adı	Sayı	Hane Başına Ortalama Gelir	Ortalama Hane Büyüklüğü	Toplam
Atıfbey	6	8.000	3,83	48.000	Hacıbayram	9	7.778	4,00	70.000
Aydıncık	4	8.750	4,25	35.000	Kale	5	9.400	3,80	47.000
Aydınlıkevler	27	10.648	3,11	287.500	Karacaören	8	8.938	3,62	71.500
Baraj	17	11.118	3,11	189.000	Karapürçek	82	13.253	2,75	1.073.500
Başpınar	20	10.225	3,25	204.500	Kavaklı	4	6.500	4,75	26.000
Battalgazi	34	10.441	3,47	355.000	Önder	5	9.200	4,00	46.000
Beşikkaya	38	10.000	3,36	380.000	Örnek	19	11.000	3,31	209.000
Doğantepe	12	11.750	3,50	141.000	Peçenek	3	6.000	5,00	18.000
Feridunçelik	13	14.346	2,69	186.500	Solfasol	2	10.000	3,50	20.000
Gıcık	2	6.500	4,50	13.000	Tatlar	2	5.000	5,50	10.000
Gültepe	21	11.452	3,28	240.500	Ulubey	6	14.500	2,66	87.000
Güneşevler	35	18.800	2,37	658.000	Yıldıztepe	29	12.897	3,20	374.000
Hacettepe	8	10.313	3,50	82.500	Zübeyde Hanım	15	13.067	2,86	196.000
Sayı	425	Hane Başına Ortalama Gelir (bin TL)			Ortalama Hane Büyüklüğü			Toplam	
		10.380			3,58			5.068.500	

Tablo 51' de Hane büyüklüğünün en düşük olduğu semtler, sırasıyla Güneşevler, Ulubey, ve Feridunçelik, Karapürçek, en yüksek olduğu semtler ise gecekondu bölgeleri olan Peçenek, Aydıncık ve Gıcık'tır.

Bu veriler konut çevreleri ile hane halkı büyüklüğü arasında yakın ilişki olduğunu; gelir durumunun (sosyoekonomik durum) yüksek olduğu semtlerde hanede kişi sayısının azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Üst gelir konut çevrelerinde kent kökenli sakinlerin yoğun yerleşimi, yerleşim kökeni etkisinin de hanede kişi sayısı üzerinde etkisi olabileceğini göstermektedir. Gecekondu bölgelerinde hane halkı büyüklüğü değerleri,

Altındağ'ın diğer kesimlerinden belirgin biçimde ayırmaktadır. Gecekondu bölgelerinde kentin en kalabalık hanelerine rastlanmışken, Güneşevler, Ulubey, Feridunçelik ve Karapürçek hane halkı sayısı daha az aileler yaşamaktadır.

Tablo 52: Türkiye’de ortalama aile/hane büyüklükleri

Açıklama	Yılı	Ortalama Hane Büyüklüğü	Kaynak
Türkiye (Genel)	1990	4,97	(DİE, 1993:179)
Kentler	1990	4,62	(DİE, 1993:179) *
Ankara	1980	4,85	(DİE, 1993:20)
	1990	4,08	(DİE, 1993:179)
İstanbul	1990	4,10	(DİE, 1993:179)
	1990	3,85	(DİE, 1993:179)
Ankara Gecekonduları	1966	5,50	(Yasa, 1966:108)
	1993	5,70	(Gökçe vd. 1993:58)
Türkiye Gecekonduları	1993	5,40	(Gökçe vd. 1993:58)

* İl ve ilçe merkezlerinin ortalamasını kapsıyor

Toplam konut hane halkı büyüklüğü ortalaması (3,58), bütün kentin rastlantısal örneklemine yansıtılmamakla birlikte, genel olarak kentsel düzeyde aile büyüklüğünün Devlet İstatistik Enstitüsü’ nün 1990 Ankara hane halkı büyüklüğü ortalamasıyla (4.08) yakınlık göstermektedir. Ayrıca, Devlet İstatistik Enstitüsü büyük kentlere ilişkin 1990 hane halkı büyüklükleri verileri (DİE, 1993) bütün Türkiye’de dönemlere göre süreç içinde ortalama hane halkı büyüklüğü değerlerinin giderek düşmekte olduğunu göstermektedir. **Tablo 52**’deki verileri değerlendirdiğimizde Türkiye’de kentler ve kentlerin çeşitli kesitleri arasında az çok farklar olmasına karşın ailede ortalama kişi sayısının giderek azalmakta olduğu, bu azalmanın orta ve üst gelir konut çevrelerinde ve daha uzun süre kentte yaşayanlarda daha belirgin olduğu söylenebilir.

Görüşme yapılan kişilerin yaş ortalamaları her ne kadar bir konut çevresinde yaşayan bütün sakinlerin yaş ortalamaların ve yaş dilimlerini temsil edebilme olanağı sağlayamamakla birlikte, yetişkinler düzeyinde yaş ortalamaları üzerine veri sağlamaktadır. **Tablo 53**’de görüşme yapılan konut çevreleri sakinlerinin yaş ortalamaları gösterilmektedir. Konut çevrelerinin yaş ortalaması 42’dir. Verilere göre, örneklem içindeki konut çevreleri sakinlerinin yaş ortalaması bakımından farklılık bulunmuştur. Bu farklılaşmayı Kale, Tatlar, Peçenek gecekondu çevrelerinin oluşturduğu görülmektedir. Önder en düşük yaş ortalamalarını temsil etmektedirler. Bu çevreler dışında diğerlerinin yaş ortalamaları aşağı yukarı birbirine yakındır.

Tablo 53: Konut çevrelerine göre sakinlerin yaş ortalaması

Konut Çevresine Göre Sakinlerin Yaş Ortalaması								
Mahalle Adı	Sayı	Yaş Ortalaması	Mahalle Adı	Sayı	Yaş Ortalaması	Mahalle Adı	Sayı	Yaş Ortalaması
Atıfbey	6	37,5	Gıcık	2	41,5	Önder	5	34,4
Aydıncık	4	45,8	Gültepe	21	43,9	Örnek	19	44,1
Aydınlıkevler	27	46,2	Güneşevler	35	39,6	Peçenek	3	50,6
Baraj	17	35,9	Hacettepe	8	38,1	Solfasol	2	44,0
Başpınar	20	40,1	Hacıbayram	9	39,0	Tatlar	2	47,0
Battalgazi	34	45,7	Kale	5	52,2	Ulubey	6	41,7
Beşikaya	38	44,5	Karacaören	8	42,5	Yıldıztepe	29	38,3
Doğantepe	12	39,6	Karapürçek	82	43,8	Zübeyde Hanım	15	37,9
Feridunçelik	13	41,6	Kavaklı	4	39,0	Toplam	425	42,1

Altındağ'daki ortalama hane büyüklüğünün, konut tipi özelinde farklılaşıp farklılaşmadığı, Altındağ'ın toplumsal değişiminde kullanılacak diğer bir değişken olarak düşünülebilir. Bu bağlamda, yukarıdaki tablonun verileri, konut tipine göre tek yönlü varyans analizine tabii tutularak test edilmiştir.

Tablo 54: Yaşanılan konut tipine göre ortalama hane büyüklüğünün farkına ilişkin tek yönlü varyans analizi

	N	X	ss		Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Apartman	211	2.94	1.30	Gruplar Arası	217.949	2	108.97	54.38	.00
Gecekondu	103	4.51	1.79	Gruplar İçi	831.575	415	2.004		
Site	104	2.68	1.19	Toplam	1049.524	417			

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda yaşanılan konut tipine göre hane büyüklüklerinin anlamlı derecede birbirinden farklılaştığı görülmüştür ($F(2, 415)=54.38$, $p=.00$). Bu çerçevede farkın hangi ikili gruplar arasında gerçekleştiğini görebilmek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerine başvurulmuştur. Gruplar homojen dağılmadığından Games-Howell çoklu karşılaştırma testi bu karşılaştırma için tercih edilmiştir ($LF=14.63$, $p=.00$).

Tablo 55: Yaşanılan konut tipine göre ortalama hane büyüklüğünün farkına ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi

(I) Konut Türü	(J) Konut Türü	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Apartman	Gecekondu	-1,57*	0,19	0,00
	Site	0,26	0,14	0,18
Gecekondu	Apartman	1,57*	0,19	0,00
	Site	1,83*	0,21	0,00
Site	Apartman	-0,26	0,14	0,18
	Gecekondu	-1,83*	0,21	0,00

Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonuçları şu şekilde özetlenebilmektedir:

- Apartmanda yaşayanların ortalama hane halkı sayısı, gecekonduda yaşayanların ortalama hane halkı sayısına göre anlamlı derecede daha azdır ($M_{I-J}=-1.57$, $SE=0.19$, $p=.00$).
- Sitede yaşayanların ortalama hane halkı sayısı, gecekonduda yaşayanların ortalama hane halkı sayısına göre anlamlı derecede daha azdır ($M_{I-J}=-1.83$, $SE=.21$, $p=.00$).

Bu bilgiler ışığında Altındağ çevresinde apartman ve sitede yaşayanların gecekondu tipi hanelerde yaşayanlara göre daha çok çekirdek tipi ailelerde yaşadığını söylemek mümkündür. Öte yandan gecekondu tipi evlerde yaşayan ailelerde çocuk sayısının fazla olması gibi bir olgudan söz etmek mümkün iken Altındağ'da geçmişe nazaran artan sayıda apartman ve site tipi yerleşimlerin olması, aile yapısının ve dolayısıyla toplum yapısının değişmekte olduğunun göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir.

Tablo 56: Yaşanılan konut türü ile aile yapısının karşılaştırılmasına ilişkin ki kare bağımsızlık testi

	Çekirdek Aile	Geniş Aile	Yalnız Yaşayan	Toplam	X^2	df	p
Apartman	163	16	32	211	133.20	4	.00
Gecekondu	31	61	11	103			
Site	85	7	12	104			
Toplam	279	84	55	418			

Yukarıdaki bulguyla benzer şekilde Altındağ'daki aile türünün değişimine ilişkin fikir sahibi olabilmek amacıyla ailenin türü ile konutun türü arasındaki ilişki açıklanmak istenmiş ve Ki Kare bağımsızlık testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda konut türü ile aile türü içerisindeki bazı grupların anlamlı düzeyde birbirine bağımlı olduğu öğrenilmiştir ($X^2(4, N=418)=133.20$, $p=.00$).

Yapılan test sonucunda apartman ve sitede yaşayanlar içerisinde belli bir bağımlılık bulunmamasına karşın gecekonduda yaşayanlar ile ikili karşılaştırmalar yapıldığında bağımlı gruplar belirginleşmektedir. Buna göre; gecekonduda yaşayanların geniş aile gruplarıyla bağımlılığının yanı sıra site ve apartmanda yaşayanların çekirdek aile gruplarıyla bağımlı olduğu keşfedilmiştir. Bu çerçevede yukarıdaki bulgularla bir arada ele alındığında Altındağ bölgesinde gecekonduda yaşayanların görece daha kalabalık hanelerde ve geniş ailelerde olduğu, apartman ve site sakinlerinin ise daha çok çekirdek aile olarak yaşadığı söylenebilmektedir.

6.4.4. Aile İçi Karar Verme

Görüşme yapılan kişilerin aile içindeki kararlarda erkek ya da kadının hangisinin etkin olduğu, aile içinde güç yapısını sergiler. **Tablo 57**'de, ailede önemli konularda karar genellikle kimin verdiği konut çevrelerine ve cinsiyetlere göre sergilenmeye çalışılmıştır. Ailede kimin en çok karar verdiği konut çevrelerine göre değişmekle birlikte, yanıtlar cinsiyete göre de farklılaştığını göstermektedir. Konut çevresine göre değerlendirilmeye çalışıldığında, sakinlerin beyanlarına göre kadın ve erkek cinsiyetler arasında farklılıklar olsa da, Altındağ'da yaşayan ailelerde de önemli oranda ailede karar verme süreçlerinde eşitlikten söz edilebilmektedir. Gıcık, Tatlar, Kale ve Peçenek gibi konut çevrelerinde erkeklerin karar verme oranları fazla olduğu görülmüştür. Nihayet gecekondu bölgelerine doğru gidildikçe erkeklerin karar vermede etkinliği daha fazla artmaktadır. Buna karşılık Güneşevler, Feridunçelik, Karapürçek, Ulubey ve Gültepe de kadınlar kendilerini erkeklere göre daha etkin görmektedir.

Tablo 57: Aile ile ilgili önemli kararları kimin aldığı

Mahalle Adı		Birlikte Karar verimiz	Çocuklar	Baba	Anne	Toplam	Mahalle Adı		Birlikte Karar verimiz	Çocuklar	Baba	Anne	Toplam
Atıfbey	Sayı	2	1	2	1	6	Hacıbayram	Sayı	4	0	3	2	9
	%	33,30%	16,70%	33,30%	16,70%	100,00%		%	44,40%	0,00%	33,30%	22,20%	100,00%
Aydıncık	Sayı	2	0	2	0	4	Kale	Sayı	1	0	4	0	5
	%	50,00%	0,00%	50,00%	0,00%	100,00%		%	20,00%	0,00%	80,00%	0,00%	100,00%
Aydınlıkevler	Sayı	8	1	14	4	27	Karacaören	Sayı	3	0	4	1	8
	%	29,60%	3,70%	51,90%	14,80%	100,00%		%	37,50%	0,00%	50,00%	12,50%	100,00%
Baraj	Sayı	4	1	9	3	17	Karapürçek	Sayı	23	2	27	29	81
% Mahalle	%	23,50%	5,90%	52,90%	17,60%	100,00%	%	%	28,40%	2,50%	33,30%	35,80%	100,00%
Battalgazi	Sayı	16	1	15	2	34	Önder	Sayı	2	1	1	1	5
	%	47,10%	2,90%	44,10%	5,90%	100,00%	%	%	40,00%	20,00%	20,00%	20,00%	100,00%
Beşikkaya	Sayı	15	1	17	5	38	Örnek	Sayı	7	1	8	3	19
% Mahalle	%	39,50%	2,60%	44,70%	13,20%	100,00%	%	%	36,80%	5,30%	42,10%	15,80%	100,00%
Doğantepe	Sayı	4	1	6	1	12	Peçenek	Sayı	1	0	2	0	3
	%	33,30%	8,30%	50,00%	8,30%	100,00%	%	%	33,30%	0,00%	66,70%	0,00%	100,00%
Feridunçelik	Sayı	4	1	3		13	Solfasol	Sayı	1	0	1	0	2
	%	30,80%	7,70%	23,10%	5	100,00%	%	%	50,00%	0,00%	50,00%	0,00%	100,00%
Gıcık	Sayı	0	0	2	38,50%	2	Tatlar	Sayı	0	0	2	0	2
%	%	0,00%	0,00%	100,00%	0	100,00%	%	%	0,00%	0,00%	100,00%	0,00%	100,00%
Gültepe	Sayı	7	1	6	0,00%	21	Ulubey	Sayı	2	1	1	2	6
%	%	33,30%	4,80%	28,60%	7	100,00%	%	%	33,30%	16,70%	16,70%	33,30%	100,00%
Güneşevler	Sayı	13	3	6	33,30%	35	Yıldıztepe	Sayı	12	1	12	4	29
%	%	37,10%	8,60%	17,10%	13	100,00%	%	%	41,40%	3,40%	41,40%	13,80%	100,00%
Hacettepe	Sayı	2	1	3	37,10%	8	Zübeyde Hanım	Sayı	4	1	6	4	15
%	%	25,00%	12,50%	37,50%	2	100,00%	%	%	26,70%	6,70%	40,00%	26,70%	100,00%
Birlikte Karar verimiz			Çocuklar Karar verir			Baba Karar verir			Anne Karar verir			Toplam	
		146			20			167			92	425	
		34,40%			4,70%			39,30%			21,60%	100,00%	

İlgili ifadelerin istatistiksel analizi için Ki Kare bağımsızlık testi yapılmıştır. Buna göre; gözenekler içerisinde 5’in altında veriler olduğundan skala 1 lise ve daha aşağı bir eğitim düzeyi” ile “lisans ve daha üzeri bir eğitim düzeyi” olacak şekilde iki kategoriye düşürülmüştür.

Tablo 58: Katılımcıların eğitim düzeyi ile hanedeki karar verici kişi arasındaki ilişkiye yönelik ki kare bağımsızlık testi

	Lise ve altı mezunu	Lisans ve üzeri mezunu	Toplam	X ²	df	P
Birlikte Karar Veririz	86	57	143	13.33	3	.00
Çocuklar	9	11	20			
Erkek Eş	110	53	163			
Kadın Eş	42	50	92			
Toplam	247	171	418			

Yapılan Ki Kare bağımsızlık testi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir bağımlılık olduğu gözlenmiştir ($X^2(3, N=418)=13.33, p=.00$). Buna göre; lise ve altı bir eğitim düzeyinden mezun olan bireyler ile erkek eşlerin karar verici olduğu aileler ve lisans ve üzeri bir eğitim düzeyinden mezun olan bireyler ile kadın eşin karar verici olduğu aileler arasında bir bağımlılık olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyinin yükselmesi ile kadının da hane içerisinde söz sahibi olmaya başladığı görülmektedir. Bu durum, Altındağ’da yükselen eğitim seviyesinin kadının daha ön planda olduğu bir toplum düzeninin doğru evrilmeyle beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır.

6.4.5. Ailenin Değişimi

Araştırmada, Altındağ’da ailenin değişimine ilişkin genel anlamıyla ailenin gidişatını ilgilendiren “Aile nereye doğru gidiyor?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki **Tablo 59’** da yer almaktadır.

Tablo 59: Konut çevresine göre Aile’nin değişimine yönelik düşünceler

Mahalle Adı	Değişim Geçiriyor	Sağlam kale	Önemi Azalıyor	Önemi artıyor	Toplam
Atıfbey	Sayı % 1 16,70%	3 50,00%	0 0,00%	2 33,30%	6 100,00%
Aydıncık	Sayı % 1 25,00%	3 75,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%
Aydınlıkevler	Sayı % 8 29,60%	13 48,10%	1 3,70%	5 18,50%	27 100,00%

Tablo 59 (devam): Konut çevresine göre Aile'nin değişimine yönelik düşünceler

Mahalle Adı		Değişim Geçiriyor	Sağlam kale	Önemi Azalıyor	Önemi artıyor	Toplam
Baraj	Sayı %	3 17,60%	12 70,60%	1 5,90%	1 5,90%	17 100,00%
Başpınar	Sayı %	3 15,00%	13 65,00%	1 5,00%	3 15,00%	20 100,00%
Battalgazi	Sayı %	10 29,40%	22 64,70%	1 2,90%	1 2,90%	34 100,00%
Beşikkaya	Sayı %	10 26,30%	21 55,30%	1 2,60%	6 15,80%	38 100,00%
Doğantepe	Sayı %	3 25,00%	8 66,70%	1 8,30%	0 0,00%	12 100,00%
Feridunçelik	Sayı %	4 30,80%	5 38,50%	2 15,40%	2 15,40%	13 100,00%
Gıcık	Sayı %	0 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gültepe	Sayı %	6 28,60%	7 33,30%	2 9,50%	6 28,60%	21 100,00%
Güneşevler	Sayı %	11 31,40%	10 28,60%	5 14,30%	9 25,70%	35 100,00%
Hacettepe	Sayı %	1 12,50%	6 75,00%	0 0,00%	1 12,50%	8 100,00%
Hacıbayram	Sayı %	2 22,20%	6 66,70%	0 0,00%	1 11,10%	9 100,00%
Kale	Sayı %	0 0,00%	4 80,00%	0 0,00%	1 20,00%	5 100,00%
Karacaören	Sayı %	1 12,50%	5 62,50%	0 0,00%	2 25,00%	8 100,00%
Karapürçek	Sayı %	28 34,60%	23 28,40%	6 7,40%	24 29,60%	81 100,00%
Kavaklı	Sayı %	0 0,00%	3 75,00%	0 0,00%	1 25,00%	4 100,00%
Önder	Sayı %	1 20,00%	1 20,00%	1 20,00%	2 40,00%	5 100,00%
Örnek	Sayı %	6 31,60%	10 52,60%	3 15,80%	0 0,00%	19 100,00%
Peçenek	Sayı %	0 0,00%	1 33,30%	0 0,00%	2 66,70%	3 100,00%
Solfasol	Sayı %	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%	2 100,00%
Tatlar	Sayı %	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%	2 100,00%
Ulubey	Sayı %	2 33,30%	2 33,30%	2 33,30%	0 0,00%	6 100,00%
Yıldıztepe	Sayı %	6 20,70%	16 55,20%	0 0,00%	7 24,10%	29 100,00%
Zübeyde Hanım	Sayı %	5 33,30%	5 33,30%	0 0,00%	5 33,30%	15 100,00%
Değişim Geçiriyor		Her şeye Rağmen Sağlam Kale	Önemi Azalıyor	Önemi Gittikçe Artıyor	Toplam	
112		201	27	85	425	
26,40%		47,30%	6,40%	20%	100,00%	

Katılımcıların önemli bir kısmı %47,3 her şeye rağmen sağlam kale, %26,4 ailenin değişim geçirdiğini,%20 ailenin öneminin gittikçe arttığı, %6,40 ise ailenin öneminin azaldığı cevabı vermişlerdir. Konut çevrelerinde açısından ailenin değişimini değerlendirdiğimizde genel olarak ailenin her şeye rağmen sağlam kale olduğu görülmüştür. Güneşevler, Karapürçek, Ulubey ve Feridunçelik, yaşamış olanlar ailenin değişim geçirdiğini belirtmişlerdir. Tatlar, Solfasol ve Peçenek mahallerinde yaşayan aileler ise ailenin öneminin daha çok arttığını belirtmişlerdir.

Konut türleri açısından ailenin değişimini aşağıda yer alan **Tablo 60'** a göre değerlendirdiğimizde; gecekondü bölgelerinde yaşayan konut sakinlerinin ailenin her şeye rağmen sağlam ve öneminin gittikçe arttığını, apartmanlarda yaşayanlar ailenin değiştiğini ama her şeye rağmen sağlam ve öneminin arttığını, sitelerde yaşayanlar ise ailenin değişim ve öneminin azaldığı görüşlerini belirtmişlerdir. Altındağ'da ailenin değişimine ilişkin bu bulgular anlam kazanmıştır.

Tablo 60: Konut türüne göre Aile'nin değişimi

Konut Türü		Değişim Geçiriyor	Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	Önemi Azalıyor	Önemi Gittikçe Artıyor	Toplam
Apartman	Sayı	57	111	7	36	211
	%	27,0%	52,6%	3,3%	17,1%	100,0%
Gecekondü	Sayı	13	60	7	23	103
	%	12,6%	58,3%	6,8%	22,3%	100,0%
Site	Sayı	42	24	13	25	104
	%	40,4%	23,1%	12,5%	24,0%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	6	0	1	7
	%	0,0%	85,7%	0,0%	14,3%	100,0%
Toplam	Sayı	112	201	27	85	425
	%	26,4%	47,3%	6,4%	20,0%	100,0%

Yukarıdaki tablo, benzer şekilde Ki Kare bağımsızlık testine de tabii tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 61: Konut türü ile ailenin değişimine ilişkin ki kare bağımsızlık testi

	Değişim Geçiriyor	Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	Önemi Azalıyor	Önemi Gittikçe Artıyor	Toplam	X ²	df	p
Apartman	57	111	7	36	211	43.00	6	.00
Gecekondü	13	60	7	23	103			
Site	42	24	13	25	104			
Toplam	112	195	27	84	418			

Yapılan test sonucunda konut türünün grupları ile ailenin değişimine yönelik verilen yanıtlar arasında anlamlı bir bağımlılık olduğu keşfedilmiştir ($X^2(6, N=418)=43.00, p=.00$). Buna göre; apartmanda ve gecekonduda yaşayanlar ile ailenin sağlam kale olduğunu belirtenlerin ve sitede yaşayanlarla ailenin değişim geçirdiğini söyleyenlerin bağımlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla konut türlerinden sitede yaşayanların ailenin hâlihazırda bir değişim sürecinde olduğunu söylemekle birlikte apartman ve gecekonduda yaşayanların aile mefhumundaki değişikliğe vurgu yapmadığı görülmüştür.

Öte yandan önemli bir değişken olarak ailenin türüne göre de aile değişimi incelenmek istenmiş ve ilgili değişkenler üzerinden de Ki Kare bağımsızlık testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 62: Aile tipi ile ailenin değişimine ilişkin ki kare bağımsızlık testi

	Değişim Geçiriyor	Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	Önemi Azalıyor	Önemi Gittikçe Artıyor	Toplam	X^2	df	p
Çekirdek Aile	86	130	14	52	282	10,89	6	0,04
Geniş Aile	10	53	7	16	86			
Yalnız Yaşayan	19	20	6	12	57			
Toplam	115	203	27	80	425			

Yapılan Ki Kare bağımsızlık testi sonucunda aile tipine yönelik gruplar arasında anlamlı bir bağımlılık olduğu gözlenmiştir ($X^2(6, N=425)=10.89, p=.04$). Bu çerçevede yapılan analizde geniş aile yapısı olanlarla ailenin herhangi bir değişim içerisinde olmadığını ve sağlam kale olduğunu düşünenler ile çekirdek aile yapısında olanlar ve ailenin değişim içerisinde olduğunu söyleyenlerin birbiriyle bağımlı olduğu görülmüştür.

Tablo 63: Ailenin değişimine ilişkin değişkenin gelir durumuna göre karşılaştırılmasına yönelik tek yönlü varyans analizi

		N	x	ss		Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Değişim Geçiriyor	112	13473	5806	549	Gruplar Arası	516852130	3	172284043	5.81	.00
Her Şeye Rağmen	201	10851	5070	358	Gruplar İçi	12483563164	421	29652169		
Sağlam Kale										
Önemi	27	12315	5233	1007	Toplam	13000415294	424			
Azalıyor										
Önemi Gittikçe	85	12306	5865	636						
Artıyor										
Toplam	425	11926	5537	269						

Yukarıdaki bulguya ek olarak gelir durumunun da aile değişimi faktörü ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Buna göre; yaşanan konut tipinin aksine gelir düzeyinin ailenin değişimiyle ilgili anlamlı farklılaşmalara yol açtığı gözlenmiştir ($F(3, 421) = 5.81, p=.00$). İlgili farklılığa ilişkin çoklu karşılaştırma testi yapılmış, veri gruplarının homojen dağılmasına paralel olarak Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi tekniği tercih edilmiştir ($LF=1.25, p=0.29$).

Tablo 64: Ailenin değişimine ilişkin değişkenin gelir durumuna göre karşılaştırılmasına yönelik tukey HSD çoklu karşılaştırma testi

Konut tipi (I)	Konut tipi (J)	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Değişim Geçiriyor	Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	2622*	642	.00
	Önemi Azalıyor	1158	1167	.75
	Önemi Gittikçe Artıyor	1167	783	.44
Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	Değişim Geçiriyor	-2622*	642	.00
	Önemi Azalıyor	-1464	1116	.56
	Önemi Gittikçe Artıyor	-1455	705	.17
Önemi Azalıyor	Değişim Geçiriyor	-1158	1167	.75
	Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	1464	1116	.56
	Önemi Gittikçe Artıyor	9	1203	1.00
Önemi Gittikçe Artıyor	Değişim Geçiriyor	-1167	783	.44
	Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	1455	705	.17
	Önemi Azalıyor	-9	1203	1.00

Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ailenin değişim geçirdiğini söyleyenlerin aylık ortalama hane geliri, ailenin sağlam kale olduğunu söyleyenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($M_{I-J}=2622, SE=642, p=.00$). Dolayısıyla bulgular birbirini desteklemekte ve ailenin değişim geçirdiğini söyleyen kesimin genel olarak çekirdek aile tipinde olan, hanesinde kadınların ve çocukların da söz sahibi olduğu site tipi yerleşimlerde olduğu söylenebilmektedir.

6.4.6. Çocukların Bakımı ve Evin Temizliği

Kadının çalışma yaşamına katılması çocuğun bakım sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda çocuğun bakımı aile dışı kurumlarca üstlenilmektedir. Çocuğun bakımı ya kreş gibi ticari kuruluşlarda ya da ücretli olarak bakıcı kadın tutularak sağlanmaya çalışılmaktadır. Kadınların çalışmadığı ailelerde ise çocuğun bakımını anneleri üstlenmektedir. Bu açıdan konut çevrelerine göre çocuğun bakımının kimin tarafından üstlenildiği öğrenilmeye çalışılmıştır. Altındağ'ın konut çevrelerinin çocukların bakımı ve evin temizliğinde yardımlaşmayı **Tablo 65** 'de gösterildiği gibi, hiç çocuğu olmayan %39,10

küçük çocuğu olmayan %36,20, annesi %13,20 bakıcı /kreş %2,6, yakın akraba ve çevresi ise %8,90 görülmüştür.

Altındağ'ın gecekondü bölgeleri Tatlar, Peçenek ve Aydıncık, ta çocuğun bakım genellikle anneleri tarafından yapılmaktadır. Orta gelir sahibi ailelerin yaşadığı konut çevrelerinde çocuğun bakımını genellikle anneler ve akraba yakın çevresi tarafından sağlanmaktadır. Sadece Yıldıztepe ve Zübeyde Hanım mahallelerinde bakıcı anne ve kreş tarafından sağlandığı tespit edilmiştir.

Üst gelir sahibi ailelerde ise çocuğun bakımını genellikle bakıcı ve kreşler tarafından sağlandığı görülmüştür. Güneşevler Yıldıztepe, Zübeyde Hanım ve Karapürçek çalışan kadın oranının yüksek olması nedeniyle, çocuğun bakımı için ya ücret karşılığında kadın tutulmakta ya da çocuk kreşe verilmektedir. Atıfbey de çalışan kadın oram yüksek olmakla birlikte, büyük olasılıkla ailelerin, çocuklarının bakımı için bütçede ayırabilecekleri payın sınırlı olması nedeniyle yakın akrabalarını tercih ettikleri söylenebilir.

Bu konuda konuştuğumuz bir Akıfbey sakini hanımın söyledikleri, bu bilgileri doğular nitelikteydi. Kendisine göre, Akıfbey'de özellikle çocukların bakımı konusunda yakın akrabalar arasında yoğun dayanışmadan söz edilebilir. Sonuçta, çocuğun bakım konusunda gelire bağılı olarak konut çevreleri arasında farklılıklar olduğu, orta ve üst gelir konut çevrelerine doğru yöneldikçe annenin daha az rolünün olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, orta ve üst gelir konut çevrelerinde çalışan kadın oranının fazla olması da gelir ve çalışan kadın faktörlerinin birlikte etkisini dile getirmektedir.

Tablo 65: Konut çevresine göre çocukların bakımı

Mahalle Adı	Çocuğu Hiç Yok	Küçük Çocuğu Yok	Annese	Bakıcı / Kreş	Yakın Akriba veya Çevresi	Toplam	Mahalle Adı	Çocuğu Hiç Yok	Küçük Çocuğu Yok	Annese	Bakıcı / Kreş	Yakın Akriba veya Çevresi	Toplam
Atıfbey	3 50,00%	1 16,70%	0 0,00%	0 0,00%	2 33,30%	6 100,00%	Hacıbayram	7 77,80%	1 11,10%	1 11,10%	0 0,00%	0 0,00%	9 100,00%
Aydıncık	1 25,00%	2 50,00%	1 25,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%	Kale	1 20,00%	4 80,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	5 100,00%
Aydınlıkevler	9 33,30%	15 55,60%	3 11,10%	0 0,00%	0 0,00%	27 100,00%	Karacaören	3 37,50%	3 37,50%	0 0,00%	0 0,00%	2 25,00%	8 100,00%
Baraj	8 47,10%	2 11,80%	4 23,50%	0 0,00%	3 17,60%	17 100,00%	Karapürçek	34 42,00%	31 38,30%	10 12,30%	4 4,90%	2 2,50%	81 100,00%
Battalgazi	6 17,60%	15 44,10%	6 17,60%	0 0,00%	7 20,60%	34 100,00%	Önder	3 60,00%	1 20,00%	0 0,00%	0 0,00%	1 20,00%	5 100,00%
Beşikkaya	14 36,80%	15 39,50%	5 13,20%	0 0,00%	4 10,50%	38 100,00%	Örnek	6 31,60%	8 42,10%	2 10,50%	1 5,30%	2 10,50%	19 100,00%
Doğantepe	6 50,00%	3 25,00%	1 8,30%	0 0,00%	2 16,70%	12 100,00%	Peçenek	0 0,00%	2 66,70%	1 33,30%	0 0,00%	0 0,00%	3 100,00%
Feridunçelik	7 53,80%	6 46,20%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	13 100,00%	Solfasol	0 0,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	1 50,00%	2 100,00%
Gıcık	0 0,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	1 50,00%	2 100,00%	Tatlar	0 0,00%	1 50,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gültepe	8 38,10%	10 47,60%	1 4,80%	1 4,80%	1 4,80%	21 100,00%	Ulubey	3 50,00%	3 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	6 100,00%
Güneşevler	17 48,60%	11 31,40%	4 11,40%	2 5,70%	1 2,90%	35 100,00%	Yıldıztepe	10 34,50%	7 24,10%	5 17,20%	2 6,90%	5 17,20%	29 100,00%
Hacettepe	2 25,00%	2 25,00%	4 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	8 100,00%	Zübeyde Hanım	9 60,00%	2 13,30%	1 6,70%	1 6,70%	2 13,30%	15 100,00%
Çocuğu Yok	Küçük Çocuğu Yok		Annese				Bakıcı / Kreş		Yakın Akriba veya Çevresi			Toplam	
166	154		56				11		38			425	
39,10%	36,20%		13,20%				2,60%		8,90%			100,00%	

Konut türüne göre çocukların bakım vericilerine yönelik derinlemesine analiz yapılması istenmiş ve bu çerçevede Ki Kare bağımsızlık testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 66: Konut türü ile çocukların bakım verenlerine ilişkin ki kare bağımsızlık testi

	Bir Yakınım	Bakıcı/Kreş	Toplam	X ²	df	p
Apartman	48	5	53	3.26	1	.07
Site	18	6	24			
Toplam	66	11	77			

Yapılan Ki Kare bağımsızlık testi sonuçlarına göre konut türüne göre çocukların bakım vericileri gruplarının birbiriyle anlamlı düzeyde bağdaşmadığı görülmüştür ($X^2(1, N=77)=3.26, p=.07$). Dolayısıyla apartman ve site yerleşiminde çocukların bakımında herhangi bir ilişki gözlenmemiştir.

6.4.7. Akrabalık İlişkileri

İlişkilerinin önemli olduğuna yukarıda değinmiştik. Bu kısımda akrabalık ilişkileriyle ilgili olarak, akrabalar arasındaki mekânsal yakınlık ve akrabalarla ilişkilerin sıklığı ele alınacak, böylece konut türleri arasında akrabalık ilişkileri bakımından bir farklılaşma olup olmadığı saptanmaya çalışılacaktır.

6.4.7.1. Konut Çevresine Göre Akrabalarla Görüşme Sıklığı ve Geçmişe Göre Akraba Ziyaretlerinde Yaşanan Değişim

Konut çevrelerinin akrabalarla görüşme sıklığına ilişkin veriler **Tablo 67**'de sunulmuştur. Konut çevreleri için akrabalarla görüşme sıklığının Gecekondu sakinleri arasında sık sık %49,5, Eski Ankara Evlerinde %42,9 olarak görülmüştür. Site sakinlerinde ise %4,8 oranında görülmüştür. Apartmanlarda yaşayan sakinler ise akrabalarıyla görüşme sıklığı her zaman %51,7, bazen %26,5, sık sık %13,7, hiç görüşmeyenlerin oranı ise %8,1 oranında görülmüştür. Site sakinlerinin %21,2 akrabalarıyla hiç görüşmediğini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, gecekondu bölgeleri Peçenek ve Kale akrabalarla görüşme sıklığının daha fazla olduğu görülmüştür. Site bölgeleri Güneşevler, Feridunçelik, Beşikkaya ve Hacıbayram görüşme sıklığı daha az yaşandığı tespit edilmiştir.

Tablo 67: Konut türüne göre akrabalarla görüşme sıklığı ve geçmişe göre akraba ziyaretlerinde yaşanan değişim

Konut Türüne Göre Akrabalarla Görüşme Sıklığı						Konut Türüne Göre Geçmişe Göre Akraba Ziyaretlerinde Değişim			Toplam
Konut Türü		Bazen	Her Zaman	Sık Sık	Hiçbir Zaman	Arttı	Azaldı	Değişmedi	
Apartman	Sayı	56	109	29	17	8	113	90	211
	%	26,50%	51,70%	13,70%	8,10%	3,79%	53,55%	42,65%	100,00%
Gecekondu	Sayı	16	30	51	6	9	39	55	103
	%	15,50%	29,10%	49,50%	5,80%	8,74%	37,86%	53,40%	100,00%
Site	Sayı	46	31	5	22	3	66	35	104
	%	44,20%	29,80%	4,80%	21,20%	2,88%	63,46%	33,65%	100,00%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	4	3	0	1	2	4	7
	%	0,00%	57,10%	42,90%	0,00%	14,29%	28,57%	57,14%	100,00%
Toplam	Sayı	118	174	88	45	21	220	184	425
	%	27,80%	40,90%	20,70%	10,60%	4,94%	51,76%	43,29%	100,00%

İlgili farkların anlamlı olup olmadığı da hipotezler ekseninde test edilmiş ve akrabalık ilişkilerinin konut tiplerine göre ne denli farklılaştığı incelenmiştir.

Tablo 68: Konut tipine göre akrabalarla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin tek yönlü varyans analizi

	N	x	ss		Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Apartman	211	2,00	0,98	Gruplar Arası	43,05	2	21.53	21.57	.00
Gecekondu	103	2,69	0,78		414,17	415	1.00		
Site	104	1,87	1,22	Gruplar İçi	457,23	417			
Toplam	418	2,14	1,05	Toplam					

Gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi, akrabalık ilişkilerinin konut tipine göre anlamlı derecede farklılaştığını göstermektedir ($F(2, 415)=21.53, p=.00$). Bu nedenle farkın kaynağını bulabilmek amacıyla çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Veri gruplarının homojen olmaması nedeniyle Games-Howell çoklu karşılaştırma testinin yapılması uygun görülmüştür ($LF=16.77, p=.00$)

Tablo 69: Konut tipine göre akrabalarla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi

Konut Tipi (I)	Konut Tipi (J)	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Apartman	Gecekondu	-.68*	0.10	0.00
	Site	0.13	0.14	0.59
Gecekondu	Apartman	.68*	0.10	0.00
	Site	.82*	0.14	0.00
Site	Apartman	-0.13	0.14	0.59
	Gecekondu	-.82*	0.14	0.00

Yukarıdaki tablodan elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

- Gecekondu da yaşayanlar, apartmanda yaşayanlara göre anlamlı düzeyde akrabalarıyla daha sık görüşmektedir ($M_{I-J}=.68$, $SE=.10$, $p=.00$).
- Gecekondu da yaşayanlar, sitede yaşayanlara göre anlamlı düzeyde akrabalarıyla daha sık görüşmektedir ($M_{I-J}=.82$, $SE=.14$, $p=.00$).

Bu bilgilerden yola çıkıldığında Altındağ'da apartman ve sitede yaşamının akrabalarla görüşmeyi azaltan bir unsur olduğu söylenebilmektedir. Değişen yerleşim yapısı, akrabalık ilişkilerini zayıflatan önemli bir aktör olarak araştırmanın bulguları dâhilindedir.

6.4.8. Komşuluk İlişkileri

Bu bölümde, konut çevrelerindeki komşuluk ilişkileri çeşitli açılardan incelenmiştir. Sakinlerin girdikleri komşuluk ilişkilerinin türü, yoğunluğu ve arıca bu ilişkilerin simgesi sayılabilecek kimi olgulara yer verilmiştir.

6.4.8.1. Konut Çevresine Göre Komşularla İlişkileri

Tablo 70: Konut çevresine göre komşularla ilişkilerin türü

Mahalle Adı		Aile Görüşme ve Ziyaret	Hem Görüşür Hem de Yardımlaşırız	Hiçbir İlişkimiz Yoktur	Yalnızca Yardımlaşırız Sınırlı Sayıda Konuşuruz	Toplam	Mahalle Adı	Aile Görüşme ve Ziyaret	Hem Görüşür Hem de Yardımlaşırız	Hiçbir İlişkimiz Yoktur	Yalnız Yaşayan Aile	Yalnızca Yardımlaşırız Sınırlı Sayıda Konuşuruz	Toplam
Atıfbey	Sayı %	2 33,30%	1 16,70%	2 33,30%	1 16,70%	6 100,00%	Hacıbayram	Sayı %	3 33,30%	2 22,20%	0 0,00%	4 44,40%	9 100,00%
Aydıncık	Sayı %	1 25,00%	3 75,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%	Kale	Sayı %	2 40,00%	2 40,00%	0 0,00%	1 20,00%	5 100,00%
Aydınlıkevler	Sayı %	1 3,70%	9 33,30%	1 3,70%	16 59,30%	27 100,00%	Karacaören	Sayı %	2 25,00%	4 50,00%	0 0,00%	2 25,00%	8 100,00%
Baraj	Sayı %	2 11,80%	7 41,20%	4 23,50%	4 23,50%	17 100,00%	Karapürçek	Sayı %	11 13,60%	34 42,00%	8 9,90%	28 34,60%	81 100,00%
Başpınar	Sayı %	1 5,00%	14 70,00%	1 5,00%	4 20,00%	20 100,00%	Kavaklı	Sayı %	0 0,00%	4 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	4 100,00%
Battalgazi	Sayı %	2 5,90%	17 50,00%	5 14,70%	10 29,40%	34 100,00%	Önder	Sayı %	0 0,00%	2 40,00%	2 40,00%	1 20,00%	5 100,00%
Beşikkaya	Sayı %	9 23,70%	14 36,80%	4 10,50%	11 28,90%	38 100,00%	Örnek	Sayı %	4 21,10%	4 21,10%	1 5,30%	10 52,60%	19 100,00%
Doğantepe	Sayı %	3 25,00%	5 41,70%	3 25,00%	1 8,30%	12 100,00%	Peçenek	Sayı %	0 0,00%	3 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	3 100,00%
Feridunçelik	Sayı %	1 7,70%	2 15,40%	3 23,10%	7 53,80%	13 100,00%	Solfasol	Sayı %	0 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gıcık	Sayı %	1 50,00%	1 50,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%	Tatlar	Sayı %	0 0,00%	2 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Gültepe	Sayı %	3 14,30%	4 19,00%	1 4,80%	13 61,90%	21 100,00%	Ulubey	Sayı %	2 33,30%	4 66,70%	0 0,00%	0 0,00%	6 100,00%
Güneşevler	Sayı %	1 2,90%	8 22,90%	13 37,10%	13 37,10%	35 100,00%	Yıldıztepe	Sayı %	4 13,80%	7 24,10%	7 24,10%	11 37,90%	29 100,00%
Hacettepe	Sayı %	3 37,50%	1 12,50%	2 25,00%	2 25,00%	8 100,00%	Zübeyde Hanım	Sayı %	1 6,70%	6 40,00%	3 20,00%	5 33,30%	15 100,00%

Tablo 71: Konut türüne göre komşularla ilişkilerin türü

Konut Türü	Komşularla İlişkileriniz Nasıldır?					Toplam
		Aile Görüşme ve Ziyaret	Hem Görüşür Hem De Yardımlaşırız	Hiçbir İlişkimiz Yoktur	Yalnızca Yardımlaşırız Sınırlı Sayıda Konuşuruz	
Apartman	Sayı	25	83	20	83	211
	%	11,8%	39,3%	9,5%	39,3%	100,0%
Gecekondu	Sayı	29	59	6	9	103
	%	28,2%	57,3%	5,8%	8,7%	100,0%
Site	Sayı	2	18	33	51	104
	%	1,9%	17,3%	31,7%	49,0%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	3	2	1	1	7
	%	42,9%	28,6%	14,3%	14,3%	100,0%
Toplam	Sayı	59	162	60	144	425
	%	13,9%	38,1%	14,1%	33,9%	100,0%

Komşuluğun medeniyetimizdeki yeri oldukça önemlidir. Başta Peygamber Efendimiz (s.a.v) 'in “ komşusu açken tok yatan bizden değildir” hadisi ile “Ev alma komşu al” “komşu komşunun külüne muhtaçtır” atasözleri gibi daha birçok örnek, medeniyetimizin komşuluğa verdiği önemi belirten göstergelerdir. Konut tipine göre komşuluk ilişkisi tipini göstermektedir. Her kategori, ilişkinin sanal yokluk derecesinden yakın dayanışma derecesine kadar komşuluk ilişkisinin kalitesini temsil eder. Veriler, komşularla olan ilişki derecesinin konuta göre değiştiğini göstermektedir.

6.4.8.2. Konut Türüne Göre Komşuluk İlişkilerinde Yaşanan Değişim

Konut tipine göre komşuluk ilişkilerinde değişimler yaşanmaktadır. Altındağ’ da konut türleri çevresinde geçmişteki komşuluk ilişkisiyle pandemi dönemindeki komşuluk ilişkisine ilişkin veriler aşağıdaki **Tablo 72’** de gösterilmiştir.

Tablo 72: Konut türüne göre komşuluk ilişkilerinizde yaşanan değişim

Konut Türü	Geçmişe Göre Komşuluk İlişkilerinizde Nasıl Değişme Oldu?			Pandemi Döneminde Geçmişe Göre Komşuluk İlişkilerinizde Nasıl Değişim Oldu?			Toplam
		Arttı	Azaldı	Değişmedi	Arttı	Azaldı	
Apartman	Sayı	5	137	69	4	171	211
	%	2,37%	64,93%	32,70%	1,90%	81,04%	100,00%
Gecekondu	Sayı	4	43	56	3	80	103
	%	3,88%	41,75%	54,37%	2,91%	77,67%	100,00%
Site	Sayı	3	71	30	1	97	104
	%	2,88%	68,27%	28,85%	0,96%	93,27%	100,00%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	1	6	0	4	7
	%	0,00%	14,29%	85,71%	0,00%	57,14%	100,00%
Toplam	Sayı	12	252	161	8	352	425
	%	2,82%	59,29%	37,88%	1,88%	82,82%	100,00%

Konut türleri çevresinde geçmişe göre komşuluk ilişkileri Eski Ankara Evleri ve gecekondularda değişmezken, apartman ve sitelerde azaldı. Pandemi döneminde ise komşuluk ilişkilerinin bütün konut türlerinde azaldığı görülmüştür.

6.4.8.3. Konut Çevresine Göre Komşularla Görüşme Sıklığı

Konut tipine göre komşularla görüşme sıklığında değişim yaşanmaktadır. Altındağ’ da konut türleri çevresinde komşularla görüşme sıklığına ilişkin veriler aşağıdaki **Tablo 73’ de** gösterilmiştir. Konut türlerinde komşularla görüşme sıklığında farklılar vardır. Gecekondu çevresinde komşular birbirleriyle her gün görüşürken, apartman ve sitelerde görüşme sıklığının ayda bir kez olduğu bulgusuna varılmıştır. Konut çevresinin komşuluk ilişkilerini değiştirdiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 73: Konut çevresine göre komşularla görüşme sıklığı

		Komşularınızla En Çok Hangi Alanda Görüşürsünüz?				Toplam
Konut Türü		Ayda Bir	Haftada Bir	Her gün	Hiç Görüşmeyiz	
Apartman	Sayı	82	47	62	20	211
	%	38,9%	22,3%	29,4%	9,5%	100,0%
Gecekondu	Sayı	5	22	70	6	103
	%	4,9%	21,4%	68,0%	5,8%	100,0%
Site	Sayı	61	11	12	20	104
	%	58,7%	10,6%	11,5%	19,2%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	2	2	2	1	7
	%	28,6%	28,6%	28,6%	14,3%	100,0%
Toplam	Sayı	150	82	146	47	425
	%	35,3%	19,3%	34,4%	11,1%	100,0%

Söz konusu olgunun konut tipine göre arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı test edilmiş ve bu çerçevede yapılan tek yönlü varyans analizinde anlamlı farka rastlanmıştır ($F(2, 415)=20.81, p=.00$).

Tablo 74: Konut tipine göre komşularla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin tek yönlü varyans analizi

					Kareler Toplamı	df	Ortalamalar Karesi	F	p
Apartman	211	2.09	1.02	Gruplar Arası Gruplar İçi Toplam	41.71	2	20.86	20.81	.00
Gecekondu	103	2.74	0.63		415.76	415	1.00		
Site	104	1.91	1.21		457.47	417			
Toplam	418	2.21	1.04						

İlgili anlamlı farkın hangi ikili gruplar arasında gerçekleştiğine ilişkin çoklu karşılaştırma testi yapılmış, varyanslar homojen olmadığı için Games-Howell çoklu karşılaştırma testi seçilmiştir ($LF=37.85, p=.00$).

Tablo 75: Konut tipine göre komşularla görüşme sıklığı değişkenlerine ilişkin games-howell çoklu karşılaştırma testi

Konut Tipi (I)	Konut Tipi (J)	Ortalamalar Farkı (I-J)	Standart Hata	p
Apartman	Gecekondu	-.65*	.09	.00
	Site	.18	.14	.39
Gecekondu	Apartman	.65*	.09	.00
	Site	.83*	.13	.00
Site	Apartman	-.18	.14	.39
	Gecekondu	-.83*	.13	.00

Yapılan çoklu karşılaştırma testinden elde edilen bulgular şunlardır:

- Gecekonduya yaşayanlar, apartmanda yaşayanlara göre komşularıyla anlamlı derecede daha sık görüşmektedir ($M_{I-J}=.65$, $SE=.09$, $p=.00$).
- Gecekonduya yaşayanlar, sitede yaşayanlara göre komşularıyla anlamlı derecede daha sık görüşmektedir ($M_{I-J}=.83$, $SE=.13$, $p=.00$).

Dolayısıyla site ve apartmanda yaşamının komşuluk ilişkilerini anlamlı derecede zayıflattığı görülmüştür. Altındağ'da artan oranda apartman ve site tipi yerleşimlerin mevcudiyeti, geçmişe göre Altındağ'da komşuluk ilişkilerinin de dönüşüm içerisinde olduğunu ve bir yabancılaşma fenomeninin gündemde olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Bu bulguyu destekleyecek nitelikteki diğer bir bağlam ise gelir durumu olarak düşünülebilir. Apartman ve sitede yaşayanların gelir durumlarının gecekondu yaşayanlara göre daha fazla olması, komşuluk ilişkilerinin Altındağ ilçesinde zayıflamasında gelir durumunun da etkin bir mekanizma olabileceğine yönelik işaretler içermektedir. Bu çerçevede gelir durumu ile komşularla görüşme sıklığına yönelik Pearson korelasyon analizinin, ilgili bulguları güçlendireceği düşünülmüştür.

Tablo 76: Aylık hane geliri ile komşu ilişkilerine yönelik pearson korelasyon analizi

	1.	2.	3.
Aylık Gelir	-	-.20**	.08
Komşularla Görüşme Sıklığı	-	-	-.13**
Komşulardan Memnuniyet Düzeyi	-	-	-

**p<.01

Yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda temelde beklenen sonuçların ortaya çıktığı bulgulara da bu sonuçların güçlü bir ilişki içinde olduğu söylenememektedir. Buna göre; aylık hane geliri ile komşularla görüşme sıklığı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki mevcuttur ($r_{1-2}=.20$, $p=.00$). Dolayısıyla aylık hane gelirinin artması, komşuluk

ilişkilerinin azalmasıyla bağdaşmaktadır. Ancak bu ilişki zayıf bir anlamlılık düzeyine sahiptir. Diğer taraftan komşulardan memnuniyet düzeyi ile hane geliri arasında anlamlı bir ilişki mevcut değildir.

6.4.8.4. Konut Türüne Göre Komşularınızla Bir Araya Geldiğinizde Sohbet

Konunuz

Komşularla bir araya gelindiğinde sohbet konularında değişimler yaşanmaktadır. Ekonomik şartlar, konuta ve mahallenin sorunları, gündelik konular ve kültürel sportif konu başlıkları üzerinden komşuların konut türleri üzerinde karşılaştırma yaparak sohbet konuları sıklığında değişim tespit edilmiştir. **Tablo 77** de göre tüm konut çevresi ve türlerinde %43,3 ekonomik konular, geçim sıkıntısı ön plana çıkmıştır. %28 gündelik konular, %16,7 konut ve mahallenin sorunları, %12 ise kültürel ve sportif konuların sohbet konusu olduğu bulgusuna varılmıştır.

Tablo 77: Konut türüne göre komşularla bir araya gelindiğinde gerçekleştirilen sohbetlerin konusu

Konut Türü		Ekonomik Konular	Gündelik Konular	Konut ve Mahallenin Sorunları	Kültürel ve Sportif Aktiviteler	Toplam
Apartman	Sayı	102	57	30	22	211
	%	48,3%	27,0%	14,2%	10,4%	100,0%
Gecekondu	Sayı	56	24	22	1	103
	%	54,4%	23,3%	21,4%	1,0%	100,0%
Site	Sayı	22	35	19	28	104
	%	21,2%	33,7%	18,3%	26,9%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	4	3	0	0	7
	%	57,1%	42,9%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	184	119	71	51	425
	%	43,3%	28,0%	16,7%	12,0%	100,0%

6.4.8.5. Konut Türüne Komşularınızla Anlaşmazlık Durumu

Komşularla anlaşmazlık durumuna ilişkin konut türüne göre ailede değişimler yaşanmaktadır. Genel olarak konut çevrelerinde yaşayan komşular anlaşmazlık yaşamazlar. Apartman aidatları, balkondan atılan çöpler, çocukların gürültüleri ve komşular arası dedikodu konut türü açısından aile de değişim göstermiştir. Aşağıdaki **Tablo 78'**e göre verileri değerlendirdiğimizde, çocukların gürültüleri gecekondu çevresinde açısından bir

sorun olmazken, sitelere gidildikçe çocukların ortak yaşam alanlarını kullanmaları, gürültü yapmaları site sakinlerince bir sorun olarak görüldüğü bulgusuna varılmıştır.

Ekonomi de yaşanan değişimler, asgari ücretin artması, enerji fiyatlarındaki maliyet artışları apartman ve site aidatlarında artışa sebep olmuştur. Gecekondu bölgesinde aidat olmadığı için hiçbir sorun yaşanmamaktadır. Apartman ve sitelerde ise artan bu aidatların sorun teşkil ettiği bulgusuna varılmıştır.

Tablo 78: Konut türüne göre komşularla yaşanan anlaşmazlıkların konusu

Konut Türü		Apartman Aidatları	Balkondan Atılan Çöpler	Çocukların Gürültüleri	Komşular arası Dedikodu	Anlaşmazlık Yaşamayız	Toplam
Apartman	Sayı	24	24	36	12	115	211
	%	11,4%	11,4%	17,1%	5,7%	54,5%	100,0%
Gecekondu	Sayı	0	0	3	6	94	103
	%	0,0%	0,0%	2,9%	5,8%	91,3%	100,0%
Site	Sayı	20	13	30	5	36	104
	%	19,2%	12,5%	28,8%	4,8%	34,6%	100,0%
Eski Ankara Evi	Sayı	0	0	0	0	7	7
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Toplam	Sayı	44	37	69	23	252	425
	%	10,4%	8,7%	16,2%	5,4%	59,3%	100,0%

6.4.8.6. Konut Türüne Göre Komşularla Görüşme ve Gündelik Hayat Pratikleri

Konut türleri üzerinden Altındağ'ın aile sakinlerinin gündelik yaşam alışkanlıklarında değişimler yaşanmaktadır. Genel olarak Altındağ sakinlerinin komşularıyla görüştüğünü söyleyebiliriz. Ama görüşmenin niteliğinde değişimler yaşanmaktadır. Komşularınızla yiyecek alışverişi, tatil ve pikniğe gitme, komşuların doğum ölüm olaylarından haberdar olma komşularla hediyeleşme, çarşı pazar market gitme ve dini mekânları ziyaret etme konut türleri açısından aşağıdaki **Tablo 79'**da gösterilmiştir.

Tablo 79: Konut türüne göre komşularla görüşme ve gündelik hayat pratikleri

Konut Türü		Komşularınızla Görüşüyor Musunuz?		Komşularınızla Yiyecek Alışverişinde Bulunuyorsunuz?		Komşularınızla Tatile Pikniğe Gider Misiniz?		Komşularınızın Doğum Ölüm Olaylarından Haberdar Mısınız?		Komşularınızla Hediyeleşir Misiniz?		Komşularınızla Çarşı Pazar Market Dini Mekânlar Gitme		Toplam
		E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	
Apartman	Sayı	181	30	136	75	52	159	128	83	106	105	113	98	211
	%	85,78%	14,22%	64,45%	35,55%	24,64%	75,36%	60,66%	39,34%	50,24%	49,76%	53,55%	46,45%	100,00%
Gecekondu	Sayı	100	3	86	17	46	57	81	22	83	20	83	20	103
	%	97,09%	2,91%	83,50%	16,50%	44,66%	55,34%	78,64%	21,36%	80,58%	19,42%	80,58%	19,42%	100,00%
Site	Sayı	49	55	38	66	23	81	38	66	31	73	31	73	104
	%	47,12%	52,88%	36,54%	63,46%	22,12%	77,88%	36,54%	63,46%	29,81%	70,19%	29,81%	70,19%	100,00%
Eski Ankara Evi	Sayı	7	0	6	1	2	5	6	1	6	1	6	1	7
	%	100,00%	0,00%	85,71%	14,29%	28,57%	71,43%	85,71%	14,29%	85,71%	14,29%	85,71%	14,29%	100,00%
Toplam	Sayı	337	88	266	159	123	302	253	172	226	199	233	192	425
	%	79,29%	20,71%	62,59%	37,41%	28,94%	71,06%	59,53%	40,47%	53,18%	46,82%	54,82%	45,18%	100,00%

Konut türleri üzerinden Altındağ'ın aile sakinlerinin **Tablo 79'**a göre gündelik yaşam pratiklerini genel olarak değerlendirdiğimizde %79,2 komşularıyla görüştüğünü %20,7 ise komşularla görüşmediklerini belirtmişlerdir. Altındağ sakinler %62,5 komşularıyla yiyecek alışverişinde bulunduklarını %37,4 ise bulunmadıklarını, en çok ise gecekondü konut çevresinde %83 olarak görülmüştür.

6.5. Gündelik Yaşam Biçimleri

Bir dünyaya doğuyoruz dünya sahip olduğumuz paradigmaları inşa eden bir kök bilinç olarak hayata dair sorularımızı biçimlendirmekle kalmıyor, aynı zamanda bu sorulara anlamlı cevaplar üretmeye çabalarken de zihinsel süreçlerimizi yönlendirmeye devam ediyor. Gündelik olanın sıradan akışı içinde, mutlak olanın arka planında keşfedilmeyi bekleyen derin anlamlar var. Yalnızca bilerek, isteyerek, farkında olarak yapıp ettiklerimizin değil belki de daha çok farkına varmadan, durup düşünmeden ortaya koyduğumuz tavır ve tutumlarımızın da ilk bakışta kavrayamadığımız kolektif boyutları var. İçine doğduğumuz kültürün sembolik temsilleri, kavramları ve işaretleri görünenin ötesinde anlam kalıpları üretiyor.

Gündelik hayat, rutin ve rutin dışı süren tecrübelerimizin toplamıdır. Farklı hayat tarzlarının varlığını ön plana çıkarır. Gündelik hayatta alınan küçük kararlar ona ait rutinleri oluşturur. Bu kapsamda karşılaştığımız başka bir kavram da "hayat tarzıdır. Bireyselliğe, kendini ifade etmeye vurgu yapar. Zaman içinde hayat tarzının değişip dönüşmesi, bireysel kimliğin özü ve onun yeniden inşası ile ilişkilidir.

Her şey değişiyor, maalesef hiçbir şey eskisi gibi olmuyor. Bazen iyi bazen kötü sonuçlar doğursa da değişim kaçınılmaz. Dünya düzeninin değişimine canlı ettiğimiz şu günlerde kendi kendime şunu sorup peki gündelik hayat bu salgın sürecinin neresinde de gündelik hayatın içinde bulunan her detay bu süreçte değişti, yeni anlamlar kazandı. Böylelikle aile, yerleşim kökeni, aile yapısı, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve gündelik hayat biçimlerinde değişimler yaşanmasına yol açtı.

Altındağ sakinlerin gündelik yaşamdaki faaliyetleri onların yaşam biçimlerinin göstergesi sayılır. Gündelik faaliyetlerin önemli bir kısmı kentin "kamusal alan" denilen mekânlarında geçer. Bu açıdan bu faaliyetler insanların özel alan dışında kamusal alana giriş düzeyini de temsil etmektedir. Kent içinde farklı yaşam biçimlerinden söz edildiğine göre, farklı kesitlere ait yaşamın, gündelik yaşam biçimlerinde, bu faaliyetlere katılımın da farklı olması beklenir. Bu farklılaşmanın düzeyini ve boyutlarını öğrenmek için, sakinlerin gündelik yaşamda katıldıkları faaliyetlerin sıklığına yönelik görüşleri sorulmuştur. Katılımcılar bu sorulara "bazen", "her zaman", "sık sık ve hiçbir zaman" biçiminde yanıt vermişlerdir. **Tablo 80'**de sunulan yüzdeler bütün konut türleri içindeki payı göstermektedir. Her bir gündelik faaliyete ilişkin konut türü değişkenine ilişkin, farklılaşma olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır.

Konut türleri arasındaki gündelik yaşam biçimleri değişmektedir. Alt gelir çevresinin oturduğu konut çevresinden den üst gelir konut çevrelerine doğru gidildikçe okuma ve bilgilendirme faaliyetlerine katılma oranı artmaktadır. Bu açıdan en fazla site bölgelerinde en az da gecekondu bölgelerinde katılma oranları saptanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bütün konut türleri için en hızla yaygın olan faaliyet, kitap okumaktır. Sonra, kitap okuma ve konferansa gitme faaliyetleri gelir. Bu üç faaliyete katılım konut çevrelerine göre farklılık taşımakta, genel olarak, her maliyette alt gelirden den üst gelir konut çevrelerine doğru katılım sıklığı artmaktadır. Konferansa gitme faaliyetine bütün konut türlerinde daha az rastlanmakla birlikte, orta üst ve üst gelir konut türü sakinlerinin görece daha fazla katıldıkları gözlenmektedir.

Tablo 80' ne göre, Aile ile birlikte kitap, gazete ve dergi okuma, kitap fuarı müze ve kültürel etkinlikler ve tiyatro ve sinemaya gitme etkinlikleri araştırılmıştır. Sakinlerin kitap, okuma, kitap fuarı müze ve kültürel etkinlikler ve katılmayla sinema ve tiyatroya gitme etkinlikleri ilgili olarak konut türleri arasında farklılıklar görülmüştür.

Tablo 80: Konut türüne göre gündelik yaşam biçimleri

		Apartman		Gecekondu		Site		Eski Ankara Evi		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Aile Beraber Kitap Okuruz	Bazen	66	31,30%	40	38,80%	3	2,90%	2	28,60%	111	26,10%
	Her Zaman	99	46,90%	33	32,00%	80	76,90%	5	71,40%	217	51,10%
	Sık Sık	29	13,70%	12	11,70%	13	12,50%	0	0,00%	54	12,70%
	Hiçbir Zaman	17	8,10%	18	17,50%	8	7,70%	0	0,00%	43	10,10%
Ailece Kitap Fuarı, Müzelere Gideriz. Kültürel Etkinliklerine Katılırız	Bazen	74	35,10%	37	35,90%	31	29,80%	2	28,60%	144	33,90%
	Her Zaman	73	34,60%	13	12,60%	42	40,40%	3	42,90%	131	30,80%
	Sık Sık	27	12,80%	16	15,50%	28	26,90%	0	0,00%	71	16,70%
	Hiçbir Zaman	37	17,50%	37	35,90%	3	2,90%	2	28,60%	79	18,60%
Aile ve Tiyatro ve Sinema Gideriz.	Bazen	85	40,30%	51	49,50%	28	26,90%	6	85,70%	170	40,00%
	Her Zaman	55	26,10%	11	10,70%	33	31,70%	0	0,00%	99	23,30%
	Sık Sık	32	15,20%	1	1,00%	22	21,20%	0	0,00%	55	12,90%
	Hiçbir Zaman	39	18,50%	40	38,80%	21	20,20%	1	14,30%	101	23,80%
Ailece Dini Mekânları Ziyaret Ederiz	Bazen	64	30,30%	7	6,80%	39	37,50%	1	14,30%	111	26,10%
	Her Zaman	82	38,90%	47	45,60%	35	33,70%	4	57,10%	168	39,50%
	Sık Sık	61	28,90%	49	47,60%	28	26,90%	2	28,60%	140	32,90%
	Hiçbir Zaman	4	1,90%	0	0,00%	2	1,90%	0	0,00%	6	1,40%
Hac ve Umreden Gelenleri Ziyaret Ederiz	Bazen	72	34,10%	14	13,60%	39	37,50%	1	14,30%	126	29,60%
	Her Zaman	126	59,70%	77	74,80%	63	60,60%	6	85,70%	272	64,00%
	Sık Sık	13	6,20%	12	11,70%	2	1,90%	0	0,00%	27	6,40%
	Hiçbir Zaman	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Cenazeye Katılır. Başsağlığı Ziyaretlerine Gideriz	Bazen	57	27,00%	9	8,70%	21	20,20%	0	0,00%	87	20,50%
	Her Zaman	137	64,90%	82	79,60%	74	71,20%	7	100,00%	300	70,60%
	Sık Sık	17	8,10%	12	11,70%	7	6,70%	0	0,00%	36	8,50%
	Hiçbir Zaman	0	0,00%	0	0,00%	2	1,90%	0	0,00%	2	0,50%
Ailece Tatil Yapmaya Gideriz	Bazen	72	34,10%	47	45,60%	13	12,50%	1	14,30%	133	31,30%
	Her Zaman	88	41,70%	17	16,50%	69	66,30%	4	57,10%	178	41,90%
	Sık Sık	23	10,90%	7	6,80%	9	8,70%	0	0,00%	39	9,20%
	Hiçbir Zaman	28	13,30%	32	31,10%	13	12,50%	2	28,60%	75	17,60%
Ailece Yemeğe Gideriz	Bazen	98	46,40%	47	45,60%	29	27,90%	3	42,90%	177	41,60%
	Her Zaman	60	28,40%	11	10,70%	39	37,50%	4	57,10%	114	26,80%
	Sık Sık	29	13,70%	2	1,90%	29	27,90%	0	0,00%	60	14,10%
	Hiçbir Zaman	24	11,40%	43	41,70%	7	6,70%	0	0,00%	74	17,40%
Ailece Pikniğe Gideriz	Bazen	130	61,60%	59	57,30%	29	27,90%	1	14,30%	219	51,50%
	Her Zaman	60	28,40%	30	29,10%	49	47,10%	3	42,90%	142	33,40%
	Sık Sık	21	10,00%	11	10,70%	25	24,00%	3	42,90%	60	14,10%
	Hiçbir Zaman	0	0,00%	3	2,90%	1	1,00%	0	0,00%	4	0,90%

Tablo 80' ne göre, Ailece kitap okuma "her zaman", "sık sık şeklinde cevap veren en fazla, %89,4 sitelerde görülmektedir. %71,4 Eski Ankara Evi, %60,4 apartmanlarda, %43,7 gecekondularda görülmektedir.

Ailece kitap fuarı, müzelere gidenler ve kültürel etkinliklere katılanlar ise "her zaman", "sık sık şeklinde cevap veren en fazla, %67,3 sitelerde görülmektedir. %71,4, apartmanlarda, %42,9 Eski Ankara Evi, %28,1 ise gecekondularda görülmektedir.

Ailece tiyatro ve sinema gideriz ise "her zaman", "sık sık şeklinde cevap veren en fazla, %52,9 sitelerde görülmektedir. %41,3 apartmanlarda, %11,7 gecekondularda, Eski Ankara Evinde ise hiç görülmediği görülmüştür.

Çarşı pazar market dini mekânlar gitme ve ev dışı ibadet faaliyetlerine katılanlarla ilgili veriler, konut çevrelerine göre bir farklılaşmayı yansıtmaktadır. Site bölgelerinden alt gelir gruplarının yaşadığı gecekondulara doğru gidildikçe cami vb. yerlerde çarşı pazar market dini mekânlar gitme dinsel faaliyetlere katılanların oranı artmaktadır.

Tabloya göre, dini mekânları ziyaret etme "her zaman", "sık sık şeklinde cevap veren en fazla, %93,2 gecekondularda görülmektedir. %85,7 Eski Ankara Evi, %67,8 apartmanlarda, %60,6 ise sitelerde görülmektedir.

"Tatil yapma" olgusu da farklı deneyimler anlamına geliyor. Günümüz Türkiye'sinde modem anlamda tatil yapma özellikle de orta sınıflar arasında yaygındır ve büyük olasılıkla ya deniz kenarında ya da benzeri yerlerde dinlenme anlamına gelmektedir. "Tatil yapma" aynı zamanda önemli bir bütçeyi de gerektirdiği için bir tüketim kalıbı olarak da kabul edilebilir. Konut çevrelerine göre sakinlerin tatil geçime olgusuna bakıldığında, veriler Ankara'da bayramlara göre daha az zaman geçirildiğini göstermektedir.

Tabloya göre ailece tatile gitme "her zaman", "sık sık şeklinde cevap veren en fazla, %75,0 sitelerde görülmektedir. %57,1 Eski Ankara Evi, %52,6 apartmanlarda, %60,6 ise sitelerde % 23,4 ise gecekondularda görülmektedir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde Aile ile birlikte kitap, gazete ve dergi okuma, kitap fuarı müze ve kültürel etkinlikler ve tiyatro ve sinemaya gitme gündelik yaşam alışkanlıkları değerlendirdiğimizde, tabloda da görüldüğü gibi, üç gündelik yaşam alışkanlıklarında oranlarda benzer sonuçlar gözlenmektedir. Bütün konut çevrelerinde tiyatro ve sinema gündelik yaşam alışkanlığı daha az görülmekte, Diğer birçok faaliyette olduğu gibi, kültürel ve sanatsal alışkanlıklar, ziyaretlere katılım ev dışı faaliyetlere katılım anlamına gelmektedir. Özellikle büyük kent ortamında, bu tür faaliyetler hem zaman ayırmayı hem de belli bir bütçeyi gerektirmektedir. Orta ve alt gelir konut çevrelerinde bu faaliyetlere katılımın düşük olmasında bu faktörlerin etkisini de önemsemek gerekir.

7. TARTIŞMA

Aile ve toplum, birbirini derinden etkileyen iki temel sistemi ifade etmektedir. Aile, toplum sistemini oluşturan, dolayısıyla toplumu temsil eden ve insan etkileşimini gerektiren en küçük sosyal kurumdur. Yapısal-işlevselci modeller başta olmak üzere orta düzey kuramların hemen hemen tamamı, ailedeki bir değişimin sistemdeki bir değişim olduğunu ve bütüncül bir biçimde toplumdaki değişimi beraberinde getirdiğini ifade etmektedir.

Bu çalışmada da toplumsal değişim temasında Ankara'nın Altındağ ilçesinde ailenin profili ortaya konulmuş, aile durumu ve değişimi konu alınmış, aile dinamikleri üzerinden Altındağ'daki toplumsal değişimin boyutları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede elde edilen bulgular, ailenin bir değişim içerisinde olduğunu, ancak Altındağ'daki toplumun heterojen yapısının da giderek güç kazandığını göstermektedir. Dolayısıyla orta boy kuramlardan küçük boy kuramlara geçişin ve sosyometrinin güç kazanışının arka planı da betimlenmektedir. Buna göre; heterojen yapı içerisinde genelleme yapmanın zor olduğu, aile yapılarının geçmişe oranla günümüzde çok farklı şekillerde görünebildiği, buna paralel olarak belirli örüntülerden ziyade çok katmanlı trans aksiyonların günümüzde daha yaygın olduğu görülmektedir. Tüm bunlar, Parsons ve Linton gibi yapısal-işlevsel teorisyenlerin çizdiği çerçevenin günümüzdeki tüm toplumları kavrayamayabileceğinin önemli bir göstergesi niteliğindedir.

Altındağ bölgesinin göç aldığı, özellikle öğrenci ve emeklilerin yoğun olarak tercih ettiği bir bölge olduğu görülmektedir. Dolayısıyla oluşan heterojen yapı, Kıray gibi saha çalışmalarının olmasını ve sosyometrinin ölçüm tekniklerinin boylamsal analizlerle katkısını gerekli kılmaktadır. İlgili çalışma tampon kurumlar perspektifiyle ele alındığında toplumdaki çatışmanın görünürlük kazandığı söylenebilmektedir. Buna göre; gecekondü tipi hanelerin bulunduğu bölgeler ile apartman tipi hanelerin bulunduğu bölgeler ve site tipi hanelerin bulunduğu bölgeler birbirinden ayrılmıştır. Her ne kadar Altındağ ilçesi için genel olarak bir homojenlik söz edilemese de konut türlerinin yoğunlaştığı bölgeler nezdinde bir homojenlik söz konusudur. Dolayısıyla toplumdaki çatışmanın bölgesel farklılıklarla kendini gösterdiği söylenebilmektedir.

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Toplumsal değişme, sosyoloji disiplininin en temel konularından biri olarak toplumlardaki temel dinamiklerin içerisinde bulundukları dönüşümü açıklamaya çalışan bir alanı teşkil etmektedir. Bu alanda ulusal ve uluslararası literatürde yapılan çalışmalar, toplumsal değişimin ne yönde olduğuna ilişkin çeşitli kuramsal çalışmaları ortaya koymasının yanında bu değişimin ölçümüne yönelik de çokça araştırma farklı örnekleriyle literatürde yer almaktadır.

Ankara'nın Altındağ ilçesine odaklanan bu çalışma, kentleşme ve toplumsal değişim kuramları ekseninde Altındağ'ın hâlihazırdaki aile profili çizilmiştir. Sosyal demografik, ekonomik ve kültürel dinamiklerin Altındağ'da aileyi nasıl ve ne yönde değiştirdiği ortaya konulmuştur. Ölçme aracı olarak anket formunun kullanılmasıyla niceliksel vurgular ön plana çıkarılmıştır. Bu çerçevede araştırmaya katılan ve Altındağ'da ikamet eden insanların anket formuna verdikleri yanıtlar bulgular olarak bir arada toplanırken söz konusu bu bulguların kendi içerisinde anlamlı sonuçlar oluşturduğu da elde edilen gözlemler arasında yer almaktadır.

Çalışmanın uygulama bölümü, bilimsel yöntem kullanılarak hesaplanan bir örneklem üzerinde gerçekleştirildi. Sahadan elde edilen veriler SPSS 27.0 paket programı ile değerlendirildi ve düz tablo, çapraz tablo ilişkileri çıkarılarak, yorumları yapıldı. Sosyo demografik ve sosyoekonomik değişkenlere ilişkin frekans tabloları ve çapraz tabloların oluşturulmasının ardından derinlemesine analizler gerçekleştirilmiş ve verilerin normal dağılmasına bağlı olarak parametrik testler kullanıldı. Bu çerçevede araştırmada T testi, tek yönlü varyans analizi, Pearson korelasyon testi kullanılmış, süreksiz değişkenlerin karşılaştırılmasında da parametrik olmayan Ki Kare bağımsızlık testi kullanıldı.

Ankara Altındağ ilçesinin aile profilini tespit eden bu araştırma ile Altındağ'ın sosyo demografik, ekonomik ve sosyokültürel dinamikleri açıklanmış, Altındağ'daki insanların toplumsal değişime ilişkin konut çevrelerinin sosyolojik zemini, aile yapısı akrabalık ve komşular arası ilişkileri, yerleşim köken ilişkileri ve gündelik yaşam biçimleri betimlenmiştir. Elde edilen sonuçlar şu şekilde liste haline getirilmiştir:

- Araştırmanın sosyo-demografik özelliklerini ve değişkenler arası ilişkileri kısaca gözden geçirmek gerekirse: Uygulamaya 425 kişi katılmıştır. Katılımcılar yaşadığı konut çevresini incelediğimizde % 49,9 apartman, %23,8 gecekondur, % 24,7 site, % 1,6'sı ise Eski Ankara Evinde yaşamaktadır.
- Araştırmaya katılanların %60,9 evli, % 3,8 evli ve ayrı yaşıyor, %9,6 boşanmış, %4,2 eşini kaybetmiş, %21,4 ise hiç evlenmemiştir. Katılımcıların % 12,9 ilköğretim, %8,7 ortaokul %37,4, %13,2 ön lisans, %21,9 lisans, %4,5 yüksek lisans %0,7 doktora ve %0,7 ise bir okul bitirmemiş ama okuma yazma bilenler ile temsil etmektedirler.
- Altındağ çevresinde farklı sosyoekonomik gelir grubundan insanlar yaşamakla birlikte belli bölgelerin daha hızlı geliştiği, ancak Aydıncık mahallesi gibi belirli bölgelerde ise yoğun gecekondur tipi yapılaşmaların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada gecekondur tipi yerleşimlerde yaşayan insanların düşük sosyoekonomik gelir grubunda olduğu, apartman ve site tipi yerleşimlerde yaşayanların ise sırasıyla orta ve yüksek sosyoekonomik gelir grubunda yer aldığı belirlenmiştir.
- Altındağ bölgesinde kentleşme algısının giderek geliştiği, aile yapısının özellikle apartman ve site tipi yerleşimlerin olduğu bölgelerde değişmeye başladığı, insanların da aile yapısının da değişmeye başladığına yönelik kanaatler bildirdiği ortaya çıkmıştır.
- Altındağ Bölgesi'nde her eğitim düzeyinden insanın olduğu, öğrencilerin giderek yoğunlaştığı, emeklilerin tercih ettiği bir bölge olduğu görülmektedir. Bu noktada geçmişte yapılmış olan çalışmalarda da gösterildiği gibi (2011) Altındağ'ın Aydınlıkevler Mahallesi başta olmak üzere belirli mahallelerde eğitim hizmetleri ve site konutlarının bulunması, öğrenci ve emekli göçünü hızlandırarak Altındağ'ı bir göç merkezi haline geldiği görülmüştür.
- Gecekondur tipi yerleşimlerde herhangi bir tasarruftan söz etmek mümkün değil iken apartman ve site tipi yerleşimlerde yaşayanların tasarrufta bulunduğu ve genellikle altını tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Gelir düzeyiyle doğrudan ilişkili olan bu bağlam, Altındağ'da yükselen sayıda site ve apartman sayısının olduğu göz önünde bulundurulduğunda yükselen refah düzeyine ve değişen toplum yapısına örnek olarak gösterilebilmektedir.
- Gecekondur tipi hanelerde yaşayanların sosyal yardım alması ile sitelerde yaşayanların sosyal yardım almaması durumunun bağdaşması, gelir durumuyla da bağlantılı bir olgu olarak elde edilen sonuçlar arasındadır. Öte yandan sosyal yardım alma durumunun

Altındağ Belediyesi ve Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı boyutunda bağımlı bir durum oluşturmaları, Altındağ Belediyesi ve Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın hizmetlerine ilişkin farkındalığın diğer kurum ve kuruluşların sunduğu hizmetlere nazaran daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Altındağ Belediyesi'nin bu yönü, toplumsal değişimde istenen düzey ve yönün sağlanması için güçlü bir destek niteliğindedir.

- Konutlarında kiracı olarak yaşayanların kentliliğe ilişkin algısının ev sahiplerinden anlamlı derecede farklı olmasının, Altındağ'da ikamet süresi ile yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzun süredir Altındağ'da yaşayan ev sahipleri, Altındağlı ve kentli olmayı süreye bağlı kılmakla birlikte kiracıların geçimlerini sağladıkları yer ile kentliliği birbirine bağdaştırması, ev sahipliği ile kiracılığın da kentleşme algısı üzerinde etkin olduğunu göstermiştir. Buna göre; Altındağ'da ev sahibi olmanın Altındağ'a ilişkin aidiyet duygusunu pekiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Konut türü olarak gecekonduda yaşayanların, ortalama geliri, diğer konut türlerinde yaşayanlara göre daha düşüktür. Dolayısıyla gecekondu tipi hanelerde yaşayanların Altındağ'ın düşük sosyoekonomik gelir grubunu oluşturduğu söylenebilmektedir. Gecekondu tipi hanelerin sayısının giderek azalması, toplumun refah seviyesine bağlı olarak diğer konut türlerindeki artışına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede geçmişten bugüne Altındağ Belediyeleri'nin hizmet kapasitesini artırdığı, ulaşım ve altyapı kapasitesini hızlı bir biçimde güçlendirebildiği söylenebilmektedir.
- Konut türü olarak gecekonduda yaşayanların, görece daha kalabalık hanelerde yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin daha yoğun olduğu bu grupta insanların çevresinde fazla sayıda görüştüğü bireylerin olması, dayanışma ve yardımlaşma faktörlerinin, dolayısıyla insan ilişkilerinin etkileşim sayısının diğer gruplardan fazla olmasıyla ilişkili olduğunu göstermektedir.
- Apartman tipi konutlarda yaşayanların ortalama hane geliri, site ve gecekondu tipi yerleşimlerde yaşayanları arasındadır. Dolayısıyla apartman tipi konutlarda yaşayanların Altındağ'ın orta sosyoekonomik gelir grubunu oluşturduğu söylenebilmektedir. Daha çok çekirdek aile yapısı üzerine kurgulanan bu yapıda ailenin bir değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Gecekondu tipindeki yerleşimlerde geniş aile tipi ve kalabalık hane halkı nüfusu, apartman tipinde azalmakta ve çekirdek aile yapısı ön plana çıkmaktadır.

- Site tipi yerleşimlerin ise diğer yerleşimlere göre çok daha yüksek gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan site tipi yerleşimlerde daha çok emeklilerin yaşadığı, bu bulgunun gecekondulu ve lise altı eğitim düzeyi mezunları ile apartman ve lisans üzeri eğitim düzeyi mezunlarının ilişkili olduğu bilgisinde yola çıkılarak edinildiği söylenebilmektedir. Site tipi yerleşimlerin en yüksek gelir grubunda yer almasının aksine eğitim düzeyi ile bağdaşmaması, Altındağ'da emekliliğin site ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu noktadaki bir diğer benzer sonuç da emeklilerin Aydınlikevler Mahallesi'ni tercih etmiş olmasıdır. Nitekim Ankara Kalkınma Ajansı (2011) tarafından yapılan çalışmayla benzeşik olan bu bulgu, Aydınlikevler Mahallesi'nde farklı bölgelerden insanların emekli olduktan sonra yerleştiğini göstermektedir. Verilere bakılarak konut türlerine göre hem gelir hem de konut çevrelerini kendi özelliklerine bağlı olarak sakinlerin yerleşme nedenlerinin farklılaştığı sonucuna varılmıştır.
- Konut türünden bağımsız olarak Altındağ'ın hemen hemen tüm çevrelerinde pek çok dayanıklı tüketim mallarına sahip olunduğu görülmüştür. Buzdolabı hemen hemen bütün konut çevrelerinde yaygın olarak kullanıldığı, buna karşılık LCD TV ve internet erişimi de %80 oranında kullanılmaya başlandığı, diğer araçların giderek yaygınlaşmaya başlamakla konut çevrelerine göre farklı dağıldığı tespit edilmiştir. Fırınlı set üstü ocak ve mutfak robotu gibi araçların gelir düzeyi yüksek semtlerde Güneşevler ve Karapürçek de daha fazla kullanıldığı söylenebilmektedir. Buna karşın Altındağ'da yaşayanların pek çok tüketim malına sahip olduğu düşünüldüğünde gelişen ve değişen bir toplum yapısından söz etmek de mümkündür. Nitekim geçmişte yapılan Ankara Kalkınma Ajansı (2011) çalışmalarına göre daha fazla sayıda televizyon, telefon ve internet erişimine sahip olunması, günümüzde Altındağ'da teknolojiye ve tüketim mallarına görece bir erişim kolaylığı olduğunu ortaya koymaktadır.
- Yukarıdaki sonuçla yakında ilgili olarak apartman ve site tipi hanelerde yaşayanların önemli bir bölümünün Altındağ'a farklı bir bölgeden göç etmiş olması, çocuk bakımında da anlamlı bir farklılaşma olmasının önüne geçmiş görünmektedir. Buna göre; gecekondulu tipi hanelerde yaşayanlar çocukları için herhangi bir bakıcı tutmadığını belirtirken site ve apartman tipi hanelerde yaşayanlar da bu bağlam içerisinde farklılaşmamaktadır. Nitekim site ve apartman tipi hanelerde yaşayanların bir bölümünün yakınlarının farklı bölgelerde olması, diğer bir bölümünün ise kreş veya

akrabalarını tercih etmesi, bağımsızlık testinde bulguların birbirine oldukça yakın çıkmasına neden olmuştur. Özellikle Aydınlikevler, Güneşevler, Feridunçelik, Ulubey mahallelerinde farklı kentlerden gelenlerin sayılarının fazla olması, bu mahallelerde ilgili olguların daha derinden deneyimlenmesi sonucunu doğurmaktadır.

- Konut türlerinde doğma büyüme Altındağ'da yaşayanlar gecekondu bölgelerinde, illerden göç edenler Eski Ankara Evlerinde, ilçelerden göç edenler ise sitelerde yaşamaktadır. Ayrıca Altındağ'ın kendi içinde yer değiştirenler ise gecekondu apartman ve sitelere yerleşmişlerdir. Altındağ'da ki konut çevresi ve türlerindeki bu değişim bizlere ailedeki değişim adına önemli ve anlamlı veriler vermektedir.
- Konut türüne göre bayram ve yıllık izinlerini farklı biçimlerde gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yıllık izinlerini kullanma ve bayram tatillerini değerlendirme biçimi, yüksek sosyoekonomik gelir grubunu teşkil eden site sakinleri ile düşük sosyoekonomik gelir grubunu teşkil eden gecekondu sakinleri arasında farklılaşma olduğu gözlenmiştir. Site sakinleri veya yüksek sosyoekonomik gelir grubu, tatillerini genellikle Ankara dışında dinlence yerleri ya da kendi yazlıklarında geçirmelerine karşın, orta-düşük ve düşük sosyoekonomik gelir grubunda bulunanlar veya gecekondu ile apartman sakinleri Ankara'da ya da Ankara dışında başka bir yerleşim birimindeki (köy, kasaba ya- da kent) akrabalarının yanında geçirmektedir. Ekonomik durumla bağlantılı olan bu durum, Altındağ'ın kompleks bir toplum yapısının olduğunu ortaya koymaktadır.
- Altındağ Bölgesi'nde aile içi ilişkilerin oldukça farklı boyutlarda gerçekleşebildiği sonucuna ulaşılmış, bu sonuç, hâlihazırdaki toplumsal değişimin önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Apartman ve site tipindeki hanelerde görece az sayıdaki hane nüfusu, gecekondu kalabalıklaşmakta, aile mefhumuna ve akrabalık ilişkilerine verilen önem apartman ve site tipi yerleşimlerdeki hanelerde gecekondu yaşayanlara görece azalmaktadır. Benzer şekilde gecekondu tipi yerleşimlerde yaşayanlar için ailenin önemi halen güçlü olmasının yanında apartman ve site tipi yerleşimlerde ailenin değişim içerisinde olduğuna yönelik aile değişim değişkenine verilen yanıtlar da bunu göstermiştir.
- Aile içi ilişkilerin de aile tipine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; çekirdek aile tipinin daha yaygın olduğu apartman ve site tipi yerleşimlerde ailede kadın ve çocuğun da karar verici nitelikte olduğu, gecekondu ise erkeklerin tek

söz sahibi olduğu söylenebilmektedir. Bu durum, Altındağ'daki değişen toplum yapısının giderek daha eşitlikçi bir perspektifte ilerlediğini, ancak aile parçalanmalarının da giderek yaygınlaşmaya başladığı bulgusuyla bir arada ele alınmalıdır. Her ne kadar yeterli veri olmasa da gecekondü tipi hanelerde parçalanmış aile sayısının diğer yerleşim birimlerinden daha az olması, site ve apartman tipi yerleşimlerde eşit düzey katılım söz konusu olsa da aile içi dinamiklerde çatlakların olduğu ve parçalanmış aile sayısının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Ortalama hane gelirinin yükselmesiyle birlikte komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin zayıflaması, apartman ve site yerleşim tipinin farklı bir özelliğine atfı gerekli kılmaktadır. Altındağ'da yaşayan ve gecekondü haricinde bir konut tipinde yaşayan ev sahibi veya kiracıların önemli bir bölümünün Altındağ'a farklı bir bölgeden göç ettiği görülmektedir. Bu durum, akrabalık ve komşuluk ilişkilerine zarar verebilecek önemli bir etmen olarak değerlendirilmektedir. Nitekim farklı bir bölgeden göç etmeyle birlikte yakınlarına daha uzakta bir yerde yaşama durumu, akrabalık bağlarını ve görüşme sıklığını zayıflatırken gecekondü tipi yerleşimlerde bu tür bir olgudan söz edilememektedir.
- Altındağ'ın görece yeni olan ve apartman ve site yerleşim birimlerinin daha yaygın olduğu bölgelerde kültür-sanat etkinliklerine daha çok önem verildiği görülmüştür. Bu sonuç, öğrenci faktörünün de Altındağ'da başat olgulardan biri olduğunu göstermektedir. Nitekim öğrencilerin ve emeklilerin daha çok tercih ettiği görülen kültür-sanat etkinliklerinin gecekondü bölgelerinde yaşayanlar tarafından geçerli olmadığı görülmektedir. Yine bu sonuç, Altındağ'ın yerel bir göç merkezi olduğunu göstermektedir.
- Altındağ'ın gecekondü olan bölgelerinde dini ritüellerin daha fazla oranda yerine getirildiği, ancak orta-üst sosyoekonomik düzeye sahip olan bölgelerinde ise dini ritüellerin daha az yerine getirildiği sonucuna ulaşılması, Altındağ'ın göç aldığı gösteren bir sonuca işaret etmektedir. Bu da toplumsal değişimin hızlı ve heterojen bir biçimde gerçekleştiğini açığa çıkarmaktadır.
- Genel olarak değerlendirildiğinde, bütün konut türleri için en hızla yaygın olan faaliyet, kitap okumaktır. Sonra, kitap okuma ve konferansa gitme faaliyetleri gelir. Bu üç faaliyete katılım konut çevrelerine göre farklılık taşımakta, genel olarak, her maliyette alt gelirden den üst gelir konut çevrelerine doğru katılım sıklığı artmaktadır. Konferansa

gitme faaliyetine bütün konut türlerinde daha az rastlanmakla birdere, orta üst ve üst gelir konut türü sakinlerinin görece daha fazla katıldıkları gözlenmektedir.

Yapılan araştırma çerçevesinde pek çok veri, önce bilgilere, ardından bulgulara dönüştürülerek not edilmiş ve araştırmanın sonuç kısmında özetlenmiştir. Toplumsal değişimin, geleceğin planlanmasında önemli bir süreç olduğu düşünüldüğünde araştırma kapsamında elde edilen bulgular çerçevesinde önemli adımların atılmasının da altı çizilmektedir. Gelecekte yapılacak benzer çalışmalara ve politika yapıcılara yönelik oluşturulan öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Eski Ankara Evi'nde yaşayan sakinlere bu araştırma kapsamında geniş bir açıdan yaklaşılammış, yeterince veri toplanamadığı için pek çok analize tabii tutulamamıştır. Bu çerçevede bundan sonra yapılacak olan benzer nitelikteki çalışmaların, Eski Ankara Evleri'ne odaklanarak bu konut tipine ilişkin genellemeler yapması, ilgili açığı kapatabilir.
- Her ne kadar zaman ve maliyet açısından sorun teşkil etse de yüksek lisans ve doktora tezlerinde toplumsal değişimi konu alan boylamsal çalışmaların gerçekleştirilmesi, ilgili betimlemelerin ve derinlemesine analizlerin daha sağlıklı bir şekilde ortaya konmasını sağlayabilir.
- Araştırma kapsamında aile yapısının değişime uğradığı görülmektedir. Bu değişimin yönü ve biçimine ilişkin çalışmalara ilgili kamu kurumlarınca ağırlığın verilmesi ve parçalanmış ailelere yönelik temalarda güçlü politikaların oluşturulması önemli görülmektedir. Bu çerçevede, Altındağ'da apartman ve site tipi yerleşimlerde artan sayıda parçalanmış ailenin olması ve aile içi mekanizmalarda farklılıkların olması, Türk aile yapısının Altındağ örneği üzerinden bir evrim geçirdiğini açığa çıkarmaktadır. Bu evrimin istendik biçimde gerçekleşebilmesinin, geliştirilecek politikalara bağlı olduğu düşünülmekte, bu nedenle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın işbirliğine dayalı süreçlerin öneminin altı çizilmelidir.
- Altındağ Bölgesi'nde gecekondur tipi yerleşimlerde yaşayanların ekonomik kaynaklarına bağlı olarak pek çok hizmet ve insani ihtiyaca erişim sorunu yaşadığı görülmektedir. Bu durum, sosyal politikalarda toplumsal değişimin göz önüne alınması gerektiğini göstermektedir. Gecekondur tipi yerleşimlerde bulunan vatandaşları

güçlendirici sosyoekonomik destek paketlerinin, 21. yüzyıl becerilerinden uzak kalınmasını önleyici nitelikte gerçekleşmesi ve bu bölgelerde kalkınmanın ön planda tutulmasının sağlıklı bir toplumsal yapı ve toplumsal değişim için gerekli olduğu düşünülmektedir.

- Toplumsal değişime ilişkin mevcut durumun düzenli aralıklarla belirlenmesi ve Türk aile yapısı ve Türk toplum yapısındaki temel sosyokültürel dinamiklerin ne yönde ilerlediğinin belirlenebilmesi amacıyla haritalandırma çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir.
- Sivil toplum kuruluşlarının özellikle gecekodu tipi yerleşim bölgelerinde gücünü artırması, toplumsal değişimin istendik düzeyde ve yönde gerçekleşmesini sağlayabilir. Bu çerçevede Altındağ Belediyesi, Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinde geliştirilecek yerel düzey projelerle hizmet kapasitesinin artırılması ve böylece düşük sosyoekonomik gelir düzeyinin olduğu bölgelere ekonomik ve altyapı desteğinin sunulması, süreci hızlandırabilir.
- Aile ve çevre dostu mekânların yaygınlaştırılarak mahalle kültürünün korunacağı akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin geliştirilebileceği, daha yaşanabilir, yeniden büyük Altındağ'ı inşa çalışmalarının projeleri ve uygulamalarının hayata geçirilmesi için Toplu Konut İdaresi ve Altındağ Belediyesi ortak projeler geliştirmesi gerekir.
- İnsan odaklı sosyal politikalar çerçevesinde Altındağ'da sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bağımlılık yapıcı maddelerle etkin mücadele edilecek, bu maddelerin kullanım durumunu tespit etmeye yönelik araştırma ve sosyal iyileştirme ve uyum hizmetleri geliştirilmesi gerekmektedir. Hemşeri derneklerinin kurumsal kapasitelerinin geliştirilerek bölge halkının sosyokültürel yapısının geliştirilmesi yönünde faaliyetler yapılması gerekmektedir.
- Sosyal yardım programları işgücü piyasasına etkileri gözetilerek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Altındağ Kaymakamlığı, Altındağ Belediyesi, Altındağ Sosyal Yardımlaşma Vakfı ve Sivil Toplum Kuruluşlarının hanelere yapmış olduğu sosyal yardımların bütüncül bir anlayışla yürütülerek, sosyal yardımlarda mükerrerlikler önlenmesi için Ar-ge ve bilgi işlem çalışmaları yapılması gerekliliği ön görülmektedir. Kadınların, gençlerin ve yaşlıların iş gücüne aktif katılımlarını gerçekleştirebilmek için istihdamı artırıcı uygulamaların hayata geçirilmesi çalışmalarına yer verilmesi gerekir.

- Ankara Altındağ'ın tarihi ve kültürel mirasın güçlendirilerek korunması ile ilçenin kültür-sanat-bilim ve turizm merkezi haline gelmesini sağlanması amacıyla; Ankara Valiliği, Altındağ Belediyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Kalkınma Ajansı ve Sivil Toplum Kuruluşlarınca kent kimliği ve hafızası projesi hayata geçirilmesi gereklidir.
- Öte yandan yoksul olan bölgelerde Altındağ Belediyesi'nin yardım faaliyetlerinin yoğun bir biçimde gerçekleşmesi, Altındağ Belediyesi'nin en kritik tampon kurum olduğunu ve toplumdaki bu uyumsuzluğu yumuşattığını göstermektedir.
- Sosyal yardım, pek çok Altındağlının yararlandığı bir hizmet olarak toplumdaki çatışmanın yumuşatılmasında etkin olan en kritik olgudur. Öte yandan akrabalık ilişkilerinin de tampon bir kurum olabildiği ve maddi ihtiyaçlar noktasında önemli bir kaynak vazifesi gördüğü düşünülmektedir.

9. KAYNAKLAR

- Abay AR. (2005). Parçalanmış Aileler ve Sorunları. *Uluslararası Aile Sempozyumu*, 2-4 Aralık, İstanbul.
- Akçura T. (1971). *Ankara: Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*. Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Aksoy A, Robins K. (1994). Istanbul between civilization and discontent. *New Perspectives on Turkey*, 10, 57-74.
- Aksoy A. (1996). *Küreselleşme ve İstanbul'da İstihdam/ Çev. Emrahan Zeybekoğlu, Friedrich-Ebert-Vakfı Yayını, İstanbul*.
- Aktüre S. (1985). Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişimler. İçinde: *Tazminat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi: Cilt 4*. İstanbul, İletişim Yayınları, 891-904.
- Alpar I, Yener S. (1991). *Gecekondu Araştırması*. Ankara, DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Yayınları.
- Alper H. (2022). Kemal H. Karpat Düşüncesinde Toplumsal Değişme ve Din, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Alsaç Ü. (1993). *Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Altınparmak B. (2015). İzmir'de Hemşehri Dayanışmasının Kent Kültürü Üzerindeki Etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2011). *Altındağ'ın Sosyokültürel Dokusu (Ankara Kalkınma Ajansı Araştırma Projesi)*. Ankara, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Appelbaum RP. (1978). Marx's theory of the falling rate of profit: towards a dialectical analysis of structural social change. *American Sociological Review*, 43(1):67-80.
- Arı Y. (2021). Toplumsal değişim ve din. *Asya Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(16):131-142.
- Arkun AK. (2012). Ulus Tarihi Kent Merkezi Kültürel Peyzaj Ögelerinin Değişimi ve Dönüşümü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Arslantürk Z, Amman MT. (1999). *Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler*. İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Ayata S. (1988). Kentsel orta sınıf ailelerde statü yarışması ve salon kullanımı. *Toplum ve Bilim*, 42:5-25.
- Ayata, S. (1989). Toplumsal çevre olarak gecekondu ve apartman. *Toplum ve Bilim*, 46(47), 101-127.

- Aydın S, Emiroğlu K, Türkoğlu Ö, Özsoy ED. (2005). *Küçük Asya'nın Bin Yüzü*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bademli R. (1985). 1920-40 Döneminde eski Ankara'nın yazgısını etkileyen tutumlar. *Mimarlık*, 212-213:10-16.
- Bademli R. (1987). Ankara Merkezi İş Alanlarının Gelişimi. İçinde: *Ankara 1985'ten 2015'e Ankara*. Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü, 154-162.
- Baer D, McEachron DL. (1982). A review of selected sociobiological principles: Application to hominid evolution: I. The development of group social structure. *Journal of Social and Biological Structures*, 5(1):69-90.
- Bahr DB, Passerini E. (1998). Statistical mechanics of opinion formation and collective behavior: Micro-sociology. *The Journal of Mathematical Sociology*, 23(1):1-27.
- Başak S. (2005). Türk sosyolojisinde yapı araştırmaları. *Bilig*, 32:33-63.
- Başol G. (2008). Bilimsel Araştırma Süreci ve Yöntem. İçinde: Kılıç O, Cinoğlu M (Editörler). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul, Lisans Yayıncılık, 113-143.
- Baştuğ SS. (1979). Urban Growth and Cultural Change: Two Squatter Settlement in Ankara, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Ankara: ODTÜ.
- Batuman B. (2012). Cumhuriyet'in Kamusal Mekanı Alarak Kızılay Meydanı. İçinde: Sargın GA. (Editör), *Ankara'nın Kamusal Yüzleri*. İstanbul, İletişim Yayınları, 41-76.
- Bayram P. (2017). 19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Kentleşme: Yönetmelik Reformları ile Osmanlı Aydınlarının Kent üzerine İzlenimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8:227-244.
- Bilen M. (2004). *Ailede Sağlıklı İlişkiler*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Bilgin İ. (1998). Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet'in imarı. İçinde: Sey Y. (Editör), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 255-277.
- Bolak, E. A. (1993). The geography of homelessness and affordable housing in Vermont (Doctoral dissertation, University of Vermont).
- Boran BS. (1940). Köy davası 'şehirleşmek' davasıdır. *Siyasi İlimler Mecmuası*, 10(111):146-149.
- Boran BS. (1945). *Toplumsal Yapı Araştırmaları-Ankara Üniversitesi DTCF Felsefe Enstitüsü Sosyoloji Serisi*. Ankara, TTK Basımevi.
- Boratav K. (1991). *Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Boratav K. (1995). *İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri*. Ankara, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Boudon R. (1991) *Theories of Social Change*. Cambridge, Polity Press.
- Bulut I. (1983). Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*.
- Cengizkan A (2002). *Modernin Saati*. Ankara, Mimarlar Derneği Yayınları.
- Chandler CR. (1984). Durkheim and individualism: a comment on Messner. *Social Forces*, 63:571.
- Chilcott JH. (1998). Structural functionalism as a heuristic device. *Anthropology & Education Quarterly*, 29:103-111.
- Cole R. (1966). Structural-functional theory, the dialectic, and social change. *The Sociological Quarterly*, 7(1):39-58.
- Creswell JW. (2016). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, 2. Baskı. Demir SB (Çeviri Editörü). Ankara, Eğiten Kitap.
- Crook P. (1996). Social Darwinism: The concept. *History of European Ideas*, 22(4):261-274.
- Çakıcı S. (2006). Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Demir E. (1991). *The impact of the Economic Policies on the survival strategies of the urban poor families in the post-1980 Turkey* (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Devlet Planlama Teşkilatı (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Ankara, DPT.
- DİE. (1993). Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Ankara.
- DİE. (1995). Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Ankara.
- DİE. (1996). Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Ankara.
- Diğer İ, Enlil ZM. (2002). Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabası, İstanbul. İçinde: *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiri Kitabı*. Ankara, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 415-424.
- Doğan İ. (2007). *Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Drakakis-Smith DW, Fisher WB. (1976). Housing in Ankara. *Ekistics*, 42(249):92-98.
- Duben, A. (2002). Kent, Aile, Tarih, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Duben, A. ve Behar, C. (1996). İstanbul Haneleri: Evlilik, Aile ve Doğurganlık, 1880-1940, İstanbul, İletişim Yayınları.

- Eraydın A. (2002). *Yeni Sanayi Odakları: Yerel Kalkınmanın Yeniden Kavramlaştırılması*. Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Erder N. (1996). *Türkiye’de Siyasi Parti Seçmenlerinin Nitelikleri, Kimlikleri ve Eğilimleri*. İstanbul, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.
- Erder S. (1997). *Kentsel Gerilim: Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması*. Ankara, Umag Yayınları.
- Erder S. (2011). *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Erdoğan Ş. (1965). *Ankaram*. Ankara, Aklan Matbaacılık.
- Erdoğan Z. (1977). *Kırsal Bölgelerden Ankara, Kıbrıs-Bayraktar İlkokulu Gecekondu Bölgesine Göç ve Göç Edenlerin Kentlileşmesi*. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Erkal C. (2013). Ailesi Parçalanmış Olan İlkokul, Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Okul Başarı Düzeylerinin İncelenmesi (Körfez İli Körfez İlçesi Örneği), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Erkal M. (1983). *Sosyoloji*. İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Erkan R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, 3. Baskı. Ankara, Bilim adamı Yayınları.
- Erkilet A. (2015). *Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları*. İstanbul, Büyüyen Ay.
- Erman T. (1996). Kentteki göçmenin bakış açısından kent/köy kimliği “Niçin köylüyüz hâlâ?”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1):289-304.
- Erman T. (1997). Squatter (gecekondu) housing versus apartment housing: Turkish rural-to-urban migrant residents' perspectives. *Habitat International*, 21(1):91-106.
- Ersoy M. (2001). Sanayisizleşme süreci ve kentler. *Praksis*, 2:32-52.
- Ertürk H, Sam N. (2009). *Kent Ekonomisi*. Bursa, Ekin Yayınevi.
- Erzen A. (1946). *İlkçağda Ankara (No. 12)*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Es M, Ateş H. (2004). Kent yönetimi, kentlileşme ve göç. *Sosyal Siyaset Konferanslar Dergisi*, 48:205-248.
- Evren B. (1998). *20’li Yılların Bozkır Kasabası Ankara*. İstanbul, Milliyet Yayınları.
- Evsile M. (2018). Cumhuriyet döneminde sanayileşme faaliyetleri (1923-1950). *International Journal of History Studies*, 10(8):109-119.
- Fichter J. (2009). *Sosyoloji Nedir*. Çelebi N (Çeviren). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Florida R. (2002). *The Rise of the Creative Class: and How It’s Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life*. New York, Basic Books.

- Geray C. (1994). Konutta kooperatif ve belediye işbirliği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 3(1):39-45.
- Giddens A. (1970). Marx, Weber, and the development of capitalism. *Sociology*, 4(3):289-310.
- Giddens A. (2013). *Sosyoloji*. Güzel C. (Editör). İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- Gökçe B, Acar F, Ayata A, Kasapoğlu A, Özer İ, Uygun H. (1993). *Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*. Ankara: T.C. Başbakanlık Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Gökçe B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2):46-67.
- Gökçe B. (2007). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, 3. Baskı. Ankara, Savaş Yayınevi.
- Göksu S. (1994). Yenişehir: Ankara'da Bir İmar Öyküsü. İçinde: Tekeli İ. (Editör), *Kent Planlama, Politika, Sanat-Tarık Okyay Anısına Yazılar*. Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 257-276.
- Göney S. (2017). *Şehir Coğrafyası*. İstanbul, Beta Yayınları.
- Güçlü S. (2002). *Kentlileşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*. Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gülekli NC. (1948). *Ankara; tarih, arkeoloji*. Ankara, Doğu Matbaası.
- Güler, D. (1992). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 11(11), 51-76.
- Güler EC. (1990). An assesment of inner city decline in Turkey: A case study in Ulus-Ankara (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Güneş F. (2012). Göç, Yoksulluk ve Sosyal Politika. İktisadi Araştırmalar Vakfı, 181-262. <https://av.org.tr/yonetim/dosya/seminer/adanagoc3.pdf>. 15 Aralık 2019.
- Güneş-Ayata A. (1991) Gecekondularda kimlik sorunu. dayanışma örüntüleri ve hemşehrilik. *Toplum ve Bilim*, 52:89-101.
- Güneş-Ayata A. (1997). Kentsel Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Etnik Kimlik. İçinde: Bilgin N. (Editörler), *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 97-205.
- Gürkan Ü. (1969). *Sosyal Değişmeler-Abadan'a Armağan*. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 280.
- Gürler E. (2003). Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği. İçinde: *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, 113-158.

- Güvenç M, Işık O. (1996). İstanbul'u okumak: statü-konut mülkiyeti farklılaşmasına ilişkin bir çözümleme denemesi. *Toplum ve Bilim*, 71:5-57.
- Güvenç M, Işık O. (1997). İstanbul'u okumak: mahalle düzeyindeki konut mülkiyeti statü farklılaşmasına ilişkin bulgular nasıl genellenebilir?. *Toplum ve Bilim*, 72:153-164.
- Haines PS, Popkin BM, Guilkey DK. (1988). Modeling food consumption decisions as a two-step process. *American Journal of Agricultural Economics*, 70(3):543-552.
- Herbert G. (1963). The neighbourhood unit principle and organic theory. *The Sociological Review*, 11(2):165-213.
- Holton RJ. (1983). Max Weber, "rational capitalism," and renaissance Italy: a critique of Cohen. *American Journal of Sociology*, 89(1):166-180.
- Howard E. (1965). *Garden Cities of To-morrow*. Great Britain: MIT Press.
- Huberman L. (2013). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, 13. Baskı. Belge M. (Çeviren). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Iqbal M.(1998). The Impact of Urbanization on The Structure and Functions of Urban Family in Pakistan, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Pakistan: Karachi Üniversitesi.
- Işık O, Pınarcıoğlu M. (2018). *Nöbetleşe Yoksulluk*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Işık Ş. (2005). Türkiye'de kentleşme hareketleri ve kentleşme modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2):57-71.
- İbn Haldun (1986). *Mukaddime*. Ugan ZK (Çeviren). İstanbul, Dergah Yayınları.
- İspir EG. (2017). Kentleşme ve Kentleşmenin Nedenleri. İçinde: Açma B (Editör), *Kentleşme ve Konut Politikaları*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2-30.
- Jessop B. (2005). Hegemonya, Post-Fordizm ve Kuresellesme Ekseninde Kapitalist Devlet. İletişim Publishing.
- Kalaycıoğlu S. (2006). Toplumsal Yapı: Toplumsal Kurumlar, Gruplar ve Toplumsal Değişme. İçinde: Zencirkıran M (Editör), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. Ankara, Nova Yayınları, 3-16.
- Kandil M. (1987). Mimari Çerçeve de Değişme Sürecinin Analizi, Ulus-Çankaya Aksı (Ankara) Üzerinde Bir Deneme, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi,
- Kansu SA. (1937). *Ankara ve Civarının Prehistoryasında Yeni Buluşlar*. Ankara, Devlet Basımevi.
- Karaca H. (1998). Ankara'nın Tarihsel Dokusu. Yüksek Lisans Semineri, Ankara Üniversitesi, Ankara, 38.

- Karakuyu M. (2015). Sürdürülebilir Kentler Nasıl Oluşturulur? Yapılması Gerekenler ve Engeller. İçinde: Karakakuyu M, Keçeli A, Çelikoğlu Ş. (Editörler), *Kent Çalışmaları*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 1-14.
- Karaosmanoğlu YK. (2016). *Ankara*. Ankara, İletişim Yayınları.
- Karasar N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara, Nobel Yayınları.
- Karpat HK. (2003). Kemal Karpat ile siyaset tarihi üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1(2), 99-422.
- Karpat KH. (1976). *The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization*. New York: Cambridge University Press.
- Karpat KH. (2008). *Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus*. Ankara, İmge Kitabevi.
- Kartal, K. (1978). Kentleşme ve insan. TODAİE Yayını, (175).
- Kartal, K. (1983). Kentleşmenin Ekonomik ve Sosyal Maliyeti. *Amme İdaresi Dergisi*, 16(4), 92-110.
- Kaya AÖ. (1961). *Cumhuriyet Devrinde Mesken Meselesi*. Ankara, SBF Maliye Enstitüsü, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi No: 6.
- Keleş R, Ünsal A. (1982). *Kent ve Siyasal Şiddet*. Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Keleş R. (1971). *Eski Ankara'da bir Şehir Tipolojisi*. Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Keleş R. (1972). *İzmir Mahalleleri*. Ankara, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Keleş R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Keleş R. (1996). *Kentleşme Politikası*, 3. Baskı. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Keleş R. (2000). *Kentleşme Politikası*. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Keleş R. (2008). *Kentleşme Politikası*, 10. Baskı. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Kepenek Y, Şentürk N. (2001). *Türkiye Ekonomisi*, 12. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Keyder Ç. (1993). *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Keyder Ç. (2006). Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına. İçinde: Keyder Ç. (Editör), *İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında*. İstanbul, Metis Yayınları, 171-191.
- Kıray MB. (1964). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

- Kıray MB. (1972). *Örgütlemeyen Kent: İzmir'de İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni*. Ankara, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Kıray MB. (1982). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. Ankara, İletişim Yayınları.
- Kıray MB. (1984). İstanbul: Metropoliten kent. *Mimarlık Dergisi*, 199(1):28-33.
- Kıray MB. (1999). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, 1. Baskı. İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Kıray MB. (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, 2. Baskı. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 273.
- Kıray MB. (2007). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 105-119.
- Kidwell RE. (1995). Social darwinism and the taylor system: A missing link in the evolution of management? *International Journal of Public Administration*, 18(5):767-791.
- Kingsbury N, Scanzoni J. (1993). Structural-Functionalism. In: Boss P, Doherty WJ, LaRossa R, Schumm WR, Steinmetz SK. (Editors), *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach*. Boston, MA: Springer, 195-221.
- Kızıroğlu AM. (2013). Türkiye'de kentleşme ve kentleşme politikaları. *Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi*, 2(2):53-78.
- Knorr-Cetina KD. (1981). The Micro-Sociological Challenge of Macro-Sociology: Towards a Reconstruction of Social Theory and Methodology. In: Knorr-Cetina KD, Cicourel AV (Editors). *Advances in Social Theory and Methodology (RLE Social Theory): Toward an Integration of Micro- and Macro-Sociologies*. London, Routledge, 1-47.
- Koç İ. (2018). Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri ve Refah Durumu (2006-2016). İçinde Esen Y, Nuhrat C. (Editörler), *Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi*. Ankara, Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 33-85.
- Koçak H. (2011). Kent-kültür ilişkisi bağlamında Türkiye'de değişen ve dönüşen kentler. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(2):259-269.
- Kolcaba K. (2001). Evolution of the mid range theory of comfort for outcomes research. *Nursing Outlook*, 49(2):86-92.
- Kongar E. (1972). *İzmir'de Kentsel Aile*. Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Kongar E. (1973). Altındağ'da kentle bütünleşme. *Amme İdaresi Dergisi*, 6(4):59-84.
- Kongar E. (1986). *Türkiye Üzerine Araştırmalar*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Kongar E. (1999). *21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Kongar E. (2019). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul, Remzi Kitabevi.

- Koşay HZ. (1933). Ankara Gazi Orman fidanlığında bulunan eserler. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, 5-21.
- Köprülü F. (2011). Selçukiler zamanında Anadolu’da Türk medeniyeti. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 26(1):201-233.
- Kurtuluş H. (2010). Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi. İçinde: Uğurlu Ö, Pınarcıoğlu Ş, Kanbak A, Şiriner M. (Editörler), *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*. İstanbul, Örgün Yayınevi, 177-226.
- Küçükalp K, Cevizci A. (2017). *Batı Düşüncesi: Felsefi Temeller*, 4. Baskı. İstanbul, İSAM Yayınları.
- Lee PC. (1994). Social Structure and Evolution. In: *Behaviour and Evolution*. New York, NY, US: Cambridge University Press, 266-303.
- Leeds A. (1964). Brazilian Careers and social structure: an evolutionary model and case history. *American Anthropologist*, 66:1321-1347.
- Makridi T. (1926). Ankara höyüklerindeki hafriyata dair rapor. *Maarif Vekâleti Mecmuası*.
- Mardin Ş. (2009). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset – Makaleler 1*, 16. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Miller, DC. (1958). Industry and Community Power Structure: A Comparative Study of an American and an English City. *American Sociological Review*, 23(1): 9-15.
- Mumford L. (2007). *Tarih Boyunca Kent*. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Mutlu A, Reyhan H, Doğan HH. (2016). *Kentleşme*, 2. Baskı. Ankara, Palme Yayınları.
- Mutlu A. (2019). *Kenti Anlamak: Kent Kültürü Sorunu ve Politikası*. Ankara, Palme Yayınları.
- Ocakçı M. (2012). Metropoliten Alan, Metropoliten Kent. İçinde: Ersoy M. (Düzenleyen), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* içinde. İstanbul, Ninova Yayınları, 342.
- Okan O. (2011) Şehir, tarih, sosyoloji: Korkut Tuna’nın şehir yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 3(22):305-328.
- Ozankaya Ö. (1977). *Toplumbilimine Giriş*, 2. Baskı. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayınları.
- Özbay, F. (2015). Düünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus. İletişim Yayınları 2222, Araştırma-İnceleme Dizisi 369, İstanbul: Sena Ofset
- Özden K, Salur S. (2014). Kimlik Bunalımı ve Yabancılaşma: Modern Kentleşmenin Sosyo-Kültürel Bir Sorunu. İçinde: Özden K. (Editör), *Kentleşme Yazılar; Kentsel Kuramlar ve Kentleşme Politikaları*. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 55-72.
- Özer İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa, Ekin Kitabevi.

- Özgüven İE. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara, PDREM.
- Park R. (2016). Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler. İçinde: *Şehir*. Ankara, Heretik Yayınları, 37-89.
- Peel MH. (1971). Hook representations of the symmetric groups. *Glasgow Mathematical Journal*, 12(2):136-149.
- Pirenne H. (2014). *Ortaçağ Kentleri*, 13. Baskı. Karadeniz Ş. (Çeviren). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Rappert B. (2007). On the mid range: an exercise in disposing (or minding the gaps). *Science, Technology, & Human Values*, 32(6):693-712.
- Ritzer G. (1988). The micro-macro link: problems and prospects. *Contemporary Sociology*, 17(5):703-706.
- Sarioğlu M. (2001). *Ankara: Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945)*. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Schultz SE, Schultz DP. (2016). *Modern Psikoloji Tarihi*. Aslay Y (Çeviren). İstanbul, Kaknüs Yayınları .
- Sciulli D, Gerstein D. (1985). Social theory and Talcott Parsons in the 1980s. *Annual Review of Sociology*, 11:369-387.
- Sencer Y. (1979). *Türkiye'de Kentleşme: Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci*. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sey Y. (1998). Cumhuriyet Döneminde Konut. İçinde: Sey Y. (Editör), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 273-300.
- Seyman Y. (1986). *Hüznün Coşkusu Altında*. İstanbul, Gür Yayınları.
- Schnaiberg, A. (1970). Measuring modernism: Theoretical and empirical explorations. *American Journal of Sociology*, 76(3), 399-425.
- Schnaiberg, A. (1971). The modernizing impact of urbanization: A causal analysis. *Economic development and cultural change*, 20(1), 80-104.
- Simmel G. (2005). Simmel, G. (1996). Metropol ve zihinsel yaşam. *Cogito*, 8.
- Soyuer H. (1995). *Ankara Kabadayıları*. Ankara, Merkez Döviz A.Ş Yayınları.
- Sönmez M. (1996). *İstanbul'un İki Yüzü 1980'den 2000'e Değişim*. Ankara, Arkadaş Yayınevi,
- Sunar L. (2016). *Türkiye'de Toplumsal Değişim*. Ankara, Nobel Yayınları.
- Şahin Y. (2017). *Kentleşme Politikası*, 6. Baskı. Bursa, Ekin Yayınları.
- Şaponya Ö. (1971). *Atatürk ve Seymen Alayı*. Ankara, Ankara Kulübü Yayınları .

- Şentürk M. (2011). Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Şentürk M. (2013). Konuta Sosyolojiden Bakmak: İstanbul'da Kentleşme ve Konut Edindirme Süreçleri. İçinde: Şentürk Ö, Yaman ÖM. (Editörler), *Kentleşme ve Sosyal Politikalar*. İstanbul, Esenler Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, 65-67.
- Şentürk Ü. (2006). Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler: (Malatya Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Şenyapılı T. (1992). A New Stage Of Gecekondu Housing in İstanbul. In: Tekeli İ, Şenyapılı T. (Editörler), *Development of İstanbul Metropolitan Area and Low Cost Housing*. İstanbul, Turkish Social Science Association, 182-209.
- Şenyapılı T. (1978). *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Şenyapılı T. (1981). A New Component in Metropolitan Areas. The 'Gecekondu Women'. In: *Women in Turkish Society*. Leiden, E.J. Brill, 194-214.
- Şenyapılı T. (1998). Cumhuriyet'in 75. Yılı, Gecekondu'nun 50. Yılı. İçinde: Sey Y. (Editör), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 301-311.
- Talas C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Tan EM. (1981). *Toplumbilime Giriş*. Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tankut G. (1993). *Bir Başkentin İmarı, Ankara: 1929 – 1939*. İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınları.
- Taylan HH. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22:117-138.
- Tekeli İ. (1982). *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*. Ankara, Turhan Yayınevi.
- Tekeli İ. (1985). Tazminat'tan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm. İçinde: *Tazminat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi: Cilt:4*. İstanbul, İletişim Yayınları, 878-890.
- Tekeli İ. (1996). *Habitat II-Konferans Yazıları*. Ankara, T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
- Tekeli İ. (1998). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması. İçinde: Sey Y. (Editör), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1-24.
- Tekeli İ. (2009). *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli İ. (2011). *Toplu Eserler-15: Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.

- Tekeli İ. (2013). Türkiye'yi anlamının yolu kentlerini ve demokrasisini tanımaktan geçiyor. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 67:63-84.
- Tekşen A. (2003). *Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrlik Ankara'daki Malatyalılar Örneği*. Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Tezcan M. (1994). *Toplumsal Değişme ve Eğitim*. Ankara, A.Ü.E.B.F Yayınları.
- Timur S. (1972). Türkiye'de Aile Yapısı. Ankara Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tiryaki V. (2011). Yerel Yönetimlerde Değişim Yönetimi Altındağ Belediyesi Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tolan B. (1991). *Toplumbilimine Giriş*. Ankara, Adım Yayınları.
- Türel A, Balamir M. (1996). *Konut Üreticileri, Mülk Konut, Kiralık Konut*, Ankara: TOKİ Yayınları.
- Türel A. (1998). Kent ve Ulaşım. İçinde: Sey Y. (Editör), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 155-170.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018a). Genel Nüfus Sayımları, Yıllara ve Cinsiyete Göre İl/ilçe Merkezleri ve Belde/Köy Nüfusu 1927-2018. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>. 15 Aralık 2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018b). Genel Nüfus Sayımları, Yıllara ve Cinsiyete Göre İl/ilçe Merkezleri ve Belde/Köy Nüfusu 1927-2018. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>. 15 Aralık 2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>. 09 Kasım 2022.
- Türkün A, Kurtuluş H. (2016). Giriş. İçinde: *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*. İstanbul, Bağlam Yayınları, 9-24.
- Valentini C. (Editör). (2021). *Public Relations*. Berlin, De Gruyter Mouton.
- Vikipedi. (2022). Ankara. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ankara#N%C3%BCfus%20https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1nda%C4%9F#N%C3%BCfus>. 11 Kasım 2022.
- Vikipedi. (2022). Ankara. https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1nda%C4%9F#/media/Dosya:Alt%C4%B1nda%C4%9F_Mahalle_S%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1_2022.png. 12. Kasım 2022.
- Wirth L. (1938). Urbanism as a way of life. *The American Journal of Sociology*, 44(1):1-24.

- Yasa İ. (1973). Evlilik ve geniş aile kurumlarının yazgısı. *SBF Dergisi*, 28:1-10.
- Yasa İ. (1966). Ankara'da Gecekondu Aileleri. Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları,
- Yavuz F. (1952) *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz*. Ankara, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik.
- Yazıcıoğlu Y, Erdoğan S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 2. Baskı. Ankara, Detay Yayıncılık.
- Yılmaz E, Çiftçi S. (2011). Kentlerin ortaya çıkışı ve sosyo-politik açıdan Türkiye'de kentleşme dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35):252-267.
- Yılmaz N. (2004). Farklılaştıran ve ayırtıran bir mekanizma olarak kentleşme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48:249-267.
- Yılmaz S. (2019). *Türkiye'de Toplumsal ve Dinî Değişimin İzleri: AK Parti İktidarında Nereden Nereye (Öğretmenler Üzerinden Bir Değerlendirme)*. Ankara, Grafiker Yayınları.
- Yurdakul D. (2001). *Abi, Dünder Kılıç ve Kabadayılık Efsanesi*, 5. Baskı. Ankara, Ümit Yayınları.
- Zencirkıran M. (2013). Sanayi Devrimi ve Sosyal Politikanın Oluşumuna Etkileri. İçinde Tokol A, Alper Y. (Editörler), *Sosyal Politika*. Bursa, Dora Yayınları, 7-25.
- Zencirkıran M. (2019). Türkiye'de Kentleşme. İçinde: Zencirkıran M. (Editör), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 29-56.
- 775 sayılı Gecekondu Kanunu. (1966). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 12362, Tarih: 30.07.1966. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.775.pdf>.

10. EKLER

Ek 1: Anket Soruları

TOPLUMSAL DEĞİŞİM KURAMLARI EKSENİNDE ANKARA ALTINDAĞ İLÇESİNDE AİLE PROFİLİ ARAŞTIRMASI HANE HALKI SORU KÂĞIDI - 2022

A - KONUT ÇEVRESİNİN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARIYLA İLGİLİ BİLGİLER

1- Konut Çevresinin Sosyo-Ekonomik Durumlarıyla İlgili Bilgiler							
Hane Halkı Adresi				Müstakil Ev	1 [] Gecekonu	Tarih	
İl					3 [] Eski Ankara Evi	Küme No	
İlçe						Hane No	
Mahalle				Apartman	2 [] Apartman	Hanehalkı Kişi Sayısı	
Cadde / Sokak / No				Site	4 [] Site	Form No	
Konut'un Mülkiyeti	1 [] Ev Kendimin Değil Ama Kira Vermiyorum	2 [] Ev Sahibi	3 [] Kiracı	Diğer	5 [] Diğer	Görüşmeyi Yapan Adı Soyadı	

İyi günler! İsmim Adem KAYMAK Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden geliyorum. Altındağ'ın aile profili, sosyo demografik-ekonomik ve kültürel dokusunu ortaya çıkarmaya çalışan bu çalışma tamamen bilimsel bir gayeye hizmet etmekte olup, bu hedefe de ancak sizden alınan samimi ve doğru cevaplarla ulaşılacaktır. Sizinle konuşmak ve size bu konularda sorular sormak istiyorum. Haneniz bu çalışma için tesadüfi olarak seçilmiştir ve vereceğiniz tüm cevaplar kesinlikle gizli tutulacaktır. Öncelikle size yaşadığınız bu hane ile ilgili bazı sorular soracağım. Görüşme yaklaşık olarak 20 dakika sürecektir.

Görüşme yapmayı kabul ediyor musunuz?

ARAŞTIRMAYA KATILMAYI KABUL ETTİ

ARAŞTIRMAYA KATILMAYI KABUL ETMEDİ

Görüşmecinin İmzası...

Tarih __/__/2022

B - HANENİN SOSYO-DEMOGRAFİK VE EKONOMİK DURUMU

1- Hanenin Sosyo-Demografik ve Ekonomik Durumuyla İlgili Bilgiler				
S.1 Hane Reisine Yakınlık Derecesi	S.2 Cinsiyet	S.3 Doğum Tarihi	S.4 Yaş	S.6 Medeni Durumu
1 ☐ Kendisi	1 ☐ Erkek		1 ☐ 18 - 24 Yaş	1 ☐ Boşandı
2 ☐ Eşi	2 ☐ Kadın		2 ☐ 25 - 34 Yaş	2 ☐ Eşi Öldü
3 ☐ Kızı			3 ☐ 35 - 44 Yaş	3 ☐ Evli
4 ☐ Oğlu			4 ☐ 45 - 54 Yaş	4 ☐ Evli Ayrı Yaşıyor
5 ☐ Diğer			5 ☐ 55 - 64 Yaş	5 ☐ Hiç Evlenmedi
			6 ☐ 65 Yaş +	
S.7 Eğitim	S.8 Çalışma Durumu	S.9 Yaş	S.10 Mesleği	
1 ☐ Okuryazar Bir Okul Bitirmedi	1 ☐ Çalışıyor	1 ☐ 18 - 24 Yaş	1 ☐ Çiftçi	7 ☐ Kamuda İşçi
2 ☐ İlkokul	2 ☐ Ev Hanımı	2 ☐ 25 - 34 Yaş	2 ☐ Devlet Memuru	8 ☐ Kendi Hesabına Çalışan Profesyonel
3 ☐ Ortaokul	3 ☐ Emekli	3 ☐ 35 - 44 Yaş	3 ☐ Emekli	9 ☐ Mesleki Sert. Sahip Kalifiye İşçi
4 ☐ Lise	4 ☐ Öğrenci	4 ☐ 45 - 54 Yaş	4 ☐ Esnaf	10 ☐ Orta ve Üst Düzey Yönetici
5 ☐ Yüksek Lisans	5 ☐ Çalışmıyor	5 ☐ 55 - 64 Yaş	5 ☐ Ev Hanımı	11 ☐ Öğrenci
6 ☐ Yüksek Lisans		6 ☐ 65 Yaş +	6 ☐ Hizmet Sektörü Çalışanı	
7 ☐ Öğrenci				

2- Katılımcıların Maddi İhtiyaçlarını Karşılama Durumu												
S. 1 - Acilen paraya ihtiyacınız var Böyle durumda nereye - kime giderdiniz?	Anne / Baba		Kardeşler		Diğer Akrabalar		Arkadaşlar		Komşular		Banka	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
3- Katılımcıların Tasarruf Eğilimi												
S. 1 - Hanenizdeki tasarrufun türü nedir?	1 ☐ Altın											
	2 ☐ Döviz											
	3 ☐ Gayrimenkul (ev, dükkân, arsa, tarla vb.) yatırım											
	4 ☐ Tasarrufumuz yoktur.											
4- Katılımcıların Sosyal Yardım Alma Durumu												
S.1 - Son bir yıl içerisinde hanenizin geçimine katkı niteliği taşıyan aynı ya da nakdi herhangi bir yardım aldınız mı?	1 ☐ Belediye											
	2 ☐ Merkezi Kamu Yönetimi (Valilik, Kaymakamlık, SYDV, Müftülük vb.)											
	3 ☐ Özel vakıf veya dernek											
	4 ☐ Yakın akraba (anne/ baba/ evlat/ kardeş)											
	4 ☐ Yardım Almadık											

C - YERLEŞİMSSEL KÖKEN İLİŞKİLERİ

Yerleşimsel Köken İlişki Durumuyla İlgili Bilgiler			
S. 1 - Doğum yeriniz?	S. 2 - Altındağ'a ne zaman geldiniz?	S. 3 - Altındağ'a nereden geldiniz?	S. 4 - Altındağ'a kimlerle geldiniz?
1 ☐ Doğma büyüme bu ilçedeyim	1 ☐ 1950' den önce	1 ☐ Doğma büyüme bu ilçedeyim	1 ☐ Ailemi sonradan getirdim
2 ☐ İl (.....)	2 ☐ 1950 - 1969	2 ☐ İl (.....)	2 ☐ Anne babamla birlikte
3 ☐ İlçe (.....)	3 ☐ 1970 - 1989	3 ☐ İlçe (.....)	3 ☐ Doğma Büyüme Bu İlçedeyim
4 ☐ Mahalle (.....)	4 ☐ 1990 - 2009	4 ☐ Mahalle (.....)	4 ☐ Eşimle Birlikte Geldim
	5 ☐ 2010 yılından sonra		5 ☐ Yalnız Geldim
S. 5 - Altındağ'a göç kararını nasıl aldınız?	S.6 - Daha önce oturduğunuz konutun türünü belirtebilir misiniz?	S.7 - Altındağ'a göç etme nedeniz nedir?	
1 ☐ Ailem	1 ☐ Apartman	1 ☐ Aile Yaşantımıza Uygun	6 ☐ İş Yerime Yakın Olması
2 ☐ Anne babamla birlikte	2 ☐ Gecekondu	2 ☐ Akrabalarım	7 ☐ Çocukların Eğitimi
3 ☐ Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	3 ☐ Eski Ankara Evi	3 ☐ Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	
4 ☐ Eşimle Beraber Karar Verdik	4 ☐ Site	4 ☐ Hemşerilerim	
5 ☐ Kendim Karar Verdim	5 ☐ Kendim Karar Verdim	5 ☐ İş Olanaklarının İyi Olması	
S. 8 - Kaç yıldır Altındağ'da yaşıyorsunuz?	S. 9 - Memleket olarak doğduğunuz yeri mi yoksa Altındağ'ı mı görüyorsunuz?	S. 10 - Memleketinizle ilişkiniz devam ediyor mu?	S. 11 - Memlekete dönmek istiyor musunuz?
1 ☐ 1 - 5 yıl	1 ☐ Doğduğum yer	1 ☐ Devam Etmiyorum	1 ☐ Evet
2 ☐ 6 - 10 yıl	2 ☐ Mahalle	2 ☐ Doğma Büyüme Bu İlçedeyim	2 ☐ Hayır
3 ☐ 11 -20 yıl	3 ☐ Altındağ	3 ☐ Düğün ve Bayram Zamanlarında Akrabalarımızı Ziyarete Gideriz	3 ☐ Doğma Büyüme Bu İlçedeyim
4 ☐ 20 yıl Üzeri	4 ☐ Ankara	4 ☐ Gelir Getiren Mal ve Mülk	
	5 ☐ Diğer (.....)	5 ☐ Un Bulgur vb. Yiyecek Yardımı Alıyoruz	
		6 ☐ Tatile Gidiyoruz	
Yerleşimsel Köken İlişki Durumuyla İlgili Bilgiler			
S. 12 - Yaşamınızın büyük bölümünü nerede geçirdiniz?	S. 13 - Şu anda evinizde kaç kişi ikametgâh ediyor?	S. 14 - Ne kadar zamandır bu konut da ikamet ediyorsunuz?	S. 15 - Konut seçiminde en çok önem verdiğiniz husus nedir?
1 ☐ Doğma büyüme bu ilçedeyim	1 ☐ Bir Kişi 5 ☐ Beş Kişi	1 ☐ 1 - 5 yıl	1 ☐ Akraba ve arkadaşlarıma yakınlığı
2 ☐ İl (.....)	2 ☐ İki Kişi 6 ☐ Altı Kişi	2 ☐ 6 - 10 yıl	2 ☐ Fiyatı/Kirası
3 ☐ İlçe (.....)	3 ☐ Üç Kişi 7 ☐ Yedi Kişi	3 ☐ 11 -20 yıl	3 ☐ Komşularım
4 ☐ Yurtdışı (.....)	4 ☐ Dört Kişi 8 ☐ Sekiz Kişi	4 ☐ 20 yıl Üzeri	4 ☐ Senti
S. 16 - Konutunuzda aşağıdakilerden hangileri mevcuttur?	S. 17 - Konutunuz kaç odalıdır?	S. 18 - Altındağ'a ilk geldiğinizde en çok hangi güçlük ile karşılaştınız?	S. 19 - Güçlükleri çözümlemede kimden yardım gördünüz?
LCD Televizyon 1 ☐ Evet 2 ☐ Hayır	1 ☐ Bir Odalı	1 ☐ Hiç Sorun Yaşamadım	1 ☐ Ailem
Fırınlı Set Üstü Ocak 1 ☐ Evet 2 ☐ Hayır	2 ☐ İki Odalı	2 ☐ İş Bulmak	2 ☐ Akrabalarım
Buzdolabı 1 ☐ Evet 2 ☐ Hayır	3 ☐ Üç Odalı	3 ☐ Kentsel Çevreye Uyum Sağlayamamak	3 ☐ Devlet Kurumları
Mutfak Robotu 1 ☐ Evet 2 ☐ Hayır		4 ☐ Konut Sorunu	4 ☐ Komşularım
İnternet Erişimi 1 ☐ Evet 2 ☐ Hayır		5 ☐ Diğer	
S. 20 - Sizce Kentli kimdir?	S. 21 - Evde tüketim amacıyla yaptığınız yiyecek üretim faaliyetleri nelerdir?	S. 22 - Yiyecek alışverişinizi nasıl yaparsınız?	S. 23 - Giyecek alışverişinizi nasıl sağlarsınız?
1 ☐ Eğitim Görmüş Kişiler	1 ☐ Erişte	1 ☐ Bütçeme Uygun Gelen Her Yerden	1 ☐ Bütçeme Uygun Gelen Her Yerden
2 ☐ Geçimini Kentte Sağlayanlar	2 ☐ Hiçbir Şey Yapılmaz	2 ☐ Mahalledeki Bakkaldan	2 ☐ Çıkrıkçılar Yokuşundan
3 ☐ Kentte Doğmuş Olanlar	3 ☐ Reçel	3 ☐ Mahalledeki Market ve Gıda toptancıları	3 ☐ Mahalle Pazarından
4 ☐ Kentte Oturan Herkes	4 ☐ Turşu	4 ☐ Mahalle Pazarından	4 ☐ Evde Üretiriz
		5 ☐ Mahalleye Gelen Satıcılardan	

D - AİLE YAPISI

Aile Yapısıyla İlgili Bilgiler			
S. 1 - AİLE deyince aklınıza kimler geliyor, sayabilir misiniz?	S. 2- AİLENİZ aşağıdakilerden hangisine uygundur?	S. 3 - AİLE nereye doğru gidiyor?	S. 4 - Kendinizi ne kadar mutlu hissediyorsunuz?
1 ☐ Anne	1 ☐ Çekirdek Aile	1 ☐ Değişim Geçiriyor	1 ☐ Çok Mutlu
2 ☐ Baba	2 ☐ Geniş Aile	2 ☐ Her Şeye Rağmen Sağlam Kale	2 ☐ Mutlu
3 ☐ Çocuklar	3 ☐ Yalnız Yaşayan Aile	3 ☐ Önemi Azalıyor	3 ☐ Mutsuz
4 ☐ Eşim		4 ☐ Önemi Gittikçe Artıyor	4 ☐ Ne Mutlu Ne Mutsuz

E - AKRABALIK VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Akrabalık ve Komşuluk İlişkileriyle İlgili Bilgiler - 1			
S. 1 - Size göre komşunuzun taşıdığı özellikler neler olmalıdır?	S. 2 - Mahallenizde samimi bulduğunuz kaç AİLE ile komşuluk ilişkiniz vardır?	S. 3 - Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri Kurduğunuz Aileleri Kim Belirler?	S. 4 - Komşuluk ilişkilerine ne zaman ihtiyaç duyarsınız?
1 ☐ Çocuk sayısı	1 ☐ 1 - 3 Aile	1 ☐ Birlikte Karar Veririz	1 ☐ Güven Verecek Birini Aradığımızda
2 ☐ Dini inançlarına bağlı olması	2 ☐ 4 - 7 Aile	2 ☐ Çocuklar	2 ☐ Her an İhtiyaç Duyarım
3 ☐ Eğitimli olması	3 ☐ 8 - 10 Aile	3 ☐ Erkek Eş	3 ☐ İhtiyaç Duymam
4 ☐ Maddi - manevi yardımlaşma	4 ☐ 10 Aileden fazla	4 ☐ Kadın Eş	4 ☐ Yalnız Kaldığımda
	5 ☐ Hiçbir aileyle İlişkımız Yok		
S. 5 - Komşularınızla görüşme sıklığınız nasıldır?	S. 6 - Mahallenizde samimi bulduğunuz kaç AİLE ile akrabalık ilişkiniz vardır?	S. 7 - Eşiniz hariç, gündelik yaşamızda en çok görüştüğünüz kişi kim?	S. 8 - Komşularla ilişkileriniz nasıldır?
1 ☐ Ayda Bir	1 ☐ 1 - 3 Aile	1 ☐ Akrabalarım	1 ☐ Ailece görüşme ve ziyaret şeklinde
2 ☐ Haftada Bir	2 ☐ 4 - 7 Aile	2 ☐ Hemşerilerim	2 ☐ Hem görüşürüz hem de yardımlaşırız
3 ☐ Her Gün	3 ☐ 8 - 10 Aile	3 ☐ İş Arkadaşım	3 ☐ Hiç Görüşmeyiz
4 ☐ Hiç Görüşmeyiz	4 ☐ 10 Aileden fazla	4 ☐ Komşularım	4 ☐ Yalnızca Selamlaşırız Sınırlı Konularda Konuşuruz
	5 ☐ Akrabalarımızla görüşmeyiz		

Akrabalık ve Komşuluk İlişkileriyle İlgili Bilgiler -2

S. 9 - Komşularınızın ilk tanışmanız nasıl gerçekleşti?	S. 10 - Eşiniz hariç, gündelik yaşamınızda en çok görüştüğünüz kişi kim?	S. 11 - Akrabalarınızla görüşme sıklığınız nasıldır?	S. 12 - Mahallenizi yaşanabilir kılan yönü nedir?
1 ☐ Hoş geldin ziyaretiyle	1 ☐ Akrabalarım	1 ☐ Ayda Bir	1 ☐ Akrabalarım
2 ☐ Çocukların tanıştirmasıyla	2 ☐ Hemşerilerim	2 ☐ Haftada Bir	2 ☐ Güvenli Olması
3 ☐ Kendi Doğallığında	3 ☐ İş Arkadaşım	3 ☐ Her Gün	3 ☐ Komşularım
4 ☐ Hatırlamıyorum	4 ☐ Komşularım	4 ☐ Hiç Görüşmeyiz	4 ☐ Sokak Dokusu
			5 ☐ Yaşanabilir Olması
S. 13 - Komşularınızla en çok hangi alanda görüşürsünüz?	S. 14 - Komşularla hangi konularda anlaşmazlığa düşüyorsunuz?	S. 15 - Komşularınızla bir araya geldiğinizde sohbet konunuz nedir?	S. 16 - Komşularınızdan memnun musunuz?
1 ☐ Evde	1 ☐ Apartman Aidatları	1 ☐ Ekonomik Konular	1 ☐ Memnunum
2 ☐ Müstakil Ev Bahçesinde	2 ☐ Balkondan Atılan Çöpler	2 ☐ Gündelik Hadiseler	2 ☐ Çok Memnunum
3 ☐ Park ve Sosyal Mekânda	3 ☐ Çocukların Gürültüsü	3 ☐ Konut ve Mahallenin Sorunları	3 ☐ İdare Eder
4 ☐ Görüşmüyorum	4 ☐ Komşular arası Dedikodu	4 ☐ Kültürel ve Sportif Aktiviteler	4 ☐ Memnun Değilim
	4 ☐ Anlaşmazlık Yaşamayız		4 ☐ Hiç Memnun Değilim

Akrabalık ve Komşuluk İlişkileriyle İlgili Bilgiler - 3**Aileniz ve Akrabalarınızla yerleşim durumunuzu ve ne kadar sıklıkla görüşüyorsunuz?**

S. 1 - Anne/ Baba	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık
S. 2 - Çocuklar	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık
S. 3 - Kardeşler	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık
S. 4 - Amca / Teyze Hala / Dayı	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık
S. 5 - Kayınvalide / Kayınpeder	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık
S. 6 - Büyükanne / Büyük babaanne	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık
S. 7 - Diğer akrabalar	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık
S. 8 - Komşular	1 ☐ Aynı Binada	2 ☐ Aynı Mahallede	3 ☐ Başka Yerleşimde	4 ☐ Seyrek	5 ☐ Sık

Akrabalık ve Komşuluk İlişkileriyle İlgili Bilgiler - 4**Şimdi okuyacaklarım gündelik yaşamınızda nasıl yaşıyorsunuz değerlendirebilir misiniz?**

	Evet	Hayır
S. 1 - Komşularınızla ekmek, tuz, şeker, alet edevat vb. maddi alışverişlerde bulunuyor musunuz?		
S. 2 - Komşularınızla duygu ve düşüncelerinizi paylaşıyor musunuz?		
S. 3 - Evin temizliği, çocukların bakımı vb. konularda komşularınızla yardımlaşır mısınız?		
S. 4 - Komşularınızla hediyeleşir misiniz?		
S. 5 - Daha önce oturduğunuz konuttaki komşularınızla görüşüyor musunuz?		
S. 6 - Komşularınızla para alışverişinde bulunur musunuz?		
S. 7 - Komşularınızla birlikte çarşıya, pazara, markete, dini mekânlara gider misiniz?		
S. 8 - Komşularınızla birlikte tatile ya da pikniğe gider misiniz?		
S. 9 - Komşularınızın doğum - ölüm gibi olaylarından haberdar mısınız?		
S. 10 - Komşularınızla görüşüyor musunuz?		

Akrabalık ve Komşuluk İlişkileriyle İlgili Bilgiler - 5			
Akrabalık ve komşulukla ilgili değişim nasıldır?			
S. 1 - Geçmişe göre akraba ziyaretlerinde nasıl değişim oldu?	1 ☐ Azaldı	2 ☐ Arttı	3 ☐ Değişmedi
S. 2 - Geçmişe göre komşuluk yaptığınız kişi sayısında değişim oldu mu?	1 ☐ Azaldı	2 ☐ Arttı	3 ☐ Değişmedi
S. 3 - Geçmişe göre komşuluk ilişkilerinizde nasıl değişim oldu?	1 ☐ Azaldı	2 ☐ Arttı	3 ☐ Değişmedi
S. 4 - Altındağ'a gelmeden önceki ekonomik durumunuzla şu an ki durumunuzu karşılaştırdığınızda ekonomik durumunuzda nasıl değişime oldu?	1 ☐ Azaldı	2 ☐ Arttı	3 ☐ Değişmedi
S. 5 - Pandemi döneminde geçmişe göre komşuluk ilişkilerinizde nasıl değişim oldu?	1 ☐ Azaldı	2 ☐ Arttı	3 ☐ Değişmedi

F - GÜNDELİK YAŞAM BİÇİMLERİ

Gündelik Yaşam Biçimleriniz Nasıldır?				
S. 1 - Aile Beraber Kitap Okuruz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 2 - Ailece Kitap Fuarı, Müzelere Gideriz. Kültürel Etkinliklerine Katılırız	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 3 - Aile ve Tiyatro ve Sinemaya Gideriz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 4 - Ailece Dini Mekânları Ziyaret Ederiz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 5 - Ailece Dini Mekânları Ziyaret Ederiz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 6 - Hac ve Umreden Gelenleri Ziyaret Ederiz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 7 - Cenazeye Katılır. Başsağlığı Ziyaretlerine Gideriz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 8 - Ailece Tatil Yapmaya Gideriz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 9 - Ailece Yemeğe Gideriz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman
S. 10 - Ailece Pikniğe Gideriz	1 ☐ Bazen	2 ☐ Her Zaman	3 ☐ Sık Sık	4 ☐ Hiçbir Zaman

11. ETİK KURUL RAPORU

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ) SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Bölümü öğrencilerinden Adem Kaymak'ın, Toplumsal Değişim Kuramları Ekseninde Ailenin Değişimi Araştırması adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

AYBÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2022 - 843
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	20.04.2022
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	11.05.2022 - 09
Yer	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI VE ÜYELER:

İMZA

Prof. Dr. Hakkı ODABAŞ	Başkan
Doç. Dr. Musa ÖZTÜRK	Üye
Doç. Dr. Ömer ASLAN	Üye
Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	Üye
Doç. Dr. Ali POLAT	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Kenan ÖZÇELİK	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Recep YORULMAZ	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Semih CEYHAN	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Keziban Büşra KAYNAK EKİCİ	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Gülay YAZICI	Üye
Öğr. Gör. Dr. İrem Şengül SEFEROĞLU	Üye